

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
ARHEOLOĢIJAS UN VĒSTURES PALĪGZINĀTŅU
KATEDRA

Sigita Šnē

**MUNICIPĀLĀS HERALDIKAS VEIDOŠANĀS UN ATTĪSTĪBA
LATVIJĀ 13.-20.GS.**

Promocijas darbs

Zinātniskais vadītājs

Dr.hist, asociētais profesors

Armands VIJUPS

RĪGA, 2010

SATURS

Anotācija.....	8.lp.
Annotation.....	9.lp.
Ievads.....	10.-14.lp.
Avotu un literatūras apskats.....	15.-37.lp.
1. Nodaļa. Ģerboņu veidošanās Eiropā.....	38.- 50.lp.
1.1. Ģerboņu izcelsme.....	38.lp.
1.2. Likumdošana un lietošanas noteikumu veidošanās.....	44.lp.
2. Nodaļa. Municipālās heraldikas pirmsākumi Latvijas teritorijā Livonijas posmā (13.-16.gs. vidus).....	51.-71.lp.
2.1. Livonijas politisko virsvaru ģerboņi: valstu vai valdnieku ģerboņi?.....	51.lp.
2.2. Livonijas pilsētu ģerboņi: heraldiskā simbolika vai ģerboņi?.....	55.lp.
2.3. Livonijas pilsētu heraldiskās simbolikas raksturojums.....	62.lp.
3.nodaļa. Municipālās heraldikas attīstība Latvijas teritorijā 16.gs. beigās - 18.gs.	72.-92.lp.
3.1. Kurzemes un Zemgales hercogistes un Pārdaugavas hercogistes ģerboņi.	72.lp
3.2. Jaundibināto pilsētu ģerboņu veidošanās.....	78.lp.
3.3. Izmaiņas Livonijas laikā dibināto pilsētu heraldiskajā simbolikā.....	83.lp.
3.4. Ģerboņos izmantotā simbolika.....	87.lp.
4. Nodaļa. Latvijas teritorijas municipālās heraldikas attīstības Krievijas impērijas laikā (18.-20.gs. sākums).....	93.-111.lp.
4.1. Ģerboņu veidošanas vēsture Krievijas impērijā.....	93.lp.
4.2. Latvijas teritorijas gubernu ģerboņu veidošana	98.lp.
4.3. Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņu veidošana	100.lp.
4.4. Ģerboņos izmantotā simbolika.....	108.lp.
5.nodaļa. Municipālā heraldika Latvijas Republikā 20.gs. 20.-30.gados	112.-143.lp.
5.1. Latvijas Republikas ģerboņa izveidošana un ieviešana.....	112.lp.
5.2. Ģerboņu izstrāde Heraldiskās komitejas darbības pirmajā posmā	122.lp.
5.3.Ģerboņu izstrāde Heraldiskās komitejas darbības otrajā posmā.....	131.lp.
5.4. Ģerboņos izmantotā simbolika.....	139.lp.
6.nodaļa. Municipālā simbolika Latvijas PSR (1940-1941 un 1944-1991)	144.-161.lp.

6.1. Simbolikas veidošana PSRS un Latvijas PSR ģerbonis.....	144.lp.
6.2. Latvijas PSR pilsētu ģerboņu veidošana.....	147.lp.
7.nodaļa. Municipālās heraldikas attīstība pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas.....	162.-190.lp.
7.1. Heraldikas komisijas izveidošana.....	163.lp.
7.2. Latvijas Republikas valsts ģerboņa atjaunošana.....	165.lp.
7.3. Latvijas pilsētu ģerboņu atjaunošana.....	171.lp.
7.4. Valsts Heraldikas komisijas darbība un jauno pilsētu ģerboņu izstrāde	176.lp.
7.5. Ģerboņos izmantotās simbolika.....	184.lp.
Secinājumi.....	191.-197.lp.
Avotu un literatūras saraksts.....	198.-218.lp.
Pielikumi.....	219.-301.lp.

Pielikumu saraksts:

- 1.att. Zobenbrāļu ordeņa zīmogs, 1221.-1232.
- 2.att. Vācu ordeņa karoga rekonstrukcija (1413.) ar ordeņa ģerboni.
- 3.att. Rīgas arhibīskapa amata simboli: krusta spieķis un bīskapa zizlis.
- 4.att. Rīgas arhibīskapa Johana V Vallenrodes (1393-1418) lielais zīmogs.
- 5.att. Rīgas arhibīskapa Johana VI Ambundi (1418-1424) lielais zīmogs.
- 6.att. Rīgas arhibīskapa Heninga Šarpenberga (1424-1448) lielais zīmogs.
- 7.att. Rīgas arhibīskapa Jaspersa Lindes (1509-1524) lielais zīmogs.
- 8.att. Rīgas arhibīskapa Johana VII Blankenfelda (1524-1527) zīmogs.
- 9.att. Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma (1539-1563) zīmogs.
- 10.att. Rīgas arhibīskapa Tomasa Šeninga (1528-1539) lielais zīmogs.
- 11.att. Rīgas arhibīskapa Tomasa Šeninga (1528-1539) valdīšanas laikā kaltā marka.
12. att. Kurzemes bīskapu amata simbols Dieva jērs, 15.gs.sāk.
- 13.att. Rīgas 1226.gada 18.aprīlī noslēgtais līgums starp rāti un Zobenbrāļu ordeni.
14. att. Rīgas pilsētas zīmogs, 1226.g.
- 15.att. Rīgas zīmogs ar heraldisko simboliku, 1349.gads.
16. att. Rīgas jūrasbraucēju sols, 16.gadsimts.
17. att. Rīgas zīmogs ar heraldisko simboliku, 1441.gads
18. att. Rīgas pilsētas mazais zīmogs, 1561.g.
- 19.att. Kokneses zīmogi ar heraldisko simboliku, 1345.g.
- 20.att. Kokneses pilsētas zīmogs ar heraldisko simboliku, 15.gs.
21. att. Valmieras zīmogs ar heraldisko simboliku, 16.gs. sākums.

22. att. Rīgas pilsētas ģerbonis ar ģerboņa vairoga turētājiem, 16.gs. v.
23. att. Rīgas pilsētas ģerbonis no Zilās gvardes noliktavas, 1554.g.
24. att. Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis, 1572.
25. att. Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis, 1615.g.
26. att. Kurzemes un Zemgales hercoga Vilhelma ģerbonis
- 27.att. Pārdaugavas hercogistes simbols, mārkā, 1573.g.
28. att. Jelgavas zīmogs, 18.gs.
29. att. Bauskas zīmogs, 18.gs.
30. att. Liepājas zīmogs, 1635.g.
31. att. Jaunjelgavas zīmogs, 18.gs.
32. att. Jēkabpils zīmogs, 18.gs.
33. att. Grobiņas zīmogs, 18.gs.
- 34.att. Diploma Nobilitatis Senatus Rigensis, 1660.gada 23.novembris.
35. att. Privilegium Nobilitatis Senatus Rigensis ar Rīgas pilsētas ģerboni, 1660.g.
36. att. Rīgas pilsētas ģerboņa attēlojums Zviedrijas karaļa Kārļa XI valdīšanas laikā kaltajā sudraba dālderī, 1660.g.
37. att. Rīgas pilsētas lielais ģerbonis pēc 1660.gada, 17.gs. b.
- 38.att. Ventspils zīmogs, 17.gs.
- 39.att. Piltenes zīmogs, 18.gs.
- 40.att. Vidzemes guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.
41. att. Kurzemes guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.
42. att. Vitebskas guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.
43. att. Rēzeknes ģerbonis, apstiprināts 1781.g.
44. att. Ludzas ģerbonis, apstiprināts 1781.g.
45. att. Daugavpils ģerbonis, apstiprināts 1781.g.
46. att. Rīgas ģerbonis pilsētas namnieku gvardes karogā, 1723.g.
47. att. Rīgas Zaļās gvardes karoga kāta uzgalis, 1732.g.
48. att. Rīgas domes galda dekors, 19.gs.b.
49. att. Rīgas 700 gadu jubilejai veltītā medaļa, 1901.g.
50. att. Sāls mērmucas 1/32 daļas mēra etalons, 1764.g.
51. att. ¼ stops. Rīgas mēru etalons, 1761.g.
52. att. Litogrāfijas lapa ar pārstrādāto Rīgas pilsētas ģerboni, zīmējis arhitekts V.Štrijs, 1900.g.
53. att. Valmieras ģerbonis, apstiprināts 1788.g.

54. att. Valkas ģerbonis, apstiprināts 1788.g.
55. att. Cēsu ģerbonis, apstiprināts 1788.g.
- 56.att. Simbolikas attēls kādu Aizpute vēlējās izmantot ģerbonī.
Aizputes zīmogs 18.gs.
- 57.att. Tukuma ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 58.att. Piltenes ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 59.att.Bauskas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
60. att. Grobiņas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 61.att. Jaunjelgavas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 62.att. Jēkabpils ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 63.att. Jelgavas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 64.att. Kuldīgas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 65.att. Liepājas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
- 66.att. Ventspils ģerbonis, apstiprināts 1846.g.
67. att. Mākslinieka A.Cīruļa Latvijas ģerboņa projekts.
- 68.att. Mākslinieka A.Cīruļa uzmetums autonomās Latvijas ģerbonim.
- 69.att. B.Dzeņa 1918.g.decembrī zīmētais Latvijas ģerbonis Ārlietu ministrijas zīmogā.
- 70.att. Pastkarte ar saules motīvu, 1919.gads.
- 71.att. Latvijas Republikas ģerbonis, „saules motīvs”, 1917.g.
72. att. A.Purīša 1919.gadā zīmētais pastmarku mets.
73. att. Latvijas karte.
- 74.att. Latvijas Republikas ģerbonis, 1921.g.
- 75.att. Saldus pilsētas ģerbonis, 1925.g.
76. att. Dobeles pilsētas ģerboņa projekts, 1921.g.
- 77.att. Dobeles pilsētas ģerbonis, 1925.g.
78. att. Rīgas pilsētas 1925.g. apstiprinātais ģerbonis
- 79.att. Kurzemes ģerbonis, 1930.g.
- 80.att. Latgales ģerbonis, 1930.g.
81. att. Ģerboņa projekts bez adresāta, 1930.gadi.
82. att. Rīgas pilsētas lielais ģerbonis pēc 1925.gada, kokgriezums.
83. att. Rīgas lielais zīmogs ar ģerboņa attēlu, 1925.-1940.
- 84.att. Rīgas pilsētas K.Barona 2.pamatskolas galda karodziņš, 1939.g.
- 85.att. Dokumentu lādīte. Dāvana ģenerālim J.Balodim, 1936.g.
- 86.att. Vēstuļu papīra bloka vāks, 1939.g.

- 87.att. A.Cīruļa Ventspils pilsētas ģerboņa projekts, 1924.g.
- 88.att. Aizputes pilsētas ģerboņa projekts
- 89.att. Jelgavas pilsētas ģerboņa projekts
- 90.att. J.Rieksta izdotā pastkarte ar A. Cīruļa Rīgas pilsētas ģerboņa projekta zīmējumu.
- 91.att. Padomju valsts ģerboņu projekti.
- 92.att. Krievijas sociālistiskās federatīvās padomju republikas ģerbonis, 1918.g.
- 93.att. PSRS ģerbonis, 1924.g.
- 94.att. PSRS ģerboņi 1924., 1956.g
- 95.att. Latvijas PSR ģerbonis, kopš 1940.g. Mākslinieks A. Apinis.
- 96.att. Rīgas pilsētas ģerbonis, 1967.g.
- 97.att. Balvu pilsētas ģerboņa projekts, 1968.g.
- 98.att. Kuldīgas pilsētas ģerbonis, 1970.g.
- 99.att. Ventspils pilsētas ģerbonis, 1970.g.
- 100.att. Dobeles pilsētas ģerbonis, 1960.g.b.
- 101.att. Gulbenes pilsētas ģerboņa mets. Mākslinieks U.Gulbis, 1969.g.
102. att. Jēkabpils ģerboņa mets, 1969. Mākslinieks V.Kokins.
- 103.att. Alūksnes pilsētas ģerboņa mets, 1969.g. Māksliniece R.Zikmane.
- 104.att. Viens no Balvu pilsētas piedāvātajiem ģerboņa projektiem, 1968.g.
- 105.att. Krāslavas pilsētas ģerboņa projekts, 1968.g.
106. att. Suvenīru nozīme ar 15.gs. Rīgas mazo ģerboni, 1970.-1980.gadi. Izgatavota ražošanas apvienībā „Daiļrade”.
- 107.att. Fabrikas „Laima” konfekšu kaste, 1970.gadi.
- 108.att. Šķīvis, Rīgas porcelāna fabrika, 1970.g.sākums.
- 109.att. Vangažu pilsētas ģerbonis, 1995.g.
- 110.att. Olaines pilsētas ģerbonis, 1998.g.
- 111.att. Pāvilostas pilsētas ģerbonis, 1996.g.
- 112.att. Kokneses pagasta ģerbonis, 2002.g.
- 113.att. Viļakas pilsētas ģerbonis, 1996.g.
- 114.att. Salas pagasta ģerbonis, 2007.g.
- 115.att. Dundagas pagasta ģerbonis, 1998.g.
116. att. Staiceles pilsētas ģerbonis, 1998.g.
117. att. Gailīšu pagasta ģerbonis, 2006.g.
118. att. Saulkrastu pilsētas ģerbonis, 1998.g.
119. att. Aizkraukles pilsētas ģerbonis, 1998.g.

- 120.att.Alojas pilsētas ģerbonis, 1997.g.
- 121.att. Inčukalna pagasta ģerbonis, 2000.g.
122. att. Skrīveru pagasta ģerbonis, 1998.g.
- 123.att. Taurupes pagasta ģerbonis, 2004.g.
- 124.att. Zirņu pagasta ģerbonis, 2006.g.
125. att. Zosēnu pagasta ģerbonis, 1999.g.
- 126.att. Dagdas pilsētas ģerbonis, 1997.g.
127. att. Kolkas pagasta ģerbonis, 2000.g.
- 128.att. Lielvārdes pilsētas ģerbonis, 1998.g.
129. att. Jūrkalnes pagasta ģerbonis, 2003.g.
130. att. Džūkstes pagasta ģerbonis, 2006.g.
131. att. Cenu pagasta ģerbonis, 2001.g.
- 132.att. Cesvaines pilsētas ģerbonis, 1997.g.
- 133.att. Ķeipenes pagasta ģerbonis, 2004.g.
134. att. Alsungas pagasta ģerbonis, 1999.g.
- 135.att Mežotnes pagasta ģerbonis, 2007.g.
136. att. Ērgemes pagasta ģerbonis, 2007.g.
137. att. Dikļu pagasta ģerbonis, 2003.g.
138. att. Viļķenes pagasta ģerbonis, 2005.g.

Anotācija

“Municipālās heraldikas veidošanās un attīstība Latvijā 13.-20.gs.”

Promocijas darba “Latvijas municipālās heraldikas veidošanās un attīstība. 13.-20.gs.” uzdevums ir apkopot gan jau publicētos, gan nepublicētos arhīvu materiālus ar mērķi atbilstoši mūsdienu vēstures zinātnes prasībām atspoguļot līdz šim populārā līmenī pētīto Latvijas municipālo ģerboņu veidošanos, attīstību, pielietojumu un nozīmi.

Darba izstrādē izmantoti Latvijas Valsts vēstures arhīva, Latvijas Valsts arhīva un Heraldikas komisijas dokumenti, kā arī Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Retumu nodaļas materiāli. Nozīmīgu avotu grupu veido arī likumdošanas akti.

Darba struktūru veido septiņas nodaļas, kurās atspoguļota municipālo ģerboņu veidošanās un attīstība, simbolikas izvēle un ģerboņu lietošana un likumdošana. Pirmā nodaļa veltīta vispārīgiem ģerboņu un heraldikas veidošanās jautājumiem Rietumeiropā, savukārt sešas nākamās nodaļas veidotas, balstoties uz hronoloģisko principu.

Atslēgas vārdi: ģerbonis, municipālā heraldika, Latvija, viduslaiku vēsture, jauno un jaunāko laiku vēsture, mūsdienu vēsture.

Annotation

The Formation and Development of the Municipal Heraldry in Latvia from the 13th century until 20th century

The Ph.D. thesis aim to characterize the constitution, development, usage and meaning of the coats of arms of Latvia State, towns and cities, and regions (or municipal heraldry) on the basis of the collected both published sources and unpublished archive materials. These issues have been studied only on the popular level up to now, so this research will attempt to follow the development of the municipal heraldry in Latvia according to the contemporary scientific framework and approach of history. The research is based on the materials from Latvia State History Archive, Latvia State Archive, the Commission of Heraldry and Museum of History of Riga and Navigation. The thesis consist of seven chapters including a chapter about origins and development of heraldry in Europe while the following six chapters cover different chronological periods in the development of the municipal coats of arms in Latvia from the Middle Ages until the late 20th century.

Key words: coat of arms, municipal heraldry, Latvia, medieval history, modern history, contemporary history.

IEVADS

Heraldika, kas nodarbojas ar ģerboņu veidošanās un izcelsmes, attīstības un izmantošanas pētniecību, atspoguļo specifiku vēstures, mākslas un likumdošanas saistību. Tāpēc heraldika ir starpdisciplināra nozare, kurai piemīt liela kulturoloģiska un vēsturiski-antropoloģiska nozīme. 14. gadsimtā heraldiku sāka mācīt universitātēs, un 19. gadsimta sākumā terminu „heraldika” sāka lietot zinātniskās disciplīnas apzīmēšanai, kuras uzdevums bija ģerboņu izpēte un to veidošanas noteikumu pētniecība. Šajā laikā var runāt par heraldikas kā zinātnes sākumu.¹

Termins „heraldika” cēlies no viduslaiku herolda amata institūcijas. Pastāv pieņēmums, ka „heraldika” veidojies no vārda „heraut”, kas savukārt cēlies no ģermāņu „heriwald”, ar nozīmi sūtnis, vēstītājs. Heroldi viduslaikos bija izglītoti ļaudis, kas pildīja sūtņu jeb diplomātu funkcijas, darbojās kā kauju novērotāji, kā arī vadīja bruņinieku turnīrus.²

Termina „ģerbonis” izcelsme Eiropas valstu valodās pārsvarā saistīta ar ieročiem. Vāciskais ģerboņa nosaukums „Wappen” transformējies no vārda „Waffen” - ieroči, angļu valodas vārds „coat of arms” nāk no „arms”- ieroči. Latviešu valodā vārds „ģerbonis” pieder pie Jura Alunāna (1832-1864) izveidotajiem jaunvārdiem, kas pirmo reizi rakstos minēts 1862. gadā laikrakstā „Pēterburgas Avīzes”.³ Termina izcelsme saistāma ar krievu valodas vārdu „gerb” un poļu „herb”, kas transformējušies no vācu valodas vārda „Erbe” ar nozīmi „mantinieks”. 19. gadsimta 70. gados pirmo reizi laikrakstā „Baltijas Vēstnesis” tika lietots arī termins „vapenis”, kas ir tiešs aizguvums no vācu valodas (*Wappen*), un atsevišķos gadījumos ģerbonis tika dēvēts par „vairogu”, bet latviešu valodā šie termini neiesakņojās un tāpēc mūsdienās uzskatāmi par vecvārdiem.⁴ Padomju gados, veidojot simboliku, vārda „ģerbonis” skaidrojums tika meklēts slāvu valodā un tulkots ar nozīmi „mantojums”. Bez tam 20.gadsimta 60.-80.gados latviešu valodā tika lietoti divi vārdi – gan „ģerbonis”, gan „ģērbonis”, un nepareizā valodas forma „ģērbonis” tika izmantota vēl 1990.gados, un reizēm tā ir sastopama arī mūsdienās.⁵

¹ Пастуро М. Геральдика. Москва. 2003. стр. 75.

² Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. Stuttgart, 2000.; Scheibelreiter G. *Heraldik*. Wien, München, 2006.; Neubecker, O. *Heraldik*. Luzern, 1990.; Lancmanis, I. *Heraldika*. Rīga, 2007.

³ Karulis, K. (sast.) *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. I sēj. Rīga, 1992. 329.lpp.

⁴ *Ibid*,

⁵ Pumpuriņš, T. *Cēsu aprīņa ģērbonis. Cēsu novada vēsture II*. Cēsis, 1998., 151.-163.lpp.

Ģerboņu veidošanās vēsturē un pētniecībā tradicionāli tiek izdalīti trīs heraldikas virzieni:

- 1) dzimtu heraldika, kuras pētniecības objekts ir tieši dažādu privātpersonu, piemēram, muižnieku u.c. ģerboņi. Hronoloģiski šīs grupas ģerboņi ir senākie, jo sāka veidoties 11. – 12.gadsimtā.
- 2) garīgā heraldika, kas nodarbojas ar baznīcu, pāvestu un citu ar baznīcu saistītu personu un institūciju ģerboņu pētniecību; šie ģerboņi sāka veidoties 12. gadsimta beigās - 13. gadsimta sākumā;
- 3) heraldikas virziens, kurš latviešu valodā tiek dēvēts gan par civilo, gan par korporatīvo heraldiku. Tās pētniecības lokā ir valstu, pilsētu, reģionu un citu teritoriālo vienību ģerboņi, kā arī dažādu korporatīvo organizāciju ģerboņi; šīs heraldikas pirmsākumi Rietumeiropā meklējami 12. - 14. gadsimtā.

Promocijas darbs veltīts civilās heraldikas apakšnozarei – municipālo ģerboņu vēstures pētniecībai Latvijā, aplūkojot un analizējot municipālās heraldikas veidošanos un attīstību mūsdienu Latvijas Republikas valsts robežās laika posmā no 13.gadsimta līdz 20.gadsimta beigām.

Promocijas darba izstrādē, nodarbojoties ar ģerboņu pētniecību, kuri pieskaitāmi civilo jeb korporatīvo ģerboņu grupai, darba autore saskārās ar terminoloģijas problēmām latviešu valodā. Latvijas heraldikas pētniecībā šaubas neizraisa ģerboņu klasifikācija dzimtu un garīgajā heraldikā. Taču, runājot par ģerboņiem, kuri šobrīd Latvijas heraldikā tiek dēvēti gan par civilajiem, gan par korporatīvajiem ģerboņiem, veidojas terminoloģiskas problēmas. Var akceptēt, ka korekts šīs ģerboņu grupas apzīmējums latviešu valodā būtu termins „civilā heraldika”. Taču, ņemot vērā civilās heraldikas pētniecības loku un šajā grupā iekļauto ģerboņu daudzveidību, būtu lietderīgi civilo heraldiku iedalīt divās apakšgrupās. Tādējādi vienu civilās heraldikas virzienu veido korporatīvā heraldika, kas aptver dažādu organizāciju, institūciju un apvienību, piemēram, cunftu, korporāciju un universitāšu ģerboņus. Otru grupu veido municipālā heraldika, kuras sastāvā ietilpst valsts, teritoriālie, apgabalu, novadu, pilsētu un pagastu ģerboņi. Civilās heraldikas dalījums divās apakšgrupās sistematizē šo virzienu un atvieglo definēšanu, ļaujot ar vienu terminu apzīmēt virkni funkcionāli un stilistiski līdzīgus ģerboņus.

Promocijas darba mērķis ir izpētīt municipālās heraldikas veidošanos un attīstību Latvijā no 13.gadsimta līdz 20.gadsimtam. Tādējādi aizpildot līdzšinējo „balto caurumu” vienas no vēstures palīgdisciplīnām – heraldikas – pētniecībā Latvijā. Līdz šim Latvijas municipālie ģerboņi pētīti fragmentāri, pievēršot uzmanību atsevišķu pilsētu ģerboņu vēsturei. Līdz 1990.gadu sākumam par vienīgajiem pētījumiem Latvijas municipālajā heraldikā bija uzskatāmi atsevišķi vācbaltiešu pētnieku darbi 19.-20.gadsimta mijā. Prioritāte šajā laika posmā bija dzimtu heraldikas pētniecība, taču līdzās pētījumiem dzimtu heraldikas vēsturē, parādījās arī pirmie pilsētu ģerboņu vēstures pētījumi. 1920.-1930.gados heraldika bija nostādīta praktiskās heraldikas līmenī, taču tai netika pievērsta uzmanība kā vēstures zinātnes palīgdisciplīnai. Savukārt, Latvijai atrodoties PSRS sastāvā, veidojās analoga situācija – ģerboņi tika radīti, bet to pētniecība bija pilnībā izslēgta no Latvijas vēstures pētniecības loka. 1980. gadu beigās, ņemot vērā sociāli politiskās pārmaiņas, sabiedrībā bija vērojama padziļināta interese par simboliku. Rezultātā presē tika publicēta virkne populārzinātnisku rakstu, kuri balstījās uz jau minētajiem vācbaltiešu veiktajiem pētījumiem. Heraldikas pētniecība 1990.gados atradās 19.gadsimta beigu līmenī ar 19.gadsimtam atbilstošu zinātnes valodu un latviešu valodā pilnībā neizstrādātu terminoloģiju.

Darba uzdevumi ir, analizējot Latvijas arhīvos pieejamo materiālu klāstu, izpētīt municipālo ģerboņu veidošanās vēsturi, sākot ar municipālās heraldiskās simbolikas veidošanos Latvijas teritorijā 13. gadsimtā. Izsekot izmaiņām, kādas municipālo ģerboņu attīstībā un veidošanā radīja politisko varu maiņa laika posmā līdz 20.gadsimtam. Vienlaicīgi, balstoties uz hronoloģisko principu, apkopot un analizēt informāciju par municipālo ģerboņu likumdošanas veidošanos un ģerboņu lietošanu, un raksturot Latvijas municipālajos ģerboņos izmantoto simboliku un tās nozīmi. Tādējādi, mēģinot rast atbildes uz jautājumiem, kā šādas izmaiņas notika un kādēļ, cik svarīga loma Latvijas politiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē bija heraldiskajai simbolikai, kā arī ar ģerboņu veidošanu un lietošanu dažādos posmos saistītajai likumdošanai.

Latvijas pilsētu un teritoriālo ģerboņu veidošanās un attīstības vēsture ir cieši saistīta ar Latvijas politiskās vēstures attīstības posmiem. Katra politiskā vara ir centusies heraldikā ieviest sev raksturīgos simbolus, izmainot iepriekšējā laika posmā lietotos, vai pilnīgi no tiem atsakoties. Darba struktūra veidota pēc hronoloģiskā principa, secīgi aplūkojot municipālo ģerboņu veidošanos un attīstību. 1.nodaļā

analizējot jautājumus, kas saistīti ar ģerboņu, to likumu un lietošanas normu veidošanos Eiropā, sniegts vispārīgs ieskats ģerboņu attīstības vēsturē. Latvijas municipālās heraldikas vēsturē var izdalīt vairākus attīstības posmus, kas sakrīt ar Latvijas vēstures hronoloģiskajiem periodiem. Latvijas teritorijā municipālās heraldikas pirmsākumi meklējami 13. gadsimta vidū, kad Livonijas laikā šajā teritorijā izveidojās pirmās pilsētas un veidojās to simbolika. Livonijas laikā var runāt par protoheraldikas posmu, kas lika pamatus Latvijas municipālās heraldikas tālākai attīstībai. Ģerboņu attīstība turpinājās Pārdaugavas hercogistē, Kurzemes un Zemgales hercogistē, un zviedru pārvaldītajā Vidzemē. Atšķirīgi municipālie ģerboņi Latvijas teritorijas pilsētām tika veidoti Krievijas impērijas laikā, un arī 20.gadsimts ģerboņu veidošanā ienesa būtiskas izmaiņas un korekcijas. Tādējādi sešās promocijas darba nodaļās, kuras papildina ilustratīvais materiāls, analizēta Latvijas municipālās heraldikas attīstība, likumdošana un heraldiskā simbolika laika posmā no 13. līdz 20.gadsimtam.

Lai veiksmīgāk varētu sistematizēt ģerboņus, darbā izmantotas statistiskās un kvantitatīvās metodes, ar to palīdzību nosakot viena vai otra ģerboņa elementu figūras vai krāsu lietošanas biežumu. Viena no svarīgākajām heraldikas pētniecības metodēm ir salīdzinošā jeb komparatīvā metode, jo tikai dažādu heraldisko un emblemātisko tradīciju pretnostatīšana sniedz objektīvu to ģerboņu elementu attīstības atspoguļojumu un lietojumu.

Laika gaitā heraldika apaugusi ar dažādiem stereotipiem. Viens no izplatītākajiem kļūdainajiem uzskatiem pieļauj, ka ģerboņi var piederēt tikai aristokrātijai. Taču patiesībā jebkurš var izgatavot un lietot ģerboņi ar nosacījumu, ka netiek pārkāptas citu tiesības. Ģerboņi izveidojušies gan muižnieku dzimtām, gan pilsētām un korporatīvajām organizācijām. Mūsdienās Latvijā praksē tiek lietoti tieši municipālās heraldikas pārstāvji – Latvijas Republikas ģerbonis, Latvijas kultūrvēsturisko novadu (Kurzemes, Zemgales, Vidzemes un Latgales) ģerboņi, pilsētu un pagastu ģerboņi. Ar ģerboņiem vienmēr rotātas ēkas un pieminekļi, tie attēloti uz dažādiem sadzīves priekšmetiem, ģerboņi tika ievietoti zīmogos un monētās, tos izmanto kā suvenīrus. Heraldika savu ietekmi atstājusi arī veksioloģijā, ietekmējot karogu izskatu. Arvien vairāk ģerboņus izmanto juridiskās personas un pilsētas. Latvijā tieši pilsētu, pagastu un rajonu heraldika turpina attīstīties, tā veido praktisko heraldiku mūsdienās. Salīdzinoši ar dzimtu ģerboņiem, kuri mūsdienās vairāk saistās ar dekoratīviem elementiem un būtiski ir ģenealoģijas kontekstā,

municipālā heraldika ir dzīva un dzīvotspējīgāka, kā arī turpina attīstīties arī citās Eiropas valstīs. Ģerboņi ir ļoti daiļrunīgi, tie satur un sniedz dažādu informāciju gan par ģerboņa īpašnieku, gan par sociālo vidi, kurā tas dzīvoja vai dzīvo. Līdz ar to ģerbonis satur sava veida sociālo kodu un savā ziņā tas salīdzināms ar mūslaiku vizītkarti – katram ir tiesības izgatavot sev vizītkarti, taču ne visi to dara.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Latvijas municipālās heraldikas pētniecībā izmantojams plašs avotu klāsts, kurus veido gan lietiskie, gan rakstītie vēstures avoti. Svarīgākais lietiskais avots heraldikā ir ģerboņa attēls, kā arī heraldiskā simbolika, tas ir, atsevišķi ģerboņa elementi. Ģerboņa attēls sastopams numismātiskajā un sfragistiskajā materiālā, kas ir īpaši nozīmīgs Latvijas viduslaiku un jauno laiku municipālās heraldikas izpētē. Kopš 18.gadsimta beigām ģerboņu attēli pieejami zīmētā veidā, bet 20.gadsimtā tie tika iespiesti. Savukārt rakstīto vēstures avotu grupu Latvijas municipālajā heraldikā veido ģerboņu apraksti, likumdošanas akti, kas saistīti ar ģerboņa piešķiršanu un lietošanas noteikumiem, kā arī dokumenti, kas atspoguļo ģerboņu veidošanas procesu. Tāpēc promocijas darbā izmantotas abas šīs avotu grupas, kas tēmas izpētē veiksmīgi cita citu papildina.

Pēc materiālu pieejamības avoti iedalāmi publicētajos un npublicētajos avotos. Pie npublicētajiem avotiem pieskaitāmi Latvijas Valsts Vēstures arhīva (turpmāk - LVVA) materiāli, kuros konstatējami ģerboņu attēli, to apraksti, ar ģerboņu veidošanas procesu saistītie likumdošanas akti, kā arī plašs sfragistiskais materiāls. Šo avotu hronoloģiskās robežas aptver laika posmu no 13. gs. līdz 20. gs. vidum. Atsevišķu avotu grupu veido arī Latvijas Valsts arhīvā esošais materiāls. Šajā arhīvā apzināti dokumenti, kas attiecas uz 1960.-1970.gadiem un skar Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskās komisijas darbību. Otru šī arhīva glabāto avotu grupu veido dokumenti, kuros apkopota 1980. gadu beigu - 1990. gadu sākuma diskusijas sabiedrībā par vēsturiskās simbolikas, to skaitā arī ģerboņu atjaunošanas nepieciešamību rezultāti. Nozīmīgu npublicēto avotu grupu sastāda 1988. gadā pie Latvijas PSR Augstākās Padomes izveidotās Heraldikas komisijas (kopš 1994. gada Valsts Heraldikas komisijas) dokumenti, kā arī 1991. gadā pie Latvijas Republikas Augstākās Padomes izveidotās Heraldikas terminoloģijas komisijas dokumentācija. Visi dokumenti, kas skar Latvijas PSR Augstākās Padomes Heraldikas komisijas, Valsts Heraldikas komisijas un Heraldikas terminoloģijas komisijas darbību, glabājas Latvijas Republikas Kultūras ministrijā Valsts Heraldikas komisijas lietvedībā un ir neinventarizēti dokumenti.

Komplīcēta situācija attiecināma uz heraldikas avotiem, kas atspoguļo municipālās heraldikas veidošanos un attīstības senākos posmus, īpaši runājot par avotiem, kas atspoguļo viduslaiku un jauno laiku municipālos ģerboņus. Latvijas arhīvos nav īpaši izdalīti fondi, kas būtu veltīti heraldikai vai ar to saistītiem jautājumiem. Līdz ar to, lai atlasītu nepieciešamo materiālu, ir jāapskata apjomīgs arhīvu fondu klāsts. Otra būtiska problēma saistāma ar viduslaiku un jauno laiku heraldikas pētniecību, kad svarīgākais avots municipālo ģerboņu pētniecībā ir sfragistiskais un numismātiskais materiāls. Savukārt ne zīmogi, ne monētas nesniedz informāciju par ģerboņu krāsām, atsevišķos gadījumos zīmogi ir slikti saglabājušies, vai arī dokumentā saglabājusies tikai attiecīgā zīmoga vieta, bet pats zīmogs ir nodrupis. No šī laika perioda nav saglabājušies municipālo ģerboņu apraksti. Iespējams, ka tādi arī nav bijuši, taču avoti to nedz noliedz, nedz apstiprina. Tādēļ vienīgā ģerboņu rekonstrukcijas iespēja ir balstīties uz attēlu, kas, kā jau minēts, sastopams sfragistiskajā un numismātiskajā materiālā.

Nepublicēto avotu apskats

LVVA senākā pilsētu heraldiskā simbolika sastopama tieši sfragistiskajā materiālā. Ļoti plašu informāciju šajā jomā sniedz rokrakstu un pergamentu dokumentu kolekcija.⁶ Fondā apkopotie dokumenti aptver plašu laika posmu no 13. gadsimta līdz 19. gadsimta pirmajai pusei. Fonda materiālos sastopami, piemēram, Rīgas pilsētas dažādu laikmetu zīmogu nospiedumi⁷, kā arī Jelgavas⁸, Piltenes⁹, Grobiņas¹⁰, Limbažu¹¹, Valmieras¹², Aizputes¹³, Bauskas¹⁴, Kuldīgas¹⁵, Ventpils¹⁶, Jēkabpils¹⁷, Liepājas¹⁸, Cēsu¹⁹ un Jaunjelgavas²⁰ pilsētu zīmogu nospiedumi. Šie

⁶ Latvijas Valsts Vēstures arhīvs (turpmāk LVVA), 5561.f. (Rokrakstu un pergamentu dokumentu kolekcija), 1.- 4.apr.

⁷ LVVA, 5561.f. (Rokrakstu un pergamentu dokumentu kolekcija), 2.apr. 50., 53., 163., 168., 177., 181., 184., 185., 186., 189.l.; 3.apr. 18., 21., 54. 74., 86., 89., 96., 97., 104., 108., 116., 130., 141., 143., 160., 194., 227., 289., 303., 307., 321., 346.l.; 4.apr. 134., 294., 445.l.

⁸ LVVA, 5561.f. 2.apr. 72.-74.l.; 3.apr. 8., 26., 51., 61., 64., 79., 140., 148., 176., 185., 250., 637.l.

⁹ Ibid, 3.apr. 65., 135., 142., 159.l.; 4.apr. 936., 1060.l.

¹⁰ Ibid, 2.apr. 193.l.; 3.apr. 71., 146., 239., 353.l.

¹¹ Ibid, 3.apr. 298., 330., 341.l.

¹² Ibid, 270.l.

¹³ Ibid, 58., 204., 205., 245., 246., 263., 279.a.l.

¹⁴ Ibid, 24., 53., 84., 115., 288., 290.l.

¹⁵ Ibid, 2.apr. 198.l.; 3.apr. 151., 279., 280., 297., 299., 318., 320.l.

¹⁶ LVVA, 5561.f. 2.apr. 197., 200.l.; 3.apr. 181., 212., 230., 241., 254., 276., 278., 291., 301., 304.l.; 4.apr. 923., 944.l.

¹⁷ Ibid, 2.apr. 194.l.; 3.apr. 52., 165.l.

¹⁸ Ibid., 186.l.; 3.apr. 69., 179., 192., 275., 182., 184., 296., 300., 305a., 311., 312., 348.l.

zīmogi pievienoti, dažādiem līgumiem, ar mantojumu lietām saistītiem juridiskiem dokumentiem, dzimšanas apliecībām un citiem dokumentiem.

Būtiska informācija par Latvijas pilsētu ģerboņiem sastopama arī rokrakstu fondā, kurā glabājas dokumentu kolekcija Baltijas vēsturē, kas aptver laika periodu no 1127. līdz 1944.gadam.²¹ Šajā fondā apkopoti ļoti dažāda satura dokumenti, kas skar plašu dzīves un vēstures sfēru loku. Piemēram, vienā no fonda lietām „Broces Livonijas ordeņa, bīskapu, pilsētu un muižnieku ģerboņu un zīmogu attēlu krājums. Pirms 1821. gada”²² ir ievietoti unikāli Rīgas pilsētas zīmogu nospiedumu attēli, kas kopā ar rokrakstu un pergamentu kolekcijas dokumentiem veido plašu pārskatu, tiesa, galvenokārt par Rīgas ģerboņa attīstību. Šeit apskatāmi zīmogi gan no 13. gs., gan 18.gadsimta. Savukārt Ventspils pilsētas sfragistiskais materiāls sastopams šī paša fonda lietā, kurā apkopoti Ventspils maģistrāta izdoti dokumenti, piemēram, personu apliecības, tiesas protokoli, kas datēti sākot ar 1662. gadu, bet jaunākais dokuments tapis 1781.gadā.²³

Arī Rīgas Vēstures un senatnes pētītāju biedrības (dibināta 1834.gadā) fondā²⁴ apkopoti materiāli, kas sniedz detalizētu informāciju par plašu laika posmu, kas gan attiecināms uz jaunajiem laikiem. Tajā sastopamas gan kartes, gan Livonijā kalto monētu apraksti. Tomēr municipālajā heraldikā būtiskākie ir dokumentiem pievienotie pilsētu zīmogi. Pateicoties fondā apkopotajiem dokumentiem, iespējams izsekot izmaiņām, piemēram, Limbažu, Rīgas, Liepājas, Kuldīgas, Bauskas, Aizputes un Grobiņas pilsētu ģerboņos.²⁵ Turklāt šajā fondā atrodami arī Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņu apraksti, kas ir senākais zināmais šāda veida dokuments.²⁶ Rīgas pilsētas sfragistiskais materiāls plaši sastopams lietā, kurā pārsvarā no Rīgas apkopoti tirdzniecības līgumi un parādu zīmes²⁷ Šī paša fonda lietā „K. J. Bornhaupta apcerējums par Baltijas heraldiku un sfragistiku 1150. – 1500.” līdztekus citām liecībām iegūstama informācija arī par Latvijas viduslaiku un jauno laiku

¹⁹ Ibid, 3.apr. 37., 94., 147., 157., 167., 173., 211., 271., 302., 313., 315., 316., 352.l.

²⁰ Ibid, 187., 202., 287., 295., 329., 337.l.

²¹ LVVA, 7363.f. (Dokumentu kolekcija Baltijas vēsturē (rokraksti). 1127-1944.) 1.-5., 5a.apr.

²² LVVA,7363.f. 3.apr. 64.l.

²³ Ibid, 511.l.

²⁴ LVVA,4038.f. 1-3.apr.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid, 2.apr. 10.l., 16.l., 1093.l., 1923., 2248.l.

²⁷ LVVA,4038.f. 2.apr. 1093.l.

sfragistiku.²⁸ Liepājas senatnes pētītāju biedrības fondā²⁹ atrodami Liepājas pilsētas ģerboņa³⁰ un Kuldīgas pilsētas ģerboņa³¹ attēli sfragistiskajā materiālā.

Vērtīgu informāciju par pilsētu ģerboņu pārveidošanas procesu, kas aizsākās 18.gadsimtā pēc daļas Latvijas teritorijas pievienošanas Krievijas impērijai, sniedz rokraksts, kurš glabājas Latvijas Nacionālās bibliotēkas Retumu nodaļā „Wappen Baltischer Städte und Ämter”.³² Šajā krājumā apkopoti krāsaini Latvijas pilsētu (Bauskas, Kuldīgas, Limbažu, Liepājas un Rīgas), kā arī Kurzemes un Vidzemes un Igaunijas ģerboņu zīmējumi. Diemžēl nav detalizētākas informācijas par darba autoru un laiku, kad zīmējumi tapuši. Taču, ņemot vērā attēloto simboliku, var pieņemt, ka tas ir Latvijas un Igaunijas pilsētu vēsturisko (līdz teritoriju iekļaušanai Krievijas impērijas sastāvā) ģerboņu apkopojums, kādi pēc pieprasījuma tika sagatavoti nosūtīšanai Krievijas impērijas Heraldikas kolēģijai.

Jāpiemin arī vairākas lietas no Kurzemes mākslas un literatūras biedrības, kura savu darbību uzsāka 1817. gadā, fonda.³³ Jelgavas pilsētas zīmogs sastopams pie 18. gadsimta vidū izdotām dzimšanas apliecībām un ceļojumu pasēm.³⁴ Savukārt Rīgas pilsētas zīmoga 1298. gada attēls un tā apraksts sastopams lietā „Livonijas ordeņa dokumentu un zīmogu kopijas”, kas aptver 13. un 14.gadsimtu.³⁵

Bagāts sfragistiskais materiāls par Kurzemes un Zemgales pilsētām Jelgavu,³⁶ Bausku,³⁷ Jaunjelgavu,³⁸ Liepāju,³⁹ Ventspili⁴⁰ un Kuldīgu⁴¹ atrodams arī Kurzemes hercogu arhīvā, kurā apkopoti dokumenti kopš hercogistes izveidošanas līdz 1849. gadam.⁴²

Promocijas darbā izmantoti arī atsevišķu pilsētu pārvalžu dokumenti, piemēram, Kuldīgas pilsētas maģistrāta dokumenti.⁴³ Taču īpaši vajadzētu atzīmēt kādu šī fonda lietu – „Kurzemes guberņas valdes rīkojumi un Kuldīgas pilsētas

²⁸ Ibid, 443.l.

²⁹ LVVA, 2713.f. 1.apr.

³⁰ Ibid, 13.l.

³¹ Ibid, 38.l.

³² Wappen Baltischer Städte und Ämter. B.v.un.g.

³³ LVVA,5759.f. 1.-2.apr.

³⁴ LVVA,5759.f. 2.apr. 438.l., 1445., 1446.l.

³⁵ Ibid, 1299.l.

³⁶ LVVA,554.f. 1.apr. 1.d. 1758.l.

³⁷ Ibid, 1793., 1794.l.

³⁸ Ibid, 1761.-1763.l.

³⁹ Ibid, 1807., 1808.l.

⁴⁰ Ibid, 1837.l.

⁴¹ Ibid, 1838.l.

⁴² LVVA,554.f. 3.apr.

⁴³ LVVA,795.f. 1.apr. 39.l.

ģerboņa apstiprināšana ar attiecīgo saraksti”.⁴⁴ Lai gan lietas nosaukums neatbilst tās saturam, svarīgi, ka lietā ir apkopoti un atrodami visu Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņu 1844. gadā sastādītie apraksti. Līdzīgi Kurzemes pilsētu ģerboņu apraksti ar piezīmēm atrodami Kurzemes literatūras un mākslas biedrības fondā lietā „Kurzemes pilsētu ģerboņu apraksti”.⁴⁵

Latvijas teritorijai nonākot Krievijas impērijas sastāvā, 18. gadsimta 20. gados aizsākās pilsētu jauno ģerboņu izstrāde, bet darbs pie Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldikas tika uzsākts līdz ar hercogistes pievienošanu impērijai. Kurzemes guberņas pilsētu heraldikas izstrādes dokumentācija detalizēti apkopota Baltijas ģenerālgubernatora kancelejas fondā ar lietas nosaukumu „Kurzemes guberņas pilsētu ģerboņu apstiprināšanas lieta”.⁴⁶ Tajā aplūkojami gan ģerboņu attēli, gan iespējams iepazīties ar jaunizveidotajiem pilsētu ģerboņu aprakstiem. Jāpiebilst, ka šī ir senākā lieta, kuras saturs nepastarpināti veltīts tieši pilsētu heraldikai.

20. gadsimta pirmajā pusē, kad 1923. gadā tika izveidota un līdz 1938. gadam darbojās Heraldiskā Komiteja, avoti atspoguļo Latvijas Republikas heraldiskās sistēmas izveidošanos. Dokumenti, kas saistīti ar Heraldiskās Komitejas darbību 20. gs. 20. – 30. gados, ir apkopoti LVVA arhīvā. Savas darbības laikā Heraldiskā komiteja sanāca uz 46 sēdēm, katrā no tām lemjot par pilsētu, apriņķu un kultūrvēsturisko apgabalu ģerboņiem. Sēžu darba gaita ļauj izsekot ģerboņu tapšanas procesam, savukārt ienākošo un izejošo rakstu žurnāls sniedz pārskatu par pilsētu un Heraldiskās komitejas saraksti, kas atspoguļo ģerboņu veidošanas procesu. Savukārt Heraldiskajai Komitejai piedāvātie pilsētu ģerboņu zīmējumi, kurus 1920. gadu sākumā izstrādāja mākslinieks Ansis Cīrulis, apkopoti lietā „Heraldiskās Komitejas akts. Pilsētu un apgabalu ģerboņu krāsainie zīmējumi”.⁴⁷ Jāteic, ka šie materiāli uzskatāmi atspoguļo tendences, kuras valdīja tā laika sabiedrībā, veidojot un akceptējot pilsētu ģerboņus, vienlaikus parādot ceļu, pa kādu būtu varējusi attīstīties Latvijas pilsētu heraldika.⁴⁸ Latvijas Republikas „Likuma par pašvaldības iestāžu ģerboņiem” izstrādāšanas gaita atspoguļojas I Saeimas Pašvaldības komisijas sēžu protokolos, un šajā fondā iekļauts arī pats likums.⁴⁹ Ģerboņi, kurus izstrādāja un pieņēma Heraldiskā komiteja, stājās spēkā pēc tam, kad tos ar savu parakstu

⁴⁴ Ibid, 2.apr. 623.l.

⁴⁵ LVVA, 5759.f., 2.apr., 298.l.

⁴⁶ LVVA, 1.f. 7.apr. 4.l.

⁴⁷ Ibid, 982.l.

⁴⁸ Ibid, 982.l., 5.lp.

⁴⁹ LVVA, 5485.f. 1.apr. 3373.l.; 5485.f. 1.apr. 3203.l.

apstiprināja Valsts prezidents. Visi Latvijas Republikas laikā apstiprinātie pilsētu ģerboņu attēli un apraksti apkopoti un glabājas atsevišķā fondā „Apgabalu un pilsētu ģerboņi. 1925. - 1938.”⁵⁰

Starp jaunāko laiku vēstures liecībām, kas glabājas LVA un attiecas uz heraldiskās simbolikas izstrādi, atrodams republikas iedzīvotāju 1980. gadu beigu un 1990. gadu sākuma vēstules un ierosinājumi par nacionālās simbolikas atjaunošanas nepieciešamību. Šis materiāls aptver laika posmu no 1988. gada vasaras līdz 1994. gadam, atspoguļojot tā laika sabiedriskās domas attīstību, kas raugoties no mūsdienu viedokļa bieži vien ir nacionāli patriotiska un drīzāk pat emocionāla, un tai nav nekāda sakara ar heraldikas veidošanas principiem.⁵¹

Savukārt pilsētu ģerboņu veidošanas procesa, kas norisinājās 1960. gados un 1970. gadu sākumā, materiāli apkopoti lietās, kurās atspoguļota Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskās komisijas darbība. Šīs komisijas sēžu protokolus papildina sarakste ar pilsētām un pilsētu darbaļaužu deputātu padomju izpildkomiteju lēmumi.⁵² Darba izstrādei bija nozīmīgi, ka šajās lietās iekļauti arī atsevišķu pilsētu ģerboņu attēlu projekti, kā arī detalizēti pilsētu ģerboņu apraksti. Atsevišķi lēmumi par ģerboņu apstiprināšanu pieejami pilsētu darbaļaužu deputātu padomju sēžu protokolos.⁵³ Šī informācija, lai arī būtiska ģerboņu vēstures pētniecībā, dublējas ar lēmumu kopijām, kuras parasti tika nosūtītas Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskās komisijai.

Vērtīgs un interesants avots, kas atspoguļo sava laika domāšanu un izpratni par heraldiku un ģerboņiem, ir Latvijas PSR Mākslas akadēmijas studentu izstrādātie Latvijas PSR pilsētu ģerboņu projekti. Tie tapuši mākslinieka A. Apiņa vadībā no 1969. – 1970. gadam.⁵⁴ Darbos nav attēloti visu Latvijas PSR pilsētu ģerboņi, taču visvairāk uzmanības veltīts Valkas, Gulbenes, Jelgavas, Krāslavas, Balvu un Alūksnes ģerboņu projektiem. Visiem piedāvātajiem ģerboņiem vērojama kāda kopīga iezīme – to noformējumā izmantotas Latvijas PSR karoga krāsas.

1988. gadā ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija lēmumu tika izveidota Heraldikas komisija, kuras galvenais uzdevums bija atjaunot Latvijas

⁵⁰ LVVA, 5563.f. 1.apr.

⁵¹ LVA, 290.f. 11.apr. 819.l.

⁵² LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.; 4146.l.

⁵³ LVA, 1400.f., 4.apr., 1459.l.; 1500.f. 1.apr. 478.l.

⁵⁴ Valsts mākslas akadēmijas (turpmāk - VMA) Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g. Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā (turpmāk - VHKA).

Republikas valsts, kultūrvēsturisko novadu un pilsētu ģerboņus. Heraldikas komisijas darba gaita un jautājumu loks, kurus tā risināja, atspoguļojas sēžu protokolos un sarakstē ar pilsētu pašvaldībām.⁵⁵ Diemžēl šie avoti, kas aptver laika posmu no 1988.–1994. gada, kad Heraldikas komisija sākotnēji darbojās pie Latvijas Republikas Augstākās Padomes Prezidija, bet pēc tam Latvijas Republikas Saeimas paspārnē, saglabājušies nepilnīgi. Mūsdienās Valsts Heraldikas komisijas rīcībā no šiem gadiem saglabājušies tikai pilsētu pašvaldību lēmumi un lūgumi par pilsētu vēsturisko ģerboņu atjaunošanu. Nepilnīgi saglabājušies arī Heraldikas komisijas sēžu protokoli. Heraldikas komisijai uzsākot darbu, lielākās problēmas sagādāja precīzu, heraldikas likumiem un mūsdienu zinātnes valodai atbilstošu ģerboņu aprakstu izstrāde. Tāpēc 1991. gadā darbu uzsāka Heraldikas terminoloģijas komisija, kuras darbību atspoguļo sēžu protokoli.⁵⁶ Līdz ar to ir iespējams izsekot sarežģītajam terminoloģijas veidošanas procesam, jo līdz tam heraldikas valodā pārsvarā tika izmantoti terminoloģijas pārnesumi no vācu valodas. Nenoliedzami būtisku nepublicēto avotu grupu veido arī mūsdienu Valsts Heraldikas komisijas dokumenti, kuri šīs komisijas darba gaitā aizvien papildinās ar jaunu informāciju.⁵⁷

Latvijas municipālās heraldikas izpētē izmantojams apjoma ziņā ļoti liels nepublicēto avotu klāsts. Šie avoti ir praktiski neapkopoti, konstatējami dažādos fondos un dažāda satura lietās. Pētot laika posmu no 13. gadsimta līdz 20. gadsimtam, konstatēts, ka municipālās heraldikas avoti ir atšķirīgi saglabājušies no dažādiem laika periodiem.

Publicēto avotu apskats

Latvijas municipālās heraldikas vēsturē nav daudz publicētu avotu, un īpaši tas attiecināms uz lietiskajiem avotiem. Kā jau uzsvērts iepriekš, svarīgāko lietisko avotu grupu Latvijas municipālajā heraldikā veido ģerboņa attēls, kā arī ģerboņa attēlojums zīmogos un monētās. Šāda veida publikācijas tapušas 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā, pateicoties baltvācu pētniekiem un vēsturniekiem. Nozīmīgākais ir baltvācu vēsturnieku J. Zaksendāla (*Sachsendahl*) un R. Tolla (*Toll*) darbs, kurš publicēts 1887. gadā Rēvelē (Tallinā) un ir 4. daļa dokumentu krājumam “Est- und

⁵⁵ Heraldikas komisijas dokumenti. Glabājas VHKA

⁵⁶ Heraldikas terminoloģijas komisijas sēžu protokoli. Glabājas VHKA

⁵⁷ Heraldikas komisijas dokumenti. Glabājas VHKA

Livländische Brieflade”.⁵⁸ Sējumā apkopota Livonijas pilsētu, bīskapu un muižniecības sfragistika, heraldika un numismātika. Tiesa, no darbā iekļautā plašā avotu klāsta uz Latvijas minicipālās heraldikas vēsturi attiecas salīdzinoši mazākā darba daļa. Publicētajos bīskapu, arhibīskapu un ordeņa mestru zīmogos iespējams izsekot viņu amata simbolikas lietošanai. No pilsētu heraldikas materiāliem šajā darbā aplūkojams Kokneses, Limbažu, Rīgas, Cēsu, Valmieras un Ventspils, kā arī vairāku Igaunijas pilsētu, piemēram, Tallinas, Tērbatas u.c., sfragistiskais materiāls, kurā attēlota pilsētu heraldiskā simbolika. Autori izdevumu balsta uz avotiem, kuru oriģināli 19. gadsimtā glabājušies Rēveles rātes un Rīgas rātes arhīvos. Zīmogu un ģerboņu attēli ņemti arī no J. K. Broces zīmējumiem un aprakstiem. Pateicoties šim fundamentālajam darbam, līdz mūsdienām saglabājušies vairāku pilsētu ģerboņu vai to heraldiskās simbolikas attēli, piemēram, Kokneses zīmogs. Darbā apkopots arī ļoti plašs numismātiskais materiāls, kas attiecas tieši uz Rīgā un Tallinā kaltajām monētām. Autori publicējuši pavisam 35 Rīgā kalto monētu – guldeņu, vērdiņu, šiliņu, ārtigu, dukātu u.c. – attēlus un aprakstus, kuros atspoguļojas laika posmu Rīgas pilsētas heraldiskā simbolika. Lai gan arī Cēsīs tika kalta Livonijas ordeņa nauda, Cēsu pilsētas ģerbonis uz monētām neparādās.

J.Zaksendāla un R.Tolla darba struktūra veidota pārskatāmi, līdz ar to darbs ir ērti izmantojams. Tas hronoloģiski sadalīts vairākās nodaļās, kas atbilst, piemēram, konkrēta arhibīskapa vai Livonijas ordeņa mestra valdīšanas posmam, savukārt šīs nodaļas sīkāk sadalītas sfragistikas un numismātikas apakšnodaļās. Publicējot numismātisko materiālu, darbā sniegts katras monētas aversa un reversa apraksts ar leģendu, norādot kalšanas vietu un datējumu, kā arī sniedzot atsauci uz avotu, kur monēta glabājas. Savukārt monētas attēls apskatāms pielikumā. Tas pats princips attiecināms uz sfragistisko materiālu. Līdzīgi veidota darba daļa par Livonijas pilsētu sfragistiku un numismātiku. Atsevišķiem zīmogu un monētu aprakstiem pievienoti arī komentāri, piemēram, norādot, ka minētie zīmogi ir vēstuļu zīmogi,⁵⁹ vai arī sniedzot pēc autoru domām pareizo zīmoga attēla aprakstu, lai gan avots atspoguļo atšķirīgu informāciju.⁶⁰ Jāteic gan, ka lielākā darba daļa veltīta teritoriju garīgo valdnieku – bīskapu un arhibīskapu, kā arī Livonijas ordeņa mestru zīmogiem un monētām. Spriežot pēc darba apjoma (to veido 284 lapas plus aptuveni 50 lapas pielikumu) un

⁵⁸Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. B.4. Reval, 1887. (turpmāk - Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*)

⁵⁹ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S.92.

⁶⁰ Ibid, S.91.

nosaukuma, autori centušies apkopot visus tobrīd zināmos arhīvu materiālus, kuros atspoguļotas visu Livonijas valdnieku un pilsētu monētas un zīmogi līdz 1561.gadam, acīmredzot, ar mērķi pēc iespējas pilnīgāk aptvert to Livonijas vēsturi, par kuru liecina tieši numismātiskais un sfragistiskais materiāls. Šāds mērķis saistīts ar 19.gadsimtā eksistējošo attieksmi pret vēstures pētniecību un vēstures avotiem. Jau 19.gadsimta beigās Rīgas pilsētas bibliotēkas direktors N.Bušs (Busch) rakstīja, ka J.Zaksendāla un R.Tolla darbs uzskatāms par sfragistikas stūrakmeni.⁶¹ Jāatzīmē, ka tieši 19.gadsimtā tika nodibinātas vairākas senatnes pētītāju biedrības, kuru biedri bija baltvācieši un kuri par sava darba prioritāti izvirzīja Baltijas vēstures avotu apzināšanu un vēstures pētniecību. Tādas bija, piemēram, Kurzemes literatūras un mākslas biedrība (*Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*), kura uz pirmo sēdi pulcējās 1817.gadā, un Krievijas Baltijas provinču vēstures un senatnes pētīšanas biedrība (*Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands*), kas plašāk pazīstama ar nosaukumu Rīgas vēstures un senatnes pētīšanas biedrība un kura darbību uzsāka 1834.gadā. 19.gadsimtā pirmo reizi Latvijas vēsturē var runāt par vēstures avotu publikācijām un par tā laika zinātnes prasībām atbilstošu vēstures pētniecību. Jāuzsver, ka J.Zaksendāla un R. Tolla monumentālais darbs jau 19. gadsimta beigās tika izmantots kā svarīgs avots heraldikā daudzu baltvāciešu vēsturnieku (īpaši Konstantīna Metiga publikācijās) darbos, un tas tika augstu novērtēts laikabiedru un kolēģu vidū.⁶² Arī mūsdienās Latvijas municipālās heraldikas vēsturē tā nozīmi nevar pārvērtēt. Tā kā zīmogi un monētas pieder avotu grupai, kas saistīti ar glabāšanas problēmām, piemēram, zīmogi bieži sadrūp, tad nenovērtējami ir

⁶¹ Busch, N. Bemerkungen über einige mittelalterliche livländische Siegel. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1896*. Riga, 1897. S. 121.

⁶² Mettig, C. Bemahlung des Rigaschen Stadtwappens. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899*. Riga, 1900. S. 135., 140.-141. (turpmāk – Mettig, C. Bemahlung des Rigaschen Stadtwappens); Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. In: *Rigascher Almanach 1905*. Riga, 1904. S. 128.-132. (turpmāk - Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga); Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1903*. Riga, 1904. S. 128.-135. (turpmāk - Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel); Mettig, K. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. In: *Rigascher Almanach 1908*. Riga, 1907. S. 16.-34. (turpmāk - Mettig, K. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland.); Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. In: *Rigascher Almanach 1912*. Riga, 1912. S.134-150 (turpmāk - Mettig C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland)

minētajā darbā bez attēlu publikācijām arī sniegtie monētu un zīmogu apraksti. Darba trūkums ir atsauču uz ietverto avotu atrašanās vietu vispārīgums, piemēram, norādot, ka šāds avots glabājas Rēveles rātes arhīvā. Taču šī īpatnība acīmredzot saistāma ar arhīvu lietvedības uzbūvi 19.gadsimtā, pieļaujot, ka dokumenti savus fondu, aprakstu un lietu numurus ieguva vēlākajā laika periodā. Taču, neraugoties uz šiem trūkumiem, viens no lielākajiem darba plusiem ir iespēja apskatīt un izmantot arī tos avotus, kuri līdz mūsdienām dažādu iemeslu dēļ nav saglabājušies vai ir noklīduši arhīvu krātuvēs.

Tāpat kā mūsdienās, arī viduslaikos un jaunajos laikos kaltajās monētās par to izgatavošanas vietu un/vai īpašnieku liecina monētas reversā attēlotā heraldiskā simbolika vai arī pats ģerbonis. Tāpēc numismātiskais materiāls veido būtisku lietisko avotu grupu municipālās heraldikas pētniecībā. Salīdzinot ar sfragistisko materiālu, Latvijas teritorijas numismātiskais materiāls ir daudz vairāk publicēts. Tas droši vien jāskaidro ar attieksmi pret vēstures palīgdisciplīnām Latvijā padomju varas gados, kad praktiski visas vēstures palīgdisciplīnas tika izslēgtas no pētniecības loka, uzskatot tās par mazvērtīgām vai politiski nelabvēlīgām, bet par vienīgo izņēmumu uzskatāma numismātika. Acīmredzot pievēršanos numismātikai sekmēja arī bagātais monētu krājums Latvijas muzejos. Padomju gados tika sastādīti un izdoti gan atsevišķi monētu katalogi, gan arī monētu attēli tika iekļauti zinātniski pētnieciskos darbos kā ilustratīvais materiāls. Municipālo ģerboņu pētniecībā kā publicētais avots izmantojamas abu veidu publikācijas. Jāpiebilst, ka monētu publikācijas, kas attiecināmas uz Latvijas numismātikā, ir izdotas ne tikai Latvijā, bet arī kaimiņvalstīs.

Latvijas teritorijā var runāt par Rīgas pilsētas ģerboņa attēlojumu numismātiskajā materiālā, tāpēc monētas izmantojamas Rīgas ģerboņa attīstības pētniecībā. Rīgas pilsētā kaltās monētas apkopotas poļu vēsturnieka un numismāta E. Mrovinska darbos. Viņš apkopojis arī Kurzemes un Zemgales hercogistē kaltās monētas.⁶³ Darbā par Rīgas monētām⁶⁴ autors izmantojis gan Rīgas muzejos pieejamo numismātisko materiālu, gan arī Lietuvas un Polijas muzeju fondu materiālus. Rezultātā tapis apjomīgs darbs, kuru nosacīti veido divas lielas daļas. Pirmajā sniegts vēsturiskais fons, monētu apraksti un komentāri, bet otro daļu veido monētu attēli. Monētas sakārtotas hronoloģiskā secībā pēc to piederības, piemēram, arhibīskapu kaltās monētas,⁶⁵ ordeņa mestru kaltās monētas,⁶⁶ arhibīskapu un ordeņa mestru

⁶³ Mrowinski, E. *Monety Ksiestwa Kurlandii I Semigalli*. Warszawa, 1989. (turpmāk – Mrowinski, E. *Monety Ksiestwa Kurlandii I Semigalli*)

⁶⁴ Mrowinski, E. *Monety Rygi*. Warszawa, 1986. (turpmāk – Mrowinski, E. *Monety Rygi*)

⁶⁵ *Ibid.*, 206-209.

kopīgi kaltās monētas.⁶⁷ Tad seko Žečpospolitas pastāvēšanas laikā un Zviedrijas valdīšanas laikā Rīgā kaltās monētas, kas sakārtotas, ievērojot hronoloģisko principu.⁶⁸ Jāatzīmē, ka no daudzskaitlīgajām Rīgā kaltajām monētām krājumam izvēlētas katras grupas (dālderī, guldeņi, dukāti, graši, vērdiņi, mārkas, ārtīgi, šiliņi, feniņi u.c.) raksturīgākie paraugi. Darbs ir korekti izstrādāts un nozīmīgs Rīgas pilsētas heraldikas pētniecībā, jo tajā apkopotas monētas sākot no viduslaikiem un beidzot ar 19.gadsimtu. Tomēr jāuzsver, ka darbā ietverta attēlu daļa ir kvalitatīvi iespiesta, jo monētu publikācijas ne vienmēr ir tik augstā līmenī, lai tās sekmīgi varētu izmantot. Tā kā monētas reversā parasti attēloja tās kalšanas vietas heraldisko simboliku vai ģerboni, tad pēc monētām iespējams izsekot arī Rīgas pilsētas heraldikas attīstībai. Monētās mēdza attēlot gan pilsētas lielo, gan mazo ģerboni. Pārsvarā tas bija atkarīgs no monētas nomināla, kas bija saistīts ar monētas izmēru. Attiecīgi uz lielāka nomināla monētām, piemēram, dālderiem attēloja pilsētas lielo ģerboni, bet uz mazāka, piemēram, ārtīgiem – mazo Rīgas pilsētas ģerboni.

Savukārt Rīgas pilsētas monētas Austrumbaltijas numismātikas kontekstā analizētas krievu numismāta D. Fjodorova darbā par viduslaiku un jauno laiku numismātikā.⁶⁹ Darbā pētīto monētu hronoloģiskās robežas ir no 13.-18. gadsimtam. Monogrāfiju veido vairākas daļas, kas attiecīgi sniedz informāciju par Igaunijā, Latvijā un Lietuvā kaltajām monētām. Pirms katras daļas sniegts vispārīgs pārskats, kur monētas kaltas, kas tās kalis, kāda veida monētas izlaistas un kas uz tām attēlots. Šīs ievaddaļas uzskatāmas par monētu attēlu daļu komentāriem. Darbs veidots tradicionāli pēc hronoloģiskā principa un, tāpat kā E.Mrovinska darbā, arī pēc personālijām, nodalot Rīgas arhibīskapu un Livonijas ordeņa mestru monētas. Turklāt autors centies monētu attēlu un aprakstu daļu papildināt ar tabulām. Viena veida tabulas nosacīti varētu uzskatīt par heraldiskām, jo tajās autors atspoguļo, piemēram, arhibīskapu dzimtas zīmes (tā tās dēvē pats D.Fjodorovs). Otra veida tabulās atspoguļota konkrēta valdnieka laikā kalto dārgmetālu – zelta un sudraba – monētu skaits un veids. Tabulas kalpo kā uzskatāms un viegli uztverams materiāls. Darbā izmantots numismātiskais materiāls, kas sastopams pārsvarā Igaunijas muzejos, tāpēc iespējams pētniecībā ietvert arī tās Rīgā kaltās monētas, kas atrodas Igaunijā.

⁶⁶ Ibid, 209-214.

⁶⁷ Ibid, 214-217.

⁶⁸ Ibid, 219-232.

⁶⁹ Фёдоров, Д. Монеты Прибалтики XIII - XVIII столетий. Таллин, 1969. (turpmāk – Фёдоров, Д. Таллин, 1969.)

Nozīmīgs Rīgas pilsētas un Rīgas arhibīskapijas ģerboņu pētniecībā ir numismātes T. Bergas darbs par Rīgas pilsētas monētām, kas glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā.⁷⁰ Šajā darbā rodama informācija gan par naudas kalšanu, gan izsekojama pilsētas lielā un mazā ģerboņa, gan arhibīskapu heraldiskās simbolikas attēlošanai monētās dažādos gadsimtos. Rīgas arhibīskapijas monētu galvenā pazīme bija monētā attēlotais mazais ģerbonis – sakrustoti arhibīskapa un krusta zizlis līdzās katra bīskapa dzimtas ģerbonim.⁷¹ Pirmo reizi Rīgas pilsētas mazais ģerbonis – sakrustotas atslēgas un krusts virs tām – parādījās uz 1479.–1484.gadā Rīgas pilsētas un domkapitula kopīgi kaltajiem šiliņiem. Līdz 1526. gadam uz Rīgā kaltajām monētām netika attēlots pilsētas lielais ģerbonis, un pirmo reizi tas uz monētām nonāca Livonijas ordeņa mestra Voltera fon Pletenberga laikā kaltajiem Rīgas vērduņiem.⁷² Dažādu arhibīskapu valdīšanas laikā tika kaltas atšķirīgas monētas, uz kurām tika attēlota pilsētas un arhibīskapu simbolika. Tie bija, piemēram, ārtīgi un feniņi, kuriem parasti reversā tika attēlots Rīgas arhibīskapijas ģerbonis. Savukārt dālderu un guldeņu parasti attēloja arhibīskapijas simboliku. Livonijas ordeņa valsts atsevišķu feniņu, šiliņu un pusdukātu reversā attēlots Rīgas mazais ģerbonis, bet vērduņu, dukātu, divdukātu, pusemārkā, kā arī pusdālderu un dālderu reversā pilsētas lielais ģerbonis.⁷³ Šis darbs kopā ar iepriekš minēto E.Mrovinska darbu veido saturīgu un apjomīgu pārskatu par Rīgas pilsētā kaltajām monētām, kurās plaši tika izmantota arī Rīgas pilsētas un Rīgas arhibīskapijas heraldiskā simbolika. Darbos sniegti gan monētu apraksti, gan attēli, tādējādi heraldikas pētniecībā tie izmantojami kā avoti, jo atsevišķās monētās iespējams izsekot Rīgas pilsētas ģerboņa attīstībai no 14. – 18.gadsimtam. Līdztekus šīm avotu publikācijām darbos pētīta un analizēta monētu hronoloģija, izplatība, izgatavošana un izmantošana attiecīgajā teritorijā un laikmetā.

Apkopojošs darbs, kas sniedz vispārīgu priekšstatu par Latvijas teritorijā kalto un lietoto naudu, ir Latvijas Nacionālā Vēstures muzeja numismātes Kristīnes Ducamanes un Latvijas Bankas prezidenta konsultanta Ēvalda Vilciņa kopdarbs par naudas vēsturi Latvijā.⁷⁴ Darbu veido 10 nodaļas, no kurām lielākā daļa veltīta naudas lietošanai Latvijas teritorijā dažādos laika periodos, sākot ar naudas aprites

⁷⁰ Berga, T. Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.). Rīga, 2003. 12.lpp. (turpmāk – Berga, T.Rīga, 2003.)

⁷¹ Ibid.

⁷² Berga, T. Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.). Rīga, 2003. 12.lpp. (turpmāk – Berga, T.Rīga, 2003.) 12. – 13.lpp.

⁷³ Ibid, 42. – 68.lpp.

⁷⁴ Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. Rīga, 1995. (turpmāk – Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*.)

pirmsākumiem Latvijas teritorijā un noslēdzot ar Latvijas nacionālās valūtas atjaunošanu. Svarīgi, ka līdzās vēsturiskajam fonam un monētu aprakstam, ievērojamu vietu darbā ieņem attēli, kuros aplūkojamās izteiksmīgākās katra laika posma monētas, bet vēlāk arī banknotes.

1980. gadu beigās Rundāles pils muzejā notika divas izstādes, no kurām viena bija veltīta Latvijas mākslas amatniecībai, apkopojot alvas lējēju darbus,⁷⁵ bet otra – sudrabkaļu izstrādājumiem.⁷⁶ Pēc izstādēm tika izdoti katalogi, kuros atrodama informācija par vienu no pilsētu ģerboņu veidiem, tā saucamajiem pilsētu mazajiem ģerboņiem. Šis ir specifisks simbolikas veids, kura lietošana bieži saistāma ar amatniecību. Mazos ģerboņus bieži lietoja amatnieki kā meistarū zīmes, tāpēc to attēli redzami uz Latvijas pilsētu alvas lējēju un sudrabkaļu izstrādājumiem. Katalogos apkopoti dažādi sudrabkaļu un alvas lējēju darinājumi, kas ļauj novērot, ka pilsētu simbolika visbiežāk tikusi attēlota darbos, kas tapuši 18. un 19. gadsimtā. Tāpēc heraldikas pētniecībā tie minimāli atspoguļo ģerboņu attīstību un izmaiņas simbolikā, taču izmantojami ģerboņu lietošanas pētniecībā.

19. gadsimta beigās tika izdota pirmā grāmata, kurā bija apkopoti Krievijas impērijā ar cara ukazu apstiprinātie guberņu, pilsētu un citu teritoriālo vienību ģerboņi. Šajā nozīmīgajā avotu izdevumā, kuru sastādīja barons P. fon Vinklers, apkopoti ne tikai ģerboņu melnbaltie grafiskie attēli, bet arī apstiprinātie ģerboņu apraksti, kā arī norādīts ģerboņu apstiprināšanas datums.⁷⁷ P. Vinklers cēlies no Rjazaņas muižniecības, bijis vēsturnieks un novadpētnieks, kurš īpašu interesi veltījis ieroču vēsturei, kā arī numismātikai, ģenealogijai un heraldikai. Darbā par Krievijas impērijas pilsētu, guberņu, apgabalu un miestu ģerboņiem autors apkopojis vispārīgu informāciju par heraldiku un ģerboņiem, kas balstīta uz tā laika Eiropas pētnieciskajām atziņām. Darbu veido divas lielas daļas. Pirmajā daļā autors pievēršas ģerboņu veidošanas procesam, krāsu un figūru izmantošanai, aplūkojot vispārīgus ar heraldiku saistītus jautājumus. Nozīmīgākā ir darba otrā daļa, kurā autors apkopojis, sistematizējis un analizējis Krievijas impērijā izstrādātos ģerboņus. Daļas sākumā autors sniedz vēsturisku pilsētu ģerboņu apskatu, kas papildināts ar sfragistiskā

⁷⁵ *Alva Latvijas mākslas amatniecībā VI – XX gadsimtā*. Izstāde Rundāles pilī. Katalogs. Rīga, 1989.

⁷⁶ Sudrabs Latvijas lietišķajā mākslā 5.-20. gadsimtā. 1. daļa. Rīga, 1991.

⁷⁷ Darbā izmantots grāmatas pēdējais izdevums: Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год*. Москва, 1991. (turpmāk - Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год*.)

materiāla attēliem, bet tam seko pilsētu un guberņu ģerboņu attēli un apraksti. Darbs ir avotu publikācija, kuru veido ukazu apkopojums, kas papildināts ar pilsētu, guberņu un apgabalu ģerboņu grafiskajiem attēliem, to aprakstiem un ģerboņa apstiprināšanas datumiem. Grāmatā apkopoti vairāk kā 800 attēli, un tas laika gaitā ieguvis klasiska darba statusu. Darbā atrodami arī visi Latvijas teritorijas ģerboņi un to apraksti, tāpēc tas izmantojams kā Latvijas municipālās heraldikas avotu krājums par Krievijas impērijas laika periodu. Pirmo reizi šis darbs tika izdots 1899. gadā Sankt-Pēterburgā, un, kā darba ievadā rakstīja pats autors, „darbs tapis pēc nopietnām heraldiskās literatūras studijām un ir nepieciešams visām iestādēm un personām, kurām ir jebkāda saistība ar heraldiku un ģerboņiem”.⁷⁸

1903.gadā Jelgavā notika plaša heraldikas izstāde.⁷⁹ Tā bija veltīta heraldikai, sfragistikai un ģenealoģijai, un izstādē apskatei bija izlikti dažādi priekšmeti un lietas, kas atspoguļoja iepriekš minētās tēmas. Tie bija, piemēram, darbi metālā (medaļas, ieroči, ordeņi), koka, ādas, papīra, stikla, māla un akmens priekšmeti, kā arī gleznas, zīmējumi un fotogrāfijas. Jāatzīmē, ka šī izstāde savā ziņā bija Eiropas tradīciju atspoguļojums, jo pirms izstādes Jelgavā apjomīgas heraldikas izstādes tika rīkotas 1878.gadā Vīnē, 1882. un 1894. gadā Berlīnē.⁸⁰ Līdztekus plaši pārstāvētajai dzimtu heraldikai, izstādē bija atvēlēta vieta arī Latvijas teritorijas pilsētu heraldikai. Diemžēl izstādes katalogs satur tikai priekšmetu aprakstus, bet tajā nav publicēti attēli. Taču apraksti veidoti detalizēti, katram izstādītajam priekšmetam norādīts arī datējums, ļaujot spriest, ka izstādē bija iespējams apskatīt, piemēram, Rīgas pilsētas simbolikas attēlus no 1225., 1226., 1230., 1486., 1532.gada.⁸¹ Tāpat izstādē bija apskatāmi Aizputes, Kuldīgas, Jelgavas un Bauskas pilsētu ģerboņu attēli, lai gan pārsvarā visi attēli bija aplūkojami sfragistiskajā materiālā. Tā bija pirmā šāda veida izstāde Krievijas impērijas Latvijas daļā, un, pateicoties izstādes katalogam, ir iespējams iegūt priekšstatu par pilsētu ģerboņu lietošanu, kā arī apkopot ziņas par 20.gadsimta sākumā apzinātajiem pilsētu ģerboņu paraugiem, uz kuriem balstoties notika municipālo ģerboņu pētniecība šajā laika periodā, un to datējumu.

Par 1920.-1930.gadiem, kad notika intensīvs pilsētu un teritoriālo ģerboņu izstrādes process, ir tikai divi publicēti avoti. Tie ir apstiprināto pilsētu ģerboņu un

⁷⁸ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.*) priekšvārds

⁷⁹ Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. Mitau, 1903. (turpmāk – Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903.)

⁸⁰ Ibid, S. III.

⁸¹ Ibid, S. 40., Nr. 327-329., S.44. Nr. 360., S.44.Nr. 379.

apriņķu krāsaini attēlu izdevumi. 1931.gadā tika apkopoti un izdoti 1925. gadā apstiprināto pilsētu ģerboņu attēli. Līdzīgs izdevums sekoja 1939.gadā, kurā bez pilsētu ģerboņu attēliem bija publicēti arī apriņķu ģerboņu attēli.⁸² Šajā darbā aplūkojami ģerboņu attēli, kā arī apstiprinātie ģerboņu apraksti un publicēts likums „Par pašvaldību iestāžu ģerboņiem”.

Savukārt mūsdienu valsts, pilsētu un teritoriālā heraldika, apkopota grāmatā „Latvijas ģerboņi”.⁸³ Grāmata sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā apkopota Latvijas pilsētu un teritoriālo ģerboņu attīstības vēsture, bet otrajā jeb attēlu daļā apkopoti visi Latvijas pilsētu, pagastu un apgabalu ģerboņu attēli un apraksti, kuri apstiprināti līdz 2008.gadam. Kopumā darbā iekļauti 13 rajonu, 77 pilsētu un 118 pagastu ģerboņi, kā arī lielais, mazais papildinātais un mazais valsts ģerbonis. Otrā daļa veidota, ievērojot hierarhijas un reģionālo principu. Vispirms sniegts valsts ģerboņa attēls un apraksts, tam seko Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales apgabalu, rajonu, pilsētu un pagastu ģerboņi. Katram ģerbonim dots gan tā apraksts, gan attēls, turklāt sniegta arī papildus informācija par ģerboņu apstiprināšanas laiku un ģerboņus veidojušajiem māksliniekiem, kā arī nelielas statistiskas ziņas par rajonu, pilsētu vai pagastu. Šis darbs atspoguļo Valsts Heraldikas komisijas 20 gadu laikā paveikto darbu Latvijas municipālo ģerboņu izstrādē. Tādējādi tieši darba otrā daļa uzskatāma par avotu Latvijas municipālās heraldikas pētniecībā. Grāmata ir pirmais šāda veida izdevums Latvijā, kaut gan jau 1938. gadā un arī 1969.gadā attiecīgi Heraldiskā komiteja un Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija plānoja izdot grāmatas vai albumus, kuros būtu ievietota informācija par visiem apstiprinātajiem municipālajiem ģerboņiem.

Atsevišķu avotu grupu veido ģerboņu likumdošanas akti. Par ģerboņu likumdošanu var runāt, sākot ar 18.gadsimta beigām, kad ar ģerboņiem saistīti likumdošanas akti tika izstrādāti Krievijas impērijā, un jo tuvāk mūsdienām, jo vairāk tika izstrādātas un pieņemtas likumdošanas normas, kas apstiprināja gan ģerboņu attēlus un aprakstus, gan reglamentēja ģerboņu lietošanu. Taču pirmais likums, kurš heraldikas kontekstā tika pieņemts Latvijas Republikā, bija „Likums par valsts ģerboni”.⁸⁴ Bet pirmais likums, kas lika pamatus Latvijas Republikas heraldiskajai sistēmai, bija 1923. gada 4.jūnijā izludinātais „Likums par pašvaldību iestāžu

⁸² Latvijas pilsētu ģerboņi. Rīga, 1931.; Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939.

⁸³ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Valsts, pilsētu un teritoriālā heraldika. Rīga, 2008.

⁸⁴ Likums par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*, Nr.135., 1921.20.jūnijs.

ģerboņiem”.⁸⁵ Šie likumi ļauj izprast valsts politiku un principus, kādi tika ievēroti, veidojot ģerboņus, sniedz informāciju par ģerboņu lietošanu un ir būtiska sastāvdaļa ģerboņu vēstures pētniecībā. 1920.-1930. gados visi pieņemtie likumdošanas akti tika izsludināti oficiālajā valdības laikrakstā „Valdības Vēstnesis”, piemēram, Valsts prezidenta 1925., 1936. un 1938. gadā apstiprināto pilsētu un apriņķu ģerboņu apraksti un 1930. gadā izdotie noteikumi par apgabalu ģerboņiem.⁸⁶ Tādējādi ar jaunajiem likumiem bija iespēja iepazīties visiem interesentiem. Turpmākā heraldikas likumdošana saistāma ar padomju periodu, kad gan republikas, gan pilsētu mērogā tika pieņemta virkne normatīvu aktu. 1968. gada 18. decembrī Latvijas PSR Ministru Padomes lēmums Nr. 572. „Par Latvijas PSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību”⁸⁷ deva startu jaunu pilsētu ģerboņu veidošanai. Šis lēmums bija saistošs visām Latvijas PSR pilsētām, un padomju pilsētu simbolika tika veidota pēc tā vadlīnijām. Pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas kā svarīgākie municipālo ģerboņu vēstures pētniecībā būtu jāatzīmē 1990. gada 15. februārī Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas likums par Latvijas PSR valsts ģerboni⁸⁸, kas savā ziņā iezīmēja jaunu municipālās heraldikas posma sākumu Latvijas heraldikas vēsturē. Mūsdienās nozīmīgākais ir 2005. gadā apstiprinātais „Ģerboņa likums”.⁸⁹ Tajā apkopoti gan ģerboņu veidošanas principi, gan lietošana, tādā veidā aptverot abus būtiskākos virzienus, uz kuriem balstās ģerboņu pētniecība. Jāatzīmē, ka šis ir pirmais un plašākais vairāku gadsimtu garajā Latvijas heraldikas vēsturē pieņemtais likums.

Apkopojot iepriekš minēto par avotiem Latvijas municipālajā heraldikā, jāatzīmē, ka Livonijas periodā svarīgākais avots, kas atspoguļo pilsētu simboliku ir tieši zīmogi un Rīgā kaltās monētas. Vēlākajos periodos sfragistisko un numismātisko materiālu papildināja arī pilsētu tiesību normas, kurās tika iekļauti pilsētu ģerboņu apraksti. Krievijas impērijas posma pētniecība balstās gan uz nublicētajiem, gan publicētajiem avotiem. Bagāts nublicēto avotu materiāls par praktisko heraldiku pieejams no 20. gadsimta 20. - 30. gadiem, kad darbojās Heraldiskā Komiteja un tika

⁸⁵ Likums par pašvaldību iestāžu ģerboņiem. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 116., 1923.4.jūnijs

⁸⁶ Valsts Prezidenta lēmums. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 269. 1925.; Valsts Prezidenta 20.lēmums, *Valdības Vēstnesis*, Nr. 146. 1936.; Valsts Prezidenta 169.lēmums. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 241. 1938. Noteikumi par Latvijas apgabalu ģerboņiem. *Valdības vēstnesis*, Nr.96. 1930. 30.aprīlis.

⁸⁷ Par LPSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*, Nr.3. 1969. 80. - 81.lpp.

⁸⁸ Likums par LPSR valsts ģerboni. LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. Nr.9. 1990.1.marts, 471.-472.lpp.

⁸⁹ Ģerboņa likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr.201. 2005.16.decembris.

pieņemti likumi, kuros tika apstiprināti municipālo ģerboņu attēli un apraksti, kā arī tika noteikta ģerboņu lietošana. Līdzīgi arī par padomju periodu un par laika posmu pēc 1991.gada avotu bāzi veido gan nepublicētie, gan publicētie avoti.

Izmantotās literatūras apskats

Nozīmīgākie pētījumi Latvijas municipālās heraldikas vēsturē tapuši divos periodos – 19.gadsimta otrajā pusē un 20.gadsimta sākumā un pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas. Būtisku ieguldījumu Latvijas municipālās heraldikas pētniecībā devuši baltvācu zinātnieki un pētnieki. Promocijas darba tapšanā izmantoti 19./20.gadsimta mijā tapušie zinātnieka un skolotāja Konstantīna Metiga pētījumi. K. Metigs rakstīja par pilsētu vēsturi, Hanzu, tirdzniecību, amatiem, garīdzniecību un arī par Baltijas pilsētu heraldiku. Pavisam viņa dzīves laikā publicēti aptuveni 300 raksti, no kuriem heraldikas jautājumiem vien veltītas aptuveni 20 publikācijas. 1903. gadā tika publicēts K.Metiga pētījums par Rīgas pilsētas ģerboņa attīstību 13. - 20. gadsimtā.⁹⁰ Viņš ir pirmais, kurš, balstoties uz izmaiņām pilsētas ģerbonī, izdala piecus pilsētas ģerboņa attīstības posmus, kuri sakrīt ar politisko varu maiņu pilsētā. Šis ir pirmais gadījums Latvijas pilsētu heraldikas pētniecībā, kad pilsētas ģerboņa attīstība tiek skatīta politiskās vēstures kontekstā. Rīgas pilsētas ģerboņa attīstībai veltīts vēl kāds K. Metiga raksts, kurš publicēts 1904. gadā, un šī raksta, atšķirībā no iepriekš minētā, teksta daļu veiksmīgi papildina pilsētas ģerboņa attēli no dažādiem laika posmiem.⁹¹ K. Metigs pētījis arī Rīgas pilsētas ģerboņa krāsas,⁹² rakstījis par ērgli kā ģerboņa vairoga turētāju⁹³ un centies apkopot un analizēt informāciju par Rīgas ģerboņa attēlojumu pilsētas arhitektūrā.⁹⁴ Bez Rīgas ģerboņa pētniecības K.Metigs pievērsies arī citu Latvijas pilsētu ģerboņu vēsturiskās attīstības pētniecībai. Rezultātā tapa raksti, kas veltīti Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldikai,⁹⁵ kā arī Vidzemes un Igaunijas pilsētu heraldikai.⁹⁶ K. Metigs bija viens no

⁹⁰Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. S. 128.-135.

⁹¹ Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S. 128.-132.

⁹²Mettig, C. Bemahlung des Rigaschen Stadtwappens. 135., 140.-141.

⁹³Mettig, C. Die Adler im Wappen von Riga. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1908*. Riga, 1909, S. 21.-23. (turpmāk – Mettig, C. Die Adler im Wappen von Riga).

⁹⁴ Mettig, C. Über die ältesten plastischen Darstellungen des Rigaschen stadtwappens an Häusern. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1905*. Riga, 1906. S. 2.-3. (turpmāk – Mettig, C. Über die ältesten plastischen Darstellungen des Rigaschen stadtwappens an Häusern)

⁹⁵Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.134-150; Mettig, C. Die Adler im Wappen von Riga, S. 21.-23.

retajiem heraldikas pētniekiem, kurš šajā laikā, kad prioritāte bija dzimtu heraldikas pētniecība, pievērsās tieši pilsētu ģerboņu pētniecībai.

K. Metiga darbi izraisīja laikabiedru interesi un arī kritiku. Piemēram, baltvāciešu pētnieks Bernhards Hollanders atzinīgi novērtēja K. Metiga apkopotos un izmantotos vēstures avotus, bet, neskatoties uz plašo avotu bāzi uzskatīja, ka K. Metigs ir lielisks vēstures atstāstītājs, nevis nopietns zinātnieks un analītiķis.⁹⁷ Savukārt baltvāciešu vēsturnieks Aleksandrs fon Rādens pēc jau minētā K. Metiga darba par Vidzemes un Igaunijas pilsētu ģerboņiem, aizrādīja K. Metigam zīmoga un ģerboņa jēdzienu novienādošanu, pārmetot pat pilnīgu autora diletantismu heraldikas jautājumos. Tajā pašā laikā viņš uzskatīja, ka K. Metigs ar savām zināšanām varētu daudz sasniegt heraldikas jomā, ja vien mēģinātu tās pilnveidot.⁹⁸ Raugoties no mūsdienu viedokļa, neapšaubāmi pozitīvi vērtējams K. Metiga devums avotu apkopošanā un aprakstīšanā. Atsevišķos gadījumos iztrūkst nopietnāka avotu analīze un var nepiekrīst autora piedāvātajam avotu traktējumam. Jāatzīmē, ka arī A. Rādens pievērsās heraldikas jautājumu pētniecībai. Parasti tās bija apjoma ziņā nelielas, bet svarīgas piezīmes, piemēram, par Rīgas ģerboni⁹⁹ un par Jelgavas pilsētas ģerboni¹⁰⁰, kas galvenokārt tika balstītas uz jaunatklātu vēstures avotu aprakstīšanu. Vairumā pētījumu uzmanība tika veltīta pilsētu ģerboņu attīstības pētīšanai, bet salīdzinoši maz kādu specifisku nianšu noskaidrošanai un analīzei. Kā izņēmumu varētu atzīmēt Hermaņa Bruininga pētījumu par Rīgas pilsētas ģerboni izmantotajām krāsām¹⁰¹, kas ģerboņu pētniecībā ir ļoti svarīgs jautājums. H. Brīnings ierindojams pētnieku lokā, kuri savos darbos nopietni pievērsās ar dzimtu heraldiku un sfragistiku saistītu jautājumu pētniecībai un tikai pastarpināti viņa uzmanības lokā nonāca atsevišķi ar pilsētu heraldiku saistītu tēmu analīze.

No daudzajiem baltvāciešu vēsturnieka Antona Buholca pētījumiem būtu jāmin divi darbi, kuru tematika daļēji saistīta ar Rīgas pilsētas ģerboni. Rakstā par

⁹⁶ Mettig, K. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 16.-34.

⁹⁷ Hollander, B. Nachruf auf Constantin Mettig, 9. April 1914. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde zu Riga aus dem Jahre 1914*. Riga, 1914-1921, S. 44.-49.

⁹⁸ Rahden, A. Referat über Constantin Mettig Bemerkungen zu den wappen der Städte in Livland. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1907 und 1908*. Mitau, 1910. S. 313.-314.

⁹⁹ Rahden, A. Ein Beitrag zur Geschichte des Wappens der Stadt Riga. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1898*. Mitau. S. 115. (turpmāk - Rahden, A. Ein Beitrag zur Geschichte des Wappens der Stadt Riga)

¹⁰⁰ Rahden, A. Referat über Constantin Mettig Bemerkungen zu den wappen der Städte in Livland. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1907 und 1908*. Mitau, 1910. S. 313.-314.

¹⁰¹ Bruiningk, H. Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1895*. Riga, 1896. S. 21-23, 33-34. (turpmāk – Bruiningk, H. Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens)

Krievijas cara Pētera I sagaidīšanu Rīgā 1723. gadā lielu uzmanību autors veltīja arī izmaiņām Rīgas pilsētas ģerbonī, kas bija tieši saistītas ar šo notikumu.¹⁰² Šis raksts balstīts uz nopietnām Rīgas rātes arhīva studijām, un to rezultātā tapis pētījums par politisko izmaiņu ietekmi pilsētas simbolikā. Savukārt otrs raksts vairāk uzskatāms par konkrētu vēstures avotu aprakstošu un mazāk analītisku pētījumu. Tas ir veltīts kādam Ermitāžas 18. gadsimta sākuma eksponātam, uz kura attēlots Rīgas pilsētas ģerbonis.¹⁰³

20. gadsimta sākumā baltvāciešu periodikā aktuāls bija jautājums par Rīgas pilsētas vēsturiskā ģerboņa, ar to saprotot zviedru laikā apstiprināto pilsētas ģerboni, atjaunošanu. Diskusijas aizsācēji bija K. Metigs, kura darbos bija atspoguļota pilsētas ģerboņa vēsture, un baltvāciešu pētnieks Arnolds Foiraisens (*Feuerreisen*). Šai tolaik aktuālajai problemātikai bija veltīts viņa raksts par Rīgas pilsētas ģerboņa atjaunošanu.¹⁰⁴

Pamatoti var apgalvot, ka uzmanības centrā 19./20.gadsimtā bija tieši Rīgas pilsētas ģerboņa pētniecība. Salīdzinoši mazāk tika pētīta citu Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņu attīstība. Lai arī tie ir tikai atsevišķi pētījumi, to nozīmē Latvijas pilsētu ģerboņu pētniecībā ir svarīga, jo šajos darbos, raugoties no mūsdienu viedokļa, atrodamas senākās ziņas par avotiem, uz kuru pamata darbs tika izstrādāts. Piemēram, E.Špērs atsevišķu un detalizētu rakstu veltīja Liepājas pilsētas ģerboņa veidošanās un attīstības procesam, kā arī ģerboņa lietošanai.¹⁰⁵ Savukārt G. Šmits ir aplūkojis Jelgavas pilsētas ģerboņa tapšanas gaitu Kurzemes guberņas laikā.

Līdz ar Trešo Atmodu un ideju par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu liela nozīme tika piešķirta arī simbolikas jautājumiem. Tāpēc 1980.gadu beigās un 1990.gados tapušas daudzas publikācijas par pilsētu ģerboņu vēsturi.

¹⁰² Buchholz, A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1898*. Riga, 1899. S. 87-97. (turpmāk - Buchholz, A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723)

¹⁰³ Buchholz, A. Über eine silberne vergoldete Schüssel mit dem Wappen der Stadt Riga in der Keiserlichen Eremitage zu St.Petersburg. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899*. Riga., 1900. S. 18-21. (turpmāk - Buchholz, A. Über eine silberne vergoldete Schüssel mit dem Wappen der Stadt Riga in der Keiserlichen Eremitage zu St.Petersburg)

¹⁰⁴ Feuerreisen, A. Zur Frage der Rekonstrierung des Rigascher Stadtwappen. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1911. S.370. (turpmāk – Feuerreisen, A. Zur Frage der Rekonstrierung des Rigascher Stadtwappen)

¹⁰⁵ Spehr, E. Das Libauer Stadtwappen. *Libauscher Kalender für das Jahr 1911*. Libau, 1910. S. 111-114. (turpmāk - Spehr, E. Das Libauer Stadtwappen)

Salīdzinoši daudz pētījumu par Latvijas municipālajiem ģerboņiem rakstījis vēsturnieks Armands Vijups publikācijās par Rīgas, Bauskas, Kuldīgas, Limbažu, Madonas, Valkas un Valmieras pilsētu ģerboņu vēsturi.¹⁰⁶ Lielākā daļa šo pētījumu ir lielākā vai mazākā mērā populāri vai populārzinātniski raksti, turklāt daļa no tiem ir balstīta uz K. Metiga 19./20.gadsimta mijā veiktajiem pētījumiem. Tomēr jebkurā gadījumā, sniedzot konspektīvus konkrētu pilsētu ģerboņu veidošanās aprakstus un raksturojot to nozīmi atšķirīgu laikmetu dzīvē, tie mūsdienu sabiedrībai un arī vēsturniekiem atklāja jaunu sfēru – municipālo heraldiku. Nozīmīgākais A.Vijupa ieguldījums Latvijas municipālās heraldikas vēsturē ir viņa publikācija par Heraldiskās komitejas darbību, kas balstīta uz npublicētajiem Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāliem.¹⁰⁷ Pētījums atspoguļo būtisku lappusi Latvijas municipālās heraldikas vēsturē, parādot, kā tapa pilsētu ģerboņi starpkaru periodā. Savukārt vēsturnieks Tālis Pumpuriņš veicis nopietnus un oriģinālus pētījumus par Cēsu pilsētas un arī apriņķa ģerboņa vēsturi¹⁰⁸, kas arī balstīts uz Latvijas Valsts vēstures arhīva studijām. Nozīmīgs ir 1990.gadu beigās tapušais pētījums par Ventspils pilsētas ģerboņa vēsturi, kura autore ir Ventspils muzeja krājuma glabātāja I. Štrumfa.¹⁰⁹ Iepriekš minētie darbi balstīti uz nopietnām avotu studijām un līdz ar to uzskatāmi par oriģināliem pētījumiem Latvijas pilsētu ģerboņu vēsturē. Svarīga vieta Latvijas municipālās heraldikas pētniecībā ir I.Lancmaņa publikācijām. Būtu jāatzīmē viņa pētījumi par Kurzemes un Zemgales hercogu ģerboņiem un Bauskas pilsētas ģerboni.¹¹⁰ Šīs publikācijas līdz šim ir vienīgās, kas tapušas par šo tēmu.

Atšķirīgs un specifisks pētījums par Rīgas pilsētas ģerboni pilsētas arhitektūrā klajā nāca 2000.gadā.¹¹¹ Šis buklets bija veltīts Rīgas pilsētas ģerboņa lietošanai, un autore tajā apkopoja pilsētas ģerboņa atveidojumus Rīgas arhitektūrā, sniedzot arī nelielu ieskatu Rīgas pilsētas ģerboņa vēsturē.

¹⁰⁶ Vijups, A. Bauskas ģerbonis. *Novads*, Nr. 5. 1989.; Vijups, A. Valkas ģerboņa vēsture. *Mūsu Zeme*, 1990. 15.decembris; Vijups A. Zaļa liepa zelta laukā. *Liesma*, 1990.24.oktobris; Vijups, A. Kā tapa Madonas ģerbonis. *Stars*, 1990.11.oktobris; Vijups, A. Svētā Pētera aizgādībā (nedaudz par pilsētas pasi). *Diena*, 1990.22.decembris; Vijups, A. Latvijas pilsētu ģerboņu vēsture. *Kultūras Fonda Avīze*, Nr. 11.1991.; Vijups, A. Svētās Katrīnas aizgādībā. *Kurzemnieks*, 1991.7.septembris; Vijups, A. Limbažu vēsturiskais ģerbonis. *Auseklis*, 1991.18.janvāris.

¹⁰⁷ Vijups, A. Heraldiskās Komitejas darbība. *Grāmata*, VII-VIII: 92-98. 1991.

¹⁰⁸ Pumpuriņš, T. Cēsu apriņķa ģerbonis. *Cēsu novada vēsture II*. Cēsis, 1998., 151.-163.lpp.

¹⁰⁹ Štrumfa, I. Ventspils ģerbonis un karogs. *Ventspils Akcenti*, 1999. 26.februāris un 5.marts.

¹¹⁰ Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. *Ventspils muzeja raksti I*. Rīga, 2001. (turpmāk – Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā); Lancmanis, I. Heraldikas rokraksti Kurzemē 17. un 18.gadsimtā. *LZAV*. 2002. Nr.2/3.; Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis. *Kur Mēmele satek ar Mūsu*. Bauska, 1989.; Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis senāk un tagad. *Komunisma Ceļš*. 1988.10.decembris

¹¹¹ Kalniņa A., Šnē, S. (sast.). *Mūris uz mūra: Rīgas ģerbonis pilsētas arhitektūrā*. Rīga, 2000.

Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldikai uzmanību pievērsusi promocijas darba autore. Apkopojot nepublicētos avotus un izmantojot 19./20.gadsimta baltvāciešu pētnieku atziņas, vairāku rakstu sērijā autore aplūkojusi un analizējusi Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņu veidošanos Livonijas periodā, ģerboņu attīstību Kurzemes guberņas laikā un 20. gadsimtā, kā arī plašākus jautājumus, kas skar Latvijas municipālās heraldikas attīstību.¹¹²

Rīgas pilsētas ģerboņa vēstures pētniecība aktualitāti saglabājusi arī mūsdienās. Šeit būtu jāatzīmē krievu vēsturnieka V.Pastora darbs par Rīgas pilsētas ģerboni,¹¹³ kas tapis par godu Rīgas 800.gades jubilejai. Šis darbs nozīmīgs ar autora mēģinājumu analizēt Rīgas ģerbonī attēloto simboliku, īpaši pievērsoties krusta spieķa analīzei. Pozitīvi, ka autora pētījumā apkopojis viedokļus, kuri pausti iepriekšējās publikācijās, tomēr rezultātā izdarot oriģinālus secinājumus.

Nozīmīgs darbs, kurš sniedz informāciju par heraldikas pirmsākumiem Krievijas impērijā un atspoguļo Latvijas teritorijas ģerboņu veidošanu 18.gadsimtā, ir krievu vēsturnieces N.Soboļevas pētījums par Krievijas pilsētu un apgabalu heraldiku 18. un 19.gadsimtā.¹¹⁴ Šis darbs palīdz izprast Krievijas impērijas heraldiskās sistēmas veidošanos, kā arī ģerboņu izveides principus, kas tiešā veidā 18.un 19.gadsimtā ietekmēja arī Latvijas pilsētu ģerboņu pārveidošanu un izstrādi.

Kopumā var teikt, ka Latvijas municipālās heraldikas pētniecībai vēsturnieki pievērsušies 19.gadsimta vidū un pēc 1988.gada. Tāpēc heraldikas pētniecību var iedalīt divos periodos: 1) hronoloģiski aptver laika periodu no 19. gadsimta vidus līdz Pirmajam Pasaules karam; 2) pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas, sākot ar 1990. gadiem. Lai gan galvenokārt baltvāciešu pētnieku uzmanība bija pievēsta dzimtu heraldikai, vairāki pētnieki pievērsās arī ar pilsētu heraldikas attīstību saistītiem jautājumiem.

¹¹² Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi Kurzemes guberņā (18.gs. beigas - 20.gs. sākums). *Latvijas Vēsture*, 1998. Nr. 4. 31-33.lpp. (turpmāk - Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi Kurzemes guberņā (18.gs. beigas - 20.gs. sākums); Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. *Latvijas Vēsture*, 1999. Nr.2. 56-62.lpp. (turpmāk - Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā.); Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi 20.gadsimta 20.-30.gados. *Latvijas Vēsture*, 2001. Nr.1. 25-31.lpp. (turpmāk - Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi 20.gadsimta 20.-30.gados.); Šnē, S. *Civilās heraldikas vieta un loma 20.gadsimta Latvijas sabiedrībā*. Vēsture: Avoti un cilvēki VII. Daugavpils, 2004. 206.-210.lpp. (Šnē, S. *Civilās heraldikas vieta un loma 20.gadsimta Latvijas sabiedrībā*); Šnē, S. Latvijas Republikas ģerbonis. Vēsture: Avoti un cilvēki VIII. Daugavpils, 2004., 173.-179.lpp. (turpmāk - Šnē, S. Latvijas Republikas ģerbonis)

¹¹³ Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию) Pieejams: [www.http:Геральдика.ру](http://Геральдика.ру) [skatīts 10.11.2009.] (turpmāk – Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию))

¹¹⁴ Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* Москва, 1981.(turpmāk – Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX в в.*)

Literatūra, kas veltīta heraldikas jautājumiem, tajā skaitā municipiālajai heraldikai Eiropā, ir plaši pārstāvēta jau kopš 17.gadsimta beigām, kad parādījās pirmie teorētiskie sacerējumi heraldikā. 20.gadsimtā vairāki no iepriekšējos gadsimtos izdotajiem darbiem tika izdoti no jauna, tādējādi akcentējot to nozīmīgumu un aktualitāti. Pētījumi, kas veltīti heraldikas pamatjautājumiem un sniedz ieskatu dažādās teorijās par ģerboņu izcelsmi un izplatību, pēta dzimtu, garīgo un municipālo heraldiku, atspoguļo ģerboņu veidošanu, detalizēti apraksta ģerboņa sastāvdaļas, ģerboņos lietoto simboliku un lietošanu, radīti praktiski visās Eiropas valstīs. Promocijas darbā izmantots franču heraldikas vēsturnieka Mišela Pasturo (*Pastoureau*), angļu heraldikas pētnieku T.Vudkoka (*Woodcock*) un J.M. Robinsona (*Robinson*), P.Gvinna-Džona (*Gwynn-Jones*), vācu autoru F.Vaclava Foka, O.Neibekera (*Neubecker*), V. Leonharda (*Leonhard*), H. Hausmana (*Hausmann*), J.K. Gaterera (*Gatterers*), E.Beka (*Beck*), E.Zakena (*Sacken*), G.Šaibelreitera (*Scheibelreiter*), G.A. Boklera (*Böckler*) darbi, kuros apkopoti ar heraldikas vēsturi saistītie jautājumi.¹¹⁵ Visi šie darbi radīti dažādos gados un pat gadsimtos, bet pārsvarā tie tapuši 20.gadsimta 70.gados. Tas ir laika posms, kad Eiropā heraldikas pētniecībai, pēc norieta starpkaru periodā, tiek veltīta arvien lielāka uzmanība.¹¹⁶

J.Arsenjeva pētījums par heraldiku¹¹⁷ kļuvis par klasisku vērtību heraldikas vēsturē un piedzīvojis pārizdošanu. J.Arsenjeva darbs ir viņa 1907.–1908. gadā Maskavas Arheoloģijas institūtā lasīto lekciju apkopojums. Pats J. Arsenjevs nebija ieguvis diplomēta vēsturnieka izglītību, taču, neraugoties uz to, viņa Rietumeiropas heraldikai veltītās lekcijas, kļuva par pirmajām heraldikā lasītajām lekcijām Krievijā. Autors pievērsās gan heraldikas kā zinātnes attīstībai, gan lielu uzmanību veltīja teorētiskajai/praktiskajai heraldikai. Viens no klasiskiem darbiem Krievijas heraldikas

¹¹⁵ Пастуро, М. *Геральдика*. Москва, 2003. (turpmāk – Пастуро, М. *Геральдика*) ; Woodcock, T., Robinson, J.M. *The Oxford guide to Heraldry*. Oxford, New York, Melbourne, Toronto, 1988. (turpmāk - Woodcock, T., Robinson, J.M. *The Oxford guide to Heraldry*.); Gwynn-Jones, P. *The Art of Heraldry*. London, 1998. (turpmāk - Gwynn-Jones, P. *The Art of Heraldry*.); Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. Stuttgart, 2000. (turpmāk - Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*.); Neubecker, O. *Heraldik. Wappen – ihr Ursprung, Sinn und Wert*. München, 2002. (turpmāk - Neubecker, O. *Heraldik. Wappen – ihr Ursprung, Sinn und Wert*.); Leonhard, W. *Das große Buch der Wappenkunst*. München, 1978. (turpmāk – Leonhard, W. *Das große Buch der Wappenkunst*); Hausmann, H. *Über deutsche Wappenkunst*. Berlin, 1972. (turpmāk - Hausmann, H. *Über deutsche Wappenkunst*.); Böckler, G.A. *Ars heraldica*. Graz, 1971. (turpmāk - Böckler, G.A. *Ars heraldica*); Beck, E. *Grundfragen der Wappenlehre und des Wappenrechts*. Speyer am Rhein, 1931. (turpmāk - Beck, E. *Grundfragen der Wappenlehre und des Wappenrechts*); Sacken, E. *Katechismus der Heraldik*. 1885. (Sacken, E. *Katechismus der Heraldik*); Scheibelreiter G. *Heraldik*. Wien, München, 2006. (turpmāk – Scheibelreiter, G. *Heraldik*.).

¹¹⁶ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 92.

¹¹⁷ Арсеньев, Ю. В. *Геральдика*. Москва, 2001 (turpmāk – Арсеньев, Ю. В. *Геральдика*).

vēsturē ir vēsturnieka Aleksandra Lakijera (1826-1870) darbs “Krievu heraldika”¹¹⁸. Darbs pirmo reizi tika izdots 1855. gadā un tūdaļ pēc izdošanas kļuva par bibliogrāfisku retumu (pārizdots 1990. gadā), tam tika veltītas arī ļoti daudzas laikabiedru recenzijas. Galvenais, kam tika veltīta kritikas uzmanība, bija līdz tam Krievijas historiogrāfijā neskartu tēmu – sfragistikas un heraldikas aplūkošana. Darbā pētīta gan sfragistikas un heraldikas izcelsme Krievijā, gan ar ģerboņu izgatavošanu un veidošanu saistītā likumdošana. Diemžēl salīdzinoši mazāk uzmanības darbā veltīts municipālajai heraldikai. Taču norises, kuras attiecas uz pilsētu ģerboņu veidošanas procesu Krievijas impērijā 18. gadsimtā, tiešā veidā attiecināms arī uz Latvijas municipālās heraldikas vēsturi.

Vienīgais heraldikas jautājumus plašākā kontekstā apkopojošais darbs latviešu valodā izdots 2007.gadā. Tā autors ir Rundāles pils muzeja direktors, mākslinieks un mākslas vēsturnieks I.Lancmanis. Grāmatā “Heraldika”¹¹⁹ autors apkopojis informāciju par heraldikas pirmsākumiem Eiropā, pētījis heraldikas likumdošanu un simboliku, kā arī, izveidojot modernu terminoloģiju, aprakstījis ģerboni un tā sastāvdaļas. Neapšaubāmi šis ir unikāls darbs, jo līdz tā publicēšanai latviešu valodā grāmatas par heraldiku nebija izdotas un heraldiku skarošie jautājumi vienīgi tika aplūkoti publikācijās. Būtiskākā darba sastāvdaļa ir mūsdienu zinātnes un latviešu valodas prasībām atbilstoša heraldikas terminoloģija, kuru autors veiksmīgi izveidojis.¹²⁰

Kopīgais visos iepriekš minētajos darbos ir heraldikas pirmsākumu un attīstības pētniecība, runājot par tā saucamo dzīvo/turnīra un mirušo/kabineta heraldiku. Detalizēti tiek analizētas ģerboņa sastāvdaļas, ģerboņos lietotā simbolika, kā arī atsevišķi runāts par dzimtu, garīgo un pilsētu heraldiku. Uzmanība tiek veltīta heraldikai kā vēstures palīgdisciplīnai un tās pētniecībai laika gaitā dažādās Eiropas valstīs. Tādējādi minēto autoru darbi sniedz būtisku informāciju par ģerboņu un heraldikas veidošanos un attīstību, par ģerboni un tā sastāvdaļām.

¹¹⁸ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. Москва, 1990. (turpmāk - Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*)

¹¹⁹ Lancmanis, I. *Heraldika*. Rīga, 2007. (turpmāk - Lancmanis, I. *Heraldika*. Rīga, 2007)

¹²⁰ Šnē, S. Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls, 2008, Nr. 2., 193.-197.lpp. Rec. Par grām.: *Lancmanis I. Heraldika*. Rīga, 2007. 287.lpp.

1.NODAĻA

Ģerboņu veidošanās Eiropā

Jautājumu uz atbildi, kāpēc Rietumeiropas sabiedrībā izveidojās jauns fenomens – ģerboņi, meklējuši praktiski visi heraldikas vēsturnieki. Pirms ģerboņu izveidošanās pastāvēja simboli, ar kuru palīdzību, piemēram, varēja atšķirt vienam piederošu zemes gabalu no otram piederoša. Atšķirības zīmes bija attēlotas arī uz ieročiem. Šāda veida zīmes pazina daudzas tautas, tomēr tās netiek uzskatītas par ģerboņiem, jo šīs zīmes nebija neaizskarams īpašums un tās netika nodotas mantojumā. Ģerboņu nodošana mantošanā piešķīra ģerboņiem papildus nozīmīgumu.¹²¹

1.1. Ģerboņu izcelsme

Pirmās teorijas par ģerboņu izcelšanos tika izvirzītas jau viduslaikos. Viduslaiku beigu traktātos par ģerboņu izcelsmi un simboliku tika izteikti dažādi pieņēmumi. Heraldikas pētnieks Klods Menetrjē 1671. gadā darbā „Heraldikas māksla un ģerboņu rašanās” (*Veritable art du blason et l'origine des armoiries*) uzskaitīja aptuveni divdesmit versijas, kādas laika gaitā izveidojušās par ģerboņu izcelšanos. Tostarp bija arī pavisam teiksmainas, piemēram, ģerboņu izcelšanās attiecināšana uz Ādama un Ievas, Maķedonijas Aleksandra, Jūlija Cēzara, karaļa Artūra laikiem. Taču no šiem uzskatiem heroldi un heraldikas pētnieki atteicās jau 16. gadsimta beigās. Pagātnē ir aizgājušas arī trīs heraldikas vēsturē pietiekoši ilgi kultivētas teorijas, kas saistītas ar ģerboņu izcelsmi. Proti: 1) ģerboņi attīstījušies 12.gadsimtā no antīkās pasaules kara un ģimenes emblēmām, 2) vācu autoru pārstāvētā teorija par rūnu ietekmi uz ģerboņu veidošanos, 3) teorija, ka ģerboņi veidojušies no attēliem uz musulmaņu tērpa, kas nonāca Eiropā tikai krusta karu rezultātā.¹²²

Nav iespējams izdalīt vienu ģerboņu veidošanās iemeslu, acīmredzot tie bija vairāki. Sava nozīme bija bruņniecības kā kārtas izveidošanās procesam, kam sekoja turnīri un ar tiem saistītās paražas, kā arī krusta kari. Mantojamus ģerboņus radīja

¹²¹ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 20.; Gwynn-Jones, P. *The Art of the Heraldry*.; Scheibelreiter, G. *Heraldik*.; Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*.; Gumowski, M. *Handbuch der polnischen Heraldik*. Graz, 1969.; Neubecker, O. *Heraldik*. S. 246.-247.

¹²² Арсенов, Ю. В. *Геральдика*.

nepieciešamība arvien vairāk kaujas laukā izmantot vairogu un vēlme saglabāt atmiņā notikumus kaujas laukā. Tradicionāli pieņemts uzskatīt, ka pirmie ģerboņi veidojušies kaujas laukā un to uzdevums bija īpašnieka identifikācija no liela attāluma līdz ar to ģerbonis bija noteikta indivīda identifikācijas zīme.¹²³ Taču šo teoriju pētnieki noraidīja praktisku apsvērumu dēļ. Kaujas laukā vairogs nesaglabājas spodrs un neskarts. Tādējādi vairoga kā personības identifikācijas simbola loma atkrīt. Ir heraldikas pētnieki, kuri ģerboņa izcelsmi 12.gadsimtā saista ar izmaiņām bruņojumā. Šajā laikā lietošanā tika ieviestas tā saucamās poda ķiveres, kas pilnībā nosedza seju. Līdz ar to karotājs kļuva praktiski neatpazīstams. Bruņnieka vairogā attēlotā simbolika padarīja karotājus atšķiramus. Šī versija turpināja attīstīties 20.gadsimta sākumā, kad militārā teorija kļuva par populārāko teoriju ģerboņa izcelsmes skaidrošanā. Taču jau pēc dažiem gadiem tā tika atzīta par nekorektu, jo, kā uzskata heraldikas vēsturnieki, tikai ierobežotai zemes īpašnieku kārtai bija sekotāji, kuru priekšā vajadzēja sevi identificēt. Tāpēc ideja par identifikāciju kaujas laukā zaudēja saturisko jēgu.¹²⁴ Militārā teorija bija cieši saistīta ar teoriju par krusta karu noteicošo lomu ģerboņu izveidē.¹²⁵

Saskaņā ar citu viedokli, noteicošais ģerboņu izveidē un to straujās popularitātes pieaugums aptuveni 30 gadu laikā, saistāms ar laikmeta garu un turnīru laikmeta uzplaukumu, kas stimulēja ģerboņu attīstību, nevis ar izmaiņām bruņojumā.¹²⁶

No vienas puses ģerboņu izcelsme tiek saistīta ar krusta kariem, no otras tieši pretēji tiek uzskatīts, ka ģerboņu izcelsmei nav nekāda sakara ar krusta kariem. Arvien populārāks kļūst viedoklis, ka ģerboņu veidošanās procesā to izskatam nav ne mazākā sakara ne ar krusta kariem, ne ar Austrumiem un Seno Romu. Ģerboņu veidošanās un noformēšanās tiek saistīta ar izmaiņām, kuras norisinājās feodālajā sabiedrībā pēc 1000. gada, konkrēti ar bruņojuma izmaiņām 11. gadsimta beigās. Pirmā krusta kara laikā ģerboņi nebija pazīstami, bet gatavošanās laikā otrajam krusta karam tie jau pastāvēja un nebija nekas ārkārtējs un pārsteidzošs. Tādējādi, ģerboņi veidojušies Eiropā, savienojoties Eiropā notikušajām sociāli politiskajām izmaiņām ar pirmā krusta kara laikā iegūto pieredzi.

¹²³ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 13.

¹²⁴ Gwynn-Jones, P. *The Art of the Heraldry*. P.2.; Woodcock T., Robinson J.M. *Oxford guide to Heraldry*.

¹²⁵ Lancmanis, I. *Heraldika*. 18.-19.lpp.

¹²⁶ Пастуро, М. *Геральдика*.

Ģerboņi veidojās spontāni un izplatījās ļoti ātri, mūsdienās ir praktiski neiespējami nosaukt konkrētu gadu, kad tas notika, parasti tiek minēti dažādi gada skaitļi. Par ģerboņu izcelšanās laiku šaubu nav. Rietumeiropā ģerboņu pirmsākumi, pēc heraldikas pētnieku domām meklējami, jau 11.gadsimtā. Domājams, ka ģerboņu veidošanās process aizsākās 11. – 12. gadsimtā, bet daudz vairāk liecību saglabājušās no 12./13. gadsimta. Tāpēc var teikt, ka heraldika izveidojas 12.gadsimta vidū plašā teritorijā.

Šodien ir grūti konstatēt ģeogrāfisko heraldikas šūpuli, jo ģerboņi attīstījās vairākos Rietumeiropas reģionos vienlaicīgi. Tas notika apgabalā starp Reinu un Luāru, Dienvidangliju, Šveici un Ziemeļitāliju. Zīmogi, būtiskākie 12. gadsimta vidus heraldikas avoti, parāda, ka heraldiska bija izplatīta Anglijā, Francijā, Vācijā, Spānijā, Itālijā. Tomēr atbilde uz jautājumu kāpēc radās ģerboņi ir neskaidra un secinājumi nav vienprātīgi.¹²⁷ 14.gadsimta sākumā šī jaunā ģerboņu radīšanas mode pārņēma visus Rietumus un ieviesās arī Austrumu kristiešu vidū. Roku rokā ar ģerboņu ģeogrāfisko un sociālo izplatību, gāja materiālā labklājība. Ģerboņi tika attēloti uz dažādiem priekšmetiem, apģērba u.c. Ģerboņi par savu īpašnieku sniedza visdažādāko informāciju – par piederību kādai sociālai grupai, un kalpoja kā dekoratīva detaļa, heraldika dziļi iespaidās sabiedrības apziņā un 12.gadsimtā ģerboņi tika izgatavoti arī, piemēram, mītu, leģendu varoņiem un arī reālām antīkām personām, kuriem nekad savi ģerboņi nebija.¹²⁸

Heraldikā izšķir praktisko un teorētisko heraldiku. Par praktiskās heraldikas ziedu laikiem uzskatāms laika periods līdz 15.gadsimtā īpaši gotika un renesanse, kas vienlaicīgi ievadīja arī praktiskās heraldikas norietu. Šajā laikā vairogs tika lietots praktiski - kā ierocis kaujās vai bruņinieku turnīros, bet uz tā attēlotais ģerbonis kalpoja kā vairoga īpašnieka identitātes simbols, jo ņemot vērā viduslaiku bruņojumu, pateicoties tieši ģerbonim, bija iespējams bruņiniekus atšķirt vienu no otra. Mūsdienās ar praktisko heraldiku saprot ģerboņu veidošanas un izstrādāšanas procesu. 16.gadsimtā heraldika kļuva par kancelejas heraldiku, mēdz runāt arī par „mirušo heraldiku”.¹²⁹ Tas nozīmē, ka praktiski beidza pastāvēt bruņinieku turnīri.

¹²⁷ Woodcock, T., Robinson J.M. *Oxford guide to Heraldry*. P.1.

¹²⁸ Пастуро, М. *Геральдика*. Стр. 24 – 25.

¹²⁹ Lancmanis, I. Heraldika – zinātne, heraldika – māksla. *Sarunas IV*, 2003., 71pp. (turpmāk - Lancmanis, I. Heraldika – zinātne, heraldika – māksla.)

Heraldikas pētniecībā izdalāmi trīs virzieni – dzimtu heraldika, garīgā heraldika un municipālā heraldika.

Dzimtu ģerboņu veidošanās attiecināma uz 12.gadsimta otro pusi. Senākie saglabājušies avoti saistāmi sfragistiku. Tieši dzimtu ģerboņi ir senākie heraldikas paraugi. 12.gadsimta otrajā pusē bruņinieki uz vairogiem sāka attēlot simbolus un figūras, kas asociējas ar viņu ģimenēm. Vispirms šie elementi parādījās zīmogos. Tradicionāli pieņemts uzskatīt, ka ģerboņi ir bruņniecības kultūras fenomens un saistīts ar bruņinieku estētiku un dzīves uztveri.¹³⁰ Senākais zināmais ģerboņa apraksts, pēc vēsturnieku domām, ir no 1127. gada. Tajā vēstīts par Žofruā, Anžū grāfu, kuru Anglijas karalis Henrijs I (1100-1135) iecēla bruņinieku kārtā, turot vairogu, kurā attēlotas zelta lauvas uz zila pamata. Savukārt no 12.gadsimta otrās puses saglabājusies Anžū grāfa Žofruā Plantageneta kapaplāksne no Lemansas katedrāles.¹³¹ Ģerbonis tā īpašnieku pavada, tēlaini izsakoties, no šūpuļa līdz kapam. Ģerboni attēlo viņa zīmogā, uz traukiem, mirušo ratiem, kapa pieminekļi u.c. Ģerbonis palīdz konstatēt arī kādas personas piederību konkrētai dzimtai.¹³²

Garīgo personu heraldika ir specifiska heraldikas nozare, kura pakļauta noteiktiem ar baznīcu saistītiem likumiem. Šiem ģerboņiem ir sava struktūra un gradācija, kas tiek realizēta ar garīdznieku galvassegu palīdzību. Atkarībā no amata, veidojot ģerboņus tiek izmantotas, piemēram, pāvesta tiāra.

Municipālo ģerboņi ietilpst civilās heraldikas grupā. Tie laika gaitā kļuvuši par neatņemamu pilsētas vēstures sastāvdaļu.¹³³ Municipālo ģerboņu veidošanās saistīta ar divām teorijām. Viena, plašāk izplatītā teorija, pilsētu ģerboņu izcelsmi saista ar pilsētu zīmogiem, proti, ģerbonis veidojies no zīmoga.¹³⁴ Otra teorija tieši pretēji uzskata, ka municipālie ģerboņi veidojušies netakarīgi no zīmogos attēlotās simbolikas.¹³⁵ Balstoties uz pirmo teoriju daudzi municipālās heraldikas pētnieki ir novienādojuši zīmogu un ģerboni, nekritiski jaucot abus terminus.¹³⁶ Tādējādi, runājot par municipālo ģerboņu izveidi, jāņem vērā arī sfragistikas attīstība. Neraugoties uz

¹³⁰ Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 125.

¹³¹ Woodcock, T., Robinson, J.M. *Oxford Guide to Heraldry*. P.10-11., Gwynn-Jones P. *The Art of the Heraldry*. 13.,18-19.; Пастуро, М. *Геральдика*. стр.18.; Lancmanis, I. *Heraldika*. 21.lpp.

¹³² Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. стр. 24

¹³³ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. S. 8.

¹³⁴ Ibid, S. 10.; Stadler, K. Grundsatzfragen der neuzeitlichen Kommunalheraldik. In: *Genealogica et Heraldica*. Wien, 1970. S. 433.-438. (turpmāk - Stadler, K. Grundsatzfragen der neuzeitlichen Kommunalheraldik); Sedlak, V.J. Über den Ursprung der Städtewappen. In: *Genealogica et Heraldica*. Wien, 1970. S. 427.-432. (turpmāk - Sedlak, V.J. Über den Ursprung der Städtewappen.)

¹³⁵ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. S. 8.

¹³⁶ Ibid, 9.

divām municipālo ģerboņu veidošanās teorijām, tradicionāli pieņemts uzskatīt, ka tieši no zīmogiem, kas kalpoja kā juridiskā un tiesiskā statusa apliecinātājs un tieši tāpēc bija svarīgs pilsētām, laika gaitā no zīmoga izveidojās pilsētu ģerboņi.¹³⁷ Zīmogiem ir senāka izcelsme nekā ģerboņiem. Heraldikas pētnieki uzskata, ka senākie zīmogi attiecināmi vismaz uz 6.gadsimtu, kad tos oficiālajā dokumentācijā lietoja Romas pāvests. 12. un 13. gadsimta mijā zīmogus lietoja visas kārtas un arī pilsētas.¹³⁸ Rietumeiropā, piemēram, Vācijas pilsētu zīmogu rašanās tiek attiecināta uz 12. gadsimta otro pusi. Kā senākos piemērus varētu minēt Ķelnes, Maincas un Trīres zīmogus, kuri tapuši attiecīgi 1149., 1150. un 1171. gadā.¹³⁹ Pie tam bieži elementi, kuri sākotnēji tika attēloti, piemēram, pilsētu zīmogos, vēlāk, kā liecina vēstures avoti, atrada savu vietu arī attiecīgās pilsētas ģerboņos. Tādējādi veidojās tā saucamie ģerboņzīmogi, kam ir būtiska vieta pilsētu heraldiskās simbolikas izveidē. Pilsētas parasti lietoja gan lielo pilsētas zīmogu (sigillum maius), gan arī mazo pilsētas zīmogu (parvum, minus, commune).¹⁴⁰ Jāteic, ka nepieciešamība pilsētai lietot savu zīmogu saistāma ar arvien pieaugošo pilsētu patstāvību.

Municipālajā heraldikā iespējams izdalīt desmit izmantoto figūru grupas. Pirmo grupu veido arhitektoniski elementi, otro simbolu grupa, kas saistīta ar pilsētas senjoru. Trešajai grupai pieskaitāmi svētie un pilsētas patroni, ceturtajai runājošie pilsētu ģerboņi. Piekto grupu veido ģerboņu figūras, kuru izcelsme saistāma ar konkrētiem notikumiem. Sestā grupa saistāma ar pilsētnieku nodarbošanās atspoguļojumu. Septītās grupas ģerboņi liecina par dabas īpatnībām un savdabībām, astotā grupa saistīta ar dažādu goda figūru lietošanu, devītās grupas ģerboņu nozīme nav skaidri definējama, bet desmitā grupa saistīta ar ģerboņa simbolikas paplašināšanu.¹⁴¹ Simboliku pilsētas ieguva līdz ar pilsētu tiesību piešķiršanu. Vienu trešdaļu no ģerboņa figūrām veidoja dzīvnieku pasaules pārstāvji un vienu trešdaļu ģeometriskās figūras, kuras ieguva dažādos veidos dalot un skaldot vairogu. Viduslaiku beigās un jauno laiku sākumā ģerboņos sāka attēlot arī augus (kokus, ziedus, augļus, lapas) un arī ikdienas priekšmetus (ieročus, apģērbu), tad arī dažādas būves un ēkas, cilvēka ķermeņa daļas un pamazām vien ģerboņi pārvērtās par

¹³⁷ Herold, Verein f. Heraldik, Genealogie u. Verwandte Wiss. Begr. durch Adolf Matthias Hildebrandt (hrsg.) Wappenfibel : Handbuch d. Heraldik 15. Auflage. Neustadt an der Aisch, 1967. S.164.

(turpmāk- Wappenfibel : Handbuch d. Heraldik)

¹³⁸ Ibid, S.182.

¹³⁹ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 16.-23.; Пастор, В. Е. *Рижский герб (к 800-летию)* Pieejams: [www.http://Геральдика.ру](http://Геральдика.ру) [skatīts 10.11.2009.]

¹⁴⁰ Wappenfibel : Handbuch d. Heraldik. S.183.

¹⁴¹ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. S.37.-38.

māksliniecisku kompozīciju.¹⁴² Pilsētas parasti par savu simboliku izvēlējās simbolus, ar kuriem pilsētnieki varēja lepoties.¹⁴³

Municipālajā heraldikas veidošanā un attīstībā vērojamas reģionālas atšķirības. Vācijas un Austrijas pilsētām viduslaikos bija raksturīgi ģerboņos attēlot pilsētas mūra daļu ar torņiem un vārtiem, tādējādi simboliskā ievietojot stilizētu pilsētas skatu. Vēl viena iezīme, kas Vācijas pilsētas atšķir no citām pilsētām ir dubulto vairogu lietošana.¹⁴⁴ Šveices pilsētu heraldiku savukārt raksturo vienkāršība, bet Francijas municipālajā heraldikā izmaiņas ieviesa Napoleona valdīšanas laikā, kad ģerboņi tika veidoti atkarībā no ranga, kurā pilsētas bija iekļautas.¹⁴⁵ Angļu heraldikā, atšķirībā no citām valstīm, pieņemts pilsētu ģerboņos izmantot gan ģerboņa vairoga turētājus gan kleinodu.¹⁴⁶

Sākotnēji ģerboņi bija bruņinieku un muižnieku privilēģija, taču no 13.gadsimta zināmi arī birģeru (pilsētnieku) ģerboņi un ar 14.gadsimta arī pilsētu un zemnieku ģerboņi. Laika gaitā ģerboņi izveidojušies arī amatniekiem, klosteriem, universitātēm u.c. sabiedriskām un korporatīvām organizācijām. Piemēram, Universitāšu ģerboņi veidojās līdz ar šo mācību iestāžu rašanos. Studentu korporāciju ģerboņiem, pēc I.Lancmaņa domām piemīt vienveidīgs un ārišķīgi dekoratīvs raksturs. Tādēļ tos tikai daļēji iespējams saistīt ar heraldiku.¹⁴⁷

No visām ģerboņu grupām tikai municipālo ģerboņu lietošana ir izplatījusies ārpus Eiropas robežām. Savi pilsētu ģerboņi laika gaitā tapuši gan Āzijas, gan Āfrikas valstīm. Tāpat pilsētu heraldika ir pazīstama arī Amerikas Savienotajās valstīs un Kanādā.

Viduslaikos heraldika bija mode un tradīcija. Ģerboņi 13.gadsimtā bija bruņniecības dzīves sastāvdaļa, bet jau 14.gadsimtā heraldiku sāka studēt, tā kļuva savā veidā par kancelejas zinātni, ko heraldikas vēsturē dēvē par mirušo heraldiku. Ģerboņi bija sastopami praktiski visās dzīves jomās.

Jaunie laiki Rietumeiropas heraldikas vēsturē ienesa jaunas vēsmas. Tie saistāmi ar divām būtiskām iezīmēm heraldikas vēsturē. Pirmkārt, šis ir tā sauktais mirušās heraldikas laiks, kad ģerboņi vairs netika lietoti kaujas laukā, un heraldika

¹⁴² Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 49 - 53.

¹⁴³ Neu, H. *Das Wappen von Memel*. Bonn, 1958. S.8.

¹⁴⁴ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. S.13.-15.

¹⁴⁵ Ibid, 16.-18.; Stadler, K. *Grundsatzfragen der neuzeitlichen Kommunalheraldik*. S. 433.-438.; Sedlak, V.J. *Über den Ursprung der Städtewappen*. S. 427.-432.

¹⁴⁶ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. 1969. S.20.

¹⁴⁷ Lancmanis, I. *Heraldika*. 219.lpp.

kļuva par kabineta zinātni. Otrkārt, līdz ar heraldikas nonākšanu kabineta zinātnes statusā, radās ne tikai ģerboņu apkopojumi, bet arī pirmie pētījumi par ģerboņiem un heraldikas vēsturi.

1.2. Likumdošana un lietošanas noteikumu veidošanās

Parasti ģerboņa vairogā tika attēlotas ģeometriskās figūras, dzīvnieki vai augi. Pakāpeniski izkristalizējās arī ģerboņu veidošanas likumi, sākotnēji nerakstīti, bet 12. gadsimta pirmajā pusē tie tika noformulēti rakstītā veidā. Sākotnēji ģerboņi piederēja atsevišķiem aristokrātijas pārstāvjiem, bet pakāpeniski ģerboņu lietotāju loks paplašinājās. Ģerboņus iepazīna ārpus bruņniecības loka, tos pārņēma arī garīgās personas, sievietes, mācītāji, patricieši, amatnieki un kopš 12. gadsimta beigām pilsētas, cunftes un profesionālās organizācijas, pilsoniskās un mūku apvienības, arī atsevišķi zemnieki. Baznīca sākotnēji pret ģerboņiem izturējās ļoti rezervēti, kā pret sistēmu, kuru pati nebija veidojusi, taču jau 13.gadsimtā atzina šo identitātes veidu par pieņemamu, un pakāpeniski baznīcas kļuva par sava veida heraldikas muzejiem.

Heraldikas pamatlikumi saistīti ar ģerboņa uzskatāmību un vieglu nolasīšanos. Seko krāsu lietošanas un izmantošanas likumi, ģerboņa vairoga laukuma aizpildīšanas likumi, kas saistāmi ar ģerboņa vairoga laukuma dalījumiem un griezumiem.¹⁴⁸

Ilgu laika periodu ģerboņu veidošanā un lietošanā nebija savu likumu. Lielākā daļa ģerboņu, it īpaši senākā, nekad nav bijusi oficiāli apstiprināta, ģerboņi vienkārši pastāvējuši, pateicoties tradīcijām un ar to saistītajai lietošanai.¹⁴⁹ Bruņiniekiem bija savi simboli, kas sākotnēji nepavisam nebija saistīti ar viņu ģimeni vai personību. Bieži karavīrs izmantoja sava kunga ģerboni, izmainot tikai vairogā attēlotās krāsas. Tāpēc pastāv teorija, kuru gan nav iespējams pierādīt, ka tiesības lietot ģerboņus ir saistītas ar senjoru - vasaļu attiecībām. Ģerbonis viduslaikos savā ziņā bija kā prece: īpašnieks to varēja pārdot, dāvināt vai arī iznomāt; dažreiz to darīja ar atsevišķām ģerboņa detaļām. Bija gadījumi, kad nomirstot lēņa turētājam viņa ģerbonis kā lēnis nonāca lēņa kunga rokās. Tikai 14. gadsimta vidū karaļi, dinastijas un firsti sāka saņemt jaunus līdz tam nelietotus ģerboņus. Pie tam nav īsti skaidrs vai tie bija pilnībā no jauna radīti ģerboņi, vai tā īpašnieks tos bija jau lietojis pats brīvi izvēloties. Ģerboņu lietošana bija aristokrātijas prioritāte. Taču jau 15. gadsimtā

¹⁴⁸ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S.20.-27.

¹⁴⁹ Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 125.; Lancmanis, I. *Heraldika – zinātne, heraldika – māksla*. 68.lpp.

ģerboņu piešķiršana bija daudzu galmu kanceleju darbības lauks. 17. gadsimtā tika ieviests jauns amats - ģerboņu cenzors, ko dažādās zemēs sauca atšķirīgi. Viņu uzdevums bija sekot līdz ģerboņu piešķiršanai. 19. gadsimtā ģerboņu piešķiršana bija saistīta ar noteikumiem, kas noteica muižnieka titula piešķiršanu. Līdz ar to bija nepieciešami heraldikas likumi, kas palīdzētu veidot ģerboņu lietošanas likumu normas. Pirmais pasaules karš ienesa būtiskas izmaiņas pasaules kartē un arī ģerboņu lietošanā, jo ģerboņu fenomens, kā jau minēts iepriekš, bija saistīts ar sabiedrības noslāņošanas un muižniecības privilēģijām. Taču jāteic, ka monarhijās vēl joprojām eksistē herolda amats, bet vairāk ir valstu, kurās ar heraldiku nodarbojas atsevišķas institūcijas. Piemēram, Anglijā vēl mūsdienās darbojas „Herald's College”, kas dibināta 1484. gadā.¹⁵⁰

Arī mūsdienās nodarbojoties ar ģerboņu izstrādi, ir jāievēro ģerboņu veidošanas likumi, kuru rašanās attiecināma uz viduslaikiem. Jāuzsver, ka heraldikas likumi ne vienmēr ir likumi tradicionālā izpratnē, atsevišķos gadījumos var pastāvēt arī atkāpes no likumiem vai izņēmuma gadījumi un tas nenozīmē, ka likumi tiek pārkāpti. Heraldikas pētnieki, balstoties uz avotu pētniecību, ir apkopojuši ģerboņu veidošanā un lietošanā biežāk novērotās tendences, tādējādi veidojot loģiskus ģerboņu veidošanas principus. No šiem empīriski lietotajiem likumiem tikai 19. gadsimtā tika izveidoti heraldikas likumi.¹⁵¹

Senākais un svarīgākais likums ir viens – ģerbonim jābūt skaidri attēlotam un viegli uztveramam. No šī likuma izriet arī pārējie. Ģerboņus, kuros netiek ievērots šis vienkāršais likums, nav uzskatāmi par ģerboņiem.¹⁵² Svarīgi ievērot, ka heraldikā lietas un priekšmeti netiek atspoguļoti tādi kā realitātē, bet gan stilizēti, netiek pieļauta ainvaska attēlošana, tāpat ģerboņu veidošanā cenšas ierobežot burtu attēlošanu. Ir gadījumi, kad, lai izvairītos no ģerboņa vairoga laukuma pieblīvēšanas, tiek attēlots nevis viss priekšmets, bet atsevišķas tā daļas, piemēram, ratu vietā attēlo riteni vai arkla vietā tikai lemesi.¹⁵³

Ģerboni var veidot izmantojot tikai krāsas un metālus, bet nevar veidot bez krāsām un metāliem, izmantojot tikai figūras. Heraldikā tiek lietoti divi metāli zelts un sudrabs un piecas krāsas: melns, zils, sarkans, zaļš, purpurs, kā arī tiek pieļauta miesas krāsas lietošana. Bez tam visām krāsām ir stingri noteikts pamattonis un

¹⁵⁰ Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 125-127.

¹⁵¹ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. Stuttgart, 2000. S. 20.

¹⁵² Ibid, S.21.

¹⁵³ Ibid, S. 21-22.

netiek akceptēta niansēta krāsas lietošana (gaišāka vai tumšāka). Vislielākās variācijas laika gaitā piedzīvojis purpurs, tas var būt ar dažādu nokrāsu. Heraldikā pazīstams jau kopš tās pirmsākumiem, taču sākotnēji ar to saprasts pavisam cits tonis – visu spektra krāsu maisījums, pelēks.¹⁵⁴ Angļu heraldikā bez pamatkrāsām tiek lietota arī tumši oranžā krāsa un asins krāsa. Oranžo krāsu no angļu heraldikas 19. gadsimtā pārņēma Vācija, kas ieviesa heraldikā arī brūno, pelnu pelēko, ūdens un asinskrāsu. Tomēr šie jaunievedumi uzskatāmi par novirzēm no klasiskās heraldikas.¹⁵⁵ Tāpēc, lai varētu attēlot, piemēram, lāci, brūnā krāsa netiek izmantota, bet dzīvnieku attēlo zelta, sarkanā vai melnā krāsā.¹⁵⁶

Nodarbojoties ar praktisko heraldiku, jāievēro vairāki likumi. Viens no svarīgākajiem heraldikā ir tā saucamais krāsu likums, kas nosaka krāsu un metālu lietošanu ģerboņos - krāsu neattēlot uz krāsas un metālu uz metālu. Heraldikā tiek lietotas piecas krāsas - sarkana, zila, zaļa, melna un purpurs un divi metāli - zelts un sudrabs. Tas gan neizslēdz iespēju, veidojot ģerboni, lietot arī citas krāsas. Katrai krāsai un metālam tiek izmantots arī grafiskais attēlojums. Piemēram, sarkano krāsu attēlo ar vertikālām līnijām, zilo ar horizontālām, zaļo ar diagonālu dalījumu no kreisās uz labo pusi, purpuru ar diagonālu dalījumu no labās uz kreiso pusi, melno ar horizontālu un vertikālu rītojumu, savukārt zeltu attēlo ar punktotu laukumu un sudrabu ar baltu laukumu. Heraldikā tiek lietotas arī divas ādas - sermuļāda un vāverāda. Bez tam, veidojot ģerboņus, jāņem vērā arī ģerboņu figūru izvēle un novietojums. Heraldikā izmantotās figūras iedala vairākās grupās: 1) heraldiskās figūras, kuras iegūst dažādos veidos dalot un skaldot ģerboņa vairogu, 2) neheraldiskās figūras, kuras savukārt iedala a) dabiskajās figūrās, kuras ir dabā sastopamas figūras, b) mākslīgajās figūrās, ar tām saprotot cilvēka roku darinājumus un c) leģendārājās jeb fantastiskajās figūrās, kas ir reāli neeksistējošas, cilvēka izdomātas.

Ģerboni veido daudzas sastāvdaļas, piemēram, bruņucepure, kleinods jeb bruņucepures pušķis, rangu kroņi, tortiljons jeb vainags, lambrekins jeb bruņucepures sega, mantija, vairoga turētāji, ordeņa ķēdes, devīzes un kaujas saucieni. Savukārt par svarīgāko ģerboņa sastāvdaļu var uzskatīt ģerboņa vairogu, kurš nes sevī pamatinformāciju. Civilajā heraldikā tiek lietoti mazie (attēlots tikai ģerboņa vairogs),

¹⁵⁴ Lancmanis, I. *Heraldika*. 65.-66.lpp.; Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 33-34.

¹⁵⁵ Lancmanis, I. *Heraldika*. 66.lpp.; Лакиер, А.Б. Русская геральдика. стр. 32 – 33.

¹⁵⁶ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S. 23

vidējie (attēlots ģerboņa vairogs un atsevišķi papildelementi) un lielie (attēlots viss ģerbonis pilnībā) ģerboņi.

Tādējādi iespējams definēt otro - tā saucamo heraldikas zelta likumu, kas aizliedz krāsu attēlot uz krāsas un metālu uz metāla, tādā veidā ierobežojot brīvu krāsu kombināciju izvēli. Senākie ģerboņi, kurus izmantoja kaujas laukā, bija apdarināti ar metālu, lai tie būtu izturīgāki. Acīmredzot krāsu lietošanas likums savulaik veidojies praktisku apsvērumu dēļ, jo vieglāk bija saskatīt krāsu, kas attēlota uz metāla un otrādi. Sākotnēji ģerboņi tika veidoti izmantojot tā saucamās heraldiskās figūras, tas ir ģerboņa vairoga ģeometriskos daļījumus. Domājams, ka tad arī veidojies un nostabilizējies šis heraldikas likums. Uzreiz gan jāuzsver, ka ne vienmēr likums ticis un tiek ievērots. Heraldikas vēsturē visbiežāk tas tiek pārkāpts attēlojot zeltu uz sudraba. Tomēr likums neattiecas uz miesaskrāsas lietošanu. Jau 12. gadsimtā tika pieļauti citi izņēmumi, taču šādiem gadījumiem bija jābūt stingri argumentētiem. Izņēmumi tiek pieļauti attēlojot kāda zvēra vai putna nagus un mēli. Likuma neievērošana biežāk redzama studentu korporāciju un garīgajā heraldikā. Kā arī vērojama reģionos, kuros ģerboņu kultūrai ir citas tradīcijas, piemēram, Andalūzijā un arī Austrumeiropā. Ir gadījumi, kad sākotnēji ģerbonis ir attēlots korekti, ievērojot krāsu likumu, bet laika gaitā tajā notikušas izmaiņas. Piemēram, sudraba figūra vai ģerboņa laukums korozijas rezultātā varēja kļūt melns vai zilgans, savukārt zelts – sarkans, un tāpēc sākts lietot šīs krāsas. Šādā veidā izmainīti ģerboņi tiek uzskatīti par korektiem.¹⁵⁷ Kopumā ģerboņi, kuros tiek pārkāpts metālu un krāsu lietošanas likums ir aptuveni 1% no visiem.¹⁵⁸ Franču heraldikā šādiem ģerboņiem tika dots pat īpašs apzīmējums – *armes a enquerre*, kas tulkojams kā ģerbonis izzināšanai. Viens no senākajiem piemēram ir Jeruzalemes karaļu ģerbonis, kurā zelta krusts attēlots sudraba laukā.¹⁵⁹

Vēl viens tradicionāls heraldikas likums nosaka, ka ģerboņa vairoga laukam ir jābūt samērīgi aizpildītam vai nu ar heraldiskajām vai parastajām figūrām. Svarīga nozīme ir faktam, ka dažādos laikos ģerboņa attēlojums ir bijis pakļauts dažādiem stiliem, tas ietekmējis arī ģerbonī lietoto figūru māksliniecisko izpildījumu. Laika gaitā ir mainījies izpildījums, nevis figūras, kas ģerbonī attēlotas.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S. 23.; Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 35.

¹⁵⁸ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 48.

¹⁵⁹ Лакиер, А.Б. Русская геральдика. стр.33.; Lancmanis, I. *Heraldika*. 69.lpp.; Scheibelreiter, G. *Heraldik*. S. 36.

¹⁶⁰ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S. 26.-27.

Bieži nav viegli atbildēt uz jautājumu, kāpēc ģerbonī attēlotas tieši tādas un ne savādākas figūras, kādi ir attiecīgi simbolu izvēles iemesli, ko nozīmē šis attēlojums? Daudzos gadījumos simbolikas skaidrojums aizgāja nebūtībā līdz ar ģerboņa īpašnieka nāvi, jo viņa mantinieku apziņā daudzos gadījumos saglabājās tikai atmiņas par viņu senču veiktajiem varoņdarbiem, bet ne konkrētie notikumi, par kuriem informācija bija iekodēta ģerbonī.

Tāpēc kā nākamo varētu formulēt likumu, kas saistīts ar ģerboņos attēlotajām figūrām. Tas nosaka, ka figūra vai emblēma, kas ģerbonī ievietota, nedrīkst patvaļīgi tikt mainīta vai papildināta. Taču tāpat kā attiecībā uz krāsu un metālu izmantošanu, arī šajā gadījumā tiek pieļauti izņēmuma gadījumi, kas gan vairāk skāruši tiešu dzimtu heraldiku.¹⁶¹ Tāpēc korektāk būtu teikt, ka figūras nedrīkst aizvietot vai mainīt bez argumentēta pamatojuma un mūsdienās bez saskaņojuma ar institūcijām, kuru kompetencē ir ar heraldiku saistīto jautājumu risināšana.

Savi likumi jāievēro arī ģerboņa blazonēšanā, tas vārdiskā ģerboņa apraksta veidošanā. Termins „blazonēšana” veidojies 12. - 13.gadsimtā līdz ar ģerboņu veidošanos. Šī savdabīgā valoda radusies Francijā un Anglijā un heraldikā tiek lietota arī mūsdienās. Anglijā blazonēšanā plaši tiek izmantota franču lietotā terminoloģija. Vācijā sava blazonēšanas valoda tika izveidota tikai 19. gadsimtā un tajā, tāpat kā angļu heraldikā, plaši tiek lietota no franču valodas aizgūtā terminoloģija.¹⁶²

Ģerboni blazonējot, jāievēro noteikti likumi. Blazonēšana notiek sākot ar svarīgāko un virzoties uz mazāk svarīgākajiem ģerboņa elementiem. Tādējādi blazonēšanu sāk ar ģerboņa vairogu, nosaucot laukuma un figūru krāsas un pašas figūras, ievērojot šādu secību: no labās uz kreiso pusi un no augšas uz apakšu. Pēc vairoga tiek aprakstīta ordeņa ķēde. Tad blazonēšanu turpina ar bruņucepuri, kleinodu, rangu kroņiem un/vai vainagu jeb tortiljonu, lambrekinu jeb bruņucepures segu, vairoga turētājiem, devīzi, kaujas saucieniem. Blazonējot svarīgākais ir pēc iespējas īsākā formā precīzi aprakstīt ģerboni, proti, kas tajā attēlots. Svarīgi ir saprast, kas ģerbonī ir svarīgākais un kas tikai stilistiskas detaļas. Ģerboni apraksta no skatītāja puses, tāpēc tiek runāts par heraldiski labo un heraldiski kreiso pusi.¹⁶³ Blazonējumam ir jābūt tik precīzam, lai pēc ģerboņa apraksta mākslinieks varētu to uzzīmēt.

¹⁶¹ Лакиер, А.Б. Русская геральдика. стр.34.; Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S.18.

¹⁶² Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S. 28.

¹⁶³ Václav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. S. 27.-29.; Lancmanis, I. *Heraldika*. 199.-200.lpp.; Scheibelreiter, G. *Heraldik*. Wien. S. 197.

Skaidrojot heraldikas vārda izcelsmi, tiek uzskatīts, ka vārds „heraldika” cēlies no vārda „heraut”, kas savukārt veidojies no ģermāņu „heriwald”, ar nozīmi sūtnis, vēstītājs. Līdz ar to var pietiekami droši apgalvot, ka termins "heraldika" cēlies no viduslaiku herolda amata institūcijas. Var piebilst, ka Eiropas galmos herolda amats saglabājās ilgāk nekā pastāvēja turnīru prakse. Herolda nozīme nav tik vienkārša. Līdzās ikdienišķiem pienākumiem viņi nodarbojās arī ar diplomātisko dienestu, kas prasīja svešvalodu zināšanas, viņi prata lasīt un rakstīt, tātad viņiem bija laba izglītība, īpaši viduslaiku kontekstā. Bez tam viņi bija arī t.s. kauju novērotāji, viņi bija tie, kas liekot lietā savas ģerboņu zināšanas kaujas laukā atpazīna kritušos. Līdz ar to viņiem piemita arī imunitāte. Tāpēc domājams, ka kopš 14.gs. heroldi ieguva muižnieku vai birģeru statusu, un vēl jāpiebilst, ka 14.gs. Eiropā herolda amats bija pilnībā noformējies.

Heroldi bija tie cilvēki, kuri turnīros aprakstīja ģerboņus. Turklāt parasti nepietika tikai ar vienkāršu atstāstu, kas ģerbonī attēlots, vajadzēja arī iedziļināties figūru simboliskajā jēgā, to visu atspoguļot heraldikas valodā, speciālā terminoloģijā, kas pakāpeniski kļuva atšķirīga no ikdienā lietotās sarunvalodas un rakstu valodas. Herolda uzdevums neaprobežojās tikai ar blazonēšanu. Līdzās ikdienišķiem pienākumiem viņi nodarbojās arī ar diplomātisko dienestu, kas prasīja svešvalodu zināšanas, viņi prata lasīt un rakstīt, tātad viņiem bija laba izglītība (īpaši priekš viduslaikiem). Bez tam viņi bija arī t.s. kauju novērotāji, kuri liekot lietā savas ģerboņu zināšanas kaujas laukā atpazīna kritušos. Heroldiem piemita sava veida diplomātiskā imunitāte. Kopš 14. gadsimta heroldi bija muižnieki vai birģeri, un 14. gadsimtā Eiropā herolda amats bija pilnībā noformējies.¹⁶⁴ Eiropas galmos herolda amats saglabājās ilgāk nekā pastāvēja turnīru prakse un, piemēram, Anglijā šis amats pastāv arī mūsdienās.

Lai konstatētu ģerboņu eksistences faktu, bez simbola un tā attēla, piemēram, uz ieročiem vai bruņucpures, nepieciešami sekojoši elementi: ģerboņa sastādīšanas likumi, kurus apliecina prakse un lietošanas senums, ģerbonim ir jābūt pareizi sastādītam, pareizi/pēc noteiktiem priekšrakstiem jābūt mantotam.

Ģerboņu veidošanās process Rietumeiropā aizsākās 12.gadsimtā, tomēr vēl joprojām heraldikas vēsturnieki nav nonākuši pie vienota viedokļa jautājumā par iemesliem, kāpēc ģerboņi radās. Laika gaitā izvirzītas vairākas teorijas, taču neviena

¹⁶⁴ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. стр. 52 – 53., Vaclav V.F. *Einführung in die Heraldik*. S. 33 – 39.

nav sniegusi pierādītu un pamatotu atbildi uz šo jautājumu. Līdzās dzimtu un garīgajai heraldikai viens no civilās heraldikas virzieniem – municipālā heraldika ir turpinājusi attīstītību sākot no viduslaikiem. Municipālie ģerboņu veidošanas process norisinās arī mūsdienās, tādējādi nonākot praktiskās heraldikas darbības laukā un pētniecības lokā.

2.NODAĻA

Municipālās heraldikas pirmsākumi Latvijas teritorijā Livonijas posmā (13.-16.gs. vidus)

13. gadsimta beigās līdz ar zemgaļu pakļaušanu Latvijas teritorijā noslēdzās gandrīz simts gadus ilgušais krusta karu laikmets, kura laikā mūsdienu Latvijas un daļā no mūsdienu Igaunijas teritorijas izveidojās Livonija. Livonija nebija vienota valsts, bet to veidoja vairākas zemes, kas bija pakļautas dažādām varām. Vācu ordeņa atzara Livonijā jeb Livonijas ordeņa (turpāk tekstā tiks lietots šis īsākais, lai gan vēsturiski ne tik precīzais apzīmējums) valsts teritoriāli aizņēma lielāko Livonijas daļu. Pēc Rietumlatvijas teritorijas iekarošanas 1234. gadā tika izveidota Kurzemes bīskapija. Saskaņā ar noslēgto zemju dalīšanas līgumu Kurzemes bīskaps ieguva 1/3 no kuršu un Kurzemes lībiešu zemēm, bet Livonijas ordenis - 2/3 šo zemju, un tā rezultātā Kurzemes bīskapija tika sašķelta trīs nelielās daļās. Rīgas bīskapija, bet kopš 1255. gada arhibīskapija, bija Livonijas centrs, taču tajā augstākā vara piederēja Rīgas arhibīskapam, kam formāli bija pakļautas arī Livonijas ordeņa valsts, Kurzemes bīskapija un Rīgas pilsēta. Tādējādi līdz ar krusta kariem un to rezultātā ieviestajiem jauninājumiem, ieskaitot kristietību, literāro kultūru, valstiskās struktūras, lēņu sistēmu un pilsētas, Latvijas teritorijā sākās jauns vēsturiskais periods – viduslaiku jeb Livonijas laikmets.

2.1. Livonijas politisko virsvaru ģerboņi: valstu vai valdnieku ģerboņi?

Latvijas vēstures literatūrā, pieminot valdnieku lietoto simboliku, tiek sajauktas divas, no mūsdienu viedokļa skatoties, atšķirīgas lietas. Vieni un tie paši zīmogi ar tajos attēloto heraldisko simboliku tiek dēvēti gan par Rīgas arhibīskapijas, Kurzemes bīskapijas vai Livonijas ordeņa valsts zīmogiem vai attiecīgi par šo teritoriju valdnieku, respektīvi, arhibīskapu, bīskapu vai mestru zīmogiem.¹⁶⁵ Tādējādi, novienādojot valsts un valdnieka simboliku, tiek radīts terminu un to nozīmju sajaukums. Tāpēc svarīgi būtu atrast atbildi uz jautājumu, vai zīmogos attēlotie heraldiskās simbolikas elementi, kas regulāri atkārtojas katra nākamā mestra,

¹⁶⁵ Šterns, I. Latvijas vēsture, 1290-1500. Rīga, 1997.; Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade.*; Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis.* 1991. Nr.4. (turpmāk - Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos).

bīskapa vai arhibīskapa zīmogā, uzskatāma attiecīgi par Livonijas ordeņa valsts, Kurzemes bīskapijas vai Rīgas arhibīskapijas heraldisko simboliku, vai arī tomēr nav nekāda pamata apgalvot, ka šīm valstīm bijusi heraldiskā simbolika, ko tās lietojušas. Svarīgākās vēstures avotu grupas šīs simbolikas identifikācijā un analizē ir sfragistiskais un arī numismātiskais materiāls.

Zobenbrāļu ordenis, kura paliekas pēc 1237.gada tika iekļautas Vācu ordenī, lietoja savu zīmogu, kurā bija attēlots zobens un krusts, kurus papildināja stilistiski veidotas vijas (1.att.).¹⁶⁶ H.Bruinings uzskata, ka Zobenbrāļu ordeņa zīmogs veidojies 13.gadsimta sākumā un pieļauj iespēju, ka tajā attēlotais krusts varētu būt bijis sarkans.¹⁶⁷ Tomēr pētnieku rīcībā esošā informācija ir nepietiekama, lai varētu nodalīt abu Zobenbrāļu ordeņa mestru un paša ordeņa simboliku.

Savukārt Livonijas ordenis, būdams daļa no Vācu ordeņa, noteikti lietoja Vācu ordeņa simboliku, kurā baltā laukā bija attēlots melns krusts. (2.att.) Svarīgi, ka šī ordeni vienojošā simbolika tika attēlota karogos, uz bruņinieku apmetņiem un vairogos, nevis zīmogā.¹⁶⁸ Dokumentiem, kuru sastādīšanā un akceptēšanā piedalījās Livonijas ordeņa mestrs, parasti pievienots mestra dzimtas zīmogs ar tajā attēloto dzimtas heraldisko simboliku, kuru papildina ordeņa simbolika, pārsvarā ordeņa krusts. Ordeņa krustu mēdza attēlot arī robežakmeņos¹⁶⁹ Kā liecina numismātiskais materiāls, tad Livonijā kalto monētu aversā parasti tika attēlots mestra ģerbonis, bet reversā vietu ieņēma ordenim dažādos laikos vairāk vai mazāk pakļautā Rīgas pilsētas lielā vai mazā zīmoga attēls ar pilsētas heraldisko simboliku.¹⁷⁰

Līdzīgi situācija veidojās Rīgas arhibīskapijā. Tās oficiālā simbolika bija katra arhibīskapa dzimtas ģerbonis, kuru papildināja arhibīskapijas simbols, kas bija krusta veidā salikti krusta spieķis un bīskapa zizlis¹⁷¹ (3.att.).

Salīdzinoši plašs materiāls par arhibīskapa lietoto simboliku konstatējams sfragistikas un numismātikas materiālos. Rīgas arhibīskapijā kalto monētu galvenā

¹⁶⁶ LVVA 7363.f., 3.apr., 64.l., 8.lp.; Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 100.-107., Taf. 24. Nr. 12.,13.,15.-17., Taf.25. Nr. 19.-25., Taf., 26.Nr. 26.-30.

¹⁶⁷ Bruinink, H. *Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens*. S. 23.

¹⁶⁸ Ilgen, Th., Gritzner, E., Friedensburg, F. *Sphragistik. Heraldik. Deutsche Münzgeschichte*. Leipzig und Berlin, 1912. S.74.

¹⁶⁹ Beitīņa, L., u.c. (sast.).*Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga, 2007. 15.lpp.

¹⁷⁰ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 237.-252., Taf. 3. Nr. 27.-33., Taf. 4. Nr. 34.-46., Taf. 5. Nr. 47.-54.; Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 42.-49.lpp.

¹⁷¹ Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 1991. Nr.4. 8.lpp.

pazīme bija monētā attēlotais arhibīskapa amata simbols – sakrustoti arhibīskapa zizlis un krusta spieķis līdzās katra bīskapa dzimtas ģerbonim.¹⁷² Rīgas arhibīskapa Johana VI Ambundi laikā (1418–1424) tika kalti ārtīgi un feniņi, kuriem parasti reversā tika attēlots Rīgas arhibīskapa amata simbols. Turklāt 15. gadsimtā ar šo simboliku tika kalti arī arhibīskapa Heninga Šarpenberga un Silvestra Štodevešera (1448-1479) šiliņi. Monētas kala arī pati Rīgas arhibīskapija un šajā gadījumā, piemēram, feniņos arhibīskapa simbols tika novietots monētas aversā. Arhibīskapijas un domkapitula kopkaluma šiliņos arhibīskapa amata simbols atradās reversā, bet arhibīskapijas un Rīgas pilsētas kopkaluma šiliņos – aversā. Arī arhibīskapa Mihaela Hildebranta (1484-1509) šiliņos reversā tika kalts arhibīskapa amata simbols. Arhibīskapa Tomasa Šēninga (1528-1539) laikā Koknesē tika kalti feniņi un šiliņi, kuru reversos arī attēloja šo simbolu, savukārt mārķā to lika aversā, attēlojot ģerboņa vairoga otrajā laukā, bet ceturtajā laukā attēlojot Rīgas pilsētas mazo ģerboni. Savukārt šiliņu reversā attēlotā ģerboņa vairogs tika dalīts un tā augšējā laukā tika attēlots arhibīskapa amata simbols. Vēl pastāvēja šiliņu veids, kuros Rīgas mazais ģerbonis tika attēlots monētu reversos. Savukārt 1563. gadā kaltajā dubultšiliņā attēlots Rīgas pilsētas lielais ģerbonis, bet vērdiņos – pilsētas mazais ģerbonis. 1559. gadā kaltajos dālderis un guldeņos ģerboņa vairoga sirds vairoga 1. un 3. laukā tika attēloti Rīgas arhibīskapijas ģerboņi.¹⁷³ (4.-11.att.)

Savdabīga avotu grupa, kurā attēlota arhibīskapa amata simbolika, ir robežakmeņi.¹⁷⁴ Viens no šiem akmeņiem atrodas pie Rīgas – Daugavpils šosejas, netālu no Pļaviņām. Tam vēstures literatūrā doti vairāki vārdi, un tajā skaitā akmens ticis dēvēts par Bīskapa akmeni. Akmenī, kā 1794.gadā konstatēja kartogrāfs Ludvigs Augusts Mellins (1754-1835), esot iekalti krusts, vairogs un atslēga. 1920.gadu sākumā tika izteikta versija, ka akmenī iekalti bīskapa un Livonijas ordeņa ģerboņi. Taču pēc veiktajiem pētījumiem arheologs Juris Urtāns nonācis pie secinājuma, ka akmenī iekalts Rīgas arhibīskapijas mazais ģerbonis.¹⁷⁵ Tomēr, spriežot pēc akmenī iekaltā attēla, runa ir tieši par Rīgas arhibīskapa simbolu un nevis arhibīskapijas mazo

¹⁷² Berga, T. *Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.)*. 12.lpp.; Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S., 102. Nr.1022.; Sachsendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Briefflade.*; Ducmane K., Vēciņš Ē. *Nauda Latvijā*. 36.-43.lpp.

¹⁷³ Sachsendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Briefflade*. S.238., Taf.4: 34., 35., 36., S.239., Taf.4: 37., 38., 41., 42.,Taf.5., 48., 49.; Berga, T. *Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.)*. 18. – 36.lpp.; Mrowinski, E. *Monety Rygi*. P.206.-209.

¹⁷⁴ Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1991. Nr.4., 7.lp.

¹⁷⁵ *Ibid*, 9.lpp.

ģerboni, kā to dēvē J.Urtāns. Balstoties uz rakstītajiem avotiem, J.Urtāns izdarījis secinājumus, ka 15. gadsimtā bija tradicionāli robežzīmēs iekalt arhibīskapu zīmes.¹⁷⁶

Vēl viens šāda veida robežakmens ir Lēdmanes Vangusalu Dīnamarkas akmens, kurā arī ir iekalts sakrustots bīskapa zizlis un krusta spieķis. Šī akmens rašanās konstatējama arī rakstītajos vēstures avotos. 1437.gada 15.septembrī tapis dokuments, saskaņā ar kuru Rīgas arhibīskaps Hennings Šarpenbergs (1424-1448) Hansam Lokstem un viņa audzudēlam izlēņoja Loksteni. Šīs lēņu grāmatas robežu aprakstā minēti pavisam četri akmeņi ar iekaltām zīmēm.¹⁷⁷ Tādējādi varam secināt, ka, lai gan zīmogos arhibīskapa amata simbolika lietota pakārtoti dzimtu simbolikai, robežakmeņos tā bijusi plaši izmantota un lietota šķirti no dzimtas simbolikas. Domājams, ka tas noticis praktisku apsvērumu dēļ, jo iekalt akmenī dzimtas ģerboni bija tehniski sarežģīti un, mainoties arhibīskapam, būtu bijis nepieciešams mainīt robežakmeni.

Līdzīgi kā Livonijas ordeņa valstī un Rīgas arhibīskapijā, arī Kurzemes bīskapijā bīskapa amata simbolika visplašāk konstatējama bīskapu dzimtu ģerboņos. Par šīs teritorijas un bīskapu simbolu kļuva Dieva jērs ar krusta karogu, turklāt no jēra kakla traukā plūst asinis.¹⁷⁸ Piemēram, akmenī kalts Kurzemes bīskapijas simbols, kura atrašanās vieta un arī pielietojums nav precīzi zināmi, pašlaik glabājas Ventspils muzejā.¹⁷⁹ (12.att.) Akmens cilnī līdzās Dieva jēram attēlots Livonijas ordeņa mestra Voltera fon Pletenberga (1494-1535) dzimtas ģerbonis, kas ļauj akmens izcelsmi datēt ar 16.gadsimta sākumu.

Livonijas laikā valdnieks un valsts bieži tika identificēti kā vienots veselums, kā tas uzskatāmi parādās arī iepriekš minētajos piemēros. Tieši tāpēc, balstoties uz pieejamajiem avotiem, nav iespējams konstatēt Livonijas ordeņa valsts, Rīgas arhibīskapijas vai Kurzemes bīskapijas ģerboņus vai heraldiskās simbolikas paraugus. Tomēr, analizējot ordeņa mestru, bīskapu un arhibīskapu personīgajos zīmogos lietoto simboliku, iespējams konstatēt atsevišķus elementus, kas līdzās katra valdnieka dzimtas simbolikai atkārtojas arī katra nākamā valdnieka lietotajā un tāpēc viņa zīmogā atspoguļotajā simbolikā. Kā liecina robežakmeņos iekaltās zīmes, atsevišķos gadījumos amata simboli lietoti šķirti no dzimtas simbolikas. Acīmredzot, stājoties

¹⁷⁶ Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1991. Nr.4., 7.lp..

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S.157.-161., Taf. 45. Nr. 4., Taf.46. Nr. 8.-11.

¹⁷⁹ Ventspils Vēstures muzejs. Inv. Nr. 5540.

amatā, valdnieks saskaņā ar tradīcijām ieguva tiesības dzimtas ģerboni papildināt ar amata simboliku. Livonijas ordeņa mestram tas bija ordeņa krusts, Rīgas arhibīskapam sakrustoti bīskapa amata rīki – krusta spieķis un bīskapa zizlis un Kurzemes bīskapam Dieva jērs ar krusta karogu. Sākotnēji amata simboli tika novietoti līdzās dzimtas simboliem, kas gan joprojām ieņēma nozīmīgāku vietu. 15.gadsimtā konstatējami pirmie gadījumi, kad amata simbolika tiek attēlota patstāvīgi, taču pilnībā izpaliek rakstīto vēstures avotu ziņas, kas apliecinātu vai noliegtu, ka valstis lietojušas savus ģerboņus.

2.2. Livonijas pilsētu ģerboņi: heraldiskā simbolika vai ģerboņi?

Līdztekus Livonijas valstīm (Rīgas arhibīskapijai, bīskapijām un Livonijas ordeņvalstij) 13. gadsimtā Latvijā sāka veidoties jauns saimniecisks un politisks spēks – pilsētas. To pirmsākumi meklējami miestos, kas parasti veidojās ap militārajiem atbalsta punktiem izvietotajām tirdzniecības un amatniecības apmetnēm. Laika gaitā lielākie un nozīmīgākie miesti ieguva pilsētas tiesības, tas ir, tiesību normas, kas noteica apdzīvotās vietas juridisko statusu, tiesu un pārvaldes iekārtu, tirdznieciskās privilēģijas, kā arī iedzīvotāju tiesības un pienākumus. Katra pilsēta neradīja patstāvīgas tiesību normas, bet pastāvēja tradīcija tās pārņemt no citām, jau pastāvošām un izstrādātām senākām pilsētu tiesībām. Latvijas teritorijā pirmā pilsētas tiesības ieguva Rīga, sākotnēji pārņemot Visbijas, bet vēlāk Hamburgas – Lībekas pilsētas tiesības. Šīs tiesības no Rīgas vēlāk pārņēma arī citi Livonijas centri. Pirmās pilsētas Latvijas teritorijā uzskatāmas par tiešām Rietumeiropas kultūras pārstāvēm. To struktūra kopēja Rietumeiropas pilsētu uzbūvi, izveidojot identiskas pilsētas pārvaldes institūcijas, un, saņēmušas Visbijas, Hamburgas vai Magdeburgas pilsētas tiesības, tās pielāgoja šīs tiesību normas vietējiem apstākļiem. Pilsētu un teritoriālo vienību ģerboņu veidošanās ir cieši saistīta jau ar iepriekš minēto pilsētu tiesību iegūšanu. Livonijas periodā pilsētas tiesības Latvijas teritorijā ieguva 11 apdzīvotas vietas: Rīga, Cēsis, Valmiera, Straupe, Aizpute, Kuldīga, Ventspils, Limbaži, Koknese, Piltene un Rauna.

Rīga (*Riga*) dibināta 1201. gadā, kad bīskaps Alberts savu sēdekli pārcēla no Ikšķiles uz Rīgu. Tādējādi Rīgas, līdzīgi kā citu Rietumeiropas pilsētu, dibinātājs bija bīskaps. Kopš 1225. gada līdz 1340. gadiem pilsētas zīmogā redzams attēlots pilsētas mūris ar atvērtiem vārtiem un diviem torņiem, starp kuriem vidū novietots krusta spieķis, bet tam katrā pusē atrodas pa atslēgai. Senākais zināmais pilsētas zīmoga

nospiedums pievienots dokumentam, kurš datējams ar 1226.gada 16.martu un pievienots Romas pāvesta legāta Modenas bīskapa Guljelmo lēmumam par Rīgas pilsētas un Daugavgrīvas klostera robežām. Zīmoga leģenda vēsta „SIGILLUM BURGENTIUM IN RIGA MANENCIUM.”¹⁸⁰ Bieži pētījumos par senāko zināmo pilsētas heraldisko simboliku uzskata 1226. gada 18.aprīļa dokumentam par zemju sadalījumu Rīgas bīskapa, Zobenbrāļu ordeņa un Rīgas pilsētas starpā pievienoto pilsētas zīmoga nospiedumu.¹⁸¹ (13.-14.att) Tomēr laika starpība starp abiem ar zīmogu papildinātajiem dokumentiem ir tikai viens mēnesis, tādēļ runa nav par būtiskām izmaiņām pilsētas simbolikā, bet gan par senāko konstatējamo avotu, kurā šī simbolika attēlota.

Līdz ar pilsētas politiskās virsvaras maiņu, 1330. gadā pilsētai zvērot uzticību Livonijas ordenim, mainījās arī pilsētas zīmogā attēlotā heraldiskā simbolika. 1347. gadā Rīgas rātei tika izgatavots jauns zīmogspiednis. Senākais ar šo spiedni izgatavotais pilsētas zīmogs, kas saglabājies līdz mūsdienām, ticis pievienots dokumentam, kas datēts ar 1349. gadu un šobrīd glabājas Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā.¹⁸² (15.att.). Zīmogā redzamas notikušās izmaiņas: tajā saglabājušies elementi no iepriekšējā ģerboņa (pilsētas mūris ar paceltiem vārtiem un atslēgas), bet mainījies to novietojums, vārtos parādījies vārtu režģis, bet mūris attēlots gluds bez dzeguļiem, turklāt krusta spieķi virs slīpi sakrustotajām atslēgām nomainījis ordeņa krusts un klāt nācis jauns elements – lauva paceltajos pilsētas mūra

¹⁸⁰ LVVA, 8.f., 3.apr., 6.l.

¹⁸¹ LVVA, 4038.f., 2.apr., 31.lp.; 5759.f., 2.apr., 1299.l., 351.lp.; 7363.f., 3.apr., 64.l., 8.lp.; Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 91, Taf.20: 21.; Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S. 130; Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. S. 128.; Celmiņa, I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. Rīga, 2000. 61.lpp. (turpmāk - Celmiņa I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*); Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S.40., Nr. 327., 328., 329.

¹⁸² Arndt, J.G. *Liefländische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S. 309.; Hildebrand H. Auszüge aus einem verlorenen Missivbuche von 1334-1384. *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 13., Riga, 1886. S. 97-108.

vārtos.¹⁸³ Zīmogu ar šādu heradisko simboliku pilsētas rāte lietoja arī turpmākajos gadsimtos¹⁸⁴, un tas kalpoja par pamatu, izstrādājot pilsētas ģerboni 20. gadsimtā.

19.gadsimtā vācbaltiešu vēsturnieki pievērsās arī Rīgas pilsētas heraldiskās simbolikas krāsu pētniecībai. Taču šie pētījumi aprobežojās tikai ar minējumiem, jo kā atzina H.Bruinigs, pirmo reizi par krāsām Rīgas ģerbonī var spriest 1660. gadā.¹⁸⁵ Savukārt K.Metigs uzskatīja, ka senākie krāsās attēlotie Rīgas ģerboņi savulaik atradās 1521. gadā Melngalvju nama portālā virs Jaunavas Marijas skulptūras, bet 1535. gadā krāsains Rīgas ģerbonis bija attēlots Lībekā baznīcā Rīgas jūrasbraucēju solā.¹⁸⁶ (16.att.) Runājot par ģerboņa krāsām, H.Bruinings uzskatīja, ka pilsētas simbolikā bija izmantota sarkanā un melnā krāsa, kā arī zelts vai sudrabs. Vairoga laukums, pēc viņa domām, bijis zelta vai sudraba, pilsētas mūris un krusts – sarkanā, bet atslēgas un vārtu režģis – melnā krāsā. Savukārt lauvas galva pēc pētnieka domām bijusi dabīgā vai sarkanā krāsā.¹⁸⁷

Pētot 13.-15.gadsimta, kā arī 16.gadsimta heradisko simboliku, ir praktiski neiespējami konstatēt pilsētas heraldiskās simbolikas krāsas. Par šo tēmu veiktie pētījumi uzskatāmi par spekulācijām, vēl jo vairāk tādēļ, ka saglabājusies heraldiskā simbolika tika attēlota tikai zīmogos.

Ģerboņi ir plaši lietoti sfragistiskā un numismātikā, un tamdēļ iespējams izsekot gan heraldiskās simbolikas veidošanās gaitai, gan simbolikas attēlojumam. Ciešā saikne starp sfragistiku un heraldiku pastāvējusi vienmēr. Zīmogs šajā laikā bija svarīgs pilsētas simbols. Piemēram, 1441. gadā Rīgas birģermeistars un rāte izdeva apliecinājumu Markvartam Šēlem par to, ka tas pārdevis vecajai zvanītājai Margaretai vikāriju Doma baznīcā. Šim dokumentam pievienots Rīgas pilsētas zīmogs, kurā

¹⁸³ LVVA 8.f., 3.apr., 4.l.; 7363.f., 3.apr., 64.l.,58.lp.; 4038.f., 2.apr., 31.lp.; Sachssendahl J., Toll R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 91, Taf.20: 21.,22.; Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S. 129.-130.; Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. S. 128.-129.; Celmiņa I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. 68.lpp.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. Grām.: *Latvijas ģerboņi*. Rīga, 2009., 10.-11.lpp. (turpmāk – Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika); Šnē, S. Zwischen Löwen und Adler: Die Geschichtszeugnisse des rigaschen Stadtwappen im 16.-18.Jahrhundert. Grām.: Misāns, I., Wernicke, H. (hrsg.) *Riga und Ostseeraum von Gründung 1201 bis in die Frühe Neuzeit*. Marburg, 2005., S.425.-426. (turpmāk – Šnē, S. Zwischen Löwen und Adler: Die Geschichtszeugnisse des rigaschen Stadtwappen im 16.-18.Jahrhundert)

¹⁸⁴ Celmiņa, I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. 109.lpp.; Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S. 44., Nr.360., 379.

¹⁸⁵ Bruiningk, H, Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens. S.23.; Mettig C. Über die Farben Rigas im 17.Jahrhundert. S. 116.

¹⁸⁶ Mettig, K. Über das Wapen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. S.131.; Mettig, C. Über die ältesten plastischen Darstellungen des Rigaschen Stadtwappens an Häusern. S. 2-3.

¹⁸⁷ Bruiningk, H, Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens. S.21.

redzama pilsētas heraldiskā simbolika.¹⁸⁸ (17.att.) Simts gadus vēlāk 1538. gadā zīmogs ar šādu Rīgas heraldisko simboliku pievienots Rīgas birģermeistara un rātes izdotam apstiprinājumam par rentes pārdošanas līgumu, kurā norādīts, ka Rīgas namnieks Hanss fon den Berge par 400 markām pārdevis Rīgas Lielās ģildes Galda ģildes brālībai 24 markas lielu ikgadēju renti no viņa mājas pie Doma baznīcas, un šī zīmoga leģenda vēsta SIGILLVM CIVITATIS RIGENSIS.¹⁸⁹ Savukārt pilsētas mazais zīmogs ar tajā attēlotajām sakrustotajām atslēgām un krustu virs tām pievienots ar 1561. gadu datētam Rīgas birģermeistaru un rātskungu apstiprinājumam par naudas saņemšanu.¹⁹⁰ (18.att.)

Rīgas pilsētas heraldiskā simbolika tika attēlota ne tikai sfragistiskajā, bet arī numismātiskajā materiālā. Uzreiz gan jāsaka, ka pilsētas ģerbonis vai tā heraldiskā simbolika sastopama uz monētām tikai kopš 15. gadsimta beigām. Līdz ar to monētas sniedz priekšstatu par Rīgas ģerboņa attīstību galvenokārt 16.-17.gadsimtā. Naudas kalšanas tiesības Rīgā piederēja Rīgas bīskapam (vēlāk arhibīskapam), bet pēc 1452. gada Salaspils līguma tādas bija arī Livonijas ordeņa mestram. 1422. gadā pilsētā atvērtā naudas kaltuve bija Rīgas pilsētas īpašums. Senākā monēta ar Rīgas pilsētas heraldisko simboliku – pilsētas mazo ģerboni monētas reversā – ir Rīgas pilsētas un domkapitula kopīgi kaltais šiliņš, kas datējams ar laika posmu starp 1479. un 1483. gadu.¹⁹¹

Savukārt pilsētas lielais ģerbonis monētās tika attēlots salīdzinoši retāk. Monētas ar pilsētas lielo ģerboni tika kaltas, sākot ar 16. gadsimtu, jo līdz 1526. gadam uz Rīgā kaltajām monētām pilsētas lielais ģerbonis netika attēlots. Pirmo reizi tas redzams uz Livonijas ordeņa mestra V. fon Pletenberga laikā kaltajiem Rīgas vērdiņiem.¹⁹² Savukārt dubultā zelta guldeņa reversā, ko kopīgi kala Livonijas ordeņa mestrs V. fon Pletenbergs un Rīgas pilsēta, attēlots pilsētas lielais ģerbonis – vārti ar diviem torņiem un zem paceltajām vārtu restēm lauvas galva. Starp torņiem atrodas divas krustā saliktas atslēgas, virs kurām ir krusts, bet monētas leģenda vēsta: MONE NOVA RIGENS 1528. Pilsētas lielais ģerbonis tika attēlots arī pilsētā kalto vērdiņu,

¹⁸⁸ LVVA, 5561.f., 2.apr., 163.l.

¹⁸⁹ Ibid, 181.l.

¹⁹⁰ LVVA, 5561.f., 4.apr., 445.l.

¹⁹¹ Šnore, R. Senās Rīgas nauda (Rīgas virsbīskapijas monētas). *Senatne un Māksla*. Rīga, 1936., 78.lpp.

¹⁹² Šnore, R. Senās Rīgas nauda (Rīgas virsbīskapijas monētas). *Senatne un Māksla*. Rīga, 1936., 78.lpp.; Berga, T. *Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.)*. 12.lpp.;

dukātu un pusmarku reversos.¹⁹³ Livonijas ordeņa valsts atsevišķu feniņu, šiliņu un pusdukātu reversā attēlots Rīgas mazais ģerbonis, bet vērdu, dukātu, divdukātu, pusmārku, arī pusdālderu, dālderu reversā pilsētas lielais ģerbonis.¹⁹⁴ Vēl pastāvēja šiliņu veids, kuros Rīgas mazais ģerbonis tika attēlots monētu reversos. Savukārt 1563. gadā kaltajā dubultšiliņā attēlots Rīgas pilsētas lielais ģerbonis, bet vērdu – pilsētas mazais ģerbonis. 1559. gadā kaltajos dālderos un guldeņos ģerboņa vairoga sirds vairoga 1. un 3. laukā tika attēloti Rīgas arhibīskapijas ģerboņi.¹⁹⁵

Heraldiskā simbolika Livonijas laikā konstatējama arī citu senāko Latvijas pilsētu sfragistikajā materiālā. Taču salīdzinājumā ar Rīgu pārējo Livonijas pilsētu ģerboņu pētniecībā pieejams daudz mazāks avotu klāsts, un līdz ar to arī pieejamā informācija ir ļoti ierobežota. Rīgas arhibīskapa rezidence ilgu laiku bija Limbaži (*Lemsalen*), kuras senākais zīmogs zināms no 15. gadsimta sākuma. Šajā zīmogā redzams kapelā stāvošs Svētais Laurencijs (publikācijās latviešu valodā dēvēts arī par Labrenci un Lorencu) ar Evāņģēliju vienā un restēm otrā rokā. Ar 16. gadsimta vidu datējams cits pilsētas zīmogs, kura heraldiskā simbolika ir ļoti līdzīga Rīgas pilsētas ģerboņa heraldiskajiem elementiem. Tajā atveidots pilsētas mūris ar diviem torņiem, tā paceltajos vārtos - lauvas galva, virs mūra novietoti Andreja krusta veidā salikti krusta spieķis un bīskapa zizlis, bet virs tiem bīskapa galva. Runājot par pilsētas simbolikas krāsām, K.Metigs uzskata, ka tās bijušas identiskas Rīgas heraldiskajā simbolikā konstatējamajām krāsām.¹⁹⁶ Šādā gadījumā pieļaujams, ka pamats varētu būt bijis attēlots sudraba krāsā vai balts. Savukārt mazā pilsētas zīmoga, kurā attēlots Svētā Laurencija simbols cepināmās restes, attēlu no 1546.gada sniedz J.Zaksendāls un R.Tolls, lai gan K.Metigs ir minējis, ka šāds zīmogs zināms no 1335.gada.¹⁹⁷

Kā pilsētas 14. gadsimtā izveidojās un līdz 17./18. gadsimtam pastāvēja Straupe(*Roop*), Koknese (*Kokenhusen*) un Rauna (*Ronennenburg*). Latvijas vēstures avotos nav saglabājušās ziņas par to, vai Raunas pilsētai ir bijusi sava heraldiskā simbolika, taču ir liecības par Straupes un Kokneses zīmogiem. Straupe (dēvēta arī

¹⁹³ Sachsendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Briefflade*. S. 237, Taf.3: 27., 28.,30., 31., 32., 33., Taf.4: 39., 40.

¹⁹⁴ Berga, T. *Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.)*. 42. – 68.lpp.

¹⁹⁵ Berga, T. *Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.)*. 18. – 36.lpp.; Sachsendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Briefflade*. S.238., Taf.4: 34., 35., 36., S.239., Taf.4: 37., 38., 41., 42.,Taf.5., 48., 49.

¹⁹⁶ Mettig, C. *Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel*. S. 128.-135.

¹⁹⁷ Sachsendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Briefflade*. S.85, Taf.19. Nr.9., 10.; Mettig C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland*. S. 25-27.; Vijups A. *Limbažu vēsturiskais ģerbonis. Auseklis*. 1991.18.janvāris.; Šnē, S. *Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika*. 11.-12.lpp.

par Lielstraupi) veidojās un attīstījās, lielā mērā pateicoties vietējo zeemskungu, Rīgas arhibīskapa vasaļu fon Rozenu pūlēm un atbalstam. Straupe kā pilsēta pirmo reizi minēta 1356. gadā, kad Rozeni tai piešķīruši Rīgas pilsētas tiesības. Taču zināmais pilsētas zīmogs tika atvasināts no fon Rozenu dzimtas ģerboņa, kurā attēloti trīs rožu ziedi¹⁹⁸, savukārt Straupes zīmogā redzamas vairogā attēlotas divas rozes un zieds vai zvaigzne.¹⁹⁹ Koknese atradās Rīgas arhibīskapijas valdījumos. 1277. gadā Rīgas arhibīskaps piešķīra tai pilsētas tiesības un noteic robežas. Senākais Kokneses zīmoga attēls zināms no 1345. gada, un tajā redzams kāda apustuļa krūšutēls.²⁰⁰ (19.att.) Sfragistikajā materiālā konstatējams, ka 15. gadsimta beigās pilsētas zīmogs ir mainījies, un tajā attēloti Andreja krusta veidā salikti atslēga un krusta spieķis, zem kuriem novietots pusmēness.²⁰¹ (20.att.) Diemžēl nav saglabājušās nekādas liecības, kas apstiprinātu pilsētas ģerboņa eksistenci vēlākajos gadsimtos.

Cēsis (*Wenden*) kā pilsēta minēta 1323. gadā. Senāko zināmo pilsētas zīmoga attēlu, kurš tiek datēts ar 1365. gadu, ir pārzīmējis Johans Kristofers Broce. Tas ir identisks pilsētas zīmoga aprakstam, kuru sniedz J. Zaksendāls un R. Tolls, kā avotu minot kādu ar 1383. gada 12. jūliju datētu dokumentu. Zīmogā attēlots robots pilsētas mūris ar sešiem maziem torņiem, virs kura stāv vīrs ar apaļu vairogu vienā un zobenu otrā rokā.²⁰² Zināms, ka zīmogs ar šādu attēlu lietots arī vēlākajos gadsimtos.²⁰³

Valmiera (*Wolmar*) par pilsētu sāka veidoties 1283. gadā, kad šeit sāk celt Svētā Sīmaņa baznīcu. Tomēr senākais pilsētas zīmogs zināms tikai no 1524. gada. Tajā redzama ar saknēm izrauta liepa, kurai apakšējo lapu vietā abpus stumbram bija pa vairodziņam ar Livonijas ordeņa krustu, tādējādi uzsverot pilsētas piederību Livonijas ordenim.²⁰⁴ (21.att.) Tiesa gan, nav zināms, kāpēc izvēlēta tieši šāda heraldiskā simbolika.

¹⁹⁸ Klingspor, C.A. von. *Baltisches Wappenbuch*. Stockholm, 1882., S. 93.

¹⁹⁹ Sachssendahl J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 92, Taf.20: 24; Mettig C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 34.

²⁰⁰ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 83, Taf.C: a.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S.33.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 12.lpp.

²⁰¹ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 83, Taf.18: 49 ; Mettig C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. 1907. S.33.

²⁰² LVVA 7363.f., 3.apr., 63.lp.; Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. 94, Taf.20: e; Mettig C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 31; Arndt, J.G. *Liefländische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S. 310.

²⁰³ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 94. Taf. 21:32.; Broks, N. Par Cēsu ģerboni. *Padomju Druva*. 1988.13.septembris.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 13.lpp.

²⁰⁴ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 94.,Taf.21: 33; Mettig,C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 32.; Vijups, A. Zaļa liepa zelta laukā. *Vēsture zem sliedīņa*. Valmiera, 1993., 3. - 4.lpp.; Vijups, A. Zaļa liepa zelta laukā. *Liesma*, 1990.24.oktobris.; Pumpuriņš, T. Valmieras pilsētas un apriņķa ģerboņi. *Valmieras muzeja raksti*. 2000.18.maijs.

Ventspils (*Windau, Windaw*) pilsētas zīmoga, kurš datēts ar 1369. gadu, aprakstu sniedza K. Metigs: damascētā laukā attēlots medību rags, virs kura novietots pleznu krusts.²⁰⁵ 15. gadsimtā – 1441. gadā pilsētas zīmogā – vērojamas zināmas izmaiņas, jo pleznu krusts un medību rags zīmogā ir savienoti ar auklas palīdzību.²⁰⁶

Kurzemes bīskapijā Livonijas periodā izveidojās un pastāvēja divas pilsētas: Aizpute un Piltene.²⁰⁷ Aizpute pēc 1253. gada zemju dalīšanas nonāca Kurzemes bīskapijas ietekmes sfērā un kļuva par tās domkapitula sēdekli. Līdz 19. gadsimta vidum Aizputes simbols bija Svētais Jānis, kurš kreisajā rokā tur uz spilvena novietotu kausu, bet labajā – rožukroni. Saglabājušās ziņas par kādu pilsētas zīmogu, kas izveidojies ne vēlāk kā 15. gadsimtā un kurā rūtotā laukā attēlots mūks (interesanti, ka J.Arndts viņu sauc par ordeņa mestru) ar nimbu, turot uz spilvena uzliktu kausu.²⁰⁸ Taču domājams, ka abos gadījumos runa ir par vienu un to pašu svēto, kas dažādā attēla tehniskā izpildījuma dēļ uzskatīti par diviem dažādiem ģerboņa attēliem. Arī 19.gadsimtā pilsēta, sniedzot informāciju par vēsturisko ģerboni, definēja mūku par savu simbolu,²⁰⁹ bet jau minētais J. Arndts 18.gadsimta vidū rakstīja, ka kopš 1290. gada Kurzemes baznīcas simbols esot mūks ar evaņģēliju un krustu.²¹⁰ Iespējams, ka tieši šādas simbolikas laika gaitā attīstījās Aizputes heraldiskā simbolika.

Savukārt Kurzemes bīskapijas nozīmīgākās pilsētas Piltenes zīmogā attēlotā heraldiskā simbolika novietota vairogā, kura augšējā daļā atrodas divas pilsētas mūra daļas, starp tām ir lode, bet apakšējā daļā redzami divi Andreja krusta veidā salikti bīskapa zižļi.²¹¹

Runājot par pilsētu heraldisko simboliku Livonijas laikā, vēlreiz jāakcentē, ka praktiski vienīgais izmantojamais un līdz mūsdienām saglabājies vēstures avots ir

²⁰⁵ Sachssendahl, J.,Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S. 94, Taf.21: 1,f; Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 148.; Štrumfa I. Ventspils ģerbonis un karogs. *Ventspils Akcenti*. 1999.26.februāris.

²⁰⁶ Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 148.

²⁰⁷ LVVA, 554.f., 1.apr., 1.d., 1765.l., 3.lp.; 4038.f., 2.apr., 2248.l., 2.-3.lp.; Mettig C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 145.-147.

²⁰⁸ LVVA, 5561 f., 3.apr., 58, 204, 205, 245, 246, 263., 279a. 1.; Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S. 312.; Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 139-142.; Mettig, C. *Bemerkungen über die Wappen von Goldingen, Hasenpoth und Tuckum*. S. 5.; Šnē, S. *Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika*. 13.lpp.

²⁰⁹ LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 61.-62.lp.

²¹⁰ Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.308.

²¹¹ LVVA, 5561 f., 3.apr., 58., 204.- 205., 245.- 246., 263 l.; Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S. 312.; Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S.139; Mettig, C. *Bemerkungen über die Wappen von Goldingen, Hasenpoth und Tuckum*. S. 5.

sfragistiskais un numismātiskais materiāls. Līdz šim nav konstatēti rakstītie vēstures avoti, kas sniegtu informāciju, piemēram, par simbolikas apstiprināšanu un lietošanu. Turklāt jāņem vērā, ka pilnībā attēlot heraldisko simboliku monētās un zīmos tehniski nav vienkārši. Simbolika, kas tikusi attēlota vairogā, konstatējama tikai Rīgas, Ventspils un Piltenes zīmos. Acīmredzot tādēļ heraldikas pētnieku vidū izveidojušies divi atšķirīgi viedokļi. Senākais un biežāk paustais viedoklis uzsver, ka Livonijas periodā bijuši pazīstami un tikuši lietoti ģerboņi.²¹² Otrs viedoklis savukārt norāda, ka Livonijas laikā tās teritorijā, ieskaitot mūsdienu Latviju, ģerboņi ir pastāvējuši, taču zīmos attēlotā simbolika, kas nav novietota uz vairoga, uzskatāma par protoheraldiku.²¹³ Tādējādi šajā posmā konstatējama divu veidu heraldiskā simbolika – zīmogi, kuros simbolika attēlota bez vairoga (protoheraldika), un zīmogi, kuros simbolika attēlota vairogā (ģerbonis). Tādējādi viennozīmīga atbilde uz jautājumi, vai Livonijā bijuši ģerboņi, nav iespējama.

Balstoties uz pieejamo vēstures avotu analīzi, varam izdarīt šādus secinājumus. Pirmkārt, nav šaubu, ka Livonijā pilsētu zīmos tika lietota heraldiskā simbolika. Otrkārt, avoti nedod iespēju apgalvot, ka Livonijas pilsētas lietojušas ģerboņus. Tādējādi, runājot par Livonijas periodu, būtu korekti runāt par ģerboņzīmogiem vai protoheraldikas simboliem, kuros attēlotā heraldiskā simbolika tikai nākamajā heraldikas attīstības periodā tika ievietota vairogā, izveidojot ģerboņus. Tomēr nav pamata uzskatīt, ka Livonijas periodā pastāvējuši pilsētu ģerboņi.

2.3.Livonijas pilsētu heraldiskās simbolikas raksturojums

Spriežot pēc Livonijas zīmos un monētās attēlotās informācijas, tad šajā laikā tika izmantots diezgan plašs simbolu loks. Plašāk pārstāvētais elements Livonijas perioda pilsētu heraldiskajā simbolikā bija mūris. Bieži pilsētu ģerboņos attēloja arī divus torņus, kas savukārt deva iespēju starp vārtiem ievietot vēl citas figūras. Tieši viduslaiku pilsētu ģerboņos mūris ar vārtiem bija plaši izplatīts heraldiskais elements. Tradicionāli traktējot šo simboliku, tiek uzvērta, ka mūris

²¹² Sīkāk skatīt K.Metiga, A.Vijupa, S.Šnē darbus: Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland.; Vijups A. Limbažu vēsturiskais ģerbonis. *Auseklis*. 1991.18.janvāris.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā.

²¹³Glass, V. Linnapitsatite sümboolikast. Summary Symbols on Town Seals. In: Tõid ajaloo alalt. Tallinn, 1997. P.28.-30.

simbolizēja pašu pilsētu, tās patstāvību, nozīmīgumu un spēku.²¹⁴ Viduslaiku pilsētas bija apjotas ar mūri, tāpēc iespējams pieņemt, ka simbolikā attēlotais mūris varēja būt arī pašas pilsētas vizuālā tēla atspoguļotājs. Mūris ar vārtiem bija attēlots un cauri laikiem saglabājies Rīgas, Cēsu un Limbažu ģerboņos. Visos trijos mūra attēlojuma gadījumos ir vērojamas stilistiskas atšķirības mūra izskatā. Rīgas pilsētas simbolikā laika gaitā mūris mainīja savu vizuālo izskatu. Ja sākotnēji tas tika attēlots ar zobiņiem, tad 14.gadsimta 40.gados tas bijis gluds. Iespējams, ka, attēlojot pilsētas mūri bez zobiņiem, tika parādīta pilsētnieku pakļaušanās Livonijas ordenim, tādā veidā simboliski pasakot, ka pilsētai vairs nav nepieciešams aizstāvēties. 19. gadsimtā K.Metigs izvirzīja versiju, ka mūris un arī atslēgas atgādina Brēmenes un Hamburgas pilsētu ģerboņos attēloto simboliku, un, tā kā liela daļa Rīgas iedzīvotāju bija ieceļotāji no Lejasvācijas, tad pilnīgi iespējams, ka tieši pateicoties viņiem šie simboli kļuva par pamatelementiem Rīgas zīmogā.²¹⁵ Tomēr jāteic, ka tā ir tikai viena versija, kas radusies 19.gadsimtā. Turklāt senākais zināmais Hamburgas zīmoga attēls ir saglabājies no 1241. gada²¹⁶, bet mūsdienās zināmais Brēmenes ģerbonis ir vēl jaunāks, un pirms tā 13. gadsimta zīmogā pilsēta lietojusi pavisam citu simboliku.²¹⁷ Tādējādi no šīm trīs pilsētām tieši Rīgas zīmogs uzskatāms par senāko zīmogu. Jāteic, ka zīmogā attēlotā mūra siena 13. gadsimta sākumā nebija plaši izplatīta zīmogos, popularitāti iegūstot tikai 13. gadsimta laikā, un Rīgas zīmogs ir viens no senākajiem, kurā tas attēlots. Tikai pēc Rīgas šo simbolu sāka ieviest arī citu pilsētu zīmogos, piemēram, jau minētās Hamburgas, Bonnas, Minsteres u.c. pilsētas. Tādējādi jāpiekrīt V.Pastora viedoklim, ka nav nekāda pamata apgalvot, ka Rīga šo simbolu būtu aizņēmusies no Vācijas pilsētām.²¹⁸

Kā nākamo varētu izdalīt dažādu svēto vai ar tiem saistītās simbolikas izmantošanu.²¹⁹ Jāteic, ka Rietumeiropas pilsētu ģerboņos, sākot ar viduslaikiem, mēdza attēlot gan Dievu, gan Jaunavu Mariju un ļoti bieži arī svētos patronus vai pilsētas galvenās baznīcas patronus. No mūsu kaimiņzemēm šī tendence ir raksturīga

²¹⁴ Machatscheck, H. Unterhaltsame Wappenkunde. S. 26.-39.; Gründel, P. Die Wappensymbolik. S.39.

²¹⁵ Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S. 128.

²¹⁶ Heraldry of the world. Pieejams:<http://www.ngw.nl/int/dld/h/hamburg.htm> [skatīts 28.06.2010].

²¹⁷ Heraldry of the world. <http://www.ngw.nl/int/dld/b/bremen.htm> [skatīts 28.06.2010]; Bremer Wappen. Pieejams: http://de.wikipedia.org/wiki/Bremer_Wappen [skatīts 28.06.2010]

²¹⁸ Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию) Pieejams: www.geraldika.ru (skatīts 10.11.2009.) (turpmāk - Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию))

²¹⁹ Par ģerboņos izmantoto svēto simboliku skatīt: Foelkersam, A. Die heiligensymbolik in der Heraldik. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik 1896.*, Mitau, 1898. S. 13-29.

Lietuvas pilsētu heraldikā.²²⁰ Biežāk ģerboņi, kuros attēloti svētie vai viņu atribūti, konstatējami valstīs, kurās ir spēcīgas katoliskās tradīcijas. Svētie tiek attēloti kā ģerboņu vairogu figūras, kā arī tiek izmantoti dažādi viņu atribūti vai viņu simboliskais atspoguļojums. Svēto Pēteri, piemēram, parasti simbolizē atslēgas, kuras (un tas nav mazsvarīgi) bija stilistiski viegli attēlot ģerboņos, retāk tiek attēlots arī pats Svētais Pēteris. Iemīļots svētais heraldikā ir Svētais Georgs (Juris)²²¹, kas, iespējams, saistāms ar viņa attēlojumu uz zirga. Tādā veidā Svētais Georgs bija saprotams un atbilstošs tēls bruņniecības idejas un ideālu simbolizēšanai heraldikā.

Livonijas laikā ar svētajiem saistīta simbolika atrodama Rīgas, Aizputes un Limbažu pilsētu heraldiskajā simbolikā. Rīgas gadījumā tradicionāli pieņemts uzskatīt, ka simbolikā attēlotas divas Svētā Pētera atslēgas, atsaucoties uz Pēteri kā vecākās pilsētas baznīcas svēto aizgādni.²²² Tomēr iespējams arī izvirzīt pieņēmumu par atslēgām kā pilsētas slēdzamo vārtu simbolu, kas rod pamatojumu, skatot šo simboliku kontekstā ar pilsētas mūri. 13.gadsimta zīmogā atslēgas redzamas novietotas stateniski, bet 14.gadsimtā tās tikušas sakrustotas, tādējādi veidojot Andreja krustu. Interesants viedoklis pausts par Andreja krusta veidā saliktajām atslēgām, norādot, ka šādā kombinācijā atslēgas vairs nav Svētā Pētera, pilsētas galvenās baznīcas patrona, bet gan Svētā krēsla simbols. Iespējams, ka tādējādi Livonijas ordenis centās pierādīt savu uzticību pāvestam. Svētā Pētera atslēgas kā pilsētu ģerboņu simbols izmantotas salīdzinoši bieži. Līdzīgi piemēri atrodami, piemēram, Vācijas pilsētu (Vormsas, Brēmenes) un Šveices pilsētu (Ženēvas) simbolikā.²²³

Senākais Limbažu zīmogs, kurā, domājams, attēlota pilsētas heraldiskā simbolika, arī atspoguļo svēto. Šis zīmogs tiek datēts ar 15. gadsimta sākumu. Zīmogā redzams kapelā stāvošs Svētais Laurencijs ar Evāņģēliju vienā un restēm otrā rokā. Katoļu baznīcas vēsture stāsta, ka 3. gadsimta vidū imperatora Valeriāna valdīšanas laikā Laurencijs bijis Romas arhidiakons un kristiešu vajāšanu laikā 258. gadā viņš miris mocekļa nāvē uz nokaitētām restēm. Šis nebūt nav populārs tēls pilsētu heraldikā, taču simbolikas izvēle, līdzīgi kā Rīgas gadījumā ar Svēto Pēteri, saistāma ar pilsētas baznīcu, kura nosaukta Svētā Laurencija vārdā. Neatbildēts paliek

²²⁰ Rimša, E. (comp.and arranged). *The Heraldry of Lithuania I*. Vilnius, 1998. P. 30., 38., 45., 59.-60., 70.-71., 88., 91., 115., 129., 134.-135., 138.; Rimša, E. (red.) *Lietuvos Heraldika II*. Vilnius, 2004. P. 130., 132., 139.,167., 189., 217.

²²¹ Machatscheck, H. *Unterhaltsame Wappenkunde*. S.123., 136.-137.

²²² Mettig, C. *Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga.*; Mettig, C. *Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel.*; Vijups, A. Svētā Pētera aizgādībā (nedaudz par pilsētas pasi). *Diena*, 1990.22.decembrī

²²³ Heraldry of the world. Pieejams: <http://www.ngw.nl/int/zwi/g/geneve.htm> [skatīts 28.06.2010].

jautājums, kāpēc, pilsētai, kura pēc sava tiesiskā statusa, ir bijusi Rīgas arhibīskapa rezidence, ciešā politiskā un saimnieciskā saikne ar Rīgu simboliskā konstatējama tikai kopš 16.gadsimta vidus un vēl 15.gadsimta sākumā pilsēta simboliskā izmantoja svēto Laurenciju. Šajā jautājumā varētu izvirzīt divas hipotēzes. Var pieņemt, ka pilsētas heraldiskā simbolika, kas ir ļoti līdzīga Rīgas simbolikai, praksē eksistējusi daudz agrāk un tikai avotu problemātiskās saglabāšanās dēļ konstatējama no 16.gadsimta vidus. Otra versija varētu būt saistīta ar neprecīzu zīmoga, kurā attēlots svētais Laurencijs, datējumu, un šis senākais pilsētas zīmogs patiesībā datējams ar nedaudz senāku laika posmu. Diemžēl, analizējot Limbažu pilsētas heraldisko simboliku, nākas paļauties vienīgi uz K.Metiga pētījumu, jo arhīvā nav izdevies atrast liecības, kas šo apgalvojumu varētu noliegt vai apliecināt, un tādējādi secinājumi izdarāmi tikai hipotētiskā līmenī.

Zināms, ka līdz 19. gadsimta vidum Aizputes simbols bijis Svētais Jānis, kurš kreisajā rokā tur uz spilvena novietotu kausu, bet labajā – rožukroni.²²⁴ Vienlaikus saglabājušās ziņas par kādu pilsētas zīmogu, kas izveidojies ne vēlāk kā 15. gadsimtā un kurā rūtotā laukā attēlots mūks ar nimbu, turot uz spilvena uzliktu kausu. Arī šajā gadījumā iztrūkst dokumentāru liecību par tieši šādas heraldiskās simbolikas lietošanu. Tā kā viens no ģerboņa projektiem, kas tika piedāvāts, veidojot pilsētas ģerboni 19.gadsimta sākumā, bija rūtotā laukā attēlots mūks, tad, retrospektīvi balstoties uz šo informāciju un ņemot vērā samērā skopās, bet esošās ziņas par šādas simbolikas pastāvēšanu, varam pieņemt, ka šāda bijusi Aizputes vēsturiskā heraldiskā simbolika un iespējams arī pilsētas ģerbonis Livonijas periodā. Atklāts paliek jautājums par ģerboni, kurā attēlots Svētais Jānis, jo nav skaidrs, vai tā ir kļūda, kas radusies, identificējot mūku ar svēto Jāni, vai tiešām pastāvējuši divi pilsētas simboli (kas gan būtu netipisks gadījums).

Heraldiskajā simboliskā Livonijas laikā plaši tika izmantoti krusti. Pie garīgās simbolikas pieskaitāmi tā sauktā Andreja krusta veidā saliktie krusta spieķis un bīskapa zizlis Rīgas un Limbažu, kā arī Piltenes, kur Andreja krustu veido divi bīskapa zižļi, heraldiskajā simboliskā. Savukārt par krustu Rīgas pilsētas simboliskā laika gaitā izteikti atšķirīgi viedokļi. Viena versija pieņem, ka tas ir bijis procesiju krusts no pirmā zināmā pilsētas zīmoga, taču, lai būtu iespējams zīmogā attēlot gan

²²⁴ LVVA, 5561 f., 3.apr., 58, 204, 205, 245, 246, 263 l.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 139; Mettig C. Bemerkungen über die Wappen von Goldingen, Hasenpoth und Tuckum. S. 5.

atslēgas, gan krustu, tieši krusta kāja tikusi saīsināta.²²⁵ Limbažu ģerbonī Andreja krusta veidā saliktie zelta bīskapa zizlis un krusta spieķis simboliskā veidā akcentēja Rīgas un Limbažu ciešo saikni. Tieši pilsētas administratīvi politiskais stāvoklis noteica abu pilsētu simbolikas līdzību.²²⁶ Pilsēta viduslaikos regulāri kalpoja par Rīgas arhibīskapa rezidenci, un tādā veidā tika atspoguļota Rīgas aizbildniecība, no kuras pilnībā Limbažiem izdevās atbrīvoties tikai 1887. gadā.

Livonijas pilsētu heraldiskajās liecībās iespējams izdalīt arī simboliku, kas saistīta ar senjora ietekmi pilsētā. Saistību ar pilsētas senjoru vai svētajiem aizgādņiem ģerbonī iespējams attēlot vairākos veidos. Pilsētas ģerbonī var iekļaut senjora ģerboni, var attēlot senjora ģerboni vai arī izmantot tikai atsevišķus senjora simbolus vai iniciāļus. Pieņemts uzskatīt, ka, piemēram, Rīgā sākotnēji bīskapa, vēlāk arhibīskapa, kā senjora varu heraldiskajā simbolikā atspoguļo krusta spieķis. Tomēr rodas jautājums, kāpēc ar bīskapu saistīta pilsētas simbolika atspoguļotu pilsētas patstāvību. Uz šo jautājumu atbilde rodama politiskajās kolīzijās, kurās Rīga un tās iedzīvotāji bija iesaistīti savas pastāvēšanas pirmajos gadu desmitos. Izanalizējot politisko situāciju Rīgā un attiecīgi bīskapa un Zobenbrāļu ordeņa ietekmi pilsētā, jāsecina, ka Rīgas zīmogā attēlotais krusts varētu būt vai nu procesiju krusts, vai krusta spieķis.²²⁷ Taču droši konstatējams, ka pēc Rīgas nonākšanas Livonijas ordeņa varā pilsētas simbolikā savu vietu ieņēma ordeņa krusts.²²⁸ Tomēr par senāko uzskatāms Rīgas pilsētas zīmogā attēlotais procesiju krusts. Domājams, ka sākotnēji, krustu padarot par pilsētas simbolu, tika akceptēta bīskapa vara pilsētā un norādīts uz pakļaušanos bīskapam. Tas ir zināms paradokss, jo patstāvību pilsēta varēja iegūt, bīskapa ietekmei mazinoties, tāpēc būtu neloģiski krustu uzskatīt par bīskapa varas pār pilsētu simbolu. Ticamāk, ka tas simbolizēja rīdzinieku padevību un pietāti pret baznīcu kā tādu.²²⁹ Savukārt 14.gadsimtā, kad zīmogā sāka attēlot ordeņa krustu, kas nomainīja procesiju krustu, mēs varam runāt par Livonijas ordeņa ietekmi pilsētā. To norāda arī zīmoga nomaīņa līdz ar pilsētas pakļaušanos ordenim. Līdzīgi arī Ventspils un Valmieras piederību Livonijas ordenim atspoguļoja simbolikā attēlotais Livonijas ordeņa krusts.

²²⁵ Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию)); skatīt: Stryk, W. In *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1908*. Rīga, 1909. S. 22-23.

²²⁶ Vijups, A. Limbažu vēsturiskais ģerbonis. *Auseklis*. 1991.18.janvāris.; Gailiņa, A. Kāpēc Limbažu ģerbonis ir tik līdzīgs Rīgas ģerbonim. *Rīga: enciklopēdija katrai ģimenei*. Rīga, 2000., 62.-64.lpp.

²²⁷ Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию)).

²²⁸ Mettig, C. Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S.130 Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию)), Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.309.

²²⁹ Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию)).

Kopumā gan jāatzīst, ka heraldikā tiek lietoti daudzi krustu veidi un samērā plaši jau kopš Livonijas laikiem tie tiek izmantoti arī Latvijas pilsētu heraldikā.

Pirmais un Livonijas laikā vienīgais dzīvnieks, kas stabili uz daudziem gadsimtiem ieņēma vietu pilsētu ģerboņos, kuri veidojās Latvijas teritorijā, bija lauva, precīzāk – lauvas galva vai guļošanas lauvas galva. Lauva simbolizē galējības: pozitīvā nozīmē heroiska cilvēka paraugu, bet negatīvā – sātāniskās pasaules iemiesojumu. Lauva ir viens no visbiežāk lietotajiem varas, drosmes, ātruma, izturības, spēka un diženuma simboliem daudzu gadsimtu garumā. Lauva ir iecienītākā no zvēru figūrām heraldikā, turklāt tā daudzveidīgie attēlojumi veidojušies neatkarīgi no reģiona, laikmeta vai sociālā slāņa. Eiropas ģerboņu vidū 15% no visiem ģerboņiem ir ar lauvas attēlu, un tāpēc lauvu mēdz dēvēt ne tikai par zvēru, bet arī par ģerboņu karali. Kādreiz lauvas ir dzīvojušas Rietumeiropā, kas varbūt ir sekmējis lauvas popularitātei, jo arī senākajos zināmajos ģerboņos Rietumeiropā vienīgais attēlotais dzīvnieks bija tieši lauva. Biežāk to attēlo pacēlušos uz pakalējām un ar atplestu rīkli, izkārtu mēli un paceltām priekšķepām, parasti ar ļoti slaidu ķermeni, pinkainu, sarkanā vai zelta krāsā ar citas krāsas nagiem un mēli. Jāteic, ka lauva heraldikā piedzīvojusi ļoti plašu stilizāciju, lai gan īpaši izplatīts šis simbols bija tieši viduslaikos. Heraldikā lauva zināma kopš 1062. gada, kad to savā ģerbonī ievietoja Flandrijas grāfi. Kāda viduslaiku hronika vēsta, ka 1127. gadā Henrijs I, ieceļot bruņinieku kārtā savu 14 gadus veco pieņemto dēlu Anžū grāfu Žofruā, viņam kaklā uzkāra zilu vairogu, uz kura bija attēlotas zelta lauvas. Kopš Anglijas karaļa Ričarda I Lauvassirds (1189-1199) laika lauva nokļuva Anglijas karaļnama ģerbonī. Pirmajā Anglijas ģerbonī sarkanā laukā attēloti trīs zelta ejoši lauvas, kas parādījās valsts zīmogā aptuveni 1195. gadā. Apmēram vienlaikus skotu karaļa Viljama Lauvas (1165-1214) laikā sarkans lauva parādījās Skotijas karogā.²³⁰

Kā jau minēts, senākais lauva Latvijas pilsētu heraldikā atrodams Rīgas heraldiskajā simbolikā, kur tas norāda uz pilsētnieku drošsirdību un rīdzinieku arvien pieaugošo patstāvību. Kopš 14. gadsimta tiek attēlota guļošanās lauvas galva, bet kopš 16. gadsimta vidus divi lauvas kļuva par Rīgas ģerboņa vairoga turētājiem. (22., 23.att) Kārtējo reizi vizuāli uzskatāmi uzverot Rīgas un Limbažu ciešo saikni, lauvas

²³⁰ Пастуро, М. *Геральдика*. стр. 58.; Machatscheck, H. *Unterhaltsame Wappenkunde*. S. 49.- 63.; Фолли, Дж. *Энциклопедия знаков и символов*. Москва, 1996., стр. 287. – 288.; *Lielā simbolu enciklopēdija*. Rīga, 2002., 284. – 287.lpp., Leonard, W. *Das grosse Buch der Wappenkunst*. S 205.; Gwynn-Jones, P. *The Art of the Heraldry*. P.29-32.; Lancmanis, I. *Heraldika*. 124.-125.lpp.; Gründel, P. *Die Wappensymbolik*. S.38.

galva kopš 16.gadsimta vidus redzama Limbažu pilsētas heraldiskajā simbolikā. Livonijas laikā lauva tikai ieņēma vietu pilsētu simbolikā, bet, kā liecina ģerboņu turpmākā attīstība, tad laika gaitā tieši lauva kļuva par plašāk lietoto dzīvnieku pasaules simbolu municipālajos ģerboņos.

Par viduslaikiem tipisku heraldisko simboliku uzskatāms laukuma damascējums jeb rūtojums. Damascējums acīmredzot ir stilistiska iezīme, kas plaši sastopama 14.–15. gadsimtā Eiropas heraldiskajā simbolikā. Šāds pamats bijis arī ar 1347. gadu datētajam Rīgas zīmogam, no kura vēlāk izveidojās pilsētas ģerbonis,²³¹ un arī Ventspils un Aizputes zīmogos attēlotajai heraldiskajai simbolikai.

Livonijas laikā par unikālu simbolikas elementu uzskatāms Ventspils pilsētas ģerbonī attēlotais medību rags, par kura attēlošanu pilsētas heraldiskajā simbolikā pastāv dažādi skaidrojumi. Viena versija akcentē, ka medību rags ir plaši izplatīts simbols Rietumeiropas pilsētu un dzimtu heraldikā²³² un tradīciju ietekmē nonācis arī Ventspils simbolikā. Taču K.Metigs uzskatīja, ka Ventspils gadījumā medību ragu iespējams saistīt arī ar pavisam praktisku lietu – medniecību, jo viens no tuvākajiem Ventspils komtura palīgiem bija īpašs vanagu pārzinis, kurš vanagus ķēra, uzraudzīja un apmācīja medībām.²³³ Tādējādi šis nozīmīgais amats un bruņinieku izklaide (medības) rada atspoguļojumu pilsētas heraldiskajā simbolikā.

Līdzīgi unikāls ir vienīgais gadījums, kad Latvijas teritorijas simbolikā attēlots karavīrs. Tas arī ir saistāms ar Livonijas ordeņa valdījumiem, jo Cēsis atradās Livonijas ordeņa zemē. Šis simbols sev raksturīgā veidā norādīja uz bruņniecību un ir diezgan populārs viduslaiku pilsētu heraldikā.²³⁴

No augu valsts simboliem Livonijas perioda simbolikā minama liepas attēlošana Valmieras un rožu attēlošana Straupes heraldiskajā simbolikā. Interesanti atzīmēt, ka par Straupes kā pilsētas simboliku ziņas saglabājušās tikai vācbaltiešu autoru darbos, taču nekāda dokumentāra apstiprinājuma pilsētas simbolikas eksistencei nav. Ja pieņemam, ka pilsētai bijusi sava heraldiskā simbolika, tad acīmredzot šeit vērojams, ka pilsētas simbolika ir aizgūta no pilsētas senjoru fon Rozenu dzimtas ģerboņa, kurā attēlotas rozes un zieds.²³⁵

²³¹ Sachsendall, J., Toll, R. *Est-, und Livländische Brieflade*. S. 91., Taf. 20., N. 22.

²³² Siebmacher, J. *Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch*. Nürnberg, 1898. – Band 2.- Taf. 110. 132., 137.

²³³ Mettig, C. *Baltische Städte*. Riga, 1905. S.348.

²³⁴ Heraldry of the world. Pieejams:<http://www.ngw.nl/int/zwi/g/geneve.htm> [skatīts 28.06.2010]; Gründel, P. *Die Wappensymbolik*. S.38.

²³⁵ Klingspo C. A. *Baltisches Wappenbuch*. Stokholm, 1882. S.93.

16. gadsimtā Eiropas heraldikā parādījās jauna modes tendence – lietot ģerboņa vairoga turētājus. Sekojot Eiropas heraldikas modei, arī Latvijas teritorijā ieviesās šī tradīcija, un Rīgas pilsētas ģerboni papildināja jauns heraldiskais elements – divas lauvas kā ģerboņa vairoga turētājas. Pastāv uzskats, ka pirmo reizi tās attēlotas 1554. gadā veidotajā akmens cilnī ar Rīgas pilsētas ģerboņa attēlu pilsētas ieroču noliktavā Rātslaukumā. Savukārt ar 1586. gadu datētajās pilsētas monētās lauvas redzamas kā torņu turētājas.²³⁶ Ģerboņu vairoga turētāju izvēlē, ar dažiem izņēmumiem, nebija nekādas noteiktas tradīcijas, bet lauvas bija vieni no populārākajiem dzīvniekiem, kuri tika izmantoti šim nolūkam.

Vēl viena Livonijas laika iezīme ir tā sauktie pilsētu mazie zīmogi (latīņu valodā *secretum*), kas atsevišķos gadījumos pakāpeniski pārrauga par mazajiem pilsētu ģerboņiem, proti, zīmogu simbolika tika attēlota vairogā. Mazajos zīmos parasti attēloja atsevišķus elementus no pilsētas lielā zīmoga. Zināms, ka kopš 14. gadsimta beigām Rīga lietoja mazo zīmogu, kurā bija attēlotas divas sakrustotas atslēgas ar krustu virs tām, kas bija elementi no pilsētas lielajā zīmogā redzamās simbolikas.²³⁷ Pieļaujams, ka arī Limbažiem bija savs mazais zīmogs, kurā bija attēlots svētā Laurencija mocekļa atribūts – cepināmās restes. Biežākais mazo ģerboņu izmantošanas veids bija zīmogi, monētas, sviri, mēri un dažādi amatnieku izstrādājumi.

Latvijas teritorijai nonākot Rietumeiropas ietekmes zonā, tika pārņemtas arī Rietumeiropas tradīcijas. Rietumeiropas heraldikā, veidojot reģionu un pilsētu ģerboņus, šajā laikā bija jūtama dzimtu ģerboņu spēcīgā ietekme.²³⁸ Spilgts piemērs tam ir pilsētu tiesību normu veidošana.²³⁹ Savukārt pilsētu tiesībās, paredzot dažādus pilsētu dzīvi reglamentējošus noteikumus, nenoliedzami svarīgs bija juridiskais aspekts. Lai pilsētas vārdā varētu slēgt līgumus, izdot rīkojumus un veikt citas darbības, radās nepieciešamība pēc pilsētas zīmoga, kas tieši tāpat kā mūsdienās apliecināja dokumenta juridisko statusu.

Heraldikas vēsturei Livonijas periodā svarīga loma ir tradīcijām un to pārmantošanai. Ar tradīcijām saistīta arī pilsētu ģerboņu rašanās, veidošanās un attīstība. Pilsētu simbolika 13.gadsimtā bija uzskatāms par jaunumu ne tikai Latvijas

²³⁶ Cielava, S. *Cilnis Vecrīgas laicīgajā arhitektūrā*. Rīga, 1985., 67.lpp.; Vairāk skatīt: Mettig, C. *Entwicklung des Wappens der Stadt Riga*. S.129.

²³⁷ Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. S.91, Taf.20: 23.; Šnē, S. *Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika*. 14.lpp.

²³⁸ *Wappenfibel*. Handbuch der Heraldik. 15. Auflage. Neustadt an der Aisch, 1967. S.163.

²³⁹ Skatīt: Osipova, S. *Lībekas tiesību normas un to izplatība Austrumeiropā*. Rīga, 1997.

teritorijā, bet arī Rietumeiropā. Livonijas periodā iespējams runāt par pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanos un attīstību, jo tikai atsevišķos gadījumos šī laika heraldikas avotos – zīmogos un monētās – iespējams konstatēt heraldiskās simbolikas attēlojumu vairogā. Diemžēl pieejamie avoti liedz runāt par visu Livonijas periodā izveidojušos pilsētu simboliku, jo nav nekādu ziņu, piemēram, par Kuldīgas un dažu citu pilsētu heraldiskās simbolikas lietošanu Livonijas laikā. Skaidrāka situācija konstatējama Livonijas ordeņa un bīskapiju simbolikā. Šo valstu heraldika bija cieši saistīta ar arhibīskapu dzimtu heraldiku.

Simbolika, kas izveidojās vai tika izveidota Livonijas laikā un pakāpeniski vēlākajos gadsimtos kļuva par pilsētu ģerboņiem, atspoguļo Rietumeiropas pilsētu heraldikai raksturīgās tendences. Par simboliem kļūst arhitektūras elementi, atslēgas, dažādi krusti un svētie vai ar tiem saistītā simbolika. Šajā laika periodā arhibīskapi, bīskapi un Livonijas ordenis ietekmēja ne tikai pilsētu politisko un saimniecisko dzīvi, bet to ietekme atspoguļojās arī simbolikā. Spilgts piemērs tam ir simbolika, kuru lietoja Rīgas arhibīskapijas, Kurzemes bīskapijas un Livonijas ordeņa valdnieki. Šeit spilgti izpaužas ciešā valdnieka un valsts saikne vai pat valdnieka un valsts identitātes saplūšana. Kā liecina sfragistiskā un numismātiskā materiāla analīze, valdnieka dzimtas ģerbonis, attiecīgi papildināts ar garīga rakstura simboliku – krustu vai krustā saliktiem krusta spieķi un bīskapa zizli, vienlaicīgi bija arī valsts ģerbonis.

Pilsētu heraldikā politiskās varas ietekme vislabāk izsekojama Rīgas un Limbažu, kā arī Kokneses heraldiskajā simbolikā. Livonijas laikā iespējams konstatēt trīs atšķirīgus Rīgas pilsētas heraldiskās simbolikas veidus, kas datējami ar 13., 14. un 16. gadsimtu. Savukārt Limbažu pilsēta lietojusi divus radikāli atšķirīgus heraldiskos simbolus, no kuriem pirmais un senākais saistāms ar 14. gadsimta vidu un lielāku pilsētas patstāvību, bet otrs jau pavisam konkrēti atspoguļo Rīgas arhibīskapa nozīmi pilsētas dzīvē. Turklāt Limbažu gadījumā arhibīskapam nepietika ar simbolikas papildināšanu ar kādu arhibīskapa simbolikas elementu (kā, piemēram, Kokneses gadījumā, kad par pilsētas simbolu kļuva Andreja krusta veidā saliktie atslēga un krusta spieķis), bet gan pilsētas simbolika tika padarīta gandrīz identiska Rīgas simbolikai. Lai arī par Kokneses heraldisko simbolu saglabājušāsniecīgas ziņas, tomēr arī šī pilsēta laika gaitā, tāpat kā Limbaži, lietojusi divus pilnībā atšķirīgus heraldiskos simbolus. Iespējams, ka divi heraldiskie simboli bijuši arī Aizputei, taču šajā gadījumā nevar izslēgt viena simbola dažādas stilistiskas interpretācijas.

Bez tam simbolikas atšķirības vērojamas atkarībā no tā, kura zemeskunga zemē pilsēta veidojās. Bīskapiju zemēs pilsētu heraldiskajā simbolikā pavisam noteikti parādījās ar baznīcu saistīti simboli – krusti, svētie un/vai to simbolika. Savukārt Livonijas ordeņa zemē izveidotajās pilsētās līdzās garīga rakstura simbolikai, kas Latvijas teritorijas pilsētu gadījumā bija ordeņa krusts, tika ievietoti arī ar bruņniecību saistīti simboli.

Lielā mērā Livonijas perioda heraldiskās simbolikas interpretācija ir balstīta uz pieņēmumiem, kurus nevar pierādīt dokumentāri, bet kas iegūti retrospektīvi, zinot tālāko heraldiskās simbolikas attīstības gaitu. Ņemot vērā, ka atsevišķos gadījumos heraldiskā simbolika attēlota vairogā, var pieņemt, ka vairogos bijusi attēlota pilnīgi visu Livonijas laika pilsētu heraldiskā simbolika. Tādējādi būtu iespējams runāt par pilsētu ģerboņiem pirmsākumiem Latvijas teritorijā. Taču, iztrūkstot avotiem, kas to apliecinātu, darba autore uzskata, ka Livonijas laikā Latvijas teritorijā būtu korekti runāt par pilsētu heraldisko simboliku un nevis par pilsētu ģerboņiem.

Tikai pieņēmuma līmenī var apgalvot, ka bijušas arī kādas tiesību normas, kurās paredzēta un akceptēta ģerboņu veidošana un lietošana. Taču, izsekojot heraldiskās simbolikas attīstībai vēlākajos gadsimtos, iespējams apgalvot, ka tieši Livonijas laikā veidotie un lietotie simboli kļuva par pamatu tālākai pilsētu ģerboņu attīstībai, jo vēlākajos laika periodos iespējams izsekot praktiski visu pilsētu ģerboņu heraldiskās simbolikas pēctecībai. Ja pilsētu simbolika vēlākajos gadsimtos saglabāja pēctecību, tad Rīgas arhibīskapijas, Kurzemes bīskapijas un Livonijas ordeņa simbolika aizgāja zudībā līdz ar šo valstu likvidēšanu.

Latvijas teritorijā pilsētu heraldiskā simbolika tika veidota, balstoties tieši uz Rietumeiropas pieredzi, pārņemot tur valdošos uzskatus un tradīcijas simbolikas veidošanā un lietošanā. Livonijas laika periodā heraldiskās simbolikas piešķiršanu un lietošanu noteica tradīcijas, un tieši tradīcijas lika ievērot ģerboņu figūru izvēli un to atveidojumu. Livonijas laikā sāka veidoties Latvijas teritorijā pirmie municipālās heraldikas paraugi, kas izpausmi guva ģerboņzīmogos. Heraldiskā simbolika akcentēja, ka pilsēta ir pilnvērtīga viduslaiku elitārās sabiedrības daļa līdzās garīdzniecībai un aristokrātijai, turklāt ar tās palīdzību pilsētām veidojot un manifestējot savu statusu un identitāti.

3. NODAĻA

Municipālā heraldika Latvijas teritorijā 16. gs. beigās – 18. gs.

Jauns posms Latvijas vēsturē aizsākās ar Livonijas kara noslēgumu un kādreizējās Livonijas teritoriju pārdali, kuras rezultātā tika izveidotas jaunas valstiskas struktūras. Livonijas kara (1558-1583) laikā sabrūkot Livonijas valstīm, 1559. gada 31. augustā tika noslēgts līgums ar Polijas karali un Lietuvas dižkunigaiti Sigismundu II Augustu (1548-1572) par Livonijas ordeņa valsts nodošanu karaļa protektorātā, bet 1561. gada 28. novembrī Viļņā Livonijas ordeņa pēdējais mestrs Gothards Ketlers kopā ar Livonijas pārstāvjiem zvērēja uzticību Polijas-Lietuvas valsts valdniekam Sigismundam II Augustam. Tas bija sākums jaunai valstij – Kurzemes un Zemgales hercogistei (1561-1795), kas bija lēņtiesiski atkarīga no Polijas-Lietuvas valdnieka, un par kuras pirmo valdnieku (Kurzemes un Zemgales hercogistes hercogu) kļuva Gothards Ketlers (1561-1587).

Savukārt Polijas karaļa tiešā pakļautībā nonāca Pārdaugavas hercogiste (1561–1629), kas aizņēma Livonijas daļu uz ziemeļiem no Daugavas, turklāt juridiski 1566. gadā to iekļāva Lietuvas dižkunigaitijā. Pēc 1629. gada šī teritorija, izņemot Latgali, nonāca Zviedrijas pakļautībā, aizsākot zviedru laikus Vidzemē (tie faktiski turpinājās līdz 1710. gadam, bet juridiski līdz 1721. gadam). Turpretim Pārdaugavas hercogistes daļu, kas palika Polijas pakļautībā, sāka saukt par Inflantiju, ar šo apzīmējumu saprotot visu Latgali. Līdz ar Kurzemes un Zemgales hercogistes un Pārdaugavas hercogistes izveidošanos aizsākās arī jauns posms municipālās heraldikas veidošanas procesā un attīstībā, kura laikā simbolika tika radīta ne tikai hercogistu teritorijā esošajām pilsētām, bet arī hercogistēm.

3.1. Kurzemes un Zemgales hercogistes un Pārdaugavas hercogistes ģerboņi

Pēc Livonijas kara jaunradītajai Kurzemes un Zemgales hercogistei tika izveidota sava simbolika. Tās ģerboņa vairogs bija četrdaļīts ar vidusvairogu: 1. un 4. laukā attēlota lauva, 2. un 3. laukā redzama no vairoga malas iznākoša aļņa priekšējā daļa; vidusvairogā ievietots katla kāsis, kas ietver ar kroni pārsegtu monogrammu SA, trīs kronētas ķiveres, kleinodā aļņa puse, katla kāsis starp divām fazāna spalvām, lauvas puse. Diemžēl avotos nav konstatējamas sākotnēji ģerbonī izmantotās krāsas. (24.att) Domājams, ka jau tolaik lauva ģerbonī simbolizēja Kurzemi, alnis – Zemgali,

savukārt hercogistē valdošo namu simboliku pārstāvēja Ketleru dzimtas simbols katla kāsis un Polijas karaļa Sigismunda Augusta iniciāļi SA.

Nākamais posms hercogistes ģerboņa attīstībā saistāms ar Polijas karaļa Stefana Batorija (1575-1586) izdoto ģerboņa paplašināšanas diplomu 1579. gada 4. augustā, ko hercogs Gothards Ketlers saņēma kopā ar Kurzemes un Zemgales lēni. Dokuments ietvēra ģerboņa aprakstu, bet tas nav saglabājis piešķirtā ģerboņa attēlu. Spriežot pēc apraksta, galvenā ģerboņu atšķirība vērojama figūru novietojumā. Lauva un alnis soļo, pagriezušies pret ģerboņa centru, līdz ar to šīs figūras kļuva par pretēji vērstām. Šis apraksts pirmo reizi noteica arī ģerboņa krāsas: sarkans lauva sudraba laukā un alnis dabīgā krāsā zilā laukā. Ģerboņa vidusvairogā bija zelta skaldīts ar sarkanu Ketlera dzimtas simbolu katla kāsi. Labajā pusē sarkanā laukā vietu ieņēma Batoriju dzimtas ģerboņa figūra – balts vilka žoklis, bet kreisajā – zelta laukā – Sigismunda Augusta monogramma SA, un abus šos elementus vainagoja viens kronis. Kronētas bija arī abas kleinoda figūras. Vairoga lambrekeni bija zili ar baltu (25.att.).²⁴⁰ Hercogistes ģerbonis saglabājās gandrīz nemainīts visu Ketleru dinastijas valdīšanas laiku. 1596. gadā konstatējams J.H. Rēršeita (*Rörscheidt*) albūmā zīmēts hercogistes ģerbonis, kurā vidusvairogā attēlots Ketlera dzimtas simbols katla kāsis, figūras ir pretēji vērstas un kronētas (26. att.).²⁴¹ Sākot ar 17. gadsimtu visi vairogā attēlotie dzīvnieki, vidusvairogā attēlotais žoklis un monogramma ieguva katrs savu kroni, kas pārspīlētus izmērus sasniedza hercoga Frīdriha Kazimira laikā, kad kronis virs vidusvairoga atsevišķos gadījumos tika attēlots pat kā karaļa kronis.²⁴²

Hercogistes ģerbonis izmainījās līdz ar valdošo hercogu dinastiju maiņu. 1737. gadā, hercogistes tronī nākot Ernstam Johanam Bīronam (1737-1741), notika izmaiņas ģerboņa vidusvairogā. Tas tika dalīts uz pusēm, labās puses lauku dalot vēl sīkāk, augšējā daļā ievietojot trīs kronētus sarkanus ševronus, apakšējā daļā Bīronu dzimtas simbolu kraukli, bet kreisajā nedalītajā laukā zem zelta kroņa novietojot melnu monogrammu A3. Iniciāļi A3 bija Polijas karaļa un Kurzemes un Zemgales

²⁴⁰ Baltiņš, J. Ernsta Johana Bīrona heraldika un sfragistika. Grām: Lancmanis I. u.c. (sast.) *Ernsts Johans Bīrons 1690-1990: Izstāde Rundāles pilī. Katalogs*. [Latvija] Rundāles pils muzejs, 1992. 53.lpp. (turpmāk - Baltiņš, J. Ernsta Johana Bīrona heraldika un sfragistika); Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 38.–39. lpp., 54.lpp.; Gebhardi, L. Geschichte des Herzogtums Kurland und Semgallen. B.v. 1789. S. 24. (turpmāk - Gebhardi, L. Geschichte des Herzogtums Kurland und Semgallen)

²⁴¹ Kurzemes un Zemgales hercoga Vilhelma ģerbonis Johana Hieronima Rēršeita (Rörscheidt) albūmā. 1596.gads. Pieejams: <http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/DigIzstBagatibas/RerseitaAlbums.pdf> [skatīts 08.08.2010.]

²⁴² Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 38.–39. lpp., 54.lpp.; Raid, T. *Tabulae Livonia. Ducatum Livoniae et Curlandiae 1680*. Tallin, 2002., P.106-107.

hercogistes lēņa kunga Augusta III (1733-1763) simbols. Izmaiņas ģerbonī notika arī hercoga Kārļa (1758-1762), kurš vienlaicīgi bija arī Saksijas kūrfirsts, valdīšanas laikā. Ģerboņa vidusvairogā labā skaldītā lauka augšējā daļā parādījās Polijas valsts simbols ērglis un Lietuvas dižkunigaitijas simbols jātnieks Vītis. Apakšējā daļa tika sadalīta ar piecām zelta un piecām melnām pavediena sijām, kuras no labās uz kreiso pusi šķērsoja zaļš Saksijas valdnieka kroņveida pārsējs. Runājot par ģerbonī izmantotajām krāsām, domājams, ka lauva bijusi sarkana, bet alnis dabiskā krāsā attēlots zilā laukā.²⁴³

I. Lancmanis par senāko zināmo Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa attēlojumu uzskata zīmogu, kurš saglabājies no 1565. gada.²⁴⁴ 1581. gadā tika izgatavots jauns hercoga Gotharda zīmogs. Viens no svarīgākajiem dokumentiem, kas ar to tika apzīmogots, bija hercoga testaments. Arī no hercoga Frīdriha Kazimira valdīšanas laika saglabājušies ģerboņu attēlojumi zīmogos. Konstatējams, ka hercoga Frīdriha Vilhelma laikā tika lietoti divi ģerboņa varianti – gan ar ķiverēm, gan ar mantiju.²⁴⁵

Kaut gan uz monētām Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis parādījās samērā reti, jo biežāk monētu reversā attēloja Polijas un Lietuvas ģerboni, simbolikas attīstībai iespējams izsekot arī numismātiskajā materiālā. Hercogistes ģerbonis attēlots, piemēram, uz 1575. un 1576. gadā Jelgavā kaltajiem dālderiem. 1575.–1577. gadā izlaistā šiliņa aversā bija attēlots hercoga ģerboņa vidusvairoga katla kāsis un monogramma SA, bet Kurzemes simbols lauva parādījās arī uz hercogu Frīdriha un Vilhelma kopīgi izlaistajiem šiliņiem.²⁴⁶

Pirmo reizi Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis iespiestā veidā konstatējams 1572. gadā. Šajā gadā Rostokā tika izdota Kurzemes superintendanta Aleksandra Einhorna grāmata par Kurzemes hercogistes baznīcu liturģiju. Tās titullapā attēloti hercoga Gotharda Ketlera un hercogienes Annas ģerboņi.²⁴⁷

²⁴³Recke, J.F. Ueber die alten kurischen Farben. In: *Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst*. 2.Heft, Mitau, 1847. 25 August. S. 54.-56.; Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 38.–39. lpp., 54.lpp.; Baltiņš, J. Ernsta Johana Bīrona heraldika un sfragistika. 54.-55.lpp.; Lancmanis, I. Heraldikas rokraksti Kurzemē 17. un 18.gadsimtā. 1.lpp.; Raid, T. *Tabulae Livonia. Poloniae regnum ... 1728*. Tallin, 2002. P.128-129.; Klingspor, C.A. von. *Baltisches Wappembuch*. Stockholm, 1882., S.12.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 16.lpp.

²⁴⁴ Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 38.lpp

²⁴⁵ Ibid, 54. lpp.

²⁴⁶ Ibid, 38. – 39.lpp.; Mrowinski E. *Monety Ksiestwa Kurlandii I Semigalli*. Warszawa, 1989.

²⁴⁷ Lancmanis I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 38.lpp.

Savdabīgs piemērs ģerboņa izmantošanā ir tā attēlošana uz hercoga Gotharda zobena. Ģerbonis attēlots zobena rokturī, kas ir kāda nezināma Jelgavas meistara darbs. Deviņi armijas karogi ar gleznotiem ģerboņiem tikuši darināti hercoga Jēkaba dēla Frīdriha Kazimira infantērijas un dragūnu pulkiem, ko viņš komandēja. Karogos hercogistes ģerbonis attēlots ar ranga kroņiem, mantiju un vairoga turētājiem. Mazāk saglabājušies ir ģerboņa lietošanas piemēri no hercogu Frīdriha un Vilhelma valdīšanas laika. Taču kopumā, analizējot pieejamos avotus, I.Lancmanis secina, ka hercogu Frīdriha un Vilhelma laikā zīmogi ar tajos attēlotajiem ģerboņiem nepiedzīvoja lielas pārvērtības. Kā piemēru var minēt zīmogu Hieronīma Rēršeida piemiņas albumā, kur hercogs Vilhelms izdarījis ierakstu 1596. gadā. No iespiestiem grafikas darbiem minams Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis Solomona Heninga 1590. gadā iespiestajā grāmatā „*Lifflendische, Churlendische Chronica*” un 1594. gadā izdotajā G. von Tīzenhauzena grāmatā „*Livoniae provinciae quondam clarae et splendidae ruinae*”. Taču plašākai sabiedrībai hercogistes ģerbonis kļuva pieejams līdz ar tā publicēšanu 1605. gadā Johana Zībmahera ģerboņu krājuma 1. sējumā ar Nr. 7 „*Churlant*”. Gravīra veidota, balstoties uz 1579. gada ģerboņa diploma nosacījumiem, taču, kā uzskata I.Lancmanis, neatbilstoši attēlots ģerboņa vidusvairogs – vietām samainīti vilka žoklis un Sigismunda Augusta monogramma.²⁴⁸ 1762. gadā par godu E. J. Bīrona restitūcijai G. Z. Grefenšteins izgatavoja medaļu. Medaļas reversā līdzās alegoriskai figūru grupai bija attēlots arī Kurzemes un Zemgales ģerbonis.²⁴⁹ Latvijā nav saglabāties neviens hercogistes ģerboņa attēlojums sabiedrisko ēku arhitektūrā. Tāpēc interesanti atzīmēt, ka tas tomēr atradis vietu Vācijā, Badhomburgas pils portālā. Šis attēlojums saistīts ar abās zemēs valdošo dzimtu laulībām, jo Hesenes-Homburgas princis apprecēja hercoga Jēkaba meitu Luīzi Elizabeti.²⁵⁰

Hercogistes ģerbonis laika gaitā pakāpeniski bija kļuvis par ikdienišķu un regulāri lietotu dzīves sastāvdaļu. To izmantoja arī bērnu rituālos, un ģerbonis bija sastopams praktiski uz visām drapērijām, sarkofāgiem un tērpiem līdzās mirušā portretam, epitāfijām un sēru karogiem. Mazākus un lielākus ar ģerboņiem rotātus priekšmetus bērnu gadījumā parasti izstādīja baznīcās.

²⁴⁸ Henning, S. *Livländische Churländische Chronica was sich vom Jahr schrift 1554 bis auf 1590...* Rostock, 1589. Titullapa.; Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 42., 44., 51.lpp.

²⁴⁹ *Alva Latvijas mākslas amatniecībā VI – XX gadsimtā.* 142.lpp.

²⁵⁰ Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 49.lpp., Lancmanis, I. Heraldika – zinātne, heraldika – māksla. *Sarunas IV.* Rīga, 2003. 84. – 88.lpp.

Aprakstot 1643. gadā notikušo hercoga Frīdriha bērū procesiju, I.Lancmanis min piemērus, kur bija attēlots un redzams Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis. Ģerbonis bija uzgleznots uz karoga, turklāt bērū procesijā nesa pavisam piecus karogus, kas attēloja atsevišķus hercogistes ģerboņa elementus – lauvu, alni, Sigismunda Augusta monogrammu, Stefana Batoriju simbolu vilka žokli un Ketleru dzimtas ģerboni. Ģerboņi bija piestiprināti pie lāpām, izšūti uz zirgu segām, uz bungām un zārka segas.²⁵¹ Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis attēlots arī uz zārku un sarkofāgu rotājumiem hercogu kapenēs Jelgavā. Hercoga Gotharda Ketlera sarkofāgā attēlotais ģerbonis seko 1579. gada norādījumiem, bet kapeņu pētītāja A. Rafaela pārzīmējumā parādās atšķirība – laukums katla kāša iekšpusē nodala arī t.s. vairoga galvu.²⁵²

Ģerboņa vidusvairoga attēlojums bieži radījis pārpratumus. Ģerboņa piešķiršanas diplomā ir noteikts, ka vidusvairogs tiek skaldīts visā augstumā, taču māksliniekiem ērtāk bija skaldīt tikai katla kāša ierobežoto laukumu. Šī kļūda atrodama arī Veiganda, kurš pats tulkojis un citējis 1579. gada diploma tekstu, zīmējumā. Tāpēc, iespējams, atšķirība starp tekstu jeb ģerboņa aprakstu un attēlu pastāvējusi jau no paša sākuma. I. Lancmanis to skaidro ar neiespējamību panākt laukumu un heraldisko figūru krāsu un metālu alternatīvu salikumu, jo vidusvairogs bija zelta, bet katla kāsis un iekšējā laukuma labā puse – sarkana. Nenoliedzami šāds ģerboņa atveidojums tehniski bija vieglāk realizējams. Par attaisnojumu māksliniekiem var atzīmēt, ka pirmais publiski pieejamais ģerboņu krājums parādījās tikai 1793. gadā, un līdz tam katrs iztika ar savām zināšanām un priekšstatiem, kādiem jāizskatās ģerboņiem.²⁵³

Pārdaugavas hercogistei ģerboni 1566. gadā piešķīra Polijas karalis Sigismunds Augusts. Pārdaugavas hercogistes un vēlāk Inflantijas ģerbonī pamatfigūra bija sarkanā laukā ar zeltu kronēts sudraba grifs, uz kura krūtīm novietota Sigismunda Augusta monogramma SA. (27.att.) Heraldikas pētnieku lokā pieņemts uzskatīt, ka hercogistes ģerboņa grifs savu izcelsmi radis no poļu dzimtas Hodkeviču ģerboņa, jo 1566. gadā Jans Hodkevičs kļuva par Polijai piederošās Vidzemes daļas vietvaldi. Dzimtas ģerbonī attēlotajam grifam bija sarkana liesmojoša

²⁵¹ Lancmanis I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. *Ventspils muzeja raksti I.*, Rīga, 2001., 52.lpp.

²⁵² Ibid.

²⁵³ Lancmanis I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. *Ventspils muzeja raksti I.*, Rīga, 2001., 44., 46.lpp.

mēle un zaļā krāsā attēlota aste.²⁵⁴ Salīdzinot ar Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboni, Pārdaugavas hercogistes ģerbonis laika gaitā piedzīvoja pavisam nelielas izmaiņas. Sākotnēji uz Sigismunda Augusta iniciāļiem SA tika novietots kronis. Šis ģerboņa variants ir uzskatāms par Pārdaugavas hercogistes ģerboni. Savukārt simbolam kļūstot par Infantijas ģerboni, kronis tika uzlikts galvā grifam, bet iniciāļi tika atveidoti kā monogramma.²⁵⁵ Pārdaugavas hercogistes simbols grifs attēlots arī uz Doles salā kaltajām monētām kopš 1570.gada, kad Sigismunds II Augusts deva rīkojumu Salaspils pilī iekārtot monētu kaltni. Grifu attēloja šiliņu aversā un pusmārku un mārkus reversā.²⁵⁶

Pateicoties mainīgajai politiskajai situācijai, šie pāris gadsimti ģerboņu vēsturē ienesa laika garam atbilstošas izmaiņas. Atšķirībā no iepriekšējā perioda, 16.gadsimta beigās iespējams konstatēt ģerboņu piešķiršanu un lietošanu gan Kurzemes un Zemgales hercogistē, gan Pārdaugavas hercogistē. Līdzīgi kā iepriekš, arī šajā laikā valdnieka pārvaldītās teritorijas ģerbonī konstatējama viņa dzimtas ģerboņa simbolikas ietekme. Taču Kurzemes un Zemgales hercogistes gadījumā runa ir par pilnīgi jauna ģerboņa izveidošanu, kuru papildināja atsevišķu valdošo dinastiju ģerboņa elementi. Piemēram, no Gotharda Ketlera dzimtas ģerboņa hercogistes ģerbonī nonāca katla kāsis, no Stefana Batorija – vilka žoklis, no Sigismunda Augusta iniciāļi SA, no Bīronu dzimtas ģerboņa – krauklis. Pārdaugavas hercogiste, saņemot ģerboni no Jana Hodkeviča, to izmantoja kā hercogistes un nevis kā valdnieka simbolu. Jāpiebilst, ka hercogistu ģerboņi tika attēloti grezni, atbilstoši Eiropas heraldikas modei valstu ģerboņu attēlošanā. To veidošanā tika izmantots ne tikai vairogis un uz tā uzliktās figūras, bet arī elementi ārpus vairoga.

16.gadsimta beigās un 17.gadsimtā iespējams konstatēt arī pirmos municipālās heraldikas likumdošanas aktus Latvijas teritorijā. Par senāko zināmo var uzskatīt jau iepriekš minētos 1579. gada 4. augustā Polijas karaļa Stefana Batorija kopā ar zemes lēni izdoto Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa paplašināšanas diplomu.²⁵⁷ Tajā tika noteikti galvenie Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa heraldikas

²⁵⁴ Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.305.; Lancmanis, I. Heraldika. 206.lpp.

²⁵⁵ Gulbis, A. Par Daugavpils ģerboni. *Daugavas raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 118.-119.lpp. (turpmāk - Gulbis, A. Par Daugavpils ģerboni) ; Lancmanis, I. Heraldika. 206.lpp.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 18.lpp.

²⁵⁶ Ducmane K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 73.-74.lpp.

²⁵⁷ Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 40.lpp.

punkti, metālu un figūru izvietojums.²⁵⁸ Šis likumdošanas akts liecina, ka ģerboņi līdzīgi kā Livonijas laikā, veidojās tradīciju ietekmē, taču tradīcijas pirmo reizi tika nostiprinātas juridiskā ceļā.

Kurzemes un Zemgales hercogiste un Pārdaugavas hercogiste kļuva par pirmajām valstiskajām struktūrām Latvijas teritorijā, kurām bija savi ģerboņi, kas tika lietoti, un šo ģerboņu 16.gadsimta beigās izveidotā heraldiskā simbolika mūsdienās tiek lietota Latvijas kultūrvēsturisko apgabalu ģerboņos.

3.2. Jaundibināto pilsētu ģerboņu veidošanās

Kurzemes un Zemgales hercogistes saimnieciskās politikas rezultātā notika intensīvs pilsētu veidošanas process, ko nevarētu teikt par pārējo Polijas pārvaldīto Latvijas teritorijas daļu. Laika posmā pēc Livonijas kara un līdz Latvijas teritorijas iekļaušanai Krievijas impērijas sastāvā Latvijas teritorijā pilsētas tiesības ieguva vairākas apdzīvotas vietas. Līdz ar hercogistes izveidošanu, nostiprinājās arī muižniecība, ko sekmēja arī *Formula Regiminis* (Valdības formula jeb satversmes) pieņemšana 1617. gadā, kas paredzēja arī īpašas tiesas – Bruņniecības sola (vācu valodā *Ritterbank*) – izveidošanu. Bruņniecības sola uzdevums bija izvērtēt dižciltību un piederību muižniecībai, kas nav mazsvarīgi arī pilsētas ģerboņu veidošanās kontekstā, taču īpaši tas sekmēja dzimtu heraldikas attīstību, jo pierādīt dižciltību varēja ar ģenealoģijas un dzimtu heraldikas apzināšanu.²⁵⁹ Var pieņemt, ka straujais dzimtu heraldikas uzplaukums hercogistē sekmēja arī pilsētu heraldikas veidošanos un tālāku attīstību.

Kurzemes un Zemgales hercogistes pastāvēšanas laikā tieši Ketleru dinastijas (1561-1737) hercogi bija tie, kuri, lai veicinātu valsts ekonomisko un politisko uzplaukumu, piešķīra pilsētas tiesības svarīgākajiem miestiem un apdzīvotajām vietām. Pirmais Kurzemes un Zemgales hercogs Gothards Ketlers pilsētas tiesības 1573. gadā dāvāja Jelgavai, viņa dēls Frīdrihs Ketlers (1587-1642) 1609. gadā Bauskai un 1625. gadā Liepājai. Jaunjelgava pilsētas tiesības ieguva 1646. gadā, pateicoties hercoga Frīdriha atraitnes Elizabetes Magdalēnas (1580-1649) pūlēm. Jēkabpilij pilsētas tiesības hercogs Jēkabs (1642-1682) piešķīra 1670. gadā, bet

²⁵⁸ LVVA, 554.f., 1.apr., 32.l.; Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. 40.-42.lpp.

²⁵⁹ Lancmanis, I. Heraldikas rokraksti Kurzemē 17. un 18.gadsimtā. 1.lpp.

hercogs Frīdrihs Kazimirs (1682-1688) 1695. gadā – Grobiņai.²⁶⁰ Rezultātā pilsētas ieguva ne tikai hercoga piešķirtas un apstiprinātas pilsētu tiesības, bet bieži vienlaicīgi ar pilsētu tiesību normām saņēma savu simboliku, un atsevišķos gadījumos pilsētu tiesībās iespējams konstatēt arī pilsētu zīmogu vai ģerboņu attēlus un aprakstus.²⁶¹

Bez iepriekš minētajām pilsētām, 1621.gadā pilsētas tiesības ieguva Sēlpils, bet 1680. gadā par pilsētu kļuva Vecsubate. Diemžēl nav saglabājušās nekādas liecības, kas noliegtu vai apstiprinātu abu šo pilsētu heraldiskās simbolikas esamību. Vienīgie zīmogi, kuros minēts Sēlpils nosaukums, ir pilsētas tiesas zīmogi, kuros attēlots Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis.²⁶² Tā kā mūsu rīcībā ir tikai šie sfragistiskie materiāli, tad, domājams, pilsētai nav bijusi sava simbolika un tāpēc tās vajadzībām tika izmantots hercogistes ģerbonis.

Pirmās atsauces par Jelgavas pilsētas simboliku saglabājušās no 1574. gada, kad pilsētas kases grāmatā tapis ieraksts par to, ka kādam zeltkaļa zellim Hansam samaksāta 11 marku liela atlīdzība par pilsētas zīmoga grebšanu. Domas par pilsētas simbolikas izveides laiku 20.gadsimta sākuma pētnieku vidū bija atšķirīgas. Viens no nopietnākajiem Jelgavas pilsētas ģerboņa pētniekiem Gustavs Šmits uzskatīja, ka nav liecības, kas ļautu runāt par pilsētas ģerboni pirms 1606.gada. Viņam daļēji piekrita arī A. Rādens, uzsverot, ka nav zināmas privilēģijas par pilsētas zīmoga vai ģerboņa piešķiršanu. Tomēr atsaucoties uz L.Arbusovu senioru, kurš aprakstījis kādu ar 1589.gadu datētu zīmogu ar leģendā ietvertu gadaskaitli „1576”, viņš secināja, ka vismaz šajā gadā jau droši var runāt par ģerboņa eksistenci. Tātad pieļaujams, ka senākais zināmais pilsētas ģerboņa attēls attiecināms uz 1576. gadu un tajā attēlota aļņa galva.²⁶³ K.Metigs savā pētījumā uzskata, ka Jelgava pie ģerboņa tika 1579. gadā, kad pilsētai ģerboni piešķīris hercogs Gothards Ketlers, jo ģerbonī izmantots viens no hercogistes ģerboņa elementiem – aļņa galva.²⁶⁴

17.gadsimta sākumā pilsētas ģerbonis bija purpura laukā kronēta aļņa galva, uz aļņa kakla bija novietots sarkans katla kāsis, kura vidū sarkanā laukā pa labi

²⁶⁰ LVVA, 554.f., 1.apr., 1.d., 1765.l., 2.-4.lp.; 4038.f., 2.apr., 2248.l., 2.-20.lp.; 4038.f., 2.apr., 2224.l. 2.lp.; Juškevičs J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*. Rīga, 1931., 366, 369, 379.-380.lpp.

²⁶¹ LVVA, 4038.f., 2.apr., 2248.l., 2.-20.lp.

²⁶² Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. Mitau, 1903., S.98., Nr.974.

²⁶³ Schmidt, G. Verhandlungen der kurländischen Gouvernements-Regierung mit dem Mitauschen Stadtmagistrat aus dem Jahren 1837-1864 betr. Des Wappen der Stadt Mitau. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik, Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1913. S.382.; Rahden, A. Zur Frage des Zeitpunkten der Entstehung des Wappens der Stadt Mitau. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik, Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1913. S. 382.; Arbusow, L. Das Siegel der Stadt Mitau von 1576. *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1893.*, Mitau, 1894. S.91.

²⁶⁴ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.144.

atradās Stefana Batorija simbols vilka žoklis ar trim zobiem, bet pa kreisi Polijas karaļa Sigismunda Augusta iniciāļi SA, abas figūras bija kronētas. Vēlāk šīs figūras tika ievietotas vidus vairogā, kuru laika gaitā skāra būtiskākās pārmaiņas. 1737.gadā, Kurzemes hercogistes tronī nākot Bīronu dzimtas pārstāvim E. J. Bīronam, Jelgavas pilsētas ģerboņa vidus vairogā tika ievietots elements no Bīronu dzimtas ģerboņa – uz celma nosēdies krauklis ar trīs ozolzīlēm knābī, virs tā trīs ševroni, kā arī Polijas karaļa Augusta III iniciāļi A3.²⁶⁵ (28.att.) J.Arndts 18.gadsimta vidū sniedza pilsētas ģerboņa aprakstu krāsās, uzskatot, ka aļņa galva bija attēlota dabīgā krāsā, bet ģerboņa vairogs bijis purpura. Viņš arī norāda, ka pilsētas ģerbonim bijuši vairoga turētāji – lauvas ar atpakaļvērstu skatienu.²⁶⁶

Hercogs Frīdrihs, piešķirot Bauskai pilsētas tiesības, dāvājis pilsētai arī zīmogu, kurā renesanses stila vairogā attēlots stāvošs lauva ar dubultu asti²⁶⁷ (29.att.). J.Arndts papildināja ģerboņa aprakstu ar krāsām, savā darbā pieminot, ka vairogs bijis sarkans, bet lauva sudraba.²⁶⁸ Šajā gadījumā var apgalvot, ka pilsētas zīmogā attēlots pilsētas ģerbonis, turklāt šāds ģerboņa attēls konstatējams arī sfragistiskajā materiālā.²⁶⁹

Senākās liecības par Liepājas pilsētas ģerboni saglabājušās no 17.gadsimta. Liepājas ģerboņa senākais attēlojums, tāpat kā Bauskas gadījumā, konstatējams zīmogā, kas pievienots maiznieku zeļļu amatu šrāgai un datējams ar 1635. gadu. Šajā zīmogā renesanses stila zilā vairogā attēlots pret liepu atspiedies pakaļkājās stāvošs sarkans lauva ar dubultu asti un izkārtu mēli (30.att.).²⁷⁰ Šāds ģerbonis pilsētas zīmogā tika attēlots visu Kurzemes un Zemgales hercogistes pastāvēšanas laiku.²⁷¹

²⁶⁵ LVVA, 554.f., 1.apr.1.d., 1758.l., 197.lp.; 5759.f., 2.apr., 438.l., 5.lp.; 1445., 1446.l.; 4038.f., 2.apr., 2248.l.,3.lp.; 5561.2.apr., 72., 73., 74..l.; LVVA, 5561.f., 3.apr., 26., 51., 61., 64., 79., 140., 148.,176., 185., 190., 232., 237., 250., 637., 1.; Katalog zur heraldischen Ausstellung uz Mitau 1903. S. 56., Nr.445., 446., S.86., Nr.864., 865., 866., S.87., Nr. 867., 873.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 144.-145.

²⁶⁶ Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis.* S.311.

²⁶⁷ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.135-136.;

²⁶⁸ Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis.* S.312.

²⁶⁹ LVVA, 554.f., 1.apr.1.d., 1793.l., 83.-84., 122.-123., 128.-129., 130.-131., 147.-148.lp.1794.l., 24.lp.; 4038.f., 2.apr., 2248.l., 7.lp.; 5561.f., 3.apr., 53., 24., 84., 115., 288., 290.l.; 7363.f., 3.apr., 483.l.

²⁷⁰ LVVA, 5561.f., 3.apr., 629.l.; Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis.* S.312.; Liepājas 300 gadu jubilejas piemiņai: 1625-1925. Liepāja, 1925. 9., 18.pp.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 17.lpp.

²⁷¹ LVVA, 554.f., 1.apr.1.d., 1808.l., 9., 15.-17., 144., 212., 241., 261., 533., 813.lp.; 554.f., 1.apr., 2.d., 2420., 76-77., 80.; 2713.f., 1.apr., 13.l., 6.lp.; 25.l., 36.lpp.; 43.l., 18.lp.; 4038.f., 2.apr., 2211.l., 24.lp.; 2248.l., 8.lp.; 5561.f., 3.apr., 69., 179., 192., 275.,l.; 7363.f., 3.apr., 499.l., 26.lp.; Spehr, G. *Libauer Stadtwappen. Libauscher Kalender 1911.* Libau, 1910. S. 111.-113.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.144.-145.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. 60.lpp.

1567. gadā hercogs Gothards Ketlers vietā, kur šodien atrodas Jaunjelgava, izveidoja apdzīvotu vietu, kuru nosauca par Neištati (Jaunā pilsēta). Tomēr šī miesta mūžs nebija ilgs, un drīz pēc 1600. gada, poļu-zviedru kara laikā, tas tika izpostīts. 1646. gadā hercoga Fridriha atraitne Elizabete Magdalēna uzdeva atjaunot šo apdzīvoto vietu. Nākamā gada janvārī viņa piešķīra miestam pilsētas statusu un par godu sava mirušā vīra piemiņai nosauca to par Fridrihštati. Elizabetes Magdalēnas pilsētai piešķirtais nosaukums sākotnēji neieviesās, jo Fridrihštates nosaukumu sāka lietot tikai 18.gadsimta vidū. Taču pilsētas zīmogs ar tajā attēlotu pilsētas ģerboni kļuva par oficiālu pilsētas simbolu. Senākie zināmie pilsētas zīmogi ar ģerboņa attēlu saglabājušies no 18. gadsimta.²⁷² Tajos redzams uz pakāļkājām stāvošs grifs ar kroni galvā un izkārtu mēli un gadaskaitli „1647”, kas norāda uz pilsētas dibināšanas gadu (31.att.).

Kurzemes un Zemgales hercogistes laikā dibinātās Jēkabpils pilsētas zīmogā kopš 17. gadsimta attēlots vairogā ievietots heraldiski pa labi pagriezies soļojošs lūsis pie egles (32.att.).²⁷³ Jaunākā pilsēta Kurzemes un Zemgales hercogistē bija Grobiņa, kurai 1697. gada 2. maijā Kurzemes un Zemgales hercogs Kazimirs piešķīra pilsētas tiesības. Šajā tiesību aktā tika sniegts arī pilsētas zīmoga apraksts, kurā minēta dzērve, kura stāv uz vienas kājas, turot akmeni otrā paceltajā kājā (33.att.). Šādu pilsētas ģerboni zīmogā lietoja līdz Kurzemes un Zemgales hercogistes pastāvēšanas beigām.²⁷⁴ Arī Grobiņas gadījumā pilsētas zīmogā attēlotā simbolika novietota vairogā, kas ļauj runāt par pilsētas ģerboni.

Salīdzinot ar Kurzemes un Zemgales hercogisti, mazāk pilsētu atradās un izveidojās Pārdaugavas hercogistē, Inflantijā (Polijai piederošajā Latgalē) un zviedru Vidzemē. 1582. gadā Polijas karalis Stefans Batorijs uzsāka Pārdaugavas hercogistes reorganizāciju, izdodot hercogistes satversmi (*Constitutiones Livoniae*), kas

²⁷² LVVA, 554.f., 1.apr.,1.d., 1762., 90., 100., 137.lp.; 1763.l., 10., 12.lp.; 5561.f., 3.apr., 187., 202.l.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 136-137.; Vijups, A. Latvijas pilsētu ģerboņu vēsture. *Kultūras Fonda Avīze*. 1991. Nr.11.; Gebhardi L. Geschichte des Herzogtums Kurland und Semgallen. S.64.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. 60.lpp.

²⁷³ LVVA, 5561.f., 2.apr., 194.l.; 5561.f., 3.apr., 52., 165., 1.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. 60.lpp; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. *Rigaescher Almanach 1912*. Riga, 1912.,S. 138.-139.

²⁷⁴ LVVA, 4038.f., 2.apr., 2248.l., 19.lp.; 5561.f., 2.apr., 193.l.; 3.apr., 71., 146., 239., 353., 1.; 5759.f., 2.apr.,1561.l.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 138.-139.; Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.312.; Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S. 88., Nr.882., 883., 884., 885.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 138.-139.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. 60.-61.lpp.

reglamentēja tieslietas, satiksmi, tirdzniecību un administrāciju. Jau 1561. gadā Daugavpils kļuva par Infantijas centru, kaut gan Magdeburgas pilsētas tiesības miests ieguva tikai 1582. gadā.²⁷⁵ Pēc novadpētnieka Arnolda Gulbja domām, Daugavpils kādu laiku par savu simbolu izmantoja iepriekš aprakstīto Pārdaugavas hercogistes ģerboni. A.Gulbis uzskata, ka 1582. gada 26. martā pilsēta no Stefana Batorija saņēma jaunas pilsētas tiesības un arī ģerboni. Ģerbonī bija zilā laukā attēloti trīs sakrustoti šķēpi un to rotāja pilsētas kronis. Domājams, ka pilsētai nedaudz izmainītā veidā tika piešķirts Zamoisku dzimtas ģerbonis – par godu hetmaņa Zamoiska (1541-1605) nopelniem pilsētas labā.²⁷⁶

Divus gadus vēlāk, 1584. gadā, Stefans Batorijs piešķīra Magdeburgas pilsētas tiesības arī Valkai. 1590. gadā pilsētas tiesības tika paplašinātas, un citu piešķirto privilēģiju un tiesību starpā karalis Sigismunds III Augusts apstiprināja arī pilsētas ģerboni. Tajā zaļā laukā bija attēlota bruņās tērpta ar zelta un sudraba līnijām rotāta saliekta roka, kura tur līku zobenu. Valkai nonākot zviedru pakļautībā, 1626. gadā vēlreiz tika apstiprinātas jau piešķirtās privilēģijas un arī ģerbonis netika izmainīts. Savukārt J.Arndts min, ka ģerbonī attēlotā roka bijusi zelta, ģerboņa vairoga laukums zaļš, bet zīmogs ar šādu simboliku zināms kopš 1424.gada.²⁷⁷ J.Arndta hronika ir vienīgais līdz šim zināmais avots, kurā sastopamas ziņas, ka Valkai heraldiskā simbolika pastāvējusi jau 15.gadsimtā. Diemžēl darba autorei nav izdevies atrast droši ticamus vēstures avotus, kas šo informāciju varētu apstiprināt vai noliegt.

Ja līdz 17.gadsimtam tikai Rīga un Limbaži pazina un lietoja savu mazo zīmogu ar tajā attēloto heraldisko simboliku vai ģerboni, tad aplūkojamajā laika posmā mazos ģerboņus ieguva un sāka lietot arī citas pilsētas.²⁷⁸ Šajā laikā lielākajās Latvijas pilsētās darbojās zeltkaļi un sudrabkaļi. Tie bija amati, kuriem tika prasīts savus izstrādājumus marķēt ar pilsētas simboliku – ģerboni.²⁷⁹ Rīgas alvas lējēji turpināja uz saviem izstrādājumiem attēlot pilsētas simboliku. Piemēram, 1578. gadā uz Ciriaka Klinta izgatavotās kastītes dokumentu glabāšanai vienas sānu plāksnes iegravēts Rīgas pilsētas ģerbonis. Uz divām 1695.gadā Rīgā darinātām Pētera Mēzes

²⁷⁵ Brežgo, B. Daugavpils 350 gadu jubileja. *Straume*. 1933.Nr.5., 17.lpp.

²⁷⁶ Gulbis, A. Par Daugavpils ģerboni. 120.-121.lpp.

²⁷⁷ LVVA, 7363.f., 5.apr., 131.l.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 30; Vijups, A. Valkas ģerboņa vēsture. *Mūsu Zeme*. 1990.15.decembris; Arndt, J.G. *Liefländische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.311.

²⁷⁸ Neumann, W. Verzeichnis baltischer Goldschmiede, ihrer Merkzeichen und Werke. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands* 1904. Riga, 1905. S. 22., 100., 121 - 195.

²⁷⁹ Ibid, S. 123.

kannām ar vāku, kas kalpoja kā stopa un pusstopa mēri, to kakla priekšpusē iegravēts Rīgas mazais ģerbonis un gada skaitlis „1695”.²⁸⁰ Kurzemes un Zemgales hercogistē Jelgavas zeltkaļi savus darbus marķēja ar aļņa ragu, Kuldīgā – ar Sv. Katrīnas simbolu moku ratu²⁸¹, Liepājas meistari – ar lauvu²⁸², bet mazās hercogistes pilsētas Aizpute, Grobiņa, Liepāja, Tukums lietoja pusi no Kuldīgas meistarū darbos attēlotā Sv. Katrīnas moku rata. Tāpat zināms arī Valkas pilsētas mazais ģerbonis – roka, kura tur zobenu. Savukārt Bauskas meistari uz saviem darbiem pilsētas ģerboni – stāvošu lauvu – attēloja pilnībā, turklāt tas tika atveidots stilistiski dažādi, acīmredzot atkarībā no meistara prasmes un izveicības. Mazo ģerboni turpināja lietot arī Rīga.²⁸³ Tādējādi zeltkaļi un sudrabkaļi savas produkcijas marķēšanai izmantoja pilsētas radītas zīmes, bet neradīja šos simbolus pēc savas iniciatīvas. Ar to palīdzību pilsētu simbolikas lietošana izplatījās ne tikai ar zīmogu un monētu starpniecību, bet tagad arī ar amatnieku darinājumiem.

Sākot ar 16.gadsimta 70.gadiem konstatējama pilsētu zīmogu piešķiršanas prakse. Plašais sfragistiskā materiāla klāsts liecina, ka pilsētu zīmogus simbolika tika attēlota gan vairogā, gan līdzīgi kā Livonijas periodā bez vairoga. Šie avoti tomēr neļauj apgalvot, ka pilsētām bijuši savi ģerboņi, taču paralēli sfragistiskajam un numismātiskajam materiālam saglabājušās rakstīto avotu liecības,²⁸⁴ kurās sniegts pilsētu ģerboņu apraksts. Tādējādi aplūkojamajā laika posmā Latvijas teritorijā konstatējama pirmo pilsētu ģerboņu lietošana.

3.3. Izmaiņas Livonijas laikā dibināto pilsētu heraldiskajā simbolikā

Laika posmā pēc Livonijas kara un līdz Latvijas teritorijas iekļaušanai Krievijas impērijas sastāvā, pastāvēja un attīstījās vairākas jau iepriekšējā periodā izveidojušās pilsētas, taču norietu piedzīvoja Straupe un Koknese

Šajā laikā heraldikas avotos pirmo reizi konstatējams arī Kuldīgas pilsētas, kura pilsētas tiesības ieguva jau 14.gadsimtā, zīmoga ar Svētās Katrīnas attēlojumu lietošana.²⁸⁵ Svētā Katrīna bija Kuldīgas baznīcas patronese.²⁸⁶ Par Svēto Katrīnu

²⁸⁰ Alva Latvijas mākslas amatniecībā VI – XX gadsimtā. 23., 31.-32.lpp.

²⁸¹ LVVA, 554.f., 1.apr.1.d., 2420.l., 1-6.lp.; 1838.l., 36., 144., 298., 524., 538.lp.; 795.f., 1.apr., 39.l., 644., 803., 852., 1107., 1197., 1215.lp.

²⁸² LVVA, 554.f., 1.apr.1.d., 1808.l., 81.lp.

²⁸³ LVVA, 4038.f., 2.apr., 1189.l., 75., 97., 102.lp.

²⁸⁴ Arndt, J.G. *Liefländische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis.*Halle, 1753.

²⁸⁵ LVVA, 795.f., 1.apr., 39.l., 578., 647., 660., 675., 1031.; 2713.f., 1.apr. 27.l., 58.lp.; 5561.f., 2.apr., 198.l.; 3.apr., 151., 279., 280., 297., 299., 318.l.; Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S. 54., Nr.429., S. 56., Nr. 441., Mettig, C. Bemerkungen über die Wappen von

katoliskā tradīcija vēsta, ka viņa dzīvojusi 4.gadsimtā Aleksandrijā. Viņa pievērsusi kristietībai Romas imperatora Maksentija karavīrus, tādēļ 307.gadā sodīta ar nāvi, spīdzinot un pēc tam nocērtot galvu. Tulkojumā no grieķu valodas Svētās Katrīnas vārds nozīmē „vienmēr tīrā”, tādēļ Katrīna simbolizē ticības tīrību un skaidrību. Viņas atribūti ir moku rats ar astoņiem spieķiem un zobens.²⁸⁷

Jaunās politiskās pārmaiņas rada atspoguļojumu arī to pilsētu heraldiskajā simbolikā, kuras bija izveidojušās Livonijas laikā. Livonijas kara laikā, kad politiskajā sfērā valdīja jukas, Rīga divdesmit gadus (1561-1581) pastāvēja kā brīvvalsts. No šī laika konstatējama pilsētas ģerboņa lietošana Rīgā kaltajās monētās. Saskaņā ar numismātiskajām liecībām, pilsētas ģerbonī savas pozīcijas kā ģerboņa vairoga turētāji bija nostiprinājušas divas lauvas. Savu vietu saglabāja pat kādreiz Livonijas ordeni simbolizējošais krusts un divas sakrustotās atslēgas. Piemēram, 1565.gadā kaltās pusmārkas un 1574. gadā kaltā dālderā aversā attēlots pilsētas lielais ģerbonis, pusmārkā ar vairoga turētājiem, bet abu monētu reversā attēlots pilsētas mazais ģerbonis.²⁸⁸ Interesanti, ka dālderī mazais ģerbonis attēlots nekorekti, jo tradicionāli krusts tika attēlots virs sakrustotajām atslēgām, bet šajā gadījumā krusts novietots zem atslēgām. Taču ģerboni mēdza attēlot arī bez vairoga turētājiem, kā tas, piemēram, redzams vara gravūrā, kurā attēlota Rīgas aplenkšana 1621.gadā.²⁸⁹

Būtiskas un ļoti svarīgas izmaiņas Rīgas pilsētas ģerbonī notika 17. gadsimta vidū, kas kārtējo reizi bija cieši saistītas ar politiskajiem notikumiem. 1656. gadā zviedru – krievu kara laikā Krievijas cars Aleksejs Mihailovičs (1645-1676) aplenca Rīgu. Pilsēta varonīgi aizstāvējās, un par godu pilsētnieku drosmi 1660. gadā Zviedrijas karalis Kārlis XI (1654-1660) piešķīra pilsētai īpašu privilēģiju „*Privilegium Nobilitatis Rigensis*”, ar kuru pilsētai tika piešķirtas tiesības pilsētas ģerbonī attēlot Zviedrijas karaļa kroni un izmantot Zviedrijas valsts krāsas. Tā rezultātā pilsētas mūri attēloja zilā laukā, vārtos gulošais lauva tika kronēts un virs sakrustotajām atslēgām un krusta tika novietots karaļa zelta kronis²⁹⁰ (34., 35., 36., 37. att.). Šāds gods līdz tam netika izrādīts nevienai no Latvijas teritorijā esošajām

Goldingen, Hasenpoth und Tuckum. S. 4.-5.; Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 137-138.

²⁸⁶ Mettig, C. Bemerkungen über die Wappen von Goldingen, Hasenpoth und Tuckum. S.4.

²⁸⁷ Христианство. Энциклопедический словарь. Москва, 1993. стр 527.

²⁸⁸ Celmiņa I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. 90.lpp.; Ducmane K., Vēciņš Ē. *Nauda Latvijā*. 72.-73., 76.-77.lpp.

²⁸⁹ Barzdeviča, M., Miklāva, I. *Ķīpsala*. Rīga, 2008., 18.-19.lpp.

²⁹⁰ LVVA, 8.f., 3.f. apr., 65.l.; Mettig, C. Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. S.130.; Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 80.lpp.; Šnē S. Zwischen Löwen und Adler: Die Geschichtszeugnisse des rigaschen Stadtwappens im 16.-18.Jahrhundert. S.427.-428.; Mrowinski, E. Monety Rygi. P.230.-231.

pilsētām. Karaļa kroņa un Zviedrijas nacionālo krāsu izmantošana ģerbonī viennozīmīgi parādīja Rīgas svarīgo politisko nozīmi atrodoties zviedru varā. Taču jāatzīmē, ka šajā laikā pilsētas ģerboni mēdza attēlot arī bez krusta. Piemēram, divos vara grebumos, kas tapuši 17.gadsimta beigās un 18.gadsimta sākumā, pilsētas ģerbonis redzams bez vairoga turētājiem un krusta.

Plašu Rīgas pilsētas ģerboņa attēlojumu iespējams konstatēt arī sfragistiskajā materiālā.²⁹¹ Interesanti, ka vara grebumā, kas ataino 1656.gada Rīgas aplenkumu, attēlots ģerbonis bez kroņa.²⁹² Rīgas ģerbonis ar vairoga turētājiem – lauvām – attēlots 1586. un 1592. gada desmit dukātu monētās. Savukārt 1565. gada Rīgas markā lauvas attēlotas cieši piespiedušās pie torņiem, turot virs tiem atslēgas. Šādas monētas, kurās lauvas izmantotas gan kā ģerboņa mūra torņu turētājas, gan kā ģerboņa vairoga turētājas, tika kaltas arī zviedru valdīšanas laikā.²⁹³ Taču jāatzīmē, ka Rīgas rāte līdz pat 17.gadsimta 70. gadiem zīmogā attēloja 1349. gada ģerboņa attēlu bez ģerboņa vairoga turētājiem.²⁹⁴ Tikai sākot ar 17. gadsimta un līdz 1889. gadam Rīgas lielajā zīmogā redzams ģerboņa, kuru Rīga saņēma no Zviedrijas karaļa, attēls.²⁹⁵

Nelielas, bet laika garam atbilstošas izmaiņas skāra arī Ventspils pilsētas ģerboni. Kopš 17. gadsimta sākumu pilsētas zīmogā heraldiskā simbolika tika attēlota renesanses stila vairogā, kurā medību rags tika savienots ar krustu. Šādu ģerboni, kā apliecina sfragistiskais materiāls, pilsēta lietoja arī vēlākajos gadsimtos (38.att.)²⁹⁶. I.Štrumfa norāda, ka 1770.gadā pirmo reizi minēta ģerboņa vairoga pamatkrāsa, kas bijusi purpursarkana. Savukārt 1782.gadā Ventspils rātes dokumentos sniegts pilsētas ģerboņa apraksts, kuru I.Štrumfa citē: „Augšējā daļā uz balta lauka zelta bruņinieka krusts, kas stāv uz šķērslīnijas. Apakšā tumšzilā laukā tīkls, uz tā melns rags ar zelta iemuti un apmali. Ragu un krustu savieno trīs sarkanas saites”²⁹⁷ 18. gadsimta pilsētas protokolu grāmatā ir konstatējams pilsētas ģerboņa apraksts krāsās – ģerboņa vairoga lauks ir dalīts divās daļās, augšējā daļa balta ar zelta pleznu krustu un

²⁹¹ LVVA, 554.f.1.apr.1.d. 1758.l., 186.lp.; 4038.f., 2.apr., 1923.l., 21.lp.; Celmiņa, I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. 36., 94.-95.lpp.

²⁹² Dahlberg, A.M., Radiņš, A. (comp.). *Three Stars-Three Crowns. Latvia-Sweden*. Rīga, 2001. P. 127., 128., 308.

²⁹³ Sīkāk skatīt: Mrowinski, E. *Monety Rygi*. P. 219. - 229.

²⁹⁴ Mettig, K. *Über das Wapen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel*. S. 131.

²⁹⁵ Mettig, C. *Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga*. S.129.

²⁹⁶ LVVA 554.f., 1.apr.(1.d.), 1837.l., 10., 32., 33.,lp.; 5561.f., 2.apr., 197., 200.l.; 3.apr., 181, 212, 230, 241., 254, 276., 278.l.; 4.apr., 923, 944.l.; Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 148.

²⁹⁷ Štrumfa, I. *Ventspils ģerbonis un karogs. Ventspils Akcenti*. 1999.26.februāris.

apakšējā daļā redzams tumši zilā laukā tīkls un melns medību rags ar zelta apkalumiem.²⁹⁸ Savukārt 19.gadsimta 30.gados, kad tika apkopota informācija par Kurzemes guberņas pilsētu izveidi un arī pilsētu lietotajiem ģerboņiem, Ventspils gadījumā minēts, ka ģerboņa laukums bijis sudraba ar zelta medību ragu, virs kura atradies ordeņa krusts.²⁹⁹

Arī Piltenes pilsētas ģerbonī izmaiņas notika tieši heraldiskās simbolikas izvietojumā.³⁰⁰ 17. gadsimta otrās puses vēstures avoti liecina, ka pilsētas ģerboņa vairogs vairs netika dalīts, kā tas bija vērojams iepriekšējā periodā. Piemēram, zemes pārdošanas līgumam, kas datēts ar 1692. gadu, pievienots pilsētas zīmogs, kurā renesanses stila vairoga augšdaļā attēlotas divas pilsētas mūra daļas, apakšējā daļā – divi sakrustoti bīskapa zižļi, bet starp mūra daļām un zižļiem novietota lode. Šāds zīmogs saglabājies arī no 18.gadsimta (39.att.).³⁰¹ Domājams, ka šādu ģerboni pilsēta lietoja arī nākamajos gadsimtos. Taču saglabājušās ziņas, ka paralēli šai simbolikai 18.gadsimtā tika lietots Piltenes tiesas zīmogs, kurā bija attēloti trīs torņi. Tiesa, J.Arndts to dēvē par pilsētas lielā zīmoga simboliku, kamēr zīmogu, kurā attēlotas divas mūra daļas, bezants un Andreja krusta veidā salikti zižļi, pēc hronikas autora domām, ir pilsētas mazā zīmoga simbolika.³⁰² Jau šajā vietā jāatzīmē, ka nākamajā heraldikas vēstures periodā minētā simbolika ieņēma oficiālu vietu Piltenes ģerbonī.

Vidzemei nonākot zviedru pakļautībā, 1622. gadā Valmiera vairāk nekā uz pusgadsimtu kļuva par Zviedrijas valsts kanclera Aksela Uksenšernas (1583-1654) īpašumu, un šīs politiskās izmaiņas atspoguļojās arī pilsētas simbolikā. Valmieras pilsētas ģerbonī tika ievietots Uksenšernu dzimtas ģerboņa (zelta laukā sarkana vērša piere ar ragiem) elements – vērša piere, no kuras centra it kā izauga koks. Livonijas laika pilsētas zīmogā redzamais koks neapšaubāmi atgādina liepu. Šis simbols pilsētas ģerbonī tika saglabāts, tomēr 18.gadsimta vidū koks pilsētas ģerbonī tika saukts par ozolu.³⁰³ Savukārt koka zaros iekārtie vairodziņi, kuros bija attēlots Livonijas ordeņa krusts, no ģerboņa tika izņemti. Nav īsti skaidrs, kāpēc rakstītajos vēstures avotos liepa kļuva par ozolu, tomēr ticamāk, ka tas saistīts ar J.Arndta neprecīzu pilsētas ģerboņa apraksta sastādīšanu. Šajā gadījumā par svarīgāku uzskatāms lietiskajā avotā

²⁹⁸ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 149.

²⁹⁹ LVVA, 4038.f., 2.apr., 2248.l.,11-12.lp.

³⁰⁰ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 146.

³⁰¹ LVVA 5561.f., 3.apr., 65., 135., 142., 159.l.; 4.apr., 936.l.; Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. S.89., Nr.907.

³⁰² LVVA, 5561.f., 4.apr., 1060.l.; Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.312.

³⁰³ Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis*. S.311.

– zīmogā – attēlotais simbols, kas viennozīmīgi uzskatāms par liepu. Tomēr jāteic, ka J.Arnda ieviestajai kļūdai bija tālejošas sekas, par kurām runāsim darba nākamajā nodaļā. Jāatzīmē arī, ka Livonijas ordeņa krusts no Valmieras pilsētas ģerboņa tika izņemts.³⁰⁴ Tātad jaunais Valmieras pilsētas ģerbonis tapa, savienojot atsevišķus simbolus no agrākā pilsētas ģerboņa ar Uksenšernu dzimtas ģerboni, bet atbrīvojoties no iepriekšējā pilsētas senjora Livonijas ordeņa simbolikas.³⁰⁵

Apkopojot iepriekš minēto, jānorāda, ka svarīgākais notikums Latvijas pilsētu heraldikā aplūkojamajā laikmetā bija Rīgas pilsētai piešķirtā privilēģija, kad pirmo reizi pilsēta saņēma oficiāli apstiprinātu pilsētas ģerboņa attēlu un aprakstu. Šajā laikā uzskatāmi vērojama politikas un simbolikas saikne, kas izpaudās iepriekšējā periodā lietotās simbolikas nomainīšanā vai papildināšanā ar jauniem elementiem. Nebūtu korekti apgalvot, ka politiskās varas ietekme vērojama tikai valstu ģerboņos, jo vienlīdz svarīgas izmaiņas simbolikā, kas saistāmas ar politiskās varas maiņu, vērojamas arī pilsētu heraldikā. Tāpat kā Rīgas gadījumā, arī izmaiņas Valmieras pilsētas ģerbonī atspoguļo politiskās pārmaiņas, kurām bija pakļautas pilsētas un kuru rezultātā tika mainīta pilsētu simbolika.

17. un 18.gadsimtā, salīdzinot ar Livonijas periodu, ģerboņu lietošana bijusi daudz plašāka. Līdzās jau tradicionālajām heraldiskās simbolikas lietošanas jomām, numismātikai un sfragistikai bieži ģerboņus attēloja baznīcu, sabiedrisko ēku un dzīvojamo namu logos, kā arī mēbelēs, tekstilijās, galda sudraba priekšmetos un iespieddarbos.³⁰⁶ Ģerboņu plašo lietošanas klāstu, no vienas puses, varētu saistīt ar reprezentācijas funkciju pieaugumu. Tomēr iespējams, ka dažādie 16.gadsimta otrās puses, 17. un 18.gadsimta priekšmeti, kuros konstatējama pilsētu ģerboņu lietošana, gluži vienkārši ir labāk un vairāk saglabājušies un tādējādi nonākuši līdz mūsdienām.

3.4. Ģerboņos izmantotā simbolika

Plašas izmaiņas aplūkojamais laika posms ieviesa arī ģerboņos izmantotās simbolikas izvēles jomā, un, saglabājot arī iepriekšējos gadsimtos izveidoto simboliku, līdztekus tika ieviestas jaunas simbolu grupas.

³⁰⁴ Tomēr ordeņa krusts tika saglabāts Rīgas un Ventspils ģerboņos.

³⁰⁵ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. S. 32.; Pumpuriņš T. Valmieras pilsētas un apriņķa ģerboņi. *Valmieras muzeja raksti*. 2000.18.maijs. 3.pp.

³⁰⁶ Par lietošanu skatīt, piemēram: Neubecker O. *Heraldik. Wappen – ihr Ursprung, Sinn und Wert*. Luzern, 1990.

17.gadsimtā Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņos iespējams konstatēt goda figūras lietošanu. Goda figūras ģerboņos, kā jau liecina nosaukums, norāda uz pilsētas īpašo statusu un/vai nopelniem. Piemēram, Vācu nācijas Svētās Romas impērijā viduslaiku beigās pilsētām tika atļauts ģerboni piekārt pie impērijas galvenā simbola – ērgļa – krūtīm, kas neapšaubāmi bija īpaša privilēģija. Savukārt Francijā šādu goda funkciju simbolizēja karaliskās lillijas ievietošana pilsētas ģerbonī.³⁰⁷ Latvijas municipālajā heraldikā īpaša goda figūra bija Rīgas pilsētas ģerbonī attēlotais Zviedrijas karaļa kronis (kā jau minēts iepriekš, 1660. gadā Zviedrijas karalis Kārlis X ieviesa izmaiņas Rīgas pilsētas ģerbonī, to papildinot ar Zviedrijas karaļa kroni un Zviedrijas nacionālajām krāsām).³⁰⁸

Vēl viena jauna un līdz 17.gadsimtam Latvijas municipālajos ģerboņos neizmantoja simbolu grupa bija runājošie ģerboņi. Runājošie ģerboņi ir ģerboņi, kuros atveidotās figūras vai krāsas norāda uz tā īpašnieka vārdu. Līdz ar to tie simbolizē, piemēram, pilsētas nosaukumu vai pilsētas senjora vārdu. Šo ģerboņu simbolika var būt tieša, bet var arī balstīties uz novecojušiem vai retiem vārdiem, padarot šo saikni pirmajā brīdī pat nepamanāma. Tāpēc atsevišķos gadījumos ir grūti konstatēt ģerboņa piederību runājošo ģerboņu saimei. Eiropā runājošie ģerboņi ir aptuveni 20 – 25% no visiem ģerboņiem.³⁰⁹ Piemēram, Berlīnes simbols ir lācis, kas, neiedziļinoties nosaukumu etimoloģijā, it kā nemaz neliecina par runājošo ģerboni.³¹⁰ Atsevišķos gadījumos pilsētas ģerbonī ievietoti tikai iniciāļi, un tieši 17.gadsimtā kļuva populāri radīt šāda veida ģerboņus.³¹¹ Par vienu no runājošajiem pilsētu ģerboņiem Latvijas teritorijā uzskatāms Liepājas pilsētas ģerbonis, jo viena no ģerbonī attēlotajām figūrām – liepa – norāda uz pilsētas nosaukumu. Skaidrojot Liepājas pilsētas nosaukumu (*Libau*), 17. gadsimtā mācītājs un sava laika hronists Pauls Einhorn (1590-1655) uzsvēra, ka šim vārdam ir latviska cilme un tas ir cēlies no vārda "*Leepaja*", kas apzīmē vietu, kur aug liepas. Tieši pilsētas nosaukuma fonētiskais skanējums Liepājas pilsētas ģerboni ļauj pieskaitīt pie runājošajiem ģerboņiem.³¹²

³⁰⁷ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. 1969. S. 16.-18.

³⁰⁸ Gründliche und wahrhaftige Relation von der Belagerung der königlichen Stadt Riga in Liefland 1656. S.1.

³⁰⁹ Пастуро, М. *Геральдика*. Москва, 2003., стр.82.

³¹⁰ Sīkāk skatīt: Rappard, F.J. *Heraldica Helvetica*. Geneve, 1993.; Vogel, W. *Berlin und seine Wappen*. Berlin, 1987.

³¹¹ Gritzner, M. Redende Wappen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1904.*, Mitau, 1906. S. 45.-47.

³¹² Sabler, G. Über den Ursprung des Namens Libau. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde zu Riga aus dem Jahre 1914*. Riga, 1914-1921., S. 13-16.; Brunier, L. *Kurland Reiseeindrücke von Land und Stadt*. Leipzig, 1862., S.68-69.

Savukārt iepriekš minētais Valmieras pilsētas ģerbonis jaunajos laikos bija uzskatāms par runājošo ģerboni. 1622. gadā Valmieru kopā ar citām Vidzemes pilsētām un pilīm Zviedrijas karalis Gustavs II Ādolfs uzdāvināja valsts kancleram Akselam Uksenšernam, kura uzvārds tulkojumā nozīmē „vērša pierē”, un no šī laika pilsētas ģerbonī tika ievietots heraldiskais elements no Uksenšernu dzimtas ģerboņa – sarkana vērša pierē. Valmieras pilsētas ģerbonis un Liepājas pilsētas ģerbonis uzskatāmi par senākajiem runājošajiem ģerboņiem Latvijas teritorijā, lai gan Valmieras simbolika pieskaitāma gadījumiem, kad, nezinot pilsētas vēsturi, runājošā ģerboņa eksistenci nav iespējams konstatēt. 19.gadsimta vidū, nodarbojoties ar Jelgavas nosaukuma izpēti, baltvāciešu pētnieks J. Botihers (Bötticher) nonāca pie secinājuma, ka pilsētas nosaukums esot cēlies no kāda slāvu vārda, kas apzīmējot vietu, kur sastopami aļņi.³¹³ Ja varētu piekrist šim viedoklim, tad arī Jelgavas pilsētas ģerbonis būtu pieskaitāms runājošo ģerboņu saimei.

Atsevišķu grupu veido ģerboņi, kuri saistāmi ar leģendām vai leģendāriem notikumiem. Tomēr jānorāda, ka tā nav plaši izplatīta prakse pilsētu ģerboņu vidū. Biežāk šie ģerboņi tiek saistīti ar leģendām, kas vēsta par pilsētas izcelšanos³¹⁴ Taču Latvijas pilsētu heraldikas, konkrēti Jēkabpils pilsētas, gadījumā runa ir par pilsētas ģerbonī attēloto simboliku. Jēkabpils pilsētas ģerboņa izcelsme parasti tiek saistīta ar kādu leģendu, kura vēsta, ka Jēkabpils apkārtnē hercogs Jēkabs nomedījis retu dzīvnieku – melnu lapsu, kura acīmredzot vārdu rakstības līdzības dēļ vācu valodā tika pārdēvēta par lūsi (*der Fuchs* – lapsa, *der Luchs* – lūsis).³¹⁵ Šis bija pirmais un viens no retajiem gadījumiem Latvijas pilsētu ģerboņu vēsturē, kad heraldiskā simbola veidošanās tika saistīta ar oriģinālu leģendu.

Līdzās garīgās varas simboliem, kas heraldiskajā simbolikā bija plaši pārstāvēta Livonijas laikā, jaunajos laikos pilsētu ģerboņos sastopamas atsauces arī uz laicīgo varu. Piemēram, Polijas karaļa Sigismunda Augusta iniciāļu SA, Polijas karaļa Augusta III iniciāļu A3 un Bīronu dzimtas simbola kraukļa izmantošana Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonī bija saistīta ar toreizējo šīs valsts politisko stāvokli. Arī Pārdaugavas hercogistes simbols sudraba grifs pārņemts no toreizējā hercogistes administratora Jana Hodkeviča dzimtas ģerboņa. Savukārt Valmieras pilsētas ģerbonis tika papildināts ar Uksenšernu dzimtas ģerboņa elementu. Jaunjelgavas pilsētas

³¹³ Bötticher, J.K.E. Jelgava-Mitau. *Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst*. 4.Heft., Mitau, 1848 1 Juni. S.39-43.

³¹⁴ Lauda, J. *Europäische Städtewappen*. S. 67 – 72.

³¹⁵ Mettig, C. *Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland*. S. 142.-143.

ģerbonī attēlotais grifs vienlaicīgi ir gan goda figūra, gan arī norāde uz pilsētas senjora ģerboņa attēlošana pilsētas ģerbonī. Ģerbonī attēlots viena no Pomerānijas valdošo namu – hercogu Greifu – dzimtas ģerbonī redzamajiem grifiem, jo hercogiene Elizabete Magdalēna bija Pomerānijas-Volgastes valdnieka hercoga Ernsta Ludviga meita. Jaunjelgavas ģerboņa piešķiršana ir klasisks piemērs, kad iespējams runāt par senjora ģerboņa piešķiršanu pilsētai, kas jaunajos laikos vairs nebija raksturīgi.

16.gadsimta beigās un 17.gadsimtā Latvijas municipālajos ģerboņos simboliku plaši papildināja dzīvnieku, putnu un augu valsts pārstāvji, kuru simboliskais skaidrojums pārsvarā meklējams Latvijas dabas ģeogrāfiskajās, faunas un floras īpatnībās. Latvijas civilajā heraldikā kopš Kurzemes un Zemgales hercogistes laika ir pārstāvēts alnis. Sākotnēji tas bija viens no hercogistes ģerboņa elementiem, kas kļuva par Zemgales simbolu. Alnis 16. gadsimtā ieņēma vietu Jelgavas pilsētas ģerbonī, kļūdam par tā pamatelementu. Šis dzīvnieks kristīgajā tradīcijā simbolizē vientulību, godprātību, kā arī skaidrību.³¹⁶ Alnim tiek piedēvētas spējas iznīcināt čūskas. Dabas pētnieki uzskata, ka alnis ar savu smaržu aizbaida čūskas, un tāpēc tas kalpo kā karotāja, no kura bēg ienaidnieks, emblēma.³¹⁷ Heraldikā alnis ir kļuvis par plaši izmantotu simbolu.³¹⁸ Tomēr Latvijas pilsētu ģerboņos sastopami vairāki dzīvnieki, kas attēloti tikai vienu reizi, piemēram, lūsis Jēkabpils pilsētas ģerbonī un alnis Jelgavas pilsētas ģerbonī.

Aplūkojamajā laikā savu popularitāti municipālajos ģerboņos nostabilizēja lauva. Lauva kļuva par Kurzemes un Zemgales hercogistes simbolu, un no hercogistes ģerboņa tā pārcēlās uz Bauskas un Liepājas pilsētu ģerboņiem. Par Bauskas pilsētas ģerboņa izcelšanos, skaidrojot, kāpēc par pilsētas simbolu ir izvēlēts lauva, sastopamas divas versijas. Izplatītākā no tām vēsta, ka Bauskai piešķirts simbols no Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa, mainot krāsas, jo Bauskas ģerbonī redzams sudraba lauva sarkanā laukā. Šajai versijai par labu liecina pilsētas nozīmīgais politiski administratīvais stāvoklis hercogistē, jo 16./17.gadsimtu mijā, sadalot hercogisti starp hercogiem Frīdrihu un Vilhelmu, Bauska kļuva par hercoga Frīdriha rezidenci. Laika gaitā hercogistes ģerboņa lauvas dubulto asti sāka attēlot kā vienu, un tieši tas pats notika arī ar Bauskas ģerboņa lauvas asti. Otra versija vēsta, ka Bauskas ģerboņa

³¹⁶ Фолли, Дж. *Энциклопедия знаков и символов*. Москва, 1996., стр. 287. (turpmāk - Фолли, Дж. *Энциклопедия знаков и символов*)

³¹⁷ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. Москва, 1990. стр. 41.

³¹⁸ Изображения лосей, в основном в гербах, но так же и в других эмблемах и знаках. Pieejams: <http://elkus.narod.ru/art/gerb.html> [skatīts 08.09.2010]

lauvas izcelsme saistīta ar kādu senāku Bauskas birģeru karogu, kas esot kalpojis kā paraugs pilsētas ģerbonim. Šis skaidrojums gan pilnībā neizslēdz pirmo hipotēzi, ņemot vērā, ka karogā varēja būt attēlota hercogistes ģerboņa detaļa. Arī Liepāja savu ģerbonī attēloto lauvu, līdzīgi kā Bauska, ir saņēmusi no Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa, tādējādi apliecinot pilsētas piederību hercogistei.³¹⁹

Rietumeiropas heraldikā kopš viduslaikiem izmantots elements ir krauklis, kas kā heraldisks simbols attēlots jau kādā no 13.gadsimta heraldikas manuskriptiem. Tas pazīstams arī kā Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa simbols Bīronu valdīšanas periodā. Krauklis simbolizē ilgu mūžu, piesardzību un arī gudrību.

Klasisks un Rietumeiropas heraldikā pārstāvēts simbols ir dzērve, kas stāv uz vienas kājas un tur akmeni otrā paceltajā kājā. Dzērve simbolizē padevību un modrību, rūpību, kā tas norādīts arī Grobiņas pilsētas zīmoga aprakstā. Leģenda vēsta, ka dzērves parasti nostājas aplī, lai aizsargātu savu vadoni, un stāvot uz vienas kājas, otrā tur akmeni, jo, dzērvei aizmiegot, akmens izkrīt, līdz ar to putnu pamodinot. Šo leģendu aprakstījis arī Aristotelis, un tā atkārtojās viduslaiku bestiārijās.³²⁰ Latvijas pilsētu heraldikā dzērve attēlota Grobiņas pilsētas ģerbonī. Līdzīgi ģerboņi sastopami arī citās Eiropas valstīs, piemēram Kranihfeldas un Neugesdorfas pilsētām Vācijā, kas abi, tāpat kā Grobiņas ģerbonis, radušies 17. gs. otrajā pusē.³²¹

No 16.gadsimta otrās puses pirmo reizi civilajos ģerboņos parādās mitoloģiskais dzīvnieks grifs. Grifs ir mītisks dzīvnieks, kuru atveido ar ērgļa galvu un spārniem un ar lauvas ķermeni. 17.gadsimta beigās tika uzskatīts, ka grifus attēlo ar lauvas ķermeni, ērgļa galvu, garām ausīm un ērgļa nagiem, tādā veidā norādot, ka gudrību nepieciešams apvienot ar spēku.³²² Tādējādi grifs savieno divu – zvēru un putnu – karaļu īpašības, un tāpēc tas simbolizē spēku un modrību, ātrumu savienojumā ar spēku. Interesanti atzīmēt, ka grifam tiek piedēvēts simts ērgļu izmērs un spēks. Turklāt viduslaiku Eiropā tas simbolizēja dievišķo un cilvēcisko sfēru, kas apvienojas Jēzū Kristū. Saskaņā ar leģendām, grifs spējot slepeni atrast un glabāt zeltu, tāpēc viņu uzskatīja arī par zinātnes un augļošanas simbolu. Senākais grifs heraldikā zināms kopš 1167.gada, kad tas attēlots Esekas ērļa ģerbonī. Heraldikā tiek

³¹⁹ Par lauvām municipālajos ģerboņos skatīt: Sne, A., Sne, S. Symbole władzy i wolności: lwy w herbach miast bałtyckich. In: Lwy w heraldyce i sztuce europejskiej. Gdańsk, 2009. P. 64.-69.

³²⁰ Холл, Дж. *Словарь сюжетов и символов в искусстве*. Москва, 1999., стр. 92.; Gwynn-Jones, P. *The Art of the Heraldry*. P. 35.

³²¹ *Lexicon der Städte un Wappen der DDR*. Leipzig, 1979. S. 231, 309.; Machatscheck, H. *Unterhaltsame Wappenkunde*. S. 73.-74.

³²² Фолли, Дж. *Энциклопедия знаков и символов*. стр.306.; *Lielā simbolu enciklopēdija*. Rīga, 2002., 189. - 190.lpp.

lietoti divu veidu grifi – sieviešu un vīriešu kārtas pārstāvji. Vīriešu dzimtes grifi heraldikā pārstāvēti daudz retāk, un Latvijas civilajos ģerboņos tie vispār nav sastopami. Sieviešu grifs tiek attēlots ar spārniem, bet vīriešu dzimtes pārstāvim spārnu vietā attēloti asi pīķi.³²³ Laika gaitā grifs Latvijas civilajā heraldikā kļuva par plašāk pārstāvēto mītisko dzīvnieku.³²⁴ Tas bija Pārdaugavas hercogistes, vēlāk Inflantijas ģerboņa pamatelements, kā arī grifs attēlots Jaunjelgavas pilsētas ģerbonī. Tā atrašanās Jaunjelgavas pilsētas ģerbonī, kā jau minēts iepriekš, bija Pomerānijas princeses, Kurzemes un Zemgales hercoga Frīdriha sievas Elizabetes Magdalēnas uzmanības apliecinājums pilsētai.

Kopumā municipālās heraldikas attīstības posmu starp 16. gs. beigām un 18. gs. raksturo salīdzinoši plašāka ģerboņos izmantotā simbolika. Par jaunumiem heraldiskās simbolikas jomā uzskatāmi ģerboņi, kuros attēloti floras un faunas elementi. Līdzās garīgā rakstura simboliem savu vietu ģerboņos ieņēma un nostabilizēja laicīga rakstura simbolika, garīga rakstura simboliku līdz ar to atstumjot otrajā plānā. Šajā laikā paplašinājās dzīvnieku valsts pārstāvju attēlošana ģerboņos, un parādījās pirmie ģerboņi, kuros attēloti putni. Šis periods, kad līdzās sfragistiskajiem un numismātiskajiem avotiem konstatējami arī rakstītie vēstures avoti, kad sākās jaunu heraldisko simbolu, kuri savu pēctecību saglabāja arī nākamajos periodos, lietošana un kad ģerboņi guva arvien plašāku izmantošanu visdažādākajās dzīves jomās, uzskatāms par Latvijas municipālās heraldikas uzplaukuma un ziedu laiku.

³²³ Gwynn-Jones, P. *The Art of the Heraldry*. P.72 - 74.; Woodcock, T., Robinson, J.M. *Oxford Guide to Heraldry*. P.201.; Machatscheck, H. *Unterhaltsame Wappenkunde*. S. 88.-96.

³²⁴ Lancmanis, I. *Heraldika*. 129.lpp.

4. NODAĻA

Latvijas teritorijas municipālās heraldikas attīstība

Krievijas impērijas laikā (18.gs.-20.gs. sākums)

Nākamais posms Latvijas teritoriālās un pilsētu ģerboņu attīstībā saistāms ar Vidzemes, Inflantijas un Kurzemes un Zemgales hercogistes iekļaušanu Krievijas impērijas sastāvā. Latvijas teritorija šajā laikā tika sadalīta trīs guberņās. Sākotnēji tika izveidota Rīgas guberņa, kas vēlāk kļuva par Rīgas vietniecību un 1796.gadā par Vidzemes guberņu. Inflantija tika iekļauta Pleskavas guberņā, kas 1776.gadā tika pievienota Polockas guberņai un 1802.gadā uz tās pamata tika izveidota Vitebskas guberņa. Savukārt Kurzemes guberņa bija tiešā Kurzemes un Zemgales hercogistes pēctece. Krievijas impērijas laikā pilsētu tiesības saglabāja agrāk nodibinātās pilsētas, bet tikai daži miesti ieguva pilsētu statusu. Pleskavas guberņas laikā pilsētas statusu saņēma Rēzekne (1773) un Ludza (1777), Rīgas vietniecībā par pilsētu kļuva Sloka (1785), savukārt Kurzemes guberņas pastāvēšanas laikā vienīgais miests, kam tika piešķirtas pilsētas tiesības, bija Tukums (1798).

4.1. Ģerboņu veidošanas vēsture Krievijas impērijā

Lai izprastu, pēc kādiem principiem aplūkojamajā laika posmā tika izstrādāti ģerboņi Latvijas teritorijā izveidotajās impērijas guberņās, vispirms nedaudz jāpievēršas heraldikas veidošanās procesiem visā Krievijas impērijā. Par heraldiku un ģerboņu modi Krievijas impērijā nevar runāt ātrāk par 17. gadsimta beigām, tas ir, cara Pētera I (1682-1725) valdīšanas laiku.³²⁵ Atbildi uz jautājumu, kāpēc Krievijā par ģerboņiem var runāt, tikai sākot ar 17.gadsimta otro pusi, meklējuši vairāki Krievijas heraldikas vēsturnieki. Jānorāda, ka pats termins „ģerbonis” pirmo reizi senkrievu valodā konstatējams tikai 16.gadsimtā, kad tas tika lietots tikai saistībā ar ārvalstu sūtniecībām. Kā uzsver Krievijas heraldikas pētniece N.Soboļeva, intereses par ģerboņiem salīdzinoši vēlā rašanās viennozīmīgi ir saistāma ar Krievijas attīstību, kas bija atšķirīga no Rietumeiropas. Krievijā nepazīna bruņinieku turnīrus, krusta karus un citas norises un tradīcijas, kuru rezultātā Rietumeiropā veidojās un attīstījās

³²⁵ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. стр. 200; Соболева Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 10.

ģerboņi. Tikai 17.gadsimta beigās Krievijā var runāt par atsevišķu dzimtu ģerboņiem, savukārt 1672.gadā tika izdots pirmais ģerboņu krājums (*Гербовник*).³²⁶

No Rietumeiropas procesiem atšķirīgi Krievijā veidojās arī pilsētas.³²⁷ 18.gadsimtā Krievijas pilsētas izmainījās vizuāli un arī saturiski. Kā jau vairākkārt uzsvērts darba iepriekšējās nodaļās, tad pilsētu ģerboņu veidošanās vienmēr bijusi cieši saistīta ar pilsētu vēsturi. Krievijas impērijā par pilsētu ģerboņu veidošanu var runāt, sākot ar 1720.gadu. Šajā gadā, saskaņā ar cara Pētera I armijas reformām, tika pieņemts likums, kas paredzēja pulka karogā attēlot tās vietas ģerboni, kurā armijas vienība dislocēta. Taču izrādījās, ka daudzām pilsētām un apgabaliem nebija savu ģerboņu, un tieši tāpēc radās praktiska nepieciešamība sakārtot jautājumus, kas saistīti ar ģerboņu veidošanu.³²⁸

Pētera I valdīšanas laikā pilsētu ģerboņu veidošana kļuva par valstiski svarīgu jautājumu. Lai veidotu pilsētu ģerboņus, 1722. gadā Maskavā darbu uzsāka Heraldiskā kolēģija (*Герольдмейстерская контора*). Tā tika izveidota ar konkrētu mērķi: veidot un izgatavot ģerboņus. Par pirmo profesionālo Krievijas impērijas heroldu uzskatāms šim darbam īpaši uzaicinātais itāļu grāfs Francisks Santi³²⁹, kuru 1722.gadā amatā iecēla Pēteris I un kurš savu darbu pildīja ļoti atbildīgi. Katrinas I (1725-1727) laikā viņš ieguva galvenā ceremoniju meistara titulu, bet vēlāk tika apsūdzēts pretvalstiskā sazvērestībā un bez tiesas un izmeklēšanas izsūtīts uz Sibīriju.

1723. gadā Heraldiskās kolēģijas sastāvā bija herolds, divi herolda palīgi, divi sekretāri, viens tulks, viens zīmēšanas meistars, viens meistara palīgs, četri kancelejas darbinieki, trīs kancelejas darbinieku palīgi, 11 kopētāji un divi sargi.³³⁰ F.Santi bija tas, kurš, paralēli muižniecības ģerboņu veidošanai, ieteica izveidot arī pilsētu ģerboņus.³³¹ Lai būtu vieglāk izgatavot ģerboņus pilsētām, kurām to nebija, viņš ierosināja un izstrādāja pat īpašu anketu (*вопросник*). Aptaujas anketas uzdevums bija sniegt pēc iespējas detalizētāku informāciju par pilsētas vēsturi un dabu. Piemēram, kad pilsētas izveidotas, kā cēlies pilsētas nosaukums, kāda pilsēta izskatās vizuāli.

³²⁶ Соболева, Н.А. [Возрождение](#) традиций. In *Гербы городов России*. Москва, 2004. стр.9.-10. (turpmāk – Соболева, Н.А. [Возрождение](#) традиций)

³²⁷ Соболева, Н.А. [Возрождение](#) традиций. стр.9.-10.

³²⁸ Лакиер, А. *Русская геральдика*. стр.182.

³²⁹ О назначении графа Ф. де Санти «составителем гербов» 1722 Апреля 12. Опубликовано в: Сборник Императорского Русского исторического общества. Т.ХI, Спб, 1873. Pieejams: <http://sovnet.geraldika.ru/article/4814> [skatīts 08.09.2010.]; Об отправлении дел по его должности. Инструкция Герольдмейстеру. СЗ. Собр.1-е. Т.VI. N3896. Февраля 5. Pieejams: <http://sovnet.geraldika.ru/article/4813> [skatīts 08.09.2010.]

³³⁰ Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 43.

³³¹ Ibid, стр.39, 40.

Svarīgi bija uzzināt, kāda ir pilsētas apkārtnes flora un fauna, kāda ir pilsētas ģeogrāfija, vai pilsēta atrodas purvainā, sausā vai mežainā vietā, kāda labība tiek audzēta pilsētas apkārtņē, kādas upes un ezeri atrodas pilsētā vai tās apkārtņē utt. Lai veiksmīgi izstrādātu ģerboni, svarīgi bija zināt, kādi augļi un ziedi ir raksturīgi konkrētajai vietai, kā arī kādas tautības iedzīvotāji dzīvo pilsētā, vai pilsētu ir skārusi kāda karadarbība un kas tās laikā noticis (padošanās, miera līgumu slēgšana). Līdztekus visām šīm pieprasītajām ziņām, bija nepieciešams norādīt informāciju par ģerboni, ja vien tāds tiek lietots.³³² Tā kā nekādi informācijas iesūtīšanas termiņi netika noteikti, prasītās ziņas no pilsētām tika piesūtītas neregulāri. Interesanti atzīmēt atbildi, kura tika sniegta uz jautājumu, kādi ir agrākie pilsētu ģerboņi. Parasti tā bija ļoti īsa un lakoniska: pilsētas rīcībā nav nekādu ziņu par agrāk lietotiem ģerboņiem.³³³

1724. gada rudenī Heraldiskā kolēģija vērsās ar lūgumu pie Senāta, lai tas pamudinātu pēc iespējas ātrāk pilsētām sniegt prasītās ziņas. Tā kā Senāts šī procesa paātrināšanā neizrādīja nekādu iniciatīvu, tad viss darbs balstījās tikai uz Heraldikas kolēģijas pleciem. Tāpēc 1724. gada 9.novembrī Heraldikas kolēģija uzsāka aicinājuma vēstuļu izsūtīšanu visām guberņām un provincēm³³⁴ Svarīgākais bija noskaidrot, vai ģerbonis ir bijis, un gadījumā, ja tas bija, tad sekoja lūgums atsūtīt ģerboņa attēlu un aprakstu. Atsūtītās atbildes bija dažādas – gan īsas, gan izvērstas, taču ne pozitīvas.³³⁵ Heraldiskā kolēģija apkopoja informāciju un, ņemot vērā pārsvarā negatīvās atbildes par ģerboņu esamību, uzsāka pilsētu ģerboņu masveida izstrādi. Pilsētas sagrupēja pēc to lieluma, un, veidojot ģerboņus, katrai centās atrast kaut ko īpašu, kas būtu raksturīgs konkrētajai vietai. Jāpiebilst, ka F.Santi pats bija daudzu jaunradīto ģerboņu autors.

Pilsētu ģerboņu veidošanu paātrināja vēl kāds 1724. gada augusta Senāta lēmums. Tas skāra Heraldiskās kolēģijas darbības jomu – pilsētu ģerboņu izgatavošanu. Rīkojumā bija norādīts, ka visām guberņām, provincēm un pilsētām, kurām ir savs ģerbonis, tas obligāti jāattēlo zīmogā, bet tām, kurām līdz šim ģerboņa nav, tas jāizveido un jāiesūta Heraldikas kolēģijai izskatīšanai. Lēmumā tika noteikts, ka visām tiesu iestādēm jālieto zīmogi, kuros, ja vien tāds ir, jāattēlo pilsētas ģerbonis. Pilsētas ģerboņus izmantoja arī pulku karogos.³³⁶ Arī šajā gadījumā tika aptaujātas

³³² Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 47 - 48.

³³³ Ibid, стр. 49.

³³⁴ Ibid, стр.48

³³⁵ Соболева, Н.А. *Возрождение традиций.* стр.10-11.

³³⁶ Ibid, стр.12.; Лакиер, А. *Русская геральдика.* стр. 182.

pilsētas par to izmantoto simboliku. Zināms, ka savus pilsētu ģerboņu attēlus atsūtīja arī Rīga un Cēsis, turklāt Rīga papildus sniedza informāciju, ka pilsētas ģerbonis tiek attēlots gan uz karogiem, gan zīmogā.³³⁷

Pēc Pētera I nāves iesāktais profesionālais pilsētu ģerboņu veidošanas darbs apstājās, jo mainījās valsts varas attieksme pret pilsētu patstāvību, likvidējot pat tās nedaudzās pašpārvaldes tiesības, kuras pilsētām bija devis Pēteris I. Tāpēc šādos apstākļos zuda pilsētu ģerboņu pastāvēšanas jēga.³³⁸ Par nākamo pilsētu ģerboņu veidošanas vilni var runāt, kad pie varas nāca Katrīna I (1725-1727), kura turpināja atsevišķas Pētera I aizsāktās reformas. 1727.gadā F. Santi tika piedāvāts uzzīmēt Krievijas impērijas provinču ģerboņus.³³⁹ Taču pēc imperatores Katrīnas I pavēles ģerboņa vairoga laukuma krāsu un citas nianšes noteica Kara kolēģija.

Tālākā pilsētu ģerboņu veidošanas gaita atkal bija cieši saistīta ar militāro sfēru. Līdz ar armijas pilnveidošanu un attīstību notika tālāka teritoriālo ģerboņu veidošana un ar heraldiku saistītu likumu izdošana. 1728. gada 12. jūlijā Kara kolēģija izdeva īpašu ukazu, saskaņā ar kuru tika piešķirti līdzekļi ģerboņu zīmēšanai. Pēc darba pabeigšanas attēlus kopā ar vecajiem paraugiem vajadzēja nosūtīt Kara kolēģijai. Starp ukaza stāšanos spēkā un darba izpildi tika izdots vēl viens, Latvijas teritorijas pilsētu heraldisko simboliku skarošs ukazs. 1728. gada 20. novembra valdības ukazs noteica, ka Rīgas guberņas pilsētās un arī pašā Rīgā ir jāizgatavo zīmogi ar Krievijas ģerboni. Lai visi zīmogi nebūtu vienādi, katrai iestādei zīmogā vajadzēja lietot atšķirīgu uzrakstu.³⁴⁰ Līdz šī ukaza pieņemšanai un arī pēc tam pilsētas turpināja lietot vēsturiskos zīmogus.

1729. gada maijā darbs bija paveikts, un Kara kolēģija saņēma Andreja Baranova zīmētos Krievijas impērijas pilsētu ģerboņus, ieskaitot arī Latvijas pilsētu Rīgas un Cēsu un Vidzemes guberņas ģerboņu projektus. Ģerboņi attēli bija uzzīmēti un iesniegti izskatīšanai Kara lietu kolēģijai, lai tos varētu attēlot uz pulku karogiem.³⁴¹ Par Cēsu ģerboni zināms, ka tika iesūtīts ģerbonis, kurā attēlots sarkans mūris, uz tā cilvēks melnās bruņās, ar zobenu labajā un vairogu kreisajā rokā, zeme

³³⁷ Соболева Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 66.-77.

³³⁸ Соболева Н.А. *Возрождение традиций.* стр. 13.-16.; Соболева Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.,* Москва, 1981. стр. 54.-55.

³³⁹ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. X

³⁴⁰ Соболева Н. А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 66.

³⁴¹ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. IX-X.; Лакиер, А.Б. *Русская геральдика.* стр.183 – 188.

zaļa, lauks – balts. Šāda pilsētas simbolika sfragistiskajā materiālā konstatējama arī 18./19.gadsimta mijā.³⁴² Rīga nosūtīja ģerboni, kurā ģerboņa vairoga turētājas lauvas bija nomainījis Krievijas impērijas simbols divgalvainais ērglis, ģerbonī bija attēloti sarkani vārti starp diviem sarkaniem torņiem, tajos bija kronēta lauvas galva, virs tās pistoles, ap tiem melns divgalvainais kronēts ērglis, virs vārtiem divas atslēgas, virs tām krusts un kronis, lauks zils, zeme zaļa.³⁴³

1730. gada martā tika izdots Kara kolēģijas valdības Senāta ukazs par izgatavoto ģerboņu lietošanas stāšanos spēkā un ieviešanu pulku karogos un gubernatoru zīmogos. Šajā rīkojumā tika arī pamatota ģerboņu izstrādāšanas kārtība. Savukārt 1737.gadā Senāts pieņēma likumu par ģerboņu oriģinālu attēlu glabāšanu Heraldiskajā kolēģijā, bet pilsētām bija atļauts nosūtīt tikai kopijas. Šajā laikā atkal pastiprinājās interese par pilsētu ģerboņiem. Tāpēc Heraldiskās kolēģijas darbībai tika pievērsta pastiprināta uzmanība, un tika meklēta piemērota kandidatūra, kas varētu uzņemties kolēģijas vadību. Par tādu tika atzīts Krievijas Zinātņu akadēmijā strādājošais Vasilijš Adodurovs. Ar viņa stāšanos amatā atsākās plānveidīgs un organizēts pilsētu ģerboņu veidošanas darbs. Līdzīgi kā F.Santi, arī viņš organizēja aptaujas anketu sūtīšanu pilsētām, taču vērsās tikai pie tām pilsētām, no kurām līdz tam nebija saņemta informācija par ģerboņiem. 1745.gadā saņemtās atbildes salīdzinoši bija daudz plašākas un pilnīgākas nekā iepriekš. 18.gadsimta vidū ar masveidīgu pilsētas ģerboņu veidošanas procesu nodarbojās Heraldiskā kolēģija, kuru vadīja vēsturnieks Mihails Ščerbatovs. Izstrādājot pilsētu ģerboņus, tika ņemtas vērā attiecīgās pilsētas īpatnības, lai ģerbonī acentētu tās specifiku.³⁴⁴

Taču šādā iesāktā un daļēji pabeigtā stāvoklī ģerboņu attīstība palika līdz imperatores Katrīnas II valdīšanas laikam (1762-1796). 18.gadsimta otrajā pusē regulāri tika aktualizēts jautājums par pilsētu ģerboņiem. Pilsētas pēc pašu iniciatīvas veidoja dažādus simbolus, kas tika ļoti plaši lietoti. Dažas pilsētas savus simbolus izgatavoja pilnīgi no jauna un nesaistīti ar pilsētu heraldisko simboliku, bet dažas par pamatu ņēma pilsētu ģerboņos attēloto simboliku. Arvien vairāk sabiedrībā radās nepieciešamība pēc ģerboņiem, kurus jau plaši izmantoja, piemēram, sastādot kartes un veidojot ekonomikas un ģeogrāfijas apskatus.³⁴⁵

³⁴² LVVA, 5561.f., 3.apr., 37., 94., 147., 157., 167., 173., 211., 271., 302., 313., 315., 316., 352.l.

³⁴³ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. XII, XV.

³⁴⁴ Соболева Н.А. [Возрождение](#) традиций. стр.17., 19-20.

³⁴⁵ Ibid, стр.16-17.

Tālākā pilsētu ģerboņu veidošana ir cieši saistīta ar 1775. gada Vietniecības reformu un pilsētu likumdošanu. 1775. gada 20. novembrī tika izdots ukazs, saskaņā ar kuru ģerboņus vairs nedrīkstēja attēlot uz visām pulku lietām, bet tikai pulka zīmogos un karogos.³⁴⁶ Tādējādi tika sašaurināta pilsētu ģerboņu lietošana militārajā sfērā. Jāatzīmē, ka pateicoties 18. gadsimta 70.-80. gadu reformām, pilsētu ģerboņi no militārās sfēras iekļāvās arī sabiedriskajā aprītē.

Nozīmīgs datums civilajā heraldikā bija 1785.gada 21.aprīlis, kad pieņēma likumu „Krievijas pilsētu tiesību un privilēģiju piešķiršanas raksts”, kura 28. punktā tika noteikta pilsētu ģerboņu esamība, uzsverot, ka pilsētas lieto imperatora apstiprinātus ģerboņus. Svarīgs bija likumā ietvertais noteikums, ka pilsēta ģerboni lieto visās savās lietās un ģerbonis jāattēlo krāsās, kā arī tam obligāti jāpievieno ģerboņa apraksts. Savukārt 40. punktā bija norādīts, ka pilsētai ir tiesības lietot zīmogu ar pilsētas ģerboņa attēlu.³⁴⁷

Kad imperators Pāvils I (1796-1801) lika apkopot dzimtu heraldiku, tika arī nolemts Heraldikas kolēģijā sastādīt Krievijas impērijas pilsētu ģerboņu grāmatu, kura glabātos Heraldikas kolēģijā, bet kopijas, samaksājot noteiktu summu, varētu saņemt arī pilsētas. Tāpēc 1800. gadā tika izdots rīkojums Heraldikas kolēģijai sastādīt un izdot „Krievijas impērijas pilsētu apvienoto ģerboņu grāmatu”.³⁴⁸

Latvijas municipālās heraldikas kontekstā svarīgākais jaunums aplūkojamajā laika posmā bija valstiski organizēta ģerboņu veidošana, ar ko līdz iekļaušanai Krievijas impērijas sastāvā Latvijas teritorijas pilsētas nebija saskārušās. Tomēr tagad ģerboņu rašanās un veidošanas process Krievijas impērijā, kur centralizēti valstiskā mērogā izstrādāja ģerboņu veidošanas principus un normatīvos aktus, bija saistošs arī Latvijas teritorijas municipālajai heraldikai.

4.2. Latvijas teritorijas guberņu ģerboņu veidošana

Krievijas impērijas guberņu ģerboņu veidošana norisinājās, sākot ar 18.gadsimtu un turpinājās 19.gadsimtā, ģerboņus dažādām Krievijas impērijas

³⁴⁶ Соболева Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.*, Москва, 1981. стр. 110.

³⁴⁷ Грамота на права и выгоды городам Российской Империи. Pieejams: <http://his95.narod.ru>; <http://www.history.ru> [skatīts 08.08.2010.]; Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 98; Лакиер, А.Б. *Русская геральдика.* стр.192.

³⁴⁸ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. XVIII.; Лакиер, А.Б. *Русская геральдика.* стр.192.

gubernām apstiprinot laika posmā no 1856.gada līdz 1878.gadam.³⁴⁹ Izstrādājot Latvijas teritorijā izveidoto jauno teritoriālo struktūru – gubernu – ģerboņus, Heraldikas kolēģija saglabāja vēsturisko hercogistēs lietoto simboliku. Par Vidzemes gubernas ģerboņa pamatfigūru kļuva Pārdaugavas hercogistes un Inflantijas vēsturiskais ģerboņa simbols grifs³⁵⁰ (40.att.). Tādējādi šo ģerboni veidoja sarkanā laukā sudraba grifs, uz kura krūtīm tika novietoti Viskrievijas imperatora Pētera II iniciāļi. Vairogu ieskāva zelta ozola lapas, kuras apņēma Andreja lente, bet vairogs tika kronēts ar imperatora kroni.

Savukārt Kurzemes gubernas ģerbonis tika veidots, par pamatu ņemot Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa vairoga figūras. Savu vietu ģerbonī saglabāja Kurzemes lauva un Zemgales alnis. Ģerboņa vairoga lauks tika dalīts četrās daļās, 1. un 3. sudraba laukā tika novietota sarkana lauva, bet 2.un 3. zilā laukā tika attēlots no vairoga malas iznākošs sudraba alnis. Ģerboņa aprakstā tika uzsvērts, ka lauva ir Kurzemes un alnis – Zemgales simbols (41.att.).³⁵¹ Tāpat kā Vidzemes gubernas ģerbonī, arī šī ģerboņa vairogu apņēma zelta ozola lapu un Andreja lentes vītne, bet ģerbonis kronēts ar imperatora kroni. 1856. gada 8.decembrī imperators Aleksandrs II (1855-1881) apstiprināja iepriekš minētos Vidzemes un Kurzemes gubernu ģerboņus.³⁵²

Unikāls ģerboņu lietošanas paraugs saglabājies uz kādreizējās Vidzemes un Kurzemes un Zemgales robežas. Tie ir divi obeliska veidā no kaļķakmens gatavoti robežstabi, kas atrodas Rīgas novadā Olaines pagastā Rīgas – Jelgavas autoceļa malā labajā pusē (objekts ir iekļauts valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā kā industriālais piemineklis). Šie robežstabi atrodas Vidzemes un Kurzemes gubernu robežas vietā, un uz tiem attēloti attiecīgo gubernu ģerboņi. Šie gubernu robežstabi ir vienīgie šāda veida objekti Latvijā, turklāt jāatzīst, ka robežu marķējumi kopumā ir samērā reti pārstāvēts pieminekļu veids Latvijā.³⁵³

Krievijas impērijā, veidojot jaunu heraldisko sistēmu, izstrādāja gubernu ģerboņus, kas tika pielāgoti kopējai valsts heraldiskajai sistēmai, tomēr būtiski ir atzīt,

³⁴⁹ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. 176.-194.

³⁵⁰ Ibid, 183.

³⁵¹ Ibid, 182.

³⁵² Ibid, 182., 183.

³⁵³ Vidzemes-Kurzemes-Zemgales robežstabi. Valsts aizsardzības Nr.: 8542. *Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts.* Pieejams:

http://www.mantojums.lv/?cat=742&lang=lv&KS=OK&PROD=8542&prod_sect=9 [skatīts 15.06.2010]

ka tika saglabāta vēsturiskā simbolika. Krievijas impērijas laikā izveidotie ģerboņi sastopami arī kartogrāfiskajā materiālā.³⁵⁴

4.3. Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņu veidošana

Latvijas teritorijas Latgales daļas pilsētas atradās Vitebskas guberņas Polockas vietniecības sastāvā. Jau 1773. - 1774. gadā Heraldiskā kolēģija saņēma Baltkrievijas pilsētu ģerboņu projektus. Tā kā Mogiļevas un Polockas vietniecības pilsētām nebija ģerboņi, vajadzēja tos veidot no jauna. Šis darbs tika uzticēts heroldam Volkovam.³⁵⁵ Viņš izveidoja vienota stila Polockas vietniecības pilsētu ģerboņus. Ģerboņa vairoga augšējā daļa visu pilsētu ģerboņos bija vienāda, un tajā zelta laukā bija attēlots Krievijas impērijas simbols – melns divgalvainis ērglis. Ģerboņa vairoga apakšējā daļā tika attēlota Vitebskas guberņas ģerboņa pamatfigūra – jātnieks uz zirga, kurš vienā rokā tur vairogu, bet otrā paceltā rokā zobenu³⁵⁶ (42.att.), bet atšķirīgi bija veidota ģerboņu apakšējā daļa.³⁵⁷ Tādējādi visi Polockas vietniecības pilsētu ģerboņi tika veidoti pēc viena standarta. Lai pilsētu ģerboņi būtu savstarpēji atšķirīgi, katras pilsētas ģerbonī tika mainīta vairoga apakšējās daļas krāsa, piemēram, Polockas ģerbonī jātnieks bija attēlots sudraba laukā.³⁵⁸ Saskaņā ar šiem ģerboņu veidošanas principiem, Rēzeknes pilsētai tika izstrādāts ģerbonis, kurā vairoga apakšējā daļā jātnieks bija attēlots uz sermuļādas fona³⁵⁹ (43.att.), savukārt Ludzas pilsētas ģerbonī vairoga apakšējā daļa bija attēlota melna³⁶⁰ (44.att.).

Būtiskas izmaiņas, nonākot Krievijas impērijas sastāvā, skāra Daugavpils ģerboni. Iepriekšējais ģerbonis ar trīs sakrustotajiem šķēpiem, kā uzskata pilsētas ģerboņa pētnieks A.Gulbis, pastāvēja līdz 1772. gadam, kad Daugavpils kļuva par Pleskavas guberņas pilsētu, bet no 1777. gada par Polockas guberņas apriņķa pilsētu. Pilsētas ģerbonis tika pilnībā mainīts, lai tajā, tāpat kā Rēzeknes un Ludzas pilsētu ģerboņos, attēlotu divgalvaino Krievijas valsts ērgli un jātnieku zirgā (45.att.).³⁶¹ Turklāt jau pirms oficiālās ģerboņa apstiprināšanas pilsētā izvietoto Krievijas

³⁵⁴ Raid T. *Tabulae Livonia. Ducatum Estoniae et...1745. P.130-131., Liefland oder die Beyden ... 1798.P. 140-141. Tallin, 2002.*

³⁵⁵ Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* стр. 105.

³⁵⁶ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. 178.

³⁵⁷ Ibid.

³⁵⁸ Ibid, стр. 121.

³⁵⁹ Ibid, стр. 130.

³⁶⁰ Ibid, стр. 87.

³⁶¹ Gulbis A. Par Daugavpils ģerboni. 121.lpp.

karaspēka daļu karogā bija redzams Polockas ģerboņa jātnieks.³⁶² Tādējādi pirmo reizi pastāvēšanas vēsturē ģerboņus saņēma Latvijas teritorijas Latgales daļas pilsētu ģerboņi tika apstiprināti ar 1781. gada 21. septembra ukazu.³⁶³

Būtiskas izmaiņas piedzīvoja arī Latvijas teritorijas Vidzemes daļas pilsētas, kurām visām bija savi vēsturiskie ģerboņi. Rīga, tāpat kā citas pilsētas, pirmo reizi savas pastāvēšanas vēsturē saņēma ģerboni, kas tika apstiprināts centralizēti ar imperatores Katrīnas II ukazu 1788. gadā.³⁶⁴ Tiesa, savu ģerboni pilsētas rāte politiskajām pārmaiņām pielāgoja jau pirms 65 gadiem – 1723. gadā par godu Krievijas cara Pētera I vizītei Rīgā.³⁶⁵ Šīs izmaiņas pilsētas ģerbonī aizsāka izmaiņas karogā, kad pilsētas birģermeisters Melhiorš Vidauss (*Widau*) tā gada martā ierosināja pilsētas karogos vienā pusē attēlot ērgli, bet otrā pilsētas ģerboni. Tālāk sekoja Rīgas rātes ierosinājums pārveidot ģerboni. Minētais priekšlikums nāca no rātskunga Vilhelma Ludelofa (*Ludeloff*), kurš ierosināja nomainīt ģerboņa lauvas galvu pret ērgļa galvu un šādi pilsētas ģerboni attēlot arī militārajos karogos. Vēlāk tika pieņemts lēmums nomainīt vairoga turētājus lauvas ar Krievijas impērijas simbola – divgalvainā ērgļa – pusēm, bet Zviedrijas karaļa kroni nomainīja Krievijas imperatora kronis. Jau 1723. gada 1. aprīlī ērglis tika ieviests lietošanā (46.att.), taču šis lēmums izraisīja diskusijas rātskungu starpā. Jau minētais M. Vidauss uzskatīja, ka pilnībā mainīt pilsētas ģerboni neesot nekāda pamata, jo pilsētai ir savs vēsturiskais ģerbonis, kas veidots saskaņā ar heraldikas likumiem. Diskusiju rezultātā, rātskungiem nespējot vienoties, tika lūgts ģenerālgubernatora V. Repņina viedoklis. Viņa viedoklis bija viennozīmīgs – visu ģerbonī attēloto lauvas vietā nepieciešams attēlot Krievijas impērijas simbolu ērgli. Lai arī šis ieteikums bija saistošs, Rīgas rāte kārtējo nopietno diskusiju rezultātā nolēma divgalvaino ērgli izmantot tikai kā ģerboņa vairoga turētāju, bet vārtos atstāt lauvas galvu.³⁶⁶ Tomēr viens no senākajiem Rīgas ģerboņa attēliem, kuros redzams divgalvainais ērglis, pēc A. Buholca domām, ir datējams ar 1720-1730. gadu.³⁶⁷

³⁶² Ibid.

³⁶³ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр. XVIII, 26., 87., 130.,

³⁶⁴ Ibid, 127.

³⁶⁵ Buchholz, A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1898.* Riga, 1899. S. 87-97. (turpmāk - Buchholz A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723).

³⁶⁶ Ibid, S. 88-91.

³⁶⁷ Buchholz A. Über eine silberne vergoldete Schlüssel mit dem Wappen der Stadt Riga in der Keiserlichen Eremitage zu St.Petersburg. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899.* Riga., 1900. S. 18-21.

Pirmo reizi lūgumu iesūtīt izziņu par lietoto ģerboni Rīgas pilsēta saņēma 1726.gadā. Pilsēta iesniedza informāciju, norādot, ka ģerboņa vairoga turētāji ir divi ērgļi ar atvērtiem spārnem.³⁶⁸ Rezultātā 1788. gada oktobrī oficiāli apstiprinātajā Rīgas ģerbonī, saskaņā ar tā aprakstu, varēja redzēt zilā laukā attēlotu akmens mūri ar paceltiem dzelzs vārtiem, vārtos novietota kronēta lauvas galva, uz mūra divi torņi ar zelta karodziņiem galos, starp tiem krusta veidā saliktas divas atslēgas, bet virs tām zelta krusts un kronis.³⁶⁹ Taču vēl pirms pilsētas ģerboņa apstiprināšanas Rīgā dislocētās karaspēka vienības lietoja simboliku, kurā zelta vairogā zilā laukā attēloti divi sarkani torņi ar baltiem tornīšiem un starp tiem sarkani vārti, kuros redzama pistole un zem tās lauvas galva, torņiem abās pusēs bija novietīti melni pusērgļi, virs vārtiem divas sakrustotas atslēgas, bet virs tiem zelta krusts un kronis, zem torņiem un vārtiem zaļa zeme.³⁷⁰ Savukārt pilsētas zīmogā vēl 18.gadsimtā iespējams konstatēt simbolikas lietošanu bez Krievijas impērijas simbola ērgļa.³⁷¹ Tomēr vietniecības laikā pilsētas zīmogā konstatējams divgalvainais ērglis, uz kura krūtīm novietots Rīgas pilsētas ģerbonis.³⁷² Kā rāda 19.gadsimta kartogrāfiskais materiāls, tad divgalvainais ērglis kalpo kā torņu turētājs.³⁷³

Par ģerboņu lietošanu 19. gadsimtā saglabājusies daudz plašāka informācija nekā par iepriekšējiem periodiem. Pilsētas ģerbonis tika ieviests ikdienas lietošanā, īpaši pēc 1870.gada pilsētu reformas, kad pilsētu ģerboņus sāka izmantot amatu ķēdēs pilsētas galvas un citas ar pilsētas pārvaldi saistītas amatpersonas. Piemēram, pilsētas ģerbonis redzams Rīgas valdes locekļa amata ķēdē 19.gadsimta beigās.³⁷⁴ Ģerboņi tika izmantoti medaļās un žetonos, un tos lietoja pilsētas paspārnē esošas organizācijas. Rīgas rūpniecības izstādei par godu 1883. gadā tapusi medaļa E. Bakštada kaltuvē. Medaļas reversā attēlota sēdoša sieviete, kuras labā roka atbalstīta pret vairogu ar Rīgas lielo ģerboni. Tajā pašā gadā kaltuvē izlieta medaļa Mārtiņa Lutera 400. dzimšanas dienas piemiņai. Arī šīs medaļas reversā attēlots Rīgas lielais ģerbonis. 1888. gadā un 1895. gadā tapušas divas medaļas par godu Jelgavas izstādei,

³⁶⁸ Ibid, S. 90.; Mettig, C. Die Adler im Wappen von Riga. S.21.-22.

³⁶⁹ Wappen Baltischer Städte und Ämter. B.v. un g. ; Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13-20.Jahrhundert und über rigische Zunftsiegel. S.131.-132.

³⁷⁰ Buchholtz, A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723. S. 88.; Gailiša A. Rīgas pilsētas sardzes un gvardes karogi 17.-19.gs. *Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Senā Rīga. Pilsētas arheoloģija, arhitektūra un vēsture 6.* Rīga, 2009., 320.-321.lpp.

³⁷¹ LVVA, 4038.f., 2.apr., 1093.l., 30., 59., 65., 76., 118., 119., 124., 129., 138., 155., 159., 176., 191., 203., 211., 218., 232., 239.lp.

³⁷² LVVA, 221.f., 1.apr., 1.l.

³⁷³ Barzdeviča, M., Mīklāva, I. *Ķīpsala.* Rīga, 2008.,52.-53., 73.lpp.

³⁷⁴ Celmiņa I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados.* 151.lpp.

no kurām vienas reversā un otras aversā attēlots Kurzemes guberņas ģerbonis. Kurzemes guberņas ģerbonis attēlots arī 1895. gadā par godu IV Vispārējiem dziesmu un mūzikas svētkiem Rīgā kaltajā medaļā.³⁷⁵ 19. gadsimtā Vormsā tika uzstādīts pieminēklis M. Luteram, kuru greznoja 29 pilsētu, kuras bija aktīvas Reformācijas atbalstītājas un spēlēja nozīmīgu lomu šajā procesā, ģerboņi. (ģerboņa lietošanu skat. 47., 48., 49., 50., 51.) Neraugoties uz to, ka Rīga 19. gadsimtā lietoja ģerboni, kurā vairoga turētājs bija divgalvainais ērglis, pieminēklī tika attēlots ģerbonis ar 1349. gada simboliku, turklāt lēmums par šāda pilsētas ģerboņa attēlošanu tika saskaņots ar pilsētas vadību.³⁷⁶

1901. gadā V. Štrijs (*Stryk*) iesniedza izskatīšanai Rīgas vēstures un senatnes pētītāju biedrības sēdē Rīgas pilsētas ģerboņa reformu projektu, kuru biedrība atzina par pieņemamu (52. att.).³⁷⁷ Ap 1910. gadu vairākas pilsētas izvirzīja jautājumu par atgriešanos pie vēsturiskās simbolikas. Piemēram, Rīgas pilsētas valde izteica vēlmi atgriezties pie vēsturiskā pilsētas ģerboņa un 1910. gada 5. aprīlī Rīgas pilsētas Dome pieņēma lēmumu par tā saucamo zviedru laika ģerboņa atjaunošanu. Lēmums tā paša gada 14. decembrī tika nosūtīts Vidzemes guberņas gubernatoram, bet Heraldikas kolēģija to saņēma tā paša gada 15. decembrī.³⁷⁸ Nav ziņu, vai ģerboņa jautājuma risināšanai tika pievērsta uzmanība, taču Rīgas pilsētas ģerbonis palika nemainīts. Līdzīgi sastopamas ziņas par Aizputes un Ventpils pilsētu vēlmi atgriezties pie vēsturiskās simbolikas.³⁷⁹

Līdzīgi kā iepriekšējos laika periodos, pilsētas ģerbonis tika izmantots arī pilsētas zīmogā.³⁸⁰ Krievijas impērijas laikā Rīga oficiāli lietoja divus ģerboņa veidus. Vienā gadījumā divgalvainais ērglis bija ģerboņa vairoga turētājs, bet otrā gadījumā ērglis kalpoja kā ģerboņa torņa turētājs. Taču kā rādīja prakse, tika lietotas arī citas ģerboņa versijas, kurās Krievijas impērijas simbols nebija attēlots.

Gan ģerboņa vizuālas, gan aprakstā izmaiņas piedzīvoja Valmieras pilsēta. 1788. gadā apstiprinātajā ģerbonī liepa bija pārtapusi par ozolu un ģerboņa aprakstā

³⁷⁵ *Alva Latvijas mākslas amatniecībā VI – XX gadsimtā.* 143.-144.lpp.

³⁷⁶ Mettig, K. Über das Wapen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. S. 132.

³⁷⁷ Mettig K. Über das Wapen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1908.* Rīga, 1909. S.132.-133.

³⁷⁸ LVVA, 26.f., 1.apr., 445.l.; Feuerreisen A. Zur Frage der Rekonstrierung des Rigascher Stadtwappen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1909 und 1910.* Mitau, 1911. S.370.

³⁷⁹ Müller A. Ueber die Wappen der kleinen kurländischen Städte. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1907 und 1908.*, Mitau, 1910., S.304.

³⁸⁰ LVVA, 4038.f., 2.apr., 2338.l., 77.lp.

teikts, ka zelta laukā attēlota vērša galva, no kuras izaug ozols (53.att.).³⁸¹ Pēc vēsturnieka T.Pumpuriņa domām, šī neprecizitāte ieviesusies, jo, iespējams, ģerboņa aprakstā pirms tam nebija precīzi definēts, kāda koka suga attēlota.³⁸² Tomēr jāatzīst, ka ģerboņa attēlā redzamais koks ir grūti pieskaitāms kādai noteiktai koku sugai. Droši vien tāpēc 19. gadsimtā, neraugoties uz simbolikas izmaiņām, ierasta prakse bija turpināt lietot ģerboni, kurā tomēr tika attēlota liepa.³⁸³ Visu Vidzemes guberņu pilsētu pārstrādātie ģerboņi ar ukazu tika apstiprināti 1788.gada 4.oktobrī (54., 55.att.).³⁸⁴

Tā kā Kurzemes guberņa tika izveidota tikai 1795. gadā, tad tajā ietilpstošo pilsētu heraldiku iepriekšējie likumi neskāra. 1836. gada 12. novembrī tika izdots īpašs Krievijas impērijas Iekšlietu ministra cirkulārs. Tā galvenā prasība bija izveidot Kurzemes guberņas pilsētu ģerboņu projektus. Šajā gadā tika apkopoti visu desmit Kurzemes guberņas pilsētu ģerboņu apraksti, kurus papildināja ziņas par pilsētu vēsturi un pilsētu tiesību piešķiršanu. Taču no šīm pilsētām tikai Grobiņai bija izdevies pilsētas maģistrāta dokumentos atrast informāciju par pilsētas ģerboņa piešķiršanu.³⁸⁵ Pilsētu apkopotā informācija sniedz arī liecības, kādus ģerboņus un kādās krāsās pilsētas lietojušas. Piemēram, Jelgavas ģerbonī purpura laukā bija attēlota kronēta aļņa galva, uz kuras krūtīm bija Ketlera katla kāsis, Sigismunda Augusta iniciāļi SA un Stefana Batorija simbols vilka žoklis. Bauska lietojusi vienu no hercogistes simboliem – lauvu, savukārt Liepājas lauva bijusi sarkana zilā laukā. Piltene izmantojusi divus ģerboņus, no kuriem vienā attēlots mūris, bezants un Andreja krusta veidā salikti ziņļi, bet otrs bijis ar trim torņiem.³⁸⁶ Aizpute par savu ģerboni minējusi svēto ar nimbu un rožukroni un kausu, attēlots rūtotā laukā, bet Grobiņas pilsētas simbols dzērve bija attēlota sudraba laukā.³⁸⁷

Visu pilsētu ģerboņu apraksti un zīmējumi bija izstrādāti un sagatavoti 1844. gada pavasarī.³⁸⁸ Taču tikai 1846. gada 11. martā Kurzemes guberņas pilsētām ģerboņi tika oficiāli apstiprināti. Piemēram, Jelgavai 1846. gadā ar cara Nikolaja I (1825-1856) ukazu tika apstiprināts pilsētas ģerbonis, kura apraksts bija šāds: purpura

³⁸¹ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр. 34.

³⁸² Pumpuriņš T. Valmieras pilsētas un apriņķa ģerboņi. *Valmieras muzeja raksti.* 2000.18.maijs.

³⁸³ LVVA, 5561.f., 3.apr., 270.l.

³⁸⁴ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр.24., 27., 34., 127.

³⁸⁵ LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 1.lp.; 4038.f., 2.apr., 2248.l., 20 lp.

³⁸⁶ LVVA, 652.f., 2.apr., 21.l., 16., 26., 29., 31., 32., 35., 38., 40.-41., 49., 51., 53.-55., 80.lp.

³⁸⁷ LVVA, 4038.f., 2.apr., 2248.l., 3., 7., 8., 16., 17., 19.lp.

³⁸⁸ LVVA, 795.f., 2.apr., 623.l.; 1.f., 7.apr., 4.l., 53., 55.-56.lp.

laukā heraldiski pa labi vērsta ar zelta kroni rotāta aļņa galva ar ragiem dabīgā krāsā, uz tā kakla hercogu Ketleru dzimtas ģerbonis: sudraba katla kāsis, kas ietver sarkanu lauku, kura kreisajā pusē latīņu burti S un A (Sigismundus Augustus), bet pa labi Batoriju ģerbonis: sudraba vilka žoklis ar trīs zobiem; virs abām figūrām zelta kronis.³⁸⁹ Vienīgā Kurzemes guberņas pilsēta, kurai 1846.gadā ģerbonis netika apstiprināts, bija Aizpute.

Aizputes ģerboņa tapšanas gaita izvērtās salīdzinoši sarežģītāka, atspoguļojot pilsētu ģerboņu veidošanas procesa norisi un īpatnības Krievijas impērijā. Aizpute sākotnēji vēlējās pilsētas ģerbonī attēlot pilsētas svēto aizgādni (56.att.), tāpēc pilsētas piedāvātajā ģerboņa projektā bija attēlots ar zilām līnijām rūtots zelta lauks, kurā redzams līdz pusei attēlots pilsētas svētais aizgādnis brūnā mūka apmetnī ar kapuci un nimbu virs galvas, uz viņa krūtīm bija novietota labā roka, bet kreisajā rokā svētais turēja zelta kausu un sudraba lakatu. Šo apstiprināšanai virzīto, kā minēts pilsētas sagatavotajā paskaidrojumā, pārveidoto vēsturisko pilsētas ģerboni, 1846. gadā Heraldikas kolēģija noraidīja kā neizdevušos, norādot uz tā samākslotību un nevēsturiskumu.³⁹⁰ Tāpēc tika ierosināts veidot jaunu pilsētas simbolu, kas būtu vairāk atbilstošs tās statusam. 1847. gada decembrī tika iesniegts jauns pilsētas ģerboņa projekts, kuru bija zīmējis K. Folkmans. Šis ģerboņa projekts uzskatāms par pirmo ainaviskā manierē (kas bija ļoti raksturīga pieeja jau nākamajā pilsētu ģerboņu veidošanas periodā) izstrādāto pilsētas ģerboni. Šajā ģerboņa projektā kalna galā bija attēlots baznīcas tornis, no kalna nogāzes iztecēja avots, kuram blakus uz akmens plāksnes zem bīskapa zižļa atradās pergamenta tīstoklis ar gada skaitli „1378”. Visi ģerboņa elementi bija attēloti dabiskās krāsās. Šoreiz ģerboņa aprakstā tika pamatota arī katra simbola izvēle: baznīca esot Kurzemes kapitula baznīca, kas saglabājusies no viduslaikiem, savukārt avots un pergamenta tīstoklis simbolizējot vēsturiskos notikumus pilsētas izveidē, ņemot vērā, ka pilsētu dibināja garīgais kapituls un vietu tai dāvājis toreizējais Kurzemes bīskaps Otons. Pilsētas dibināšanas gadaskaitli „1378” savukārt apliecināja Aizputes pilsētas arhīva dokuments par Rīgas pilsētas tiesību piešķiršanu Aizputei 1378. gada 23. februārī.³⁹¹ Šo rūpīgi izstrādāto un

³⁸⁹ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр. 93., 127.; Mettig, C. *Über eine Beschreibung der kurländischen Städtewappen (1837-1846).* *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1910.* Riga., 1911. S.95.

³⁹⁰ LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 61.-62.lp.

³⁹¹ LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 80.lp.

detalizēti pamatoto, bet vienlaikus pilnīgi „neheraldisko” ģerboņa projektu noraidīja, galīgajā variantā saglabājot atsevišķus tā elementus. Aizpute bija vienīgā Kurzemes guberņas un visas Latvijas teritorijas pilsēta, kuras ģerbonis tika apstiprināts tikai 1850. gada 27. janvārī, un tas bija šāds: sudraba laukā sarkanu ķieģeļu mūris ar vārtiem un torni, virs kura novietots Krievijas valsts karogs, bet virs vārtiem četrdaļīgs mazais vairodziņš; divās tā augšējās daļās novietots Kurzemes guberņas ģerbonis, bet trešajā zelta laukā – balta zaķa ķepa, kas simbolizē Aizputi (vācu valodā *Hasenpoth* – zaķa ķepa); abās vārtu pusēs pa vienai bronzas plāksnei – uz labās puses plāksnes gadaskaitlis „1378”, kad tika iegūtas pilsētas tiesības, bet uz otras plāksnes – gadaskaitlis „1795”, kad, pievienojot Kurzemes un Zemgales hercogisti Krievijas impērijai, tika izveidota Kurzemes guberņa.³⁹² Tomēr vēl pēc pilsētas ģerboņa apstiprināšanas 1850.gadā bija mēģinājumi atgriezties pie pilsētas ģerboņa, kurā būtu attēlots mūks.³⁹³

1795. gadā pilsētas tiesības tika piešķirtas Tukumam. Līdz ar pilsētu tiesību piešķiršanu aktualizējās jautājums par pilsētas simboliku. 1798. gada 28. oktobrī tika pieņemts ukazs, saskaņā ar kuru pilsētai tika dotas tiesības lietot savu ģerboni, nekonkretizējot tā izskatu. Līdz tam Tukums kopš pilsētas tiesību piešķiršanas brīža pilsētas maģistrāta zīmogā izmantoja Krievijas impērijas simbolu divgalvaino ērgli, kuram uz krūtīm novietotajā vairodziņā bija attēlots jātnieks, bet ērglis labajā kājā tur krustu, kreisajā zizli.³⁹⁴ Interesanti atzīmēt, ka vēl atrodies Kurzemes un Zemgales hercogistes sastāvā, Tukums kā savu simbolu tiesas zīmogos 18.gadsimtā lietoja hercogistes ģerboni.³⁹⁵ 1836. gadā oberhauptmanis Gideons fon Štempels piedāvāja ģerboni, kurā būtu attēlots zaļš kalns ar vienu egli tā virsotnē.³⁹⁶ 1839. gada 9. februāra ziņojumā Baltijas ģenerālgubernatoram grāfam M. I. fon der Pālenam Jelgavas civilgubernators norādīja, ka Kurzemes guberņā ģerboņi ir 10 pilsētām, izņemot Tukumu. Tā kā Tukuma apkārtnē ir kalnaina, tad tika piedāvāts Tukuma pilsētas ģerboņa apraksts: sudraba laukā ar eglēm apaudzis zaļš kalns.³⁹⁷ Tukumam 1846. gada 11. martā ar ukazu apstiprināja ģerboni, kura apraksts bija šāds: sudraba

³⁹² LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 83.-84.lp.; Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi Kurzemes guberņā (18.gs. beigās - 20.gs. sākums). 32-33.lpp

³⁹³ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.148.

³⁹⁴ LVVA, 5561.f., 2.apr., 191.l.; 3.apr., 292., 293., 294., 334., 347.l.; Wappen Baltischer Städte und Ämter. B.v. un g. S. 28.

³⁹⁵ LVVA, 5561.f., 3.apr., 118.l., 172.l., 193.l.

³⁹⁶ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S.147.; Mettig, C. Bemerkungen über die Wappen von Goldingen, Hasenpoth und Tuckum. S.6.-7.

³⁹⁷ LVVA, 1.f., 7.apr., 4.l., 11.-12.lp.; Šnē, S. Latvijas pilsētu un teritoriālā heraldika. 22.lpp.

laukā ar priedēm apaudzis augsts, zaļš kalns (57.att.). Turklāt piebilde vēstīja, ka šis ir uzskatāms par pilsētas vēsturisko ģerboni.³⁹⁸ Šis gadījums ir piemērs, kad ģerboņa zīmējums atšķiras no apraksta, jo ģerboņa attēlā viennozīmīgi redzams ar eglēm, nevis ar priedēm apaudzis kalns. Tāpat nav korekti norādīts, ka pilsētai piešķirts vēsturiskais ģerbonis, ja zināms, ka šāds ģerboņa projekts tapis, kā minēts iepriekš, tikai 1836.gadā. Jāatzīmē, ka Tukuma ģerboņa 19.gadsimtā izveidotā simbolika ar stilistiskām izmaiņām ir saglabājusies līdz mūsdienām.

Neraugoties uz esošo vēsturisko pilsētas ģerboni, mainīts tika arī Piltenes pilsētas ģerbonis, tagad apvienojot vienā ģerbonī abus līdz tam paralēli lietotos pilsētas simbolus. Tajā tika apvienota senākā zināmā Piltenes ģerboņa simbolika un Piltenes tiesas zīmogs, par ko tika runāts darba iepriekšējā nodaļā. Tādējādi tika izveidots ģerbonis, kura vairogs bija dalīts, tā augšējā daļā saglabājās daļa no vēsturiskā simbola – bezants un Andreja krusta veidā salikti bīskapa zižļi, savukārt apakšējā daļā vietu ieņēma tiesas zīmoga attēlotie trīs torņi (58.att.).³⁹⁹

Ventspils pilsētas zīmoga savukārt vēl 19.gadsimta vidū tika attēlots ģerbonis renesanses stila vairogā. Līdzīgi arī Bauskas pilsēta ar 1844.gadu datētā zīmoga lietoja renesanses stila vairogā attēlotu pilsētas ģerboni.⁴⁰⁰ Savu jauno ģerboni pilsētas zīmoga attēloja arī Limbaži.⁴⁰¹ Kuldīgas pilsēta jau 1807.gadā lietoja jaunu zīmogu, kurā Svētā Katrīna bija attēlota stāvoša uz puķaina pamata.⁴⁰² Taču, piemēram, Jaunjelgava un Liepāja zīmogus turpināja lietot ģerboņus, kas neatšķīrās no iepriekšējā periodā lietotajiem ģerboņiem.⁴⁰³

Kurzemes guberņas pilsētu ģerboņi ar ukazu tika apstiprināti 1846.gada 11.martā (59., 60., 61., 62., 63., 64., 65., 66. att.).⁴⁰⁴ Izņemot Aizputes pilsētas ģerboni, kura apstiprināšana aizkavējās ilgā ģerboņa izstrādes procesa dēļ. Pilsētas ģerbonis tika apstiprināts 1850.gadā.⁴⁰⁵

³⁹⁸ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр. 155.

³⁹⁹ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр. 119.

⁴⁰⁰ LVVA, 767.f., 1.apr., 70.l., 1.lp.; 795.f., 2.apr., 616.l., 31.lp.; 5561.f., 3.apr., 291., 301., 304.l.; 7363.f., 3.apr., 576.l., 6.lp.;

⁴⁰¹ LVVA, 5561.f., 3.apr., 298., 330., 341.l.

⁴⁰² LVVA, 5561.f., 3.apr., 320.l.

⁴⁰³ LVVA, 5561.f., 3.apr., 282., 284., 287., 295., 296., 305a, 311, 312., 329., 330., 337., 348., l.;

⁴⁰⁴ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год.* стр. 10., 31., 41., 43., 83., 93., 119., 160., 172.,

⁴⁰⁵ Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. S. 140.

Kopumā var atzīmēt, ka Heraldikas kolēģija veltīja īpašu uzmanību Baltijas pilsētām, izstrādājot to ģerboņus. Baltijas pilsētu ģerboņiem ņēma vērā, ka šo reģionu pilsētām ir bijuši vēsturiskie ģerboņi, kurus tās lietoja arī 18. gadsimta beigās. Tāpēc Heraldiskā kolēģija darbu pie Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņu izstrādes uzsāka, apkopojot ziņas par šīs teritorijas vēsturiskajiem pilsētu ģerboņiem. Vienlaicīgi tika veikta aptauja un pieprasīta informāciju par to pilsētu iespējamo simboliku, kurām nebija vēsturiskie ģerboņi.⁴⁰⁶ Tādā veidā pie vienota stila pilsētu ģerboņiem tika Rēzekne, Ludza un Daugavpils.

Pirmā Pasaules kara laikā, daļai Latvijas teritorijas nonākot vācu okupācijas zonā, vācu varas iestādes ļāva Liepājas pilsētai izlaist pašai savas naudas zīmes, līdzīgi šajā laikā naudu izlaida arī Jelgava un Ventspils, kā arī Rīga. Līdz ar to uz dažāda nomināla naudas zīmēm tika attēlots arī attiecīgās pilsētas ģerbonis.⁴⁰⁷

Kopumā jāsecina, ka Latvijas teritorijas Kurzemes un Vidzemes daļas pilsētas pārsvarā saglabāja vēsturisko simboliku, to attiecīgi novienādojot un vizuāli noformējot. Taču izmaiņas 18. gadsimta beigās un 19.gadsimtā piedzīvoja visu pilsētu ģerboņi, tikai tās bija atšķirīgas. Lielāko un nozīmīgāko Latvijas pilsētu ģerboņu, piemēram, Rīgas un Jelgavas, simboliku skāra būtiskas izmaiņas. Latgales pilsētu ģerboņi tika veidoti no jauna, savukārt Daugavpils ģerbonī vērojamas nevis vēsturiskās simbolikas izmaiņas, bet pilnīgi jaunas simbolikas veidošana.

4.4. Ģerboņos izmantotā simbolika

Tā kā Heraldikas kolēģija, veidojot guberņu un pilsētu ģerboņus, saglabāja vēsturisko simboliku, tad šajā posmā ir tikai atsevišķi jauninājumi, kas konstatējami lietotajā simbolikā. Svarīgākais jaunums pilsētu ģerboņos bija to papildināšana ar kroņiem.⁴⁰⁸ Krievijas heraldikas pētnieki uzskata, ka pilsētu ģerboņu kroņu veidošanas tradīcija Krievijas impērijā aizsākās 1730.gadā ar grāfa Burharda fon Miniha sastādīto ģerboņa grāmatu (*гербовник Миниха*). Tajā bija apkopoti aptuveni 80 provinču un pilsētu ģerboņi, un šī ģerboņu krājuma mērķis bija armijas pulku ģerboņu apstiprināšana. Taču pēc tā izdošanas ģerboņus apstiprināja ne tikai pulkiem, bet arī guberņām.⁴⁰⁹ Kā uzskata Krievijas heraldikas pētnieks un Krievijas Federācijas

⁴⁰⁶ Ibid, стр. 106.

⁴⁰⁷ Дусмане, К., Вēciņš Ē. *Nauda Latvijā*. Rīga. 120.-131.lpp.

⁴⁰⁸ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год*. стр. XXII.

⁴⁰⁹ Медведев, М. Система территориальных корон 1730 года и гербовник Миниха. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 07.09.2010.]

Prezidenta Heraldikas padomes padomnieks M. Medvedevs, tad tieši šis ģerboņu krājums bija lūzuma punkts Krievijas heraldikas vēsturē, jo tas bija pirmais Krievijas teritoriālo ģerboņu apkopojums.⁴¹⁰ 18. gadsimtā Eiropas heraldikā rangu kroņi pilsētu heraldikā vēl netika lietoti. Pēc krievu heraldikas vēsturnieku domām, Krievijas impērija bija pirmā valsts, kurā tie tika ieviesti.⁴¹¹ Mūra kroņi Eiropas heraldikā parādījās tikai 19. gadsimta sākumā, kur tos ieviesa Francijā. Savukārt I. Lancmanis uzskata, ka plašāk pilsētu heraldikā mūra kroņi tika lietoti Vācijā, savukārt Baltijas pilsētām tie konstatējami retos gadījumos.⁴¹² Līdz tam atsevišķas pilsētas lietoja sava senjora (karaļa, grāfa u.c.) kroņus.⁴¹³

Pilsētu mūra kroņi bija un joprojām ir pilsētu heraldikas iezīme. No 1850. gada šie kroņi nostabilizējās Krievijas impērijas pilsētu heraldikā. Jāatzīmē, ka pirmā pilsēta Krievijas impērijā, kurai 1850. gadā tika piešķirts zelta mūra kronis, bija Aizpute. 19. gadsimtā tika ieviesta arī kroņu gradācija. Gubernas pilsētām bija atļauts lietot imperatora kroni, mūra kroni varēja izmantot rangā zemākas pilsētas, un bija daļa pilsētu, kurām bija jāiztiek bez kroņa. Šī ranga kroņu hierarhija oficiāli tika apstiprināta 1851. gadā ar imperatora Nikolaja I (1825-1855) lēmumu. Taču sistēma tomēr darbojās haotiski un nebija līdz galam izveidota. Līdz pilnībai apdzīvoto vietu un tajā skaitā pilsētu heraldiku sakārtoja cara Nikolajs II (1894-1914) valdīšanas laikā, kad pilsētu ģerboņu projektus izstrādāja barons B. Kone. Pilnībā jaunā kroņu sistēma tika ieviesta 1857. gadā, paredzot gan to formas, gan krāsu atšķirības. Šajā gadā izdotie noteikumi, kas bija apstiprināti ar cara ukazu, reglamentēja ģerboņu rotājumu, piemēram, kroņu, lenšu u. c. lietošanu, kā arī noteica gubernas ģerboņu lietošanu pilsētu ģerboņos.⁴¹⁴ Saskaņā ar tiem, piemēram, zelta mūra kronis ar pieciem dzeguļiem, no kuriem katrs dalīts vēl ar trim dzeguļiem, pienācās gubernas pilsētām, kurās dzīvoja vairāk kā 50 tūkstoši iedzīvotāju. Savukārt mūra kronis ar trim dzeguļiem, kuri sadalīti vēl ar trim dzeguļiem, pilsētām, tika paredzēts pilsētām, kuras

⁴¹⁰ Ibid.

⁴¹¹ Медведев, М. Муниципальные короны. Рабочая концепция отдела по обеспечению деятельности Геральдического совета при Президенте РФ. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]; Медведев, М., Шелковенко, М. Российская историческая городская корона. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]

⁴¹² *Wappenfibel. Handbuch der Heraldik*. 15. Auflage. Neustadt an der Aisch, 1967. S. 92. (turpmāk - *Wappenfibel. Handbuch der Heraldik*); Lancmanis I. *Heraldika*. 176.lpp.

⁴¹³ Rangu kroņi Rietumeiropas heraldikā pazīstami kopš 16. gadsimta, kad tos lietoja aristokrātija. Skat. *Wappenfibel. Handbuch der Heraldik*. S.90.-94.lpp.; Lancmanis I. *Heraldika*, Rīga, 2007., 173.-176.lpp.

⁴¹⁴ Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год*. стр. XXV-XVII

bija bijušo gubernas centru statusā ar 50 tūkstošiem iedzīvotājiem. Vienkāršs sudraba mūra kronis ar trim dzeguļiem bijušajiem apriņķa centriem.⁴¹⁵

Jauna iezīme aplūkojamajā periodā bija jātnieka simbolikas ieviešana municipālajā heraldikā. Jātnieks Latvijas municipālajos ģerboņos bija sveša parādība un, raugoties arī tālākajā ģerboņu veidošanas procesā, nekad nav ieņēmis būtisku vietu Latvijas pilsētu ģerboņos. Kopumā pilsētu ģerboņi saglabāja savu vēsturisko simboliku un arī no jauna radītie ģerboņi saglabāja lokālās īpatnības. Tā, piemēram, Tukuma ģerbonis iekļāvās Kurzemes ģerboņu kontekstā, un tā simbolika bija vienota ar vēsturiskajiem citu Kurzemes gubernu ģerboņiem. Tāpat arī Latgales pilsētu ģerboņi, kas tika veidoti pilnībā no jauna, iekļāvās kopējā Polockas gubernas pilsētu ģerboņu veidošanas sistēmā. Šāda ģerboņu veidošanas politika, kad ģerboņos izmantotās figūras ir visām pilsētām vienādas un atšķirīgas ir tikai ģerboņos izmantotās krāsas un metāli, bija pilnīgs jaunums Latvijas municipālās heraldikas vēsturē. Šie ģerboņi uzskatāmā veidā apliecināja pilsētu piederību vienam noteiktam reģionam. Pozitīvi vērtējams, ka pilsētas, kurām bija vēsturiskā simbolika, drīkstēja to saglabāt. Līdz ar to netika izjaukta ģerboņu veidošanas tradīcija un ģerboņu attīstībā nav novērojams pārrāvums. Šajā laika periodā pārveidotajos Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņos tika izmantota vecā heraldiskā simbolika, taču tā tika ielikta pavisam jaunā ietvarā. Līdz ar to ļoti svarīgu lomu ieguva ģerboņa apraksts, jo aplūkojamā perioda ģerboņu mākslinieciskais izpildījums ir pilnīgi atšķirīgs no iepriekšējos periodos novērotā.

Šim laika periodam raksturīga noteikta likumdošanas sistēmas ieviešana, kas aptvēra gan ģerboņu veidošanu un izgatavošanu, gan to apstiprināšanu. Krievijas impērijā ģerboņi pēc to sastādīšanas bija jāapstiprina Augstākajai slepenajai padomei.⁴¹⁶ Turklāt ļoti nozīmīgi bija, ka pirmo reizi ģerboņu apkopojumi (gan attēli, gan apraksti) tika publicēti.⁴¹⁷

Pirmo reizi Krievijas impērijā 18. gadsimta vidū valsts līmenī tika risināti pilsētu heraldikas jautājumi, un pilsētu ģerboņi tika apstiprināti centralizēti ar augstāko normatīvo aktu – cara ukazu. Pilsētām, kuras atradās Krievijas impērijas sastāvā, ģerboņi tika apstiprināti centralizēti pēc pilsētu iedalījuma gubernās. Municipālo

⁴¹⁵ Медведев, М. Муниципальные короны. Рабочая концепция отдела по обеспечению деятельности Геральдического совета при Президенте РФ. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]; Медведев, М., Шелковенко, М. Российская историческая городская корона. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]

⁴¹⁶ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. Москва, 1990. стр.183.

⁴¹⁷ Die Wappen der Courländischen Städte. *Inland*. 1837. 16 juni, N.24. S. 398-400.; Винклер, П.П. фон. Сост. *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год*.

ģerboņu veidošana aizsākās 18. gadsimta 20. gados, un process mijās ar pacēluma un atslābuma periodiem līdz 19. gadsimta vidum. 19. gadsimta vidū pēc vairāk nekā simts gadu darba, tika izveidots īpašs pilsētu ģerboņu reģistrs, un tajā tika minētas arī pilsētas, kurām vēl nebija sava ģerboņa. 19. gadsimta beigās var konstatēt, ka praktiski visas pilsētas, apgabali un guberņas Krievijas impērijā bija ieguvušas savu ģerboni.

Lielākā daļa pilsētu ģerboņu tika izveidoti tieši laika posmā no 1775.-1785. gadam.⁴¹⁸ Liela nozīmē Krievijas teritoriālo un pilsētu ģerboņu veidošanā bija militārajai sfērai. Tieši Kara kolēģija regulāri pieprasīja, lai pilsētām, kurām nav savi ģerboņi, tie tiktu pēc iespējas ātrāk izveidoti.⁴¹⁹ Visi ģerboņi Krievijas impērijā, kā jau minēts iepriekš, tika izstrādāti vienotā stilā, ievietojot ģerboņus vienādos franču stila vairogos. Atkarībā no pilsētu lieluma tika noteikta ranga kroņu lietošana pilsētu ģerboņos. Pirmo reizi Krievijas impērijas pilsētas centralizēti saņēma ne tikai ģerboni, bet arī ģerboņu aprakstu. Līdz Krievijas Heraldikas kolēģijas pieprasījuma pilsētām iesniegt to vēsturisko ģerboņu attēlus un aprakstus, pilsētu heraldikas lietās valdīja liela nesakārtotība, jo, kā pierādīja prakse, tikai nedaudzas pilsētas bija gatavas iesūtīt savas pilsētas simboliku atbilstoši izvirzītajām prasībām – pilsētas ģerbonis krāsās un tā apraksts, kā arī vēsturisks pilsētas ģerboņa pamatojums. Parasti tikai līdz ar pieprasījuma saņemšanu pilsētu maģistrāti sāka apkopot nepieciešamo informāciju.

Kopumā pilsētu ģerboņu veidošanā, apstiprināšanā un lietošanā Krievijas impērijā vērojami gan kāpumi, gan kritumi. Tas gan neietekmēja kopējo procesu, jo 18.-19.gadsimtā var runāt par Heraldiskās kolēģijas darbības pārrāvumiem, bet jāteic, ka ieviestie ģerboņu izstrādes principi saglabājās nemainīgi. Jau 1720.gados, izstrādājot ģerboņus, bija izvirzīts mērķis veidot ģerboņus, kas ir pielāgoti konkrētās vietas specifikai. Municipālie ģerboņi aplūkojamajā laika periodā veidojās centrālās valdības iniciētu, vadītu un virzītu reformu rezultātā, atspoguļojot impērijas tieksmi pēc vienveidīgiem un politiski lojāliem simboliem, lai gan vienlaikus respektējot reģionālās pagātnes attīstību.

⁴¹⁸ Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.*. стр. 88.

⁴¹⁹ Лакиер, А.Б. *Русская геральдика*. стр.183

5. NODAĻA

Municipālā heraldika Latvijas Republikā 20.gs. 20.-30.gados

1918. gada 18. novembrī tika proklamēta Latvijas Republika, tā ievadot jaunu laikmetu Latvijas vēsturē. Sākotnēji primārais jaundibinātās valsts uzdevums bija sakārtot politisko un saimniecisko sistēmu, taču uzmanība tika veltīta arī jaunās valsts simbolikai.

5.1. Latvijas Republikas ģerboņa izveidošana un ieviešana

Kad pēc 1917. gada Februāra revolūcijas aktuāls kļuva jautājums par autonomas Latvijas izveidošanu, mākslinieks Ansis Cīrulis (1883-1942) izveidoja pirmo ģerboņa projektu jeb, kā tolaik to dēvēja, tas bija „mēģinājuma uzmetums autonomās Latvijas Republikas ģerbonim”, kurā „uz sarkana pamata, pār zaļiem laukiem balta uzlēcoša saule, saulei vidū BL – brīvās Latvijas pirmie burti”.⁴²⁰

Lai radītu patiesi pārlicinošu nacionālo simboliku, kas palīdzētu apvienot Latvijas iedzīvotājus, 1918. gada 19. novembrī Latvijas Tautas padomes prezidijs nolēma rīkot konkursu valsts ģerboņa izstrādāšanai. Tajā ar darbiem piedalījās mākslinieki A.Cīrulis, B.Dzenis, V.Tone un K.Ubāns. Par izsludinātā konkursa uzvarētāju kļuva tēlnieks Burkards Dzenis (1879–1966).⁴²¹ Viņš rakstīja saviem draugiem, ka iedvesmu ģerboņa radīšanai esot smēlies no latviešu tautasdziesmas: „Karavīri bēdājās, asiņaina gaisma aust; nebēdājiēt karavīri, sudrabota saule lēks”. Asiņainās gaismas un sudrabotās saules motīvu ģerboņa autors papildināja ar zaļās zemes un tautas likteņupes Daugavas motīviem. Latvijas Republikas ģerbonī bija attēlota sarkanā laukā uzlecoša saule ar 17 pamīšus izvietotiem taisniem un laužtiem stariem, kas paceļas uz sarkana fona, bet ģerboņa apakšējā daļā bija attēlota zaļa zeme un upe. B.Dzenis savulaik rakstīja, ka pats nezinot, kurš ģerbonī ievietojis sarkanbaltsarkano krāsu joslu nacionālā karoga krāsu samēros.⁴²² Saules staru skaits atbilda toreizējam apriņķu skaitam Latvijā, bet saules motīvs bija aizgūts no 1. Daugavgrīvas strēlnieku bataljona karoga un šī bataljona krūšu un cepuru nozīmēs izmantotās simbolikas, kuru autors bija jau minētais mākslinieks A. Cīrulis. Saules centrā bija novietots burts L (Latvijas vārda sākumburts) un trīs piecstarainas

⁴²⁰ Pumpuriņš T. *Sarkanbaltās – Latvijas karoga krāsas*. Rīga, 2000. 82., 86.lpp. (turpmāk - Pumpuriņš T. *Sarkanbaltās – Latvijas karoga krāsas*)

⁴²¹ Rieksts J. Latvijas ģerboņa lietā. Latvijas Sargs. Nr.14. 1921.19.janvāris.

⁴²² Ibid, 123.lpp.

zvaigznes, kas simbolizēja trīs kultūrvēsturiskos novadus Latvijas Republikā – Vidzemi, Latgali un Kurzemi (kopā ar Augšzemi un Zemgali). Baltā josla karoga vidū simbolizēja Daugavu, bet sarkanā krāsa – abos Daugavas krastos izlietās latviešu asinis. Šādu valsts ģerboni, kurš tika dēvēts par „saules motīvu”, 1918. gada 6. decembrī apstiprināja Latvijas Tautas Padome (67.-73.att.).⁴²³

1920. gada 1. maijā darbu uzsāka Satversmes sapulce. Tās ievēlētā Satversmes komisija atzina par nepieciešamu izstrādāt jaunu valsts ģerboni, jo lietotais „saules motīvs” neatbilda heraldikas noteikumiem. 1920. gada 17. septembrī Satversmes sapulces Satversmes komisija ievēlēja Heraldisko apakškomisiju, kuras uzdevums bija valsts ģerboņa zīmējumu konkursa sagatavošana un likumprojekta par valsts karogu un ģerboni sagatavošana. Komisijā ievēlēja trīs deputātus – M. Skujenieku, A. Bergu un J. Goldmani.⁴²⁴ 1920. gada 23. novembrī tika izsludināts konkurss jauna valsts ģerboņa izveidei, kurā viena no obligātām prasībām bija attēlot trīs zvaigznes. Izvērtēšanai tika iesniegti 53 ģerboņa projekti, un to izskatīšanai tika izveidota žūrijas komisija. Balsošanas rezultātā visvairāk balsu saņēma divi ģerboņa projekti, kuru moto attiecīgi bija „Vapenis un tautas vairogs” un „Tēvu zemes brīvību pirsim mēs ar asinīm”.

Iesniegtos projektus no heraldiskā viedokļa vērtēja pieaicinātais heraldikas eksperts, vācbaltiešu vēsturnieks Hermanis fon Bruinings. Lai gan 28. februārī Satversmes sapulces heraldikas apakškomisija nolēma piešķirt trīs pirmās godalgas, tomēr tika izsludināts jauns slēgts konkurss, kurā piedalījās četri komisijas pieaicināti mākslinieki. Zināms, ka 1921. gada 28. maijā ģerboņu skices bija izstrādātas, taču komisijas sēžu protokolos trūkst sīkākas ziņas par šiem projektiem un uzreiz sekoja jau sagatavots lēmums par valsts ģerboni. Konkursā par labāko tika atzīts mākslinieka Viļa Krūmiņa (1891–1959) izstrādātais valsts ģerboņa projekts. Par ģerboņa pamatelementu arī šajā gadījumā bija izmantota saule, kas simbolizēja tautas brīvību, stilizēts ozollapu vijums – latviešu tautas varenību un patstāvību, bet sarkanbaltsarkanā lente – nacionālās krāsas. Ģerbonī tika ietverti klasiskie heraldikas elementi – lauva (pēctecība no Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerboņa, kur tā simbolizēja vienu no hercogistes daļām – Kurzemi) un grifs, kas Latvijas municipālās heraldikas vēsturē, kā minēts iepriekš, zināms kopš Pārdaugavas hercogistes laikiem. Lai iesniegtu ģerboni Satversmes sapulcei apstiprināšanai, to pilnveidoja mākslinieks

⁴²³Holšteine-Līdace M. Latvijas ģerboņa meistars. *Rīgas Balss*. 1998.28.01.

⁴²⁴LVVA, 5486 f., 1. apr., 103. l., 2., 29. lp.

Rihards Zariņš (1869–1939). Iespējams, ka tieši tāpēc, runājot par Latvijas Republikas ģerboņa autoru, parasti tiek minēts R. Zariņa, nevis V. Krūmiņa vārds.

Jaunizveidoto republikas ģerboni Satversmes sapulce izskatīja un apstiprināja 1921. gada 15. jūnija sēdē, vienlaicīgi ar Latvijas Republikas karogu. Satversmes sapulces deputātus ar jaunizveidoto Latvijas Republikas ģerboni iepazīstināja heraldikas apakškomisijas loceklis Marģeris Skujenieks (1866–1941). Viņš norādīja, ka Latvijas Republikai nav sava oficiāli apstiprināta ģerboņa, un paskaidroja, ka līdz šim lietotais saules motīvs nav pieņemams un apstiprināms ne no mākslinieciskā, ne heraldiskā, ne juridiskā aspekta, jo tas neatbilst heraldikas likumiem. Jaunajā ģerbonī izmantotās figūras, runājot viņa vārdiem, esot „motivētas”⁴²⁵. Taču M. Skujenieka runai sekoja asa kritika no vairāku deputātu puses. Bezpartejisko bezzemnieku un mazzaimnieku grupas pārstāvis M. Gailītis, uzrunājot savus kolēģus, ģerbonī līdās attēlotajai saules un zvaigžņu simbolikai nevēlējās redzēt divus nezvērus, kā viņš nodēvēja lauvu un grifu, kuri viņaprāt simbolizēja latviešu gadsimtu gaitā nīsto vācu varu. Līdzīgi Darba partijas deputāts A. Ozols ierosināja no ģerboņa izņemt lauvu un grifu un ģerbonī ievietot arklu, sirpi un zobenu. M. Skujenieks piedāvāja savu ģerboņa projektu: lauvas vietā attēlot sudraba arklu zaļā laukā un grifa vietā sudraba zobenu sarkanā laukā, kas simbolizē tautas vairākuma – zemkopju – rīku arklu, un zobenu, ar kuru tika izcīnīta tautas brīvība.⁴²⁶

1921. gada 9. jūnijā apakškomisija pieņēma lēmumu par valsts ģerboni un likumprojektu par Latvijas Republikas karogu un ģerboni.⁴²⁷ Neraugoties uz diskusijām, 1921. gada 15. jūnijā Satversmes Sapulce pieņēma “Likumu par Latvijas Republikas karogu un ģerboni”.⁴²⁸ Viens no ģerboņa pamatelementiem bija uzlecoša zelta saule zilā laukā vairoga augšdaļā. Vairoga apakšējā daļā labajā pusē atradās sarkans lauva sudraba laukā, kreisajā pusē – sarkanā laukā sudraba grifs, kas tur zobenu. Virs vairoga trīs piecstarainas zelta zvaigznes. Vairoga turētāji bija sarkans lauva un sudraba grifs, kas balstās uz diviem ozola zariem, kas savienoti ar lenti nacionālajās krāsās. (74.att.)

Likums noteica divus valsts ģerboņa veidus – lielo un mazo (tikai ģerboņa vairogs) ģerboni, kā arī paredzēja ģerboņa lietošanas nosacījumus. Valsts lielo

⁴²⁵ Latvijas Republikas ģerbonis. Satversmes Sapulces preses informācija. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 185. 1921.19.08.

⁴²⁶ *Ibid.*

⁴²⁷ LVVA, 5486 f., 1. apr., 103. l., 2., 29. lp.

⁴²⁸ Likums par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*, Nr.135. 1921.20.jūnijs.; Dažādi likumi un rīkojumi. *Ekonomists*, Nr.15. 1921. 01.augusts.

ģerboni varēja lietot „svarīgos gadījumos valsts galva un valsts amata personas un iestādes, kurām uz to dod tiesību valsts galvas rīkojums”, savukārt mazo ģerboni varēja lietot visas pārējās valsts amatpersonas un iestādes, kurām bija tiesības lietot savu zīmogu. Praksē tika lietots vēl viens ģerboņa veids, kurš uzskatāms par mazo papildināto ģerboni (mazais ģerbonis, ko ietver zem vairoga sakrustoti ozolzari). Šo ģerboņa veidu izmantoja visbiežāk. Minētais likums 1934. gadā tika papildināts ar papildīdi, ka valsts mazo ģerboni lieto iestādes, kurām tas ar likumu paredzēts.⁴²⁹ 1921. gada 5. oktobrī tika izdots Satversmes sapulces prezidenta rīkojums,⁴³⁰ kas piešķir tiesības lielo valsts ģerboni lietot Ministru Prezidentam, ārlietu ministram un Latvijas pārstāvniecībām ārzemēs (izņemot konsulātus). Lielo valsts ģerboni atļāva iespiest uz naudas zīmēm, valsts vērtspapīriem, lielāko nominālu pastmarkām un zīmogmarkām, bet tiesības reproducēt ģerboni saņēma tikai Valstspapīru spiestuve. Augstākajās tiesu iestādēs – Senātā, tiesu palātā un apgabaltiesās – lielo ģerboni bija nepieciešams uzstādīt sēžu zālēs, aiz tiesnešu sēdekļiem.

Laika gaitā šis Satversmes sapulces prezidenta rīkojums tika papildināts. 1922. gada novembrī Satversmes Sapulces prezidents J. Čakste akceptēja papildinājumus valsts lielā ģerboņa lietošanā. Iekšlietu ministrijai tika uzdots nodrošināt krāsaina ierāmēta lielā valsts ģerboņa izvietojumu pilsētu prefektu, apriņķu priekšnieku, apriņķu, pilsētu miestu un pagastu valžu sēžu zālēs. Savukārt Tieslietu ministrijai vajadzēja rūpēties, lai ģerbonis tiktu izlikts visās miertiesnešu pastāvīgās sēžu zālēs.⁴³¹ Pēdējos labojumus likums piedzīvoja 1939. gadā. Pēc šiem grozījumiem tiesības lietot lielo valsts ģerboni varēja saņemt daudzos vienreizējos gadījumos, piemēram, izšūt armijas karogus, diplomus, izkārt valsts un pašvaldību iestādēs. Lielais valsts ģerbonis tika ievietots valsts prezidenta standartā un ministru prezidenta karogā, kā arī sūtņa karogā.⁴³² Saskaņā ar likumu lielo valsts ģerboni drīkstēja lietot valsts galva un valsts iestādes, kā arī amatpersonas, kurām to atļāvis valsts galva. Mazo valsts ģerboni varēja lietot tās iestādes un amatpersonas, kurām bija tiesības lietot zīmogu. Valsts ģerbonis konsekventi tika lietots visu Latvijas

⁴²⁹ Papildinājums likumā par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 292. 1934.24.decembris.

⁴³⁰ Rīkojums par valsts lielā ģerboņa lietošanu. *Valdības Vēstnesis*, Nr.228. 1921...

⁴³¹ Valdības rīkojumi un pavēles. III papildinājums pie rīkojuma par valsts lielā ģerboņa lietošanu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 256. 1922.13.novembris.

⁴³² Noteikumi par Latvijas valsts, tirdzniecības amatu personu un atsevišķu iestāžu flagām un karakuģu karogiem. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 189. 1922.25.augusts.; Likums par Latvijas valsts tirdzniecības amatu personu un atsevišķu iestāžu un karakuģu karogiem *Valdības Vēstnesis*, Nr. 17. 1923.21.janvāris.

Republikas pastāvēšanas laiku līdz Padomju Savienības okupācijai, un pēdējo reizi tas redzams attēlots 1940. gada 5. augusta numura „Valdības Vēstneša” titullapā.⁴³³

Pirmo reizi plašākai sabiedrībai valsts lielais ģerbonis bija pieejams 1921. gada 19. augustā, kad tas tika publicēts oficiālā laikraksta „Valdības Vēstnesis”⁴³⁴ titullapā. Šajā dienā valsts kanceleja pasūtīja zīmogu ar jauno valsts ģerboni.

Gan pirms, gan pēc ģerboņa apstiprināšanas lauva un grifs izpelnījās asu kritiku arī preses slejās, kur tie tika dēvēti par latviešiem nemīlamiem, vāciskiem un mūžam svešiem. Taču kritizēta tika arī saule, kas pretēji tautasdziesmās apdziedātajai „sidraba saulei” ģerbonī bija attēlota zelta krāsā. Sabiedrībā labi pazīstami mākslinieki, piemēram, tēlnieks Teodors Zaļkalns, mākslinieki Kārlis Brencēns un Eduards Brencēns, mākslinieks Ģederts Eliass un mākslas zinātnieks un publicists Kristaps Eliass, to dēvēja par lielu kļūdu un uzskatīja, ka tauta šādu ģerboni nepieņems. Asu kritiku 1921. gada jūnijā pret jauno valsts ģerboni izvērsa Teodors Zaļkalns. Viņš rakstīja, ka ar saucienu „nebēdāji karavīri, sidrabota saule lec!” dzima Latvija, ka sudrabota saule radīja strēlnieku pulkus un bija pirmais valsts simbols. Ģerbonis, viņaprāt, ir valsts simbols, kam jāsakņojas tautas un notikumu būtībā, un katrs notikums, kaut arī neapzināti, rada savus simbolus, kurus vajadzētu respektēt. T. Zaļkalns apgalvoja, ka Satversmes sapulces pieņemtais ģerbonis nav brīvas Latvijas simbols, jo tajā attēloti no „bruņniecības patapināti, viltīgi, varaskāri ērmi”. T. Zaļkalns uzdeva vairākus jautājumus, kas līdz tam bija palikuši bez atbildes: kāpēc Satversmes komisija atņēmusi Latvijai pašas tautas, šķīstākā brīvības jūsmā radīto, skaisto simbolu, sidraboto sauli? Kāpēc nav ievērotas lietpratēju domas, ignorējot Kārļa Brencēna viedokli, kurš esot spiests publiski paziņot, ka neuzņemas atbildību par apstiprināto ģerboni. Kādēļ ģerboņa apstiprināšana notikusi tik sasteigti? Tā, pēc T. Zaļkana domām, nerīkojas „ne kulturāls prāts, ne kulturāla griba”.⁴³⁵

Arī Latvijas ģerboņa projekta konkursa godalgošanas komisijas loceklis mākslinieks Kārlis Brencēns pilnībā noliedza savu saistību ar jaunpieņemto ģerboni. Viņš atklātā vēstulē deklarēja, ka komisijas locekļi nav ņēmuši vērā viņa ieteikumus, ka darbi nav bijuši apbalvošanas cienīgi. Tomēr tiem tika piešķirtas godalgas, lai

⁴³³ *Valdības Vēstnesis* Nr 175.1940.05.augusts.

⁴³⁴ *Valdības Vēstnesis* 1921.21.augusts.

⁴³⁵ Zaļkalns T. Latvijas vairogs. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 139. 1921.25.jūnijs.

attaisnotu konkursu no juridiskā viedokļa, taču rezultātā esot godalgoti diletantu darbi.⁴³⁶

Tādējādi kritika tika vērsta pret latviskā un Latvijai grūtā laikā tapušas simbolikas nomaiņu ar vācisko simboliku, kas it kā nepārtraukti atgādināja par ilgo vācu jūgu. Tāpēc deputātiem un arī sabiedrībai nebija viegli pieņemt šos simbolus, jo objektīvo skatījumu uz tiem kā uz heraldikas elementiem aizēnoja sabiedrības kolektīvajā atmiņā balstītais subjektīvais viedoklis, kas izpaudās nepatikā pret svešo un nīsto varu. M. Skujenieks centās atspēkot izvirzītos apvainojumus. Viņš vēlreiz uzsvēra, ka ģerboņa izveide un apstiprināšana ir pamatota, balstoties uz heraldikas likumiem, kuriem neatbilda saules motīvs.⁴³⁷

Valsts ģerboņa lietošanu stingri reglamentēja jau iepriekš minētie likumdošanas akti. Viena no sfērām, kur ikdienā ar valsts ģerboņa lietošanu sastapās iedzīvotāji, bija valsts nauda. No 1919.gada līdz 1922. gadam izlaida naudas zīmes, kuru autori bija jau minētie mākslinieki B.Dzenis, V.Krūmiņš un R.Zariņš, kā arī J. Madernieks. Šajās naudas zīmēs bija attēlots t.s. saules motīvs.⁴³⁸ 1923. gadā tika izdots rīkojums par sīkās metālmonedas laišanu apgrozībā. Tajā noteica, ka 10 un 20 santīmu monētu reversā tika attēlots mazais valsts ģerbonis.⁴³⁹ 1929. gadā, izsludinot konkursu par 10 un 20 latu naudaszīmju metiem, bija paredzēts, ka naudas zīmju otrā pusē ir jānovieto valsts lielais ģerbonis, kā tas bija arī iepriekš.⁴⁴⁰ 1925. gadā ģerbonis ieguva savu vietu arī 50 latu naudas zīmē.⁴⁴¹ Mazais valsts ģerbonis tika attēlots viena, divu, piecu, desmit un divdesmit santīmu monētu reversā. Savukārt 2 latu monētas reversā tika attēlots lielais valsts ģerbonis.⁴⁴²

⁴³⁶ Zaļkalns T. Latvijas vairogs. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 139. 1921.25.jūnijs.; Brencēns K. Atklāta vēstule Latvijas vairoga lietā. *Sozialdemokrats*, Nr.133.1921.

⁴³⁷ *Valdības Vēstnesis*. 1921.19.08.

⁴³⁸ Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 137.-140.lpp.

⁴³⁹ Rīkojums par sīkās metālmonedas izlaišanu apgrozībā *Valdības Vēstnesis*, Nr. 89., 1923.28.aprīlis.

⁴⁴⁰ Latvijas bankas 20 latu naudas zīmes apraksts *Valdības Vēstnesis*, Nr.58., 1925.25.marts. Sacensības noteikumi valsts kases 10 latu zīmes zīmējumam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 124., 1929.06.jūnijs.; Sacensības noteikumi valsts kases 20 latu zīmes zīmējumam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 124., 1929.06.jūnijs.; Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 152.-156.lpp.

⁴⁴¹ Latvijas bankas 50 latu naudas zīmes apraksts. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 42., 1925.21.februāris.; Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 152.-156.lpp.

⁴⁴² Noteikumi par sīkās metāla naudas ārējo veidu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 233. 1922.16.oktobris.; Rīkojums par sīkās metālmonedas izlaišanu apgrozībā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 51. 1923.05.marts.; Rīkojums par sīkās metālmonedas izlaišanu apgrozībā. *Ekonomists*, Nr.617. 1923.01.aprīlis., 34.lp.; Noteikumi par sudraba divu latu gabalu otro izlaidumu. *Ekonomists*. Nr. 21. 1925. 01.novembris. 38.lp.; Noteikumi par sīkās metālmonedas divu santīmu gabalu otro izlaidumu. *Ekonomists*. Nr. 21. 1925. 01.novembris. 38.lp.; Noteikumi par sīkās metālmonedas viena santīma gabalu otro izlaidumu *Valdības Vēstnesis*, Nr. 225, 1925.8.oktobris.; Noteikumi par sīkās metālmonedas viena santīma gabalu trešo izlaidumu *Valdības Vēstnesis*, Nr. 225, 1925.8.oktobris.; Noteikumi par sīkās metālmonedas viena santīma gabalu trešo izlaidumu. *Ekonomists*. Nr. 21. 1925. 01.novembris. 38.lp.; Noteikumi par sīkās

Valsts un pilsētu ģerboņi plaši tika izmantoti arī filatēlijā. Latvijas Republikas laikā Latvijas pasta izdeva pastmarkas ar Latvijas Republikas ģerboni. Tāpat Latvijas valsts ģerbonis skatāms uz pastmarkas, kas aicina izdot „Latvijas naudu tikai par Latvijas ražojumiem”.⁴⁴³ Latvijas Republikas laikā savas pastmarkas izdeva arī Latvijas dzelzceļš. Uz šīm dažādas krāsas pastmarkām bija attēlots Latvijas Republikas mazais ģerbonis. 1934. gada decembrī par godu 15. maija notikumiem Pasta un telegrāfa departaments izlaida virkni pastmarku. Piemēram, 5 santīmu pastmarkās, kas bija gaiši zaļas, saules stari starp mākoņiem apspīdēja valsts mazo ģerboni, šķēpu un ozola zaru. Ar identisku zīmējumu, bet tikai tumši zaļā krāsā, tika izlaistas 10 santīmu pastmarkas. Savukārt 20 santīmu pastmarkā tika attēlota sieviete tautas tērpā un lielais valsts ģerbonis. 1938. gadā izlaistajās Latvijas Celtniecības fonda pastmarkās bija attēlota Ķeguma spēkstacija un Tiesu pils, bez tam šajās pastmarkās tika iespiests arī mazais valsts ģerbonis.⁴⁴⁴ Pirmo plašākai sabiedrībai pieejamo pielietojumu apgabalu ģerboņi guva 1938. gada 18. novembrī Latvijas 20 gadu jubilejas pastmarku izlaidumā, tiesa gan, tie bija melnbalti.⁴⁴⁵

Ļoti plaši valsts simbolika tika izmantota Latvijas armijas atribūtikā. A. Cīrulis jau 1915. gadā izstrādāja Zemgales strēlnieku bataljona karogu un tā projektā ozollapu aplī attēloja sauli, kuru šķērso zobens. Cariskās Krievijas armijas virspavēlniecība to tomēr neapstiprināja, jo šī zīme kopā ar devīzi „Tēvzemes brīvību pirksim mēs ar asinīm” bija visnotaļ divdomīga. Taču ideja tika saglabāta un izmantota strēlniekiem veltītajās atklātnēs, kuru mākslinieks bija J. R. Tilbergs. Nedaudz stilizētu – ar lauzītiem stariem sauli – strēlnieku krūšu nozīmēs attēloja mākslinieks A. Cīrulis, un šāda saule redzama arī pēc viņa meta darinātajos karogos.⁴⁴⁶ No Brīvības cīņu laikiem līdz Latvijas armijas izformēšanai 1940. gadā pirmā Latvijas valsts ģerboņa attēls kalpoja kā nacionālo bruņoto spēku cepuru nozīme – kokarde. Ar 1922. gada 29. jūlija Latvijas Republikas apsardzības ministra

metālnaudas viena santīma gabalu piekto izlaidumu *Ekonomists*. 1925. 1.novembris un *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 500., 1931.14.jūlijs.; Noteikumi par sīkās metālnaudas divu santīmu gabalu ceturto izlaidumu.; Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. 152.-156.lpp.

⁴⁴³ Kušķis, G. Nepastmarkas Latvijā līdz 1940. gadam. *Mājas viesis*. 2004.10.septembris.

⁴⁴⁴ Valdības iestāžu paziņojumi. Paziņojums. *Valdības Vēstnesis*. Nr.280., 1934.10.decembris.; Galvas pilsēta. 15. maija piemiņas pastmarks *Latvijas Kareivis*. Nr.280., 1934.11.decembris.; Latvijas Celtniecības fonda pastmarku lapu (bloku) izlaidums. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 101., 1938. 06.maijs.; Kušķis, G. Bija arī tādas markas. *Mājas Viesis*. 2004.04.jūnijs.

⁴⁴⁵ Pumpuriņš, T. Latgales ģerboņa izveide XX gadsimta pirmajā pusē. *Humanitāro zinātņu vēstnesis*. Nr. 4. 2003.

⁴⁴⁶ Viļjups, A. Piezīmes par saules simboliku heraldikā. *Kultūras avīze*. 1994. Nr. 3./4. – 25.lpp.

pavēli no ģerboņa izņēma burtu „L”, bet kokardes formu padarīja ovālāku.⁴⁴⁷ Latvijas Republikas lielais ģerbonis bija attēlots, piemēram, Aviācijas pulka, Bruņoto vilcienu pulka, 1. jātnieku pulka, 1. Liepājas kājnieku pulka, 4. Valmieras kājnieku pulka, 6. Rīgas kājnieku pulka, 7. Siguldas kājnieku pulka, 9. Rēzeknes kājnieku pulka, 10. Aizputes kājnieku pulka, 11. Dobeles kājnieku pulka un 12. Bauskas kājnieku pulka karogos. Lielais ģerbonis izmantots arī Augstākās karaskolas beidzēju nozīmē. Atsevišķos gadījumos karogos tika attēlots vidējais valsts ģerbonis, piemēram, Latvijas karaskolas karogā un Sakaru bataljona karogā. Biežāk mazo un vidējo ģerboni lietoja krūšu nozīmēs, piemēram, Atsevišķais artilērijas divizona, Apriņķu kara pārvaldes, Kara ministrijas, kā arī Galvenā štāba, 10. Aizputes kājnieku pulka un 1. jātnieku pulka nozīmēs. Atsevišķi jāmin tie pulki, kuru simbolika saglabājās pirmā Latvijas ģerboņa saules motīvu. Tādi bija, piemēram, 2. Ventpils kājnieku pulka karogs, 3. Jelgavas kājnieku pulka karogs, 8. Daugavpils kājnieku pulks. Saules simbolika bija attēlota arī 5. Cēsu kājnieku pulka karogā. Taču Vidzemes artilērijas pulka nozīme bija Vidzemes vēsturiskais simbols – grifs.⁴⁴⁸

Ar īpašu Valsts prezidenta rīkojumu atļauju izkalt valsts lielo ģerboni signāltaurēs saņēma Smagās artilērijas divizons un Vidzemes artilērijas pulks, ar šo pašu rīkojumu Latvijas aerokluba Aviācijas divizons saņēma tiesības lielo valsts ģerboni ievietot karogā. Likums atļāva valsts lielo ģerboni lietot uz karavīru zobenu rokturu gardes. Zīmogu ar valsts ģerboni lietoja karaspēka daļas un iestādes, kurām ir atsevišķa saimniecība, savukārt tiesības lietot šādu zīmogu piešķīra Galvenā štāba priekšnieks.⁴⁴⁹

1929. gadā Kara ministrijas pavēlē tika noteikts, ka zeltīts lielais valsts ģerbonis piestiprināms virsnieku formas tērpa cepures aplokam. Arī kara ierēdņu cepuru atlokam tika piestiprināts valsts ģerbonis, tikai sudraba krāsā. Līdzīgi ģerbonis ieņēma vietu policijas un robežapsardzes formas tērpa detaļās. Piemēram, uz policijas virsnieka cepuru kokardēm, formas tērpa pogām un jostas sprādzēm bija attēlots valsts mazais ģerbonis. Valsts ģerbonis tika lietots uz tiesas darbinieku formas tērpu

⁴⁴⁷ Lukša, A. Latvijas ģerboņu līnijas. 1918. – 1940. *Latvijas Vēstnesis*. 1998.22.oktobris.

⁴⁴⁸Rīkojums Nr. 87. *Valdības Vēstnesis*, Nr.132., 1923.25.jūnijs.; Valsts Prezidenta rīkojums Nr. 38.*Valdības Vēstnesis*, Nr. 61., 1923. 22.marts.; Valdības rīkojumi un pavēles *Valdības Vēstnesis*,Nr.53., 1923., 09.marts.; Kušķis, G. Latvijas armijas simboli. *Mājas Viesis*. 2002. 1.,8., 22.marts, 12.aprīlis., 10., 17.maijs, 7., 14.jūnijs, 12., 26.jūlijs, 2., 9.08.augusts, 27.septembris, 11.oktobris, 8.novembris, 13.decembris ;2003. 7.marts, 4.jūlijs, 1., 22. augusts, 5.septembris, 10.,17.oktobris, 7., 14.novembris. 2004. 27.februāris, 20.aprīlis.

⁴⁴⁹ Rīkojums nr.55. 1923.g. 20.aprīlī. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 83. 1923.21.aprīlis.; Valsts Prezidenta rīkojums Nr. 250. 1924.g. 27.maijā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 120. 1924. 28.maijs.; Kara ministra pavēle Nr.31. *Latvijas kareivis*. Nr.218. 1925.27.septembris.

pogām un meža resoru darbinieku ziemas un vasaras cepurēm un pogām. Pagasttiesu priekšsēdētāja un locekļu amata nozīmes vidū attēloja mazo valsts ģerboni. Mazais valsts ģerbonis tika attēlots pagasttiesas priekšsēdētāja un pagasttiesas locekļa amata nozīmēs, bet notāri zīmogā bija tiesīgi lietot gan lielo, gan mazo valsts ģerboni. Tas tika attēlots arī pagastu vecāko amatu zīmēs. Piemēram, Jelgavas pilsētas amata ķēdē tika attēlots pilsētas ģerbonis. Kā savulaik uzsvēra Iekšlietu ministrs V.Gulbis: "Valsts ģerbonis, lai arvien atgādina pagasta vecākam, ka viņa pienākums visā savā darbībā ir stādīt pirmā vietā mūsu valsts intereses un rīkoties tā, kā tas mūsu valstij un tautai nāktu par labu."⁴⁵⁰ Savukārt 1925. gadā pieņemtie noteikumi par zvērināto mērnieku darbību paredzēja, ka viņi var lietot zīmogu ar mazo ģerboni un mazo ģerboni drīkst novietot uz robežu zīmēm.⁴⁵¹

Valsts ģerboni izmantoja dažādos sporta, kultūras un sabiedriskos pasākumos. Piemēram, sportistu tērpus olimpiādēs rotāja valsts ģerbonis.⁴⁵² Gatavojoties valsts svētkiem, ar valsts ģerboņa attēlu tika izgreznoti gan vilcieni, gan dzelzceļa stacijas, gan dažādu sabiedrisku ēku fasādes, piemēram, Valsts zemes bankas fasādi 1934.gadā rotāja uzraksts „Mīlēsīm savu Latviju” un valsts lielais ģerbonis, savukārt ģerbonis rotāja Nodokļu departamenta ēku.⁴⁵³ Valsts lielo ģerboni Valsts prezidents atļāva iekalt Rīgas Brāļu kapu galveno vārtu augšdaļā.⁴⁵⁴ Veidojot pieminekli Rīgas pilsētas

⁴⁵⁰ Pagasta vecāko sanāksme Rīgā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 287. 1934.18.decembris.; Amata ķēde Jelgavas saimniekam *Zemgales Balss*, Nr., 45., 1937.25.februāris.

⁴⁵¹ No kara ministra pavēles Nr.10. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 97. 1929.02.maijs.; Par karavīru tērpu vienkāršojumiem *Latvijas Kareivis*, Nr.105., 1929.12.maijs.; Karavīru tērpa grozījumu paraugi *Latvijas Kareivis*, Nr. 93.1929.26.aprīlis.; Tērpa vienkāršošana armijai *Latvijas Kareivis*, Nr. 90.1929.23.aprīlis.; Policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba apraksts. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.144. 1930.05.augusts.; Policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba apraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 172. 1930. 04. augusts.; Papildinājums policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba sarakstā. *Valdības Vēstnesis*. Nr.100. 1931.07.maijs.; Papildinājums policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba aprakstā *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.483., 1931.5. maijs.; Policijas un robežapsardzības dienesta apģērba saraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr.129. 1926.14.jūnijs.; Instrukcija par meža resora darbinieku dienesta apģērba veidu, iegādi un valkāšanu. *Valdības Vēstnesis*. Nr.211. 1935. 17.septembris.; Instrukcija par meža resora darbinieku dienesta apģērbu. *Valdības Vēstnesis*. Nr.202., 1936.7. septembris.; Instrukcija par tiesas resora darbinieku dienesta apģērbu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 238., 1936.19.oktobris.; Rīgas pilsētas ugunsdzēsēju formas apģērba apraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr.144., 1924. 01.jūlijs.; Noteikumi par pagasttiesu priekšsēdētāju un locekļu amata nozīmēm *Latvijas Kareivis*, Nr. 158., 1934.20.jūlijs.; Valdības rīkojumi un pavēles. Noteikumi par pagasttiesu priekšsēdētāju un locekļu amata nozīmēm. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 158., 1934.19.jūlijs.; Notāru likums. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 287., 1937. 17.decembris.; Iekšlietu ministra runa. *Latvijas Kareivis*, Nr.286. 1934.18.decembris.; Noteikumi par zvērināto mērnieku darbību *Valdības Vēstnesis*. Nr. 259, 1925.19.novembris.

⁴⁵² Iespaidi pasaules olimpiādē *Latvijas Kareivis*, Nr., 179., 1936.11.augusts.

⁴⁵³ Kā atzīmēs mūsu valsts svētkus Latvijas dzelzceļi *Latvijas Kareivis*, Nr.258., 1934.15.novembris.; Rīga krāšņā svētku rotā *Jaunākās Ziņas*, Nr.262., 1936.17.novembris.

⁴⁵⁴ *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 434., 1930.14.oktobris.

aizstāvjiem brīvības cīņu laikā Sudrabkalniņā Rīgas – Slokas šosejas malā, tajā tika izmantots viens no Rīgas pilsētas ģerboņa elementiem – lauvas galva.⁴⁵⁵

Plaši ģerboņi tika lietoti dažādu organizāciju simbolikā. Šajā gadījumā viena vai otra ģerboņa lietošana tika reglamentēta organizācijas statūtos. Piemēram, Valsts cukura monopola pārvalde statūtos paredzēja, ka tā lieto zīmogu, kura vidū attēlots valsts mazais ģerbonis.⁴⁵⁶ Izveidojot Tirdzniecības un rūpniecības kameru, tika noteikts, ka tā zīmogā lieto mazo valsts ģerboni, kas tika apstiprināts, pieņemot likumu par Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameru. Tāpēc Ministru kabinetam vajadzēja apstiprināt ģerboņa lietošanas paplašinājumus likumā par valsts ģerboni, paredzot, ka bez valsts iestādēm ģerboni ir tiesīgas lietot arī citas iestādes, kurām likums to paredz. Nepieciešamie papildinājumi likumā tika veikti 1934. gada 24. decembrī.⁴⁵⁷ Pēc šiem labojumiem Valsts kuģu pārvalde lietoja zīmogu ar mazo valsts ģerboni.⁴⁵⁸ Liepājas pilsētas pašvaldības tūrisma kopas locekļi varēja uz rokas apsēja nēsāt attēlotu pilsētas ģerboni, bet Liepājas amatnieku biedrība karogā drīkstēja attēlot pilsētas ģerboni.⁴⁵⁹

Ģerboni drīkstēja izkārt Finanšu ministrijas Muitas departamenta, kā arī lielāko pilsētu (Rīgas, Liepājas, Ventspils, Daugavpils) muitas valžu sēžu zālēs.⁴⁶⁰ 1927. gadā pieņēma lēmumu, ar kuru tika atļauts lielo valsts ģerboni attēlot uz Ārlietu ministrijas ēkas fasādes Valdemāra ielā 3 un Latvijas pārstāvniecību ārzemēs (sūtniecību un konsulātu) izkārtnēs. Apstiprinot Konsulārā dienesta instrukciju, tika paredzēts, ka mājas ārpusē ir jābūt novietotam lielajam valsts ģerbonim, tāpat ģerboni vajadzēja attēlot uz konsulārā dienesta veidlapām.⁴⁶¹ Tomēr ne jau tikai valsts iestādes savu ēku fasādēs atveidoja valsts ģerboni. Vēlmi ievietot valsts mazo ģerboni aprīņķa valdes nama fasādē 1928. gadā lūdza Madonas aprīņķa valde. Taču pašvaldības departamentam nācās atzīt, ka Likums par valsts karogu un ģerboni reglamentē, kas ir

⁴⁵⁵ Rīgas pilsētas ģerbonis kritušo varoņu pieminēklī *Brīvā Zeme*, Nr.18., 1937.23.janvāris.; Stalts pieminēklis Rīgas aizstāvjiem *Brīvā Zeme*, 1937.16.oktobris.

⁴⁵⁶ Valsts cukura monopola pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 83. 1934.16.aprīlis.; Valsts cukura monopola pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 254. 1937.08.novembris.

⁴⁵⁷ Likums par Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameru. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 296. 1935.31.decembris.; Nodibināta tirdzniecības-rūpniecības kamera. *Rīts*. Nr. 118. 1934.22.decembris, 1.lp.; Papildinājumi likumā par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*. Nr.292., 1934. 24.decembris.

⁴⁵⁸ Valsts kuģu pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr.184., 1922.19.augusts.

⁴⁵⁹ Liepājā nodibināta tūrisma kopa. Liepājas pilsētas valdes lēmumi *Kurzemes Vārds*. Nr.130. 1938.12.jūnijs.

⁴⁶⁰ Rīkojums Nr.55, 1923.g. 20.aprīlī. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 83., 1923.21.aprīlis.

⁴⁶¹ Valsts Prezidenta rīkojums 1927.gada 31. martā Nr. 267. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 72. 1927.31.marts.

tiesīgs izmantot valsts simboliku, tāpēc Madonas apriņķa valdei ierosināja fasādē attēlot apriņķa ģerboni.⁴⁶²

Tādējādi, neraugoties uz iepriekš aprakstīto kritiku, valsts ģerbonis tika apstiprināts un ieviests lietošanā. Praktiski tika lietoti trīs valsts ģerboņa veidi: lielais ģerbonis, vidējais ģerbonis un mazais ģerbonis. Līdz ar valsts ģerboņa apstiprināšanu Latvijas Republikā bija aizsācies pilnīgi jaunu municipālo ģerboņu veidošanas process.

5.2. Ģerboņu izstrāde Heraldiskās komitejas darbības pirmajā posmā

Iekšlietu ministrijas Pašvaldību komisijas 1923. gada 26. aprīļa kārtējā sēdē tās trešās apakškomisijas vadītājs G. Reinhards ziņoja, ka komisijā, apspriežot jautājumu par apriņķu un pilsētu robežām, pirmo reizi tika apspriests jautājums par apriņķu un pilsētu ģerboņiem. Viņš informēja, ka no pašvaldībām nepārtraukti tiek saņemti lūgumi atļaut lietot vēsturisko pilsētu simboliku. Taču atsevišķos gadījumos pilsētu ģerboņu simbolika bija pretrunā ar jaunās valsts ideju, jo „daudzreiz viņi (ģerboņi) caurpīti no bijušās Krievijas un citu valstju nozīmēm”.⁴⁶³ Tāpēc bija nepieciešams pārskatīt un izvērtēt pilsētu vēsturiskos ģerboņus, kā arī izstrādāt likumdošanu, kas reglamentētu galvenos ar pilsētu heraldiku saistītos jautājumus. Svarīgi bija atrast kompetentus un uzticamus cilvēkus, kas uzņemtos šo darbu. Tāpēc tika izteikts priekšlikums pilsētu simbolikas jautājumu nodot izskatīšanai minētajai trešajai apakškomisijai vai kādai citai komisijai.⁴⁶⁴ Pašvaldību departamenta direktors J. Zankevics savukārt ziņoja, ka Iekšlietu ministrija pie jautājuma par pilsētu ģerboņiem jau ir strādājusi – esot bijušas konsultācijas ar māksliniekiem, taču vēl neesot saņemtas atsauksmes un konkrēti priekšlikumi. Rezultātā šajā Pašvaldību komisijas sēdē pieņēma lēmumu lūgt Iekšlietu ministriju divu nedēļu laikā izstrādāt plānu, kādā veidā visoptimālāk risināt pilsētu simbolikas jautājumu.⁴⁶⁵

Darbs risinājās steidzamības kārtā, un tā paša gada 9. maijā Iekšlietu ministrija informēja, ka likumprojekts par pašvaldību iestāžu ģerboņiem ir izstrādāts un būtu nepieciešams to apspriest Pašvaldības komisijā.⁴⁶⁶ Steidzamības kārtā Saeimas

⁴⁶² Par valsts un pašvaldību ģerboņiem. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.223. 1928.03.augusts, 2.lp.

⁴⁶³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l., 1.lp.

⁴⁶⁴ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l.,1.lp.

⁴⁶⁵ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l.,1.lp.

⁴⁶⁶ LVVA, 5485.f.,1.apr., 3373.l.,2.lp.

Pašvaldību lietu komisija likumprojektu izskatīja jau pēc astoņām dienām 17. maijā.⁴⁶⁷ Sākotnēji likumprojektā tika iekļauti deviņi punkti. Tajā tika noteikts, ka katrai pilsētai ir savs ģerbonis, kuru lieto pilsētas valde un tai pakļautās iestādes. Pilsētu ģerboņu apstiprināšana vai noraidīšana bija Valsts prezidenta kompetencē. Visus pieņemtos lēmumus par pilsētu ģerboņiem paredzēja izsludināt oficiālajā laikrakstā „Valdības Vēstnesis”. Likuma projekts paredzēja nepieciešamību izveidot centralizētu institūciju – Heraldisko Komiteju, kuras galvenais uzdevums būtu Latvijas apriņķu un pilsētu vēsturisko ģerboņu izskatīšana un jaunu ģerboņu izstrādāšana. Ar likumu tika noteikta Heraldiskās komitejas struktūra, pilnvaras un darbības kārtība. Tāpat ar likumu noteica, ka bez Heraldiskās komitejas piekrišanas nav atļauts ģerboņus mainīt vai veidot tos no jauna. Vienlaicīgi tika pieņemts lēmums, kurš pamatoja Heraldiskās komitejas izveidošanas nepieciešamību. Pirmkārt, bija aktuāli nepieciešami jauninājumi pilsētu ģerboņos. Jauninājumus bija grūti realizēt, ja nepastāvēja iestāde, kura šos jautājumus kompetenti risinātu (piemēram, Daugavpils, Rēzeknes, Ludzas, Jelgavas ģerboņi neatbilda neatkarīgās Latvijas valsts idejai). Otrkārt, bija daudzas Latvijas pilsētas, kurām vispār nebija sava heraldiskā simbolika un tāpēc bija nepieciešams tām izveidot ģerboņus no jauna.⁴⁶⁸ Tādējādi Heraldiskā komiteja kļuva par galveno institūciju, kas nodarbotos ar pilsētu heraldikas jautājumiem. Kopumā šos jautājumus iestrādāja Likumā par pašvaldību iestāžu ģerboņiem, kuru 1923. gada 4.jūnijā pieņēma Valsts prezidents J. Čakste. Likums sastāvēja no 12 punktiem. Svarīgākais likumā bija 1.punkts, kurš paredzēja, ka katrai pilsētai ir savs ģerbonis. Tas bija pamats, uz kuru balstījās Latvijas Republikas pilsētu ģerboņu izstrāde. Likumā tika noteikts, ka ģerboni lieto pilsētas valde un tās pakļautībā esošās iestādes. Apriņķu un miestu pašvaldību valdēm drīkstēja piešķirt tiesības lietot ģerboni. Deviņos likuma punktos tika definēta Heraldiskās komitejas sastāvs, darbība, uzdevumi un pienākumi, norādot arī, ka darbs Heraldiskajā komitejā bija veicams sabiedriskā kārtā. Atsevišķa samaksa komitejas locekļiem par darbu nebija plānota.

Sākotnēji Heraldiskās komitejas uzdevums bija pārbaudīt esošos ģerboņus un izvērtēt iesūtītos ģerboņu projektus. Heraldiskā komiteja bija tiesīga pati izstrādāt ģerboņus jaunajām pilsētām, miestiem un apriņķiem. Likums paredzēja iespēju

⁴⁶⁷ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3203.l., 25.lp.

⁴⁶⁸ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l.,4, 6.lp.

komitejai pieprasīt pašvaldību iestāžu viedokli par ģerboņos veicamajiem grozījumiem. Heraldiskās komitejas sēdēs bija paredzēts pieaicināt ekspertus, kuriem gan netika dotas balsstiesības sēdes lēmumu pieņemšanā. Svarīgs ģerboņu veidošanā bija likuma punkts, kurā tika noteikts, ka bez komitejas viedokļa un vērtējuma nav iespējama jaunu ģerboņu apstiprināšana.⁴⁶⁹ 29.maijā par šo likumu Saeimas sēdē ziņojumu sniedza Pašvaldību lietu komisijas pārstāvis O. Nonācs. Viņš deputātus īsumā iepazīstināja ar situāciju ģerboņu jautājumā un uzsvēra, ka daudzos ģerboņos attēloti citu valstu simboli. Saskaņā ar viņa ziņojumu, Latvijā bija 17 pilsētas, kurām nebija sava ģerboņa. Neraugoties uz to, O. Nonācs atzina, ka Latvijā ģerboņu lietošanas tradīcijas ir senas. Tas bija svarīgs arguments, lai uzsāktu pilsētu ģerboņu jautājumu sakārtošanu. O.Nonācs pamatoja Heraldiskās komitejas izveidošanas nepieciešamību, detalizēti paskaidrojot, kāpēc Komitejas sastāvā iekļaujami tieši Pašvaldību departamenta, Valsts papīra spiestuves, Mākslas akadēmijas un Statistiskās pārvaldes pārstāvji. Šāds Heraldiskās komitejas sastāvs nodrošinātu Heraldiskās komitejas darbības pārraudzību, jo komiteja darbotos Pašvaldību departamenta paspārnē. Savukārt citu komitejas locekļu uzdevums bija profesionāli risināt ģerboņu izstrādes tehnisko un māksliniecisko pusi. Latgales kristīgo zemnieku savienības pārstāvis Fr. Trasuns iebilda pret likumprojekta punktu, kurā bija paredzēts piešķirt tiesības lietot ģerboni arī miestu valdēm, bet šādas tiesības nepiešķirot pagastu valdēm. Tomēr šis priekšlikums tika noraidīts.⁴⁷⁰

Heraldiskajai komitejai darbs 1923. gadā bija jāuzsāk situācijā, kad no 36 Latvijas pilsētām tikai 19 pilsētām bija savi vēl Krievijas impērijas laikā apstiprināti ģerboņi.⁴⁷¹ Iepazīstoties ar līdzšinējo pilsētu ģerboņu attīstību un izstrādi, bija iespējams iegūt teorētisku pieredzi, uz kuru balstīties pilsētu ģerboņu izstrādāšanā. 1923.gadā vienīgā ģerboņu izstrādes praktiskā pieredze bija iegūta, veidojot valsts ģerboni. Tāpēc nebūs pārspīlēti teikts, ka Heraldiskā komiteja savu darbu uzsāka no nulles.

Uz savu pirmo sēdi Heraldiskā komiteja sanāca 1923. gada 19. jūnijā. Šajā sēdē piedalījās Valsts prezidenta ieceltais komitejas loceklis Fricis Grosvalds, Pašvaldības departamenta direktors Jānis Zankevics, Valsts papīru spiestuves valdes

⁴⁶⁹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l., 2., 5.lp.; Likums par pašvaldību iestāžu ģerboņiem. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 116. 1923.04.jūnijs.

⁴⁷⁰ Latvijas Republikas Saeimas II.sesijas 14.sēde 1923. gada 29. maijā. *Saeimas stenogrammas*. 1923.10.04., 352. – 356.lpp.

⁴⁷¹ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3373.l.,4, 6.lp.

priekšsēdētājs Rihards Zariņš, Mākslas akadēmijas direktors Vilhelms Purvītis un Valsts Statistikas pārvaldes direktors Marģeris Skujenieks. Tātad divi no komitejas locekļiem – M.Skujenieks un R.Zariņš – bija piedalījušies valsts ģerboņa izstrādē un bija vienīgie, kuri bija saskārušies ar ģerboņu izstrādāšanu.

Sakaņā ar likumu sēdi sasauca un atklāja F. Grosvalds.⁴⁷² Priekšsēdētājs iesniedza komisijai apspriešanai 23 pilsētu ģerboņu zīmējumus, kuri bija saņemti no Valsts kancelejas. J.Zankevics informēja par ģerboņiem, kurus ikdienā lietoja atsevišķas pašvaldības, un par pilsētu ģerboņu projektiem, kādus pašvaldības bija iesniegušas izskatīšanai.⁴⁷³ Jauno ģerboņu projektu tālāka izskatīšana tika atlikta. Galvenā uzmanība tika veltīta to pilsētu simboliem, kuru ģerboņi bija izveidojušies laika gaitā. Par vēsturiskajiem ģerboņiem plašāk referēja M. Skujenieks.⁴⁷⁴ Sēdē tika izskatīti 12 pilsētu – Rīgas, Limbažu, Cēsu, Bauskas, Kuldīgas, Grobiņas, Aizputes, Jēkabpils, Liepājas, Jelgavas, Piltenes un Tukuma – ģerboņi. Par atbilstošiem un izmantojamiem tika atzīti Limbažu, Bauskas, Jēkabpils, Liepājas, Piltenes un Tukuma ģerboņi.

Lai pilsētu ģerboņos attēlotā simbolika būtu pieņemama gan Heraldiskā komiteja, gan pilsētām, 1923. gada 7. jūlijā komiteja nosūtīja vēstules visām pilsētu pašvaldībām ar lūgumu iesniegt savus priekšlikumus par pilsētu ģerboņiem. Vienlaicīgi komiteja lūdza iesūtīt arī vēsturisko pilsētu ģerboņu attēlus, ja tādi bija saglabājušies. Tālākais process pierādīja, ka pilsētu heraldikas jautājumos vienlīdz neprofesionāla pieeja bija gan Heraldiskajai komitejai, gan pilsētu valdēm. Darba procesā noskaidrojās, ka liela daļa pilsētu savus projektus un lūgumus Latvijas Republikas valdībai bija nosūtījuši jau iepriekš. Taču šī informācija Heraldiskās komitejas darbības sākumā tikai daļēji bija nonākusi tās rīcībā. Tāpēc darbu Heraldiskā komiteja uzsāka, cenšoties likvidēt haosu, kas valdīja ar pilsētu simboliku saistītajās lietās.

Liela daļa pilsētu aktīvi atsaucās uzaicinājumam sniegt ziņas par simboliku. Vairākām pilsētām, piemēram, Jēkabpilij, Rūjienai, Ludzai, Cēsīm, Alūksnei, Smiltenei, bija nepieciešams septembra beigās sūtīt atkārtotu atgādinājuma vēstuli, jo pilsētu valdes neizrādīja nekādu iniciatīvu.⁴⁷⁵ Vairāku pilsētu, piemēram, Tukuma valde paziņoja, ka lūgto informāciju tā nosūtījusi jau iepriekš 1922. gada 30. jūlijā.

⁴⁷² LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l., 2.lp.

⁴⁷³ Ibid.

⁴⁷⁴ Ibid.

⁴⁷⁵ LVVA, 3723.f., 1.apr., 992.l., 19.,20., 21.lp.

Līdzīgi arī Slokas pilsētas valde ziņoja, ka ģerboņa projekts iesūtīts Iekšlietu Ministrijas pašvaldību lietu departamentam 1922. gada 13. janvārī.⁴⁷⁶ Par pilsētas vēsturiskā ģerboņa saglabāšanu bez izmaiņām, kaut arī atsevišķos ģerboņos bija iekļauta Krievijas impērijai raksturīga simbolika, iestājas Aizputes, Grobiņas, Bauskas, Liepājas, Piltenes, Limbažu un Jēkabpils pilsētu valdes.⁴⁷⁷ Savukārt Alūksnes pilsētas valdei nācās atzīt, ka tās rīcībā nebija neviena pilsētas ģerboņa attēla. Saldus, Krustpils, Subates, Kandavas, Smiltenes, Krāslavas, Valdemārpils un Ilūkstes pilsētu valdes ģerboņu izveidošanu un izstrādi pilnībā uzticēja Heraldiskajai komitejai. Daļa pilsētu izteica konkrētus lūgumus. Piemēram, Rīgas Jūrmalas pilsētas valde lūdza tās ģerbonī attēlot jūru, sauli un priedi. Durbes pilsētas valde ģerbonī labprāt vēlējās redzēt ābeli ar āboliem. Rīga uzskatīja par nepieciešamu atbrīvoties no Zviedrijas karaļa kroņa ģerbonī, bet Ventspils vēlējās ģerbonī attēloto pleznu krustu nomainīt ar ugunkrustu. Pašu izstrādātos ģerboņu projektus iesūtīja Rēzeknes, Grīvas un Kuldīgas pilsētu valdes. Tomēr rezultātā Grīvai ģerboņa projektu izstrādāja Heraldiskā komiteja.⁴⁷⁸ Smiltenes pilsētu neapmierināja Heraldiskās komitejas 1923. gada oktobrī izstrādātais ģerboņa variants, kur sudraba laukā redzams sarkans pilsētas mūris ar diviem torņiem. Daugavpils pilsētas valde piekrita pilsētas ģerboņa maiņai, taču pēc asām diskusijām pilsētas valdes sēdē tā neatzina par pieņemamu Heraldiskās komitejas izstrādāto ģerboņa projektu. Tāpēc pilsēta pati piedāvāja divus pilsētas ģerboņa projektus. Savukārt Valmiera vēlējās ģerbonī attēlot Zilo kalnu, ozolu un upuruguni, vēlāk papildinot ģerboni ar kviešu vārpām. Tiesa, šo mākslinieka R. Kasparsona zīmēto ģerboni Heraldiskā komiteja noraidīja. Tāpēc tapa nākamais ģerboņa projekts. Rezultātā 1924. gada maijā Heraldiskā komiteja apstiprināja Valmieras pilsētas ģerboņa projektu, kurā bija attēlots zaļš kalns un ozols, savukārt kalna pakājē kviešu vārpas. Tomēr, kā izrādījās darba gaitā, tas nebija galīgais variants. Saldum un Talsiem sākotnēji ģerboņos paredzēja attēlot koka pili.⁴⁷⁹ Jāteic, ka pastāvēja vēl viens Saldus pilsētas ģerboņa projekts, kurā bija attēlota pils ar vārtiem, kuros stāv sieviete, tādā veidā simboliski atveidojot kādreizējo Saldus nosaukumu – Frauenburga.⁴⁸⁰ Tomēr gala rezultātā Saldus pilsētas ģerbonī tika

⁴⁷⁶ Ibid, 2., 4.lp

⁴⁷⁷ LVVA, 3723.f, 1.apr., 992.l., 2., 3., 6., 8., 15., 18., 19.lp.

⁴⁷⁸ LVVA, 3723.f, 1.apr., 992.l., 6.lp.

⁴⁷⁹ LVVA, 3723.f, 1.apr., 992.l., 3., 5., 6., 7., 9., 10., 12., 13., 14., 16., 17., 18., 22., 23lp.; Махлин А. Герб Даугавпилса 1925 года в контексте созданий городской геральдики Латвии. *Pieejams: www.heraldika.lv*. [Skatīts 09.09.2010.]

⁴⁸⁰ Priedniece A. *Saldus ģerbonim – 70*. Saldus Zeme. 1995.28.oktobris.

saglabāta T.Anševica izstrādātā senlatviešu koka pils simbolikas ideja. (75.att.) Savukārt Talsiem rezultātā tika izstrādāts cits pilsētas ģerbonis, kurā bija attēlota roka, kas tur vairogu.

Interesants izvērtās Dobeles pilsētas ģerboņa izstrādes process. Pilsētas valde savu ģerboņa projektu Pašvaldību departamentam iesniedza jau 1921. gada decembrī (76.att.).⁴⁸¹ Tā kā tas bija izstrādāts izteikti ainaviskā manierē, Heraldiskā komiteja to kā heraldikas noteikumiem neatbilstošu noraidīja un piedāvāja pilsētai citu ģerboņa variantu – zilā laukā zelta labības kūlis.⁴⁸² Taču šāds ģerbonis neapmierināja pilsētas pašvaldību, tāpēc Heraldiskajai komitejai nācās izstrādāt citu ģerboņa variantu, un 1924. gada novembrī pilsētai tika piedāvāts ģerbonis, kurā sudraba laukā bija attēlots melns gailis.⁴⁸³ Taču gala rezultātā pati Heraldiskā komiteja noraidīja šo projektu un vienbalsīgi akceptēja citu, kurā redzams vairogs valsts karoga krāsu iedalījumā, pār kuru ieslīpi novietots zobens.⁴⁸⁴ (77.att.) Tātad tikai ceturtais ģerboņa projekts, kas simbolikas ziņā bija pilnībā atšķirīgs no sākotnējās idejas, bija pieņemams gan pašvaldībai, gan Heraldiskajai komitejai.

Krustpils un Ludzas pilsētu ģerboņos paredzēja attēlot pilsētas mūra daļu, papildinātu attiecīgi ar krustu un zobenu. Jaunajā Valkas ģerbonī Heraldiskā komiteja nolēma attēlot pilsētas vārtus un kareivi, kurš stāv atspiedies uz zobena, vārtu priekšā. Savukārt Subates pilsētas ģerbonī vietu ieņēma egle, kas simbolizēja apkārtējo mežu bagātību. Latvijas kontekstā unikāla simbolika tika izvēlēta Sabiles pilsētas ģerbonim. Sabile kādreiz bijusi slavēta ar saviem vīnogu dārzjiem, kas iekārtoti salīdzinoši tālu uz ziemeļiem. Tāpēc par pilsētas ģerboņa simbolu tika izvēlēts vīnogu ķekars. Ilūkstei, veidojot simboliku, ģerbonī paredzēja attēlot zirgu. Savukārt par Ainažu pilsētas ģerboņa simboliem kļuva grifs, kurš apliecināja pilsētas piederību Vidzemei un enkurs, kā piejūras pilsētas simbols.⁴⁸⁵

Arī Heraldiskā komiteja no savas puses ierosināja mainīt vai papildināt atsevišķus pilsētu ģerboņus. Piemēram, Cēsu pilsētas ģerbonī ierosināja vācu bruņinieka vietā attēlot Latvijas kareivi, Kuldīgai izmantot tikai svētās Katrīnas atribūtu – moku ratu.⁴⁸⁶ Taču vēlāk Kuldīgas pilsētas ģerboni ieteica mainīt pati

⁴⁸¹ LVVA, 3723.f., 1.apr., 982.1., 48.lp.

⁴⁸² LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.1. 4.lp.

⁴⁸³ Ibid, 17.lp.

⁴⁸⁴ Ibid. 19.lp.

⁴⁸⁵ Ibid. 6., 7., lp.

⁴⁸⁶ LVVA, 3723.f., 1.apr., 988.1.1., 2.lp.

Heraldiskā komiteja, attēlojot ģerbonī ūdenskritumu ar divām zivīm.⁴⁸⁷ Jelgavas pilsētas ģerboņa sirds vairogā komiteja ierosināja ievietot Latvijas valsts mazo ģerboni. Rīgas ģerbonī tika ieteikts „atmest Krievijas ērgļus gar abiem ģerboņa sāniem un uz tornīšiem paredzēto zelta flagu vietā likt Latvijas flagas”, bet Jaunjelgavas pilsētas ģerbonī paredzēja attēlot lauvu bez kroņa.⁴⁸⁸

Jaunjelgavas pilsētas ģerboņa izskatīšana apliecina par Heraldiskās komitejas locekļuniecīgās zināšanas heraldikā, Jaunjelgavas pilsētas ģerbonī attēloto grifu nodēvējot par lauvu. Šī kļūda gan tika labota jau nākamajā komitejas sēdē.⁴⁸⁹ Taču kā rādīja tālākie notikumi un Heraldiskās komitejas sēžu protokoli, tad ģerboņu izstrādāšanas un pārveidošanas process nebija tik vienkāršs, kā varbūt šķita sākumā, pirms Heraldiskā komiteja uzsāka darbu. Kā liecina jau tās pirmajā sēdē lietotā terminoloģija, Heraldiskās komitejas locekļi ne visai labi orientējās heraldikas jautājumos. Jāpiezīmē gan, ka vēl lielāku diletantismu varēja novērot pašu pilsētu iesniegtajos ģerboņu projektos. Parasti pilsētas izteica vēlmi ģerbonī ievietot pēc iespējas vairāk elementu, un galvenokārt tie bija ozoli, vārpas, upuruguns utt. Tāpat darbības sākumā bieži Heraldiskās komitejas locekļi veidoja jaunās Latvijas valsts simboliku izteikti nacionālā garā, neiedziļinoties ģerboņu vēsturiskajā attīstībā. Tikai pēc pusgada darbības, saprotot, ka ar pašu heraldikas zināšanām neizdosies kvalitatīvi izstrādāt ģerboņus, uz 1924. gada 28. janvāra Heraldiskās komitejas sēdi tika uzaicināts pazīstamais baltvācu vēsturnieks H. Bruinings. Viņš klātesošajiem nolasīja lekciju par ģerboņu vēsturi, izstrādi un heraldikas likumiem un principiem, kā arī sīkāk referēja par Vidzemes un Latgales pilsētu ģerboņu vēsturisko attīstību. Tā paša gada 21. novembra sēdē H. Bruininks nolasīja ziņojumu arī par Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņiem.⁴⁹⁰

Pilsētu ģerboņu projektus piedāvāja ne tikai jaunās pilsētas, bet arī pilsētas, kuru heraldiskās tradīcijas sniedzās dziļā pagātnē. Piemēram, jau minētais Valmieras piemērs, kad jautājumā par pilsētas ģerboni, pilsētas un Heraldiskās komitejas viedokļi nonāca pretrunā.⁴⁹¹ Nelielas korekcijas, kam piekrita arī pilsētas valde, tomēr bija nepieciešamas arī Aizputes pilsētas ģerbonī. Alūksnes pilsētas ģerbonis, ņemot vērā tikai pilsētas vēlmes, līdzīgi kā Dobeles gadījumā, būtu tapis ainaviskā manierē,

⁴⁸⁷ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l., 4.lp.

⁴⁸⁸ LVVA, 3723.f., 1.apr., 988.l.1., 2.lp.

⁴⁸⁹ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l., 2., 3.lp.

⁴⁹⁰ Ibid, 10., 18., .lp.

⁴⁹¹ Ibid, 3.lp.

attēlojot ozolus, sauli, pilsdrupas un pilsētas ezera daļu.⁴⁹² Pārsvārā piedāvātie ģerboņu varianti savā būtībā bija naivi, heraldiski un vēsturiski nepamatoti. Tāpēc otrajā Heraldiskās komitejas sēdē tika nolemts pilsētas iepazīstināt ar Heraldiskās komitejas ģerboņu vērtēšanas rezultātiem, uzsverot, ka dažādu ainavisku skatu attēlošana ģerbonī nav ieteicama. Par vēlamu tika uzskatīta dažādu vispārzināmu simbolu, kuriem bija konkrēta nozīme, piemēram, pilsētas vēsturē, ievietošana pilsētas ģerbonī.⁴⁹³

Sākotnēji pilsētu ģerboņu izveidošanā un apstiprināšanā nebija vērojamas konsekvences, un paralēli tika gan sastādīti pilsētu ģerboņu apraksti, gan izgatavoti zīmējumi. Taču pamazām Heraldiskā komiteja nonāca pie secinājuma, ka, lai pareizāk organizētu darbu, vispirms ir nepieciešams rūpīgi izstrādāt pilsētas ģerboņa aprakstu, kam sekoja pilsētas ģerboņa attēla skices izgatavošana un tikai pēc tam tika izstrādāts pilsētas ģerboņa krāsainais attēls. Tikai pēc šo darbu veikšanas bija iespējams vienoties par galīgo ģerboņa variantu, saliekot kopā ģerboņa aprakstu un ģerboņa attēlu. Tas kļuva par pamatu, lai varētu izstrādāt ģerboņus, kas vienlaicīgi bija atbilstoši heraldikas likumiem un valsts politikai. Ja pilsētu pašvaldības nesniedza savu atsaukumi par piedāvāto pilsētas ģerboņa projektu triju mēnešu laikā, Heraldiskā komiteja apstiprināja ģerboni bez pilsētas pašvaldības piekrišanas, kaut gan ne vienmēr šajā jautājumā tika ievērotas konsekvences. Ja pilsētas pašvaldība bija uzstājīga un savus iebildumus argumentēja, tad bija iespējams pilsētas ģerboni mainīt arī vēlāk. Jautājums par to, kas uzņemsies atbildību par pilsētu ģerboņu izgatavošanu, tika atrisināts demokrātiskā ceļā. Konsultējoties ar pilsētu pašvaldībām, tika nolemts, ka par pilsētu ģerboņu izgatavošanu jā rūpējas Heraldiskajai komitejai, kā jau paredzēts likumā.

1923. gada 1.oktobra Heraldiskās komitejas sēdē tika noteikti ģerboņa attēla izmēri. Ģerboņa vairogs bija jāzīmē 20 centimetru augstumā un 17 centimetru platumā.⁴⁹⁴ Risinot jautājumu par pilsētu ģerboņu izgatavošanu, profesors R. Zariņš ierosināja pilsētu ģerboņu zīmējumu pagatavošanu uzticēt Mākslas akadēmijas studentiem. Viena ģerboņa attēlu komplekta – divi krāsaini ģerboņu zīmējumi un viens grafisks attēls – izstrādāšana izmaksāja 30 latus, summu paaugstinot līdz 40 latiem. Šo naudu bija paredzēts iekasēt no pilsētu budžeta.⁴⁹⁵

⁴⁹² LVVA, 3723.f., 1.apr., 992.l., 5.,11.lp.

⁴⁹³ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l., 3.lp.

⁴⁹⁴ Ibid, 5.lp.

⁴⁹⁵ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 8.lp.; 3723.f., 1.apr., 992.l., 28.lp.

Pildot likumu par pašvaldību iestāžu ģerboņiem, 1925. gada 31. oktobrī Valsts prezidents Jānis Čakste apstiprināja 39 pilsētu un miestu ģerboņu aprakstus, kurus bija labojusi, papildinājusi un izveidojusi Heraldiskā komiteja, tajā skaitā arī Rīgas pilsētas ģerboni (78.att.).⁴⁹⁶ Visas esošās Latvijas pilsētas divu gadu laikā bija ieguvušas savus ģerboņus, un līdz ar to Heraldiskās komitejas darbības mērķis bija izpildīts. Taču šajā laikā aizsākās arī apriņķu ģerboņu veidošana. Par apriņķa heraldisko simboliku jau 1923. gadā interesē izrādīja Rīgas, Bauskas, Valmieras, Tukuma, Talsu, Jelgavas, Valkas, Cēsu, Liepājas un Kuldīgas apriņķu valdes.⁴⁹⁷ Taču līdz 1925. gadam Heraldiskās komitejas darbības lauks bija tieši pilsētu heraldikas izstrāde un sakārtošana. Līdz ar šī uzdevuma paveikšanu komitejas darbs apstājās uz pieciem gadiem.

Interesanti atzīmēt, ka ne visas pilsētas bija apmierinātas ar 1925. gadā apstiprinātajiem ģerboņiem. Protestējot pret konkrētās simbolikas izvēli ģerboņos, 1926. gada pavasarī Dobeles, Valka un Ilūkste nebija savus ģerboņus izņēmušas no Valsts Prezidenta kancelejas. Dobeles dome pat pieņēma lēmumu, kurā norādīja, ka tā nav apmierināta ar apstiprināto ģerboni un to nepieņems. Valkas pilsētas vadība bija cerējusi, ka tiks apstiprināts R.Zariņa zīmētais ģerboņa projekts, nevis vecais „Igaunijas Valkā” lietotais ģerbonis. Savukārt Ilūkstei nepatika tai piešķirtais zirgs. Valka un Ilūkste savu neapmierinātību gan nepauda ar oficiālu domes lēmumu, kā to darīja Dobeles pilsētas valde. Ar savu ģerboni nebija apmierināta arī Salacgrīvas pilsētas valde, jo tās ģerbonis tika apstiprināts kā miestam, bet, pēc valdes domām, Salacgrīvai kā pilsētai esot plašākas ambīcijas. Taču Heraldiskā komiteja savu lēmumu nemainīja un pilsētu valdēm paziņoja, ka apstiprinātie ģerboņi netiks pārstrādāti.⁴⁹⁸

Pirmajā Heraldiskās komitejas darbības periodā izveidojās un nostabilizējās noteikti pilsētu ģerboņu veidošanas principi un ģerboņos izmantotais simbolikas loks. Visi ģerboņi tika veidoti vienotā mākslinieciskā stilā. Pozitīvi vērtējams Heraldiskās komitejas darbs, rediģējot un pārveidojot vēsturiskos pilsētu ģerboņus. Process bija darbietilpīgs un smags, ņemot vērā pilsētu pašvaldību vēlmes, un tā laikā bija nepieciešams rast kopsaucēju starp vēsturiskā mantojuma principu un sabiedrībā valdošajām nacionālajām tendencēm. Jāatzīmē, ka līdz jauno ģerboņu apstiprināšanai

⁴⁹⁶ Valsts Prezidenta lēmums. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 269. 1925.1.decembris.

⁴⁹⁷ LVVA, 3723.f., 1.apr., 992.l. 6.,7., 9.,10.,11., 14., 15., 26. l.p.

⁴⁹⁸ Pilsētas nepieņem piešķirtos ģerboņus. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.9. 1926.04.maijs. 1.lp.; Nemierā ar ģerboni. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.219. 1928.17.jūlijs. 1.lp

daudzas senās pilsētas mēdza lietot nedaudz mainītus Krievijas impērijas laika ģerboņus, lai tie atbilstu neatkarīgas valsts idejai. Piemēram, no 1920. līdz 1925. gadam Daugavpils pilsēta ģerbonī izmantoja jātnieku. Šāds ģerbonis attēlots uz Daugavpils pilsētas pārvaldes kancelejas markām.⁴⁹⁹

Kopumā 1920. gados bija raksturīga Heraldiskās komitejas sadarbība ar pilsētu pašvaldībām. Līdz pat pilsētu ģerboņu oficiālajai apstiprināšanai 1925. gadā norisinājās intensīva sarakste starp Heraldisko komiteju un pilsētu pašvaldībām. Pilsētu vēlmes tika uzklaustītas, taču vairumā gadījumu tās komitejai nebija pieņemamas un turklāt pārsvarā tās bija arī heraldiski nerealizējamas.

5.3. Ģerboņu izstrāde Heraldiskās komitejas darbības otrajā posmā

Ģerboņu veidošanas turpmākajā procesā nozīmīgs bija 1927. gada 5. novembrī pieņemtais “Likums par apriņķu pašvaldībām”, kurā tika noteiktas apriņķa valdes funkcijas, tās priekšsēdētāja pienākumi un Revīzijas komisijas darbība, bet 6. pants paredzēja tiesības apriņķa valdei lietot savu zīmogu, kurā attēlots apriņķa ģerbonis.⁵⁰⁰ Lai gan likums tika pieņemts 1927. gadā, pie apriņķu ģerboņu veidošanas Heraldiskā komiteja darbu uzsāka tikai 1930. gadā. Apriņķu ģerboņi oficiāli tika apstiprināti divos piegājienos 1936. gada 30. jūnijā un 1938. gada 21. oktobrī.⁵⁰¹

Pēc pilsētu ģerboņu apstiprināšanas 1925. gadā, Heraldiskā komiteja no jauna uz sēdi sanāca tikai pēc pieciem gadiem 1930. gada 5. martā. Heraldiskās komitejas darbības atjaunošanu veicināja apriņķu, apgabalu un jaundibināto pilsētu ģerboņu izstrādes un apstiprināšanas nepieciešamība. Heraldiskās komitejas priekšsēdētāja pienākumus turpināja pildīt Valsts statistiskās pārvaldes direktors M. Skujenieks, Komitejas locekļi bija R. Zariņš, V. Purvītis, Valsts Prezidenta ieceltais pilnvarotais loceklis, ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs H. Albats, pašvaldību departamenta direktors, un par komitejas sekretāru kļuva J. Zankevics. 1936. gadā par Heraldiskās komitejas vadītāju kļuva iecelts jaunais Valsts statistiskās pārvaldes direktors V. Salnais.⁵⁰²

Laika posmā starp 1925. – 1930. gadu Latvijā pilsētas tiesības bija ieguvušas 19 pilsētas. Jau 1927. gada 14. oktobrī Pašvaldību komisijas II apakškomisijas sēdē

⁴⁹⁹ Gulbis, A. Par Daugavpils ģerboni. 122.lpp.

⁵⁰⁰ Valdības rīkojumi un pavēles. Visām apriņķu pašvaldības likvidācijas valdēm. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 262. 1927.22.novembris.; Likums par apriņķu pašvaldībām. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 249. 1927.05.novembris.

⁵⁰¹ Atsauce tiks precizēta

⁵⁰² LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 31.lp.

pilsētas tiesības tika piešķirtas 16 miestiem.⁵⁰³ Turklāt ģerboņi bija jāizstrādā arī Latvijas apgabaliem un 19 apriņķiem. Tieši pēc apgabalu ģerboņiem sabiedrībā bija izvirzījusies nopietna prasība. Lai gan, kā norādīts Heraldiskās komitejas sēdes protokolā, šo ģerboņu izstrādāšanu likums nebija uzlicis par pienākumu komitejai, taču tā bija „viskompetentākā iestāde šā jautājuma konkrētai ierosināšanai un tālākvirzīšanai”.⁵⁰⁴ Tāpēc Heraldiskās komitejas sēdē tika nolemts vispirms ģerboņus izstrādāt tieši apriņķu pilsētām. Tātad par svarīgāko Heraldiskās komitejas uzdevumu kļuva apriņķu pilsētu, apriņķu un novadu ģerboņu izstrādāšana.

Līdz ar lēmumu izveidot četru Latvijas kultūrvēsturisko apgabalu ģerboņus, Heraldiskās komitejas priekšsēdētājs M. Skujenieks izteica pieņēmumu mainīt arī valsts ģerboni. Tā kā valsts ģerbonī bija attēloti divu novadu simboli, viņaprāt bija nepieciešams attēlot arī pārējos divus, tādējādi ģerboni papildinot ar Latgales un Zemgales ģerboņiem. Līdz ar to tika paredzēts ievietot visus četrus apgabalu ģerboņus vienā vairogā, to dalot un skaldot. Ģerboņu izvietojums valsts ģerbonī tika paredzēts šāds: pirmajā laukumā Kurzemes, otrajā Vidzemes, trešajā Latgales un ceturtajā Zemgales ģerbonis⁵⁰⁵. Taču jāatzīmē, ka jautājums par izmaiņām valsts ģerbonī bija jārisina likumdošanas kārtībā. Tomēr nevienā no turpmākajām sēdēm vairs netika pieminēta iespējamā valsts ģerboņa maiņa.

Par komitejas prioritāti šajā laikā kļuva novadu ģerboņu izstrāde. Vidzemes un Kurzemes ģerboņus Heraldiskā komiteja izlēma atstāt tādus, kādi tie attēloti valsts ģerbonī.⁵⁰⁶ Tā kā Vidzeme un Latgale vēsturiski bija vienotas, tad vienots bijis arī šo abu novadu ģerbonis. Grifu lietoja gan Zviedrija, pārvaldot Vidzemi, gan Polija, pārvaldot Latgali. M. Skujenieks ierosināja atstāt grifu uz zila vairoga laukuma kā Latgales simbolu. Zemgalei vēl no Kurzemes un Zemgales hercogistes laikiem bija saglabājies savas simbols – alnis. Interesanti atzīmēt, ka vairākās 17.gadsimta kartēs redzams ģerbonī attēlots no ģerboņa vairoga malas izejošs alnis, kas attēlots arī krāsās – sarkanā laukā sudraba alnis.⁵⁰⁷ Tādējādi domājams, ka šis simbols atsevišķi pastāvējis jau kopš Kurzemes un Zemgales hercogistes laikiem, un tagad bija nepieciešams izlemt, kā to attēlot. Jau tajā pašā Heraldiskās komitejas sēdē tās locekļi

⁵⁰³ LVVA, 5485.f., 1.apr., 3245a l., 11.lp.

⁵⁰⁴ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 21.lp.

⁵⁰⁵ Ibid.

⁵⁰⁶ Par Latgales ģerboni skatīt: Pumpuriņš T. Latgales ģerboņa izveide XX gadsimta pirmajā pusē. *Humanitāro zinātņu Vēstnesis*. Nr.4. 2003.

⁵⁰⁷ Raid T. *Tabulae Livonia*. Livonia vulgo Lyefland 1652. P.90.-91.; Livonia vulgo Lyefland 1662. P.96-97.

vienojās pieņemt apspriesto ģerboņu projektus. Vidzemei tas bija sarkanā laukā stāvošs, pa labi pagriezies sudraba grifs ar zobenu labajā ķetnā; Latgalei – zilā laukā stāvošs pa kreisi pagriezies sudraba grifs ar zobenu labajā ķetnā, Kurzemei – stāvošs, pa kreisi pagriezies sarkans lauva sudrabā, bet Zemgalei – zilā laukā, pa labi soļojošs sudraba alnis.⁵⁰⁸ (79., 80.att.)

M. Skujenieks ar pieņemto lēmumu iepazīstināja Saeimas publisko tiesību komisiju. Tā no savas puses ierosināja Heraldiskajai komitejai pašai izstrādāt attiecīgu lēmuma projektu un to iesniegt Ministru kabinetam pieņemšanai Satversmes 81. panta kārtībā. Noteikumu projektu par Latvijas apgabalu ģerboņiem Heraldiskā komiteja galīgā redakcijā pieņēma 1930. gada 2. aprīļa sēdē.⁵⁰⁹ 1930. gada 26. aprīlī Ministru prezidents H. Celmiņš un iekšlietu ministrs E. Laimiņš parakstīja „Noteikumus par Latvijas apgabalu ģerboņiem”. Tajos norādīts, ka Latvijas valsts teritorijas sastāvdaļām (Latvijas Republikas Satversmes 3. p.) – Vidzemei, Latgalei, Kurzemei un Zemgalei – ir katrai savs apgabala ģerbonis. Tika publicēts katra ģerboņa apraksts, kā arī paredzēta ģerboņu lietošana, taču netika publicēti ģerboņu attēli. Proti, apgabala ģerboņus drīkstēja lietot iestādes, organizācijas un personas, kurām uz to deva tiesības Valsts prezidenta rīkojums.⁵¹⁰ Aprīļa beigās noteikumi tika izsludināti laikrakstā „Valdības Vēstnesis”.⁵¹¹ Maijā kļuva zināms, ka būs nepieciešams izstrādāt visu ģerboņu attēlus, lai pēc to parauga varētu izgatavot ģerboņus vispārējai lietošanai. Vienīgās problēmas radīja Zemgales ģerboņa attēls, jo tas bija vienīgais no apgabalu ģerboņiem, kura attēlu bija nepieciešams pilnībā izstrādāt no jauna. Ģerboņu zīmējumus izskatīja jūnijā, akceptējot visus, izņemot Zemgali, kuru vajadzēja labot un pārstrādāt.

Veidojot apgabalu ģerboņus, Heraldiskā komiteja atkāpās no pašas pasludinātajiem ģerboņu izstrādes principiem. Acīmredzot sabiedrības spiediena rezultātā, noteikumi, kas saturēja apgabalu ģerboņu aprakstus, tika pieņemti un publiskoti pirms ģerboņu attēlu izstrādāšanas. Apgabalu ģerboņu aprakstu izstrādi paātrināja fakts, ka 1930. gada beigās vairākas organizācijas un iestādes lūdza Pašvaldību departamentam atļaut lietot apgabalu ģerboņus, tāpēc Valsts Prezidenta sekretariāts pieprasīja Heraldiskajai komitejai pēc iespējas ātrāku apgabalu ģerboņu

⁵⁰⁸ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 21.lp.

⁵⁰⁹ Ibid, 23., 25.lp.

⁵¹⁰ Noteikumi par Latvijas apgabalu ģerboņiem. *Valdības vēstnesis*. Nr.96. 1930. 30.aprīlis.

⁵¹¹ Valdības Vēstnesis. Nr.96. 1930. 30.aprīlis.

izgatavošanu un iesniegšanu apstiprināšanai Valsts Prezidentam.⁵¹² Rezultātā izveidojās situācija, kad apritē bija nonākuši ģerboņu apraksti, bet nebija apstiprināti ģerboņu zīmējumi.

Apgabalu ģerboņu attēli tika izstrādāti pakāpeniski, ar katra zīmējuma projektu iepazīstoties Heraldiskās komitejas sēdēs un rūpīgi izvērtējot katru attēla detaļu. Tikai 1935. maijā Heraldiskās komitejas sēdē tika atzīts, ka Vidzemes, Latgales un Kurzemes apgabalu ģerboņi ir apstiprināmi, bet darbs pie Zemgales ģerboņa izgatavošanas vēl joprojām jāturpina.⁵¹³ Vēl pēc trim gadiem 1938. gada 11. novembra Heraldiskās Komitejas sēdē tika pieņemts lēmums, saskaņā ar 1930. gadā pieņemtajiem noteikumiem par apgabalu ģerboņiem, izgatavotos ģerboņu zīmējumus un aprakstus nosūtīt Valsts Prezidentam apstiprināšanai. Ģerboņu attēlu autors bija mākslinieks grafiķis Kārlis Krauze.⁵¹⁴ 1936. gada 30.jūnijā Valsts Prezidents, apstiprinot virkni pilsētu un apriņķu ģerboņus, vienlaicīgi pieņēma lēmumu, kas paredzēja apstiprināt ģerboņu ieviešanu lietošanā viena gada laikā.⁵¹⁵

Pēdējais ar ģerboņiem saistītais likums, kas tika pieņemts šajā laika periodā, bija 1938. gada 30. septembra Valsts Prezidenta lēmumu Nr. 169. par 20 pilsētu un 14 apriņķu ģerboņu apstiprināšanu.⁵¹⁶ Līdz ar to bija noslēdzies Latvijas pašvaldību heraldiskās sistēmas izveidošanas process un pilsētas un apriņķi ieguva savu simboliku.

Apriņķi Latvijā tika izveidoti teritoriālās reformas rezultātā, un arī tiem tika paredzēta un veidota sava heraldiskā simbolika. Apriņķu valdes iesūtīja savus ģerboņu projektus, un 1928. gada vasarā vienīgais apriņķis, kura projektu Heraldiskā komiteja vēl nebija saņēmusi, bija Daugavpils.⁵¹⁷ Līdzīgi, kā veidojot pilsētu heraldiku, arī apriņķu ģerboņu izgatavošanas process norisinājās sadarbībā ar vietējām pašvaldībām. Rīgas apriņķa ģerboņa veidošanu uzņēmās pati Heraldiskajai komitejai, ņemot vērā apriņķa valdes ieteiktos simbolus. Daudzu apriņķu valdes piedāvāja Heraldiskajai komitejai pašas savus ģerboņu projektus. Tika izskatīti arī Valmieras, Daugavpils un Ventspils apriņķu zīmējumi.⁵¹⁸ Taču jāatzīmē, ka neviens no piedāvātajiem ģerboņu projektiem neatbilda heraldikas prasībām. Jēkabpils,

⁵¹² LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 28.lp.; Heraldiskā Komiteja atjaunojusi darbību. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.444. 1930.25.novembris., 2.lp.

⁵¹³ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 29.lp.

⁵¹⁴ *Ibid*, 79.lp.

⁵¹⁵ Valsts Prezidenta 20. lēmums. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 146. 1936.

⁵¹⁶ Valsts Prezidenta 169. lēmums. *Valdības vēstnesis* Nr. 241. 1938.

⁵¹⁷ Par valsts un pašvaldību ģerboņiem. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.223. 1928.03.augusts, 2.lp.

⁵¹⁸ Heraldiskās komitejas 5.sēde *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesi.*, Nr. 409. 1930.18.jūlijs.

Kuldīgas un Aizputes apriņķu valdes ģerboņus lūdza izgatavot Heraldiskajai komitejai.⁵¹⁹ Vienojošais faktors visos apriņķu ģerboņos bija apriņķa pilsētas ģerboņa ievietošana, parasti kādā no vairoga stūriem. Bauskas, Rēzeknes un Daugavpils apriņķu ģerboņu projekti bija pirmie, kurus komiteja izvērtēja. Bauskas apriņķa ģerbonī bija paredzēts attēlot kviešu vārpas, upi, kā arī ievietot Bauskas pilsētas ģerboni, Rēzeknes apriņķa ģerbonī arī vārpu un kamolu, bet Daugavpils apriņķa ģerbonī upi, pili un divas vārpas.⁵²⁰ 1936. gadā Valsts Prezidents apstiprināja vairāku apriņķu ģerboņus, kuri bija jāievieš dzīvē viena gada laikā.⁵²¹ 1938. gada augustā Heraldiskā komiteja nolēma akceptētos 14 apriņķa ģerboņu projektus un to aprakstus nosūtīt Valsts Prezidentam ar lūgumu tos apstiprināt.⁵²²

1930. gados ģerboņu veidošanas procesā raksturīga bija vēl kāda iezīme – mākslinieki izstrādāja ģerboņu projektus bez konkrēta adresāta. (81.att.) Tikai pēc tam, kad Heraldiskā komiteja tos bija akceptējusi no heraldiskā viedokļa, ģerboņi tika piedāvāti kādai no pilsētām. Piemēram seko daži no šādā veidā tapušajiem pilsētu ģerboņu aprakstiem: melnā laukā sudraba taurētājs (tika piedāvāts Līvāniem), zaļā laukā pieci pīpeņu ziedi ar baltām ziedlapiņām un zelta vidu (tika piedāvāts Preiļiem), sudraba laukā zaļa āboliņa lapa, sarkanā laukā melna vilka galva (tika piedāvāts Viļāniem), zelta vāvere sarkanā laukā, melns krauklis sarkanā laukā, skaldīts vairogs labā puse zelta, kreisā – sarkana; vairoga vidū atslēga: sarkana uz zelta un otrādi, skaldīts vairogs, labā puse zelta, kreisā zila, vairogā trīs lillijas: zils uz zelta un otrādi. Mākslinieks K.Krauze piedāvāja arī savus ģerboņu projektus: dalīts un skaldīts vairogs; labā augšējā un kreisā apakšējā zelta daļā zaļš egles zariņš ar čiekuru, bet labā apakšējā un kreisā augšējā zaļā daļā dzenis sudrabā ar melnu.⁵²³ Daudzi no šādā veidā izstrādātajiem ģerboņu projektiem tā arī palika projektu līmenī, neatrodot savu adresātu.

Paralēli novadu un apriņķu ģerboņu izstrādei norisinājās darbs pie Latvijas pilsētu ģerboņu izstrādes. 1930. gada novembrī ģerboņi nebija izstrādāti 16 pilsētām: Apei, Gulbenei, Ķemeriem, Lejasciemam, Madonai, Ogresi, Siguldai, Strenčiem, Priekulei, Viesītei, Balviem, Kārsavai, Līvāniem, Preiļiem, Varakļāniem un Viļāniem.⁵²⁴ Pirmā pilsēta, kuras ģerbonis tika apspriests atjaunotās Heraldiskā

⁵¹⁹ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 29.lp.

⁵²⁰ Turpat, 21., 22.lp.

⁵²¹ Apstiprināts Ventspils apr. ģerbonis. *Ventas Balss*. Nr. 74. 1936.07.jūlijs.

⁵²² LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 78.lp.

⁵²³ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 45., 52., 55., 59.lp.

⁵²⁴ Ibid, 28.lp.

komitejas pirmajā sēdē, bija Madona. Pilsēta bija iesūtījusi savu pilsētas ģerboņa projektu – sarkanbaltsarkanā laukā attēlots ozols ar zelta stumbru un 42 zaļām lapām, sudraba linu bunte un un zelta sviesta spainītis.⁵²⁵ Heraldiskā komiteja, kā uzsvēra paši komitejas locekļi, ģerboņa idejisko saturu atzina par pieņemamu, bet šāds ģerbonis nebija akceptējams no heraldiskā viedokļa. Kaut gan Madonas, kā aprinča pilsētas, ģerboņa izstrādāšana tika atzīta par prioritāti līdzās aprinču un apgabalu ģerboņiem, pie ģerboņa tālākās izveides Heraldiskā komiteja atgriezās tikai 1937. gada janvārī, piedāvājot pilsētai ģerboni, kurā melnā laukā attēlots zelta krusts. Acīmredzot projekts neapmierināja pilsētas valdi, jo tā paša gada rudenī Heraldiskā komiteja piedāvāja pilsētai jau citu ģerboņa projektu – sarkanā laukā zelta gailis.⁵²⁶

Veiksmīgāka bija Mazsalacas pilsētas valdes vēlme ģerbonī attēlot tiltu, kurš šķērso Salacu.⁵²⁷ Pilsētas ģerboni Heraldiskā komiteja apstiprināja jau 1930. gada 2. aprīlī, ar piebildi, ka tas ir vienīgais no pilsētu ģerboņu projektiem, kurš iesniegts apstiprināšanai atbilstoši heraldikas prasībām, neraugoties uz to, ka Mazsalaca ir maza provinces pilsēta.⁵²⁸

Bieži pilsētas par ģerbonī vēlamu simboliku informēja Heraldisko komiteju, lai tā tālāk nodarbotos ar pilsētas ģerboņa izstrādi. Piemēram, Gulbene pilsētas ģerbonī vēlējās attēlot sudraba gulbi zilā laukā, kuram katrā pusē novietoti ozola zari.⁵²⁹ Heraldiskās komitejas dokumenti liecina, ka Ķemeri ģerbonī vēlējās redzēt sudraba laukā zilu biķeri, no kura dzer melna čūska. Savukārt, pēc citas informācijas, iesniegtajā ģerboņa projektā bija attēlotas heraldikā nesavienojamas lietas gulbis, valsts karogs, ūdens, uzlēcoša saule un trīs zelta zvaigznes.⁵³⁰ Ogre par pilsētas simboliku bija izvēlējusies priedes, strauju upi un klintis. Ape kā valsts robežpilsēta - valsts robežzīmi uz zaļas kupicas un trīs zelta zvaigznes. Priekule izskatīšanai Heraldiskajā komitejā virzīja divus ģerboņa projektus. Vienā bija attēloti pilsētā esošie zviedru laikā celtie vārti. Otra varianta pamatā sarkana uguns liesma trijos nozarojumos, augšējā daļā zils debess fons ar trim zelta zvaigznēm pa vienai uz

⁵²⁵ Ibid, 21.lp.

⁵²⁶ Ibid, 36., 44. lp.

⁵²⁷ Ibid, 23.lp.; Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.246. 1928.23.oktobris, 2.lp.

⁵²⁸ LVVA 3723.f., 1.apr., 981.l. 25.lp.; Heraldiskās komitejas 5.sēde *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 409. 1930.18.jūlijs.

⁵²⁹ LVVA 3723.f., 1.apr., 981.l. 26., 28., 31.lp.; Heraldiskā komiteja vienojusies par 8 apr. ģerboņiem. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.394. 1930. 16.maijs.; Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis* Nr.246. 1928.23.oktobris. 2.lp.

⁵³⁰ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 26., 28., 31.lp.; Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.246. 1928.23.oktobris, 2.lp.

katras liesmas mēles.⁵³¹ Viļāni lūdza pilsētas ģerbonī attēlot ozolu ar pelēku stumbru, zaļām lapām un gada skaitli “1928”, kad tā ieguva pilsētas tiesības. Pļaviņas vēlējās sarkanu mūri, kas simbolizējot Daugavas klinšainos krastus un senlaiku nocietinājumus pie Pļaviņām. Gostiņi izteica vēlmi ģerbonī redzēt vairogu un sakrustotus šķēpus, kā piemiņu cīņai ar vācu okupantiem un lieliniekiem, ar zaļa fona palīdzību attēlojot Zemgali, Daugavu un Aivieksti, kā arī ģerbonī ievietojot sešstūrainu zelta zvaigzni kā Māras zemes – Latgales simbolu.⁵³²

Siguldas pilsētas valde pieņēma mākslinieka Medņa izstrādātos pilsētas ģerboņa projektus. Vienā projektā bija attēlotas pilsdrupas, ievu zieds un slēpes, bet otrā trīs torņi ar upi. Šādus divus ģerboņus pilsētas valde 1934. gadā nosūtīja Heraldiskajai komitejai. Taču Heraldiskās komitejas sēžu dokumentos atrodama informācija tikai par vienu projektu ar ziedošas ievas zaru, slēpēm, ābeles ziedu un lakstīgalu.⁵³³ Balvu pilsētas dome lūdza “lai uz ģerboņa apakšējās daļas, gaiši zilā fonā, uz tuksnešaina Latgales lauka, būtu attēlots partizāņu pulka karavīrs atbrīvošanās gaitās, bet ģerboņa augšējā daļā – ezera malā uzplaukstoša pilsēta austošas aules staru apspīdēta.”⁵³⁴ Taču rezultātā šie projekti palika nerealizēti. Heraldiskā komiteja arī no savas puses piedāvāja ģerboņus, piemēram, Zilupei – skaldītu vairogu, sudraba un melnā krāsā, Strenčiem ģerbonī attēlot kaujas cirvi āvu, Balviem ierosināja ģerbonī ievietot partizāņu cepuri, bet Kārsavai – tautu meitas vainadziņu.⁵³⁵

Apkopojot pieejamo informāciju, jāsecina, ka 1935. gada maijā Heraldiskā komiteja desmit pilsētas bija lūgušas ģerboņu projektus izstrādāt HK, un tās bija Gulbene, Lejasciems, Strenči, Viesīte, Balvi, Kārsava, Līvāni, Preiļi, Varakļāni un Viļāni. Savukārt savus jau izstrādātos pilsētu ģerboņu projektus bija iesniegušas sešas pilsētas Sigulda, Ape, Ķemeri, Madona, Ogre un Priekule, taču, pēc HK uzskatiem, neviens no tiem neatbilda heraldikas prasībām, tāpēc pilsētas uzticēja ģerboņu izstrādāšanu HK.⁵³⁶ Savukārt nekādas atsauksmes un informācija nebija saņemta no Zilupes un Gostiņiem.⁵³⁷

⁵³¹ Ibid.

⁵³² Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.246. 1928.23.oktobris, 2.lp.

⁵³³ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 26., 28., 31.lp.; Siguldai būs ģerbonis. *Rīts*. Nr.100. 1934.04.decembris, 2.lp.

⁵³⁴ Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.246. 1928.23.oktobris, 2.lp.

⁵³⁵ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l., 36., 38., 41.lp.

⁵³⁶ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 29.lp.

⁵³⁷ Ibid.

Īpaša uzmanība pievēršama Kuldīgas pilsētas ģerbonim. 1925. gada 31. oktobrī Kuldīgai tika apstiprināts no jauna izveidotais pilsētas ģerbonis, kurā bija attēlotas divas zivis un Ventas ūdenskritums. 1937. gada martā Heraldiskā komiteja sēdē tika izvirzīts jautājums par Kuldīgas vēsturiskā ģerboņa atjaunošanas nepieciešamību. Rezultātā tika nolemts lūgt pilsētas valdei atsūtīt tai pieejamo informāciju par vēsturisko ģerboni.⁵³⁸ Maijā Heraldiskā komiteja iepazinās ar pilsētas atsūtītajiem materiāliem un lūdza precizēt pilsētas ģerboņa aprakstu un, ja iespējams, arī attēlu, kurā būtu redzams pilsētas ģerboņa atveidojums krāsās.⁵³⁹ Pēc mēneša pilsētas valdei tika piedāvāts 1925. gadā apstiprinātā ģerboņa vietā atgriezties pie pilsētas vēsturiskā ģerboņa ar Svētās Katrīnas attēlu.⁵⁴⁰ Pilsētas valdei nebija nekādu iebildumu un tā paša gada novembrī Heraldiskā komiteja uzdeva māksliniekam K. Krauzem no jauna izstrādāt Kuldīgas pilsētas ģerboni.⁵⁴¹ Rezultātā Kuldīga atguva savu vēsturisko ģerboni, kuru tā bija lietojusi jau kopš Kurzemes un Zemgales hercogistes pastāvēšanas laika līdz 1925. gadam.⁵⁴²

Tikai 1938. gadā, kad jau praktiskais ģerboņu veidošanas process bija noslēdzies un daļa ģerboņu bija apstiprināti, Heraldiskā komiteja pievērsās jautājumam par krāsu pamattonu noteikšanu izstrādātajos ģerboņos. Tāpēc komiteja lūdza māksliniekus J. Kugu, L. Libertu un K. Krauzi kopīgi izstrādāt heraldisko krāsu paraugus – sarkanas, zilas, zaļas, sudraba un zelta, ievietojot tās ģerboņa vairogā.

Rezultātā Heraldiskās komitejas darbības otrajā posmā ģerboņi tika izstrādāti 20 pilsētām, visiem apriņķiem un novadiem. Lai ieturētu vienotu ģerboņa attēlu stilu, ģerboņu projektu izgatavošanu Heraldiskā komiteja 1936. gadā uzticēja vienam māksliniekam, kurš bija arī komitejas loceklis – Kārlim Krauzem.⁵⁴³ 1938. gada 30. septembrī ar Valsts prezidenta lēmumu tika apstiprināti pilsētu ģerboņi.

Heraldiskās komitejas darbības otrajā posmā tika izstrādāti Latvijas apgabalu un apriņķu ģerboņi, kā arī to pilsētu, kuras pilsētas tiesības ieguva pēc 1925. gada, ģerboņi. Šim Heraldiskās komitejas darbības posmam raksturīga augstāka profesionalitāte. Jau sākotnēji tika noraidīti visi neheraldiskie ģerboņu piedāvājumi, un ģerboņu izstrāde norisinājās, ņemot vērā heraldikas pamatprincipus. Galveno uzmanību Heraldiskā komiteja centās pievērst tieši Latvijas kultūrvēsturisko

⁵³⁸ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 38.lp.

⁵³⁹ Ibid, 39.lp.

⁵⁴⁰ Ibid, 41.lp.

⁵⁴¹ Ibid, 43., 46.lp.

⁵⁴² Ibid, 27.l.

⁵⁴³ LVVA, 3723.f., 1.apr., 981.l. 31.lp.

apgabalu un apriņķu ģerboņu izstrādāšanai, pilsētu ģerboņu izveidi atbīdot otrajā plānā, kaut gan praksē bieži darbs pie šo ģerboņu izstrādes risinājās paralēli. Attiecībā uz apgabalu ģerboņiem bija vērojams zināms paradokss – šie ģerboņi bija pastāvējuši vēsturiski un to elementi, kas simbolizēja novadus, jau 1921. gadā bija iekļauti Valsts ģerbonī, taču ģerboņi nebija apstiprināti atsevišķi kā apgabalu ģerboņi.

5.4. Ģerboņos izmantotā simbolika

Pārstrādājot un no jauna radot ģerboņus tika izmantoti gan iepriekš lietotie un zināmie simboli, gan Latvijas civilās heraldikas klāstu papildināja pavisam jauna simbolika. Runājot par simbolu grupām, vispirms uzmanība jāpievērš simboliem, kuri līdz 1920.gadiem Latvijas pilsētu heraldikā bija sastopami tikai atsevišķos gadījumos vai netika lietoti vispār. Salīdzinoši plaši Latvijas pilsētu ģerboņos attēlota valsts simbolika un var apgalvot, ka Latvijas nacionālās karoga krāsas ieņēma stabilu vietu Latvijas pilsētu ģerboņos. Latvijas Republikas karoga krāsas izmantotas Valmieras, Bauskas, Rēzeknes, Dobeles, Apes ģerboņos, bet valsts ģerbonis bija ievietots Jelgavas pilsētas ģerbonī. Parasti valsts ģerbonis vai valsts karoga krāsas ir novietotas vidus vairogos, bet Dobeles ģerbonī ģerboņa vairoga laukums ir sadalīts valsts karoga krāsu samēros.

Vēl viena simbolu grupa, kas Latvijas pilsētu ģerboņos nonāca no valsts ģerboņa bija zvaigznes. Latvijas municipālo ģerboņu vidū trīs zvaigznes, kuras simbolizē Latvijas kultūrvēsturiskos novadus, ieņēmušas vietu Aizputes, Valkas, Jūrmalas un Mazsalacas pilsētu ģerboņos. Piemēram, Jūrmalas pilsētas ģerbonī attēlotās trīs zelta zvaigznes simbolizēja Jūrmalas kā kūrorta pilsētas piederību visiem Latvijas novadiem.⁵⁴⁴ Šajā gadījumā zvaigznes pārņemtas no Latvijas Republikas ģerboņa, kurā to simboliskā nozīme saistāma ar Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem – Vidzemi, Latgali un Kurzemi un Zemgali (kuras abas simbolizē viena kopēja zvaigzne). Kopumā jāteic, ka zvaigznes Latvijas civilajos ģerboņos pārsvarā izmantotas kā valsts simbolikas sastāvdaļa, nevis kā debess ķermenis.

Uzplaukumu 1920.-1930. gados piedzīvoja zobenu lietošana ģerboņos. Pieņemts uzskatīt, ka zobens simbolizē taisnīgumu, spēku, drošsirdību, varonību, cēlsirdību, vīrišķību un šķīstību, tātad cēlas īpašības. Viduslaiku Eiropā zobens tika plaši lietota ne tikai heraldikā, bet zobenu mēdza attēlot, piemēram, arī arhitektūrā un mākslā. Zobens pieskaitāms pie tā saucamajām mākslīgajām figūrām, un tā simbolika

⁵⁴⁴ Pieejams: <http://www.jp.gov.lv>. [Skatīts 17.03. 2006.]

pirmo reizi neatkarīgās Latvijas laikā tika izmantota Latvijas Republikas ģerbonī. Kā jau minēts iepriekš, zobens kļuva par Vidzemes un Latgales kultūrvēsturisko novadu ģerboņu sastāvdaļu un ieņēma vietu Ainažu, Alūksnes, Cēsu, Dobeles, Jelgavas, Kuldīgas, Ludzas un Valkas pilsētu ģerboņos. Alūksnes pilsētas ģerbonī, piemēram, attēloti divi sakrustoti zobeni, uz kuriem novietota Bībele. Latvijas gadījumā parasti zobeni simbolizēja cīņas, kas norisinājušās konkrētās vietas tuvumā. Dobeles pilsētas ģerbonī zobens attēlots slīpi novietots pāri ģerboņa vairogam. Pilsētas ģerbonī zobens simbolizē zemgaļu cīņas par neatkarību, atvairot Livonijas ordeņa karaspēka uzbrukumus 13. gadsimtā. Sakrustoti zobens un atslēga bija novietoti uz mūra attēloti Ludzas pilsētas ģerbonī. Arī šajā gadījumā zobena simbolika liecina par senajām cīņām, kas notikušas pierobežā. Kā korekti secina A. Vijups, tad iespējams, ka daudzie ģerboņi, kas veidojās 1920.-1930. gados un kuros attēlots zobens, ir saistīti ar tolaik nesenajām Brīvības cīņām un apņemšanos izcīnīto patstāvību nosargāt ar visiem līdzekļiem.⁵⁴⁵ No iepriekšējiem periodiem zobens saglabāja vietu Cēsu un Kuldīgas pilsētu ģerboņos. Uz Cēsu pilsētas mūriem ģerbonī redzams karavīrs ar zobenu vienā un vairogu otrā rokā. Savukārt Kuldīgas pilsētas ģerbonī tas ir viens no ģerboņa pamatfigūras – Svētās Katrīnas – atribūtiem.

Stabilu vietu 1920.-1930. gados, veidojot pilsētu ģerboņus, ieņēma dažādi dzīvnieki un putni. No iepriekšējiem periodiem savu vietu saglabāja, piemēram, lauva, alnis, lūsis, dzērve un mītiskais dzīvnieks grifs. Pirmo reizi Latvijas pilsētu ģerboņos tika atspoguļoti vēzis, vilka, galva, lapsa, zirgs un vēzis. Līdz 1925.gadam vienīgais ģerbonis, kurā bija attēlots putns, bija Grobiņas pilsētas ģerbonis. 1920.-1930.gados putnu pasauli papildināja gulbis, vanags, gaiļa galva un kaija. Tāpat sastopami simboli, kurus grūti iekļaut kādā no simbolu grupām un kas parasti pilsētu ģerboņos sastopami tikai vienu reizi. Piemēram, bite un zelta šūnu tīkls attēlots Viļānu pilsētas ģerbonī, kur bite attiecīgi simbolizēja pilsētas iedzīvotāju čaklumu, savukārt medus šūnas norādīja uz padarītā darba rezultātu.

Vēl viena šim periodam raksturīga iezīme ģerboņu simbolikas izvēlē bija heraldisko figūru izmantošana, ar dažādiem dalījumiem un figurālajiem griezumiem aizpildot ģerboņa vairoga laukumu. Piemēram, dalot laukumu ar viļņu griezumu, tika izveidots Jūrmalas pilsētas ģerbonis, savukārt izmantojot pāli – Apes ģerbonis. Arī Daugavpils, Līvānu, Ogres, Varakļānu, Pļaviņu, Gostiņu un Strenču pilsētu ģerboņu

⁵⁴⁵ Vijups A. Heraldiskās Komitejas darbība (1923. – 1939.). 94. – 95. lpp.

veidošanā tika izmantotas dažādas heraldiskās figūras, atsevišķos gadījumos tās kombinējot ar parastajām figūrām.

Jaunizveidotos ģerboņus 1920.-1930.gados plaši izmantoja Latvijas pilsētas. Pilsētu ģerboņi bija pilsētas valdes oficiālā zīme un valdes zīmoga galvenā sastāvdaļa (82., 83.att.). Ģerboņus savos zīmogos lietoja pilsētas valdei pakļautās iestādes, piemēram, slimnīcas, bibliotēkas, pamatskolas, bāriņtiesas un dzimtsarakstu biroji. (84.att.) Tas bija attēlots uz pilsētas robežzīmēm. Ar pilsētas valdes atļauju ģerboņus drīkstēja izmantot tūrisma ceļvežu, izstāžu un dziesmu svētku noformējumā. (85.-86.att.)1930. gados tika izdota galda spēle „Ceļojums pa Latviju”, kas spēlētājus iepazīstināja ar Latvijas pilsētu nosaukumiem un ģerboņiem.⁵⁴⁶ Plaši simboliku izmantoja, gatavojoties svētkiem, kad ar tiem izrotāja pilsētu laukumus un ēkas.⁵⁴⁷ 1934. gada decembrī Rīgas pilsētas valde pieņēma lēmumu apstiprināt un izgatavot pilsētas karogu ar lielo pilsētas ģerboni un cepuru nozīmes tramvaju konduktoriem vadītājiem – vidū pilsētas ģerbonis, kuru tur divas spārnotas lauvas, aiz ģerboņa – ritenis.⁵⁴⁸ 1936. gadā, atklājot Krustpils – Jēkabpils tiltu, to dekorēja ar Krustpils ģerboni.⁵⁴⁹ Savukārt savas pilsētas ģerbonis cepuru nozīmēs, uzplečos un uz ķiveres bija jālieto Rīgas pilsētas ugunsdzēsējiem. Tāpat Rīgas pilsētas valde paredzēja skolu karogos līdzās devīzei un nosaukumam attēlot pilsētas lielo ģerboni. Draudzīgā aicinājuma ietvaros absolventi savām skolām mēdza dāvināt arī valsts ģerboni.⁵⁵⁰

Kopumā 1920. un 1930. gados tika izdota virkne valdības un pašvaldības rīkojumu, kas ne tikai apstiprināja ģerboņu, bet noteica arī ģerboņu lietošanu. Pastmarkās tika attēlots Alūksnes pilsētas ģerbonis.⁵⁵¹ Interesanta ir 1921. gadā izdotā nepastmarka⁵⁵² par godu Rīgas izstādei, kurā saskatāmi arī pilsētas ģerboņa elementi. Savu vietu valsts simbolika ieņēma arī izglītības iestādēs. Valsts papildu skolu zīmogos tika attēlots valsts mazais ģerbonis, pilsētu pašvaldību pārraudzībā

⁵⁴⁶ Jauna, bet grūta spēle. *Rīts*. Nr.270.1937.02.oktobris, 7.lp.

⁵⁴⁷ Rīga tērpjas svētku rotā. *Rīts*. Nr. 132. 1937.14.maijs, 8.lp.

⁵⁴⁸ Galvas pilsēta. Rīgas pilsētas valdes lēmumi *Latvijas Kareivis*, Nr. 272., 1934.1.decembris.

⁵⁴⁹ Krustpils – Jēkabpils tilts – Latvijas celtniecības dižens piemineklis *Latvijas Kareivis*. Nr. 262., 1936.17.novembris.

⁵⁵⁰ Rīkojums par Izglītības ministrijai padoto skolu un citu iestāžu zīmogiem un stūra spiedogiem *Valdības Vēstnesis*. Nr. 85., 1923.24.aprīlis.; Rīkojums par papildu skolu obligātoriskām darbvedības grāmatām, zīmogiem un stūra spiedogiem. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 275. 1931.07.decembris.; Galvas pilsēta *Latvijas Kareivi*, Nr.273., 1937.1.decembris.; Svēts atgādinājums paaudžu paaudzēm. Draudzīgā aicinājuma sekotāji *Jaunākās Ziņas*. Nr. 145.1937.3.jūlijs.

⁵⁵¹ Pieejams: <http://www.pasts.lv/lv.privatpersonas/filatēlija/katalogs>. [Skatīts 04.04.2006.]

⁵⁵² uz nepastmarkas nav norādīts nomināls, šo pastmarku iegādājas pret ziedojumiem, tās nelieto pasta sūtījumu apmaksai, bet aplokšņu noformēšanai.

esošās skolas varēja izmantot pilsētas simboliku.⁵⁵³ Praktisku un reprezentatīvu pielietojumu pilsētas ģerbonim atrada arī Rīgas Jūrmalas pilsēta, 1937. gadā attēlojot to koncertzālē uz skatuves.⁵⁵⁴

Kopumā Latvijas pilsētu ģerboņu izstrādes process 1920.-1930.gados notika ciešā saistībā ar jaunizveidotās Heraldiskās komitejas aktīvās darbības periodu, kas ilga 11 gadus. Izvērtējot Heraldiskās komitejas darbību starpkaru periodā, A.Vijups to iedalījis divos posmos, kuru hronoloģiskās robežas ir 1923-1925 un 1930-1939. gadi.⁵⁵⁵ Acīmredzot, dalījums tapis, izvērtējot Heraldiskās komitejas sēžu sanākšanu. Taču aktīvāka Heraldiskās komitejas darbība konstatējama tieši tās darbības otrajā posmā. Sākotnēji raksturīga cieša Heraldiskās komitejas sadarbība ar pilsētu pašvaldībām un simbolikas veidošana nacionāli tautiskā garā. Tādi, piemēram, bija mākslinieka A. Cīruļa izstrādātie jeb pārstrādātie vēsturiskie Latvijas pilsētu ģerboņu projekti, piemēram, Aizputes, Cēsu, Grobiņas, Daugavpils, Limbažu, Ludzas, Rēzeknes, Rīgas, Valkas, Ventspils u.c., no kuriem katrs bija izstrādāts kā neliels mākslas darbs (87.-90.att.).⁵⁵⁶ Šos ģerboņu projektus kā neatbilstošus heraldikas likumiem Heraldiskā komiteja noraidīja. Galvenais Heraldiskās komitejas uzdevums šajā periodā bija pārskatīt esošos pilsētu ģerboņus un izstrādāt jaunus ģerboņus tām pilsētām, kurām nebija savas vēsturiskā simbolikas, piemēram, Dobelei, Talsiem, Sablei u.c. pilsētām. Kopumā tika izveidoti ģerboņi, kas daļēji bija veidoti, saglabājot vēsturisko simboliku un daļēji radīti pilnīgi no jauna. Populārākais motīvs šajā laikā bija pilsētas mūris, vārti un zobens. Veidojot ģerboņus, tika izmantots viss heraldikā pieļaujamo krāsu un metālu spektrs. Ģerboņu vairoga laukumā populārākā bija sudraba un sarkanās krāsas izmantošana. Interesanti, ka sudrabs un zelts bija populārākie metāli arī ģerboņu figūru attēlojumā. Vismazāk ģerboņu vairogā krāsoti zaļā krāsā, bet no figūrām vismazāk attēlotas zilā krāsā.

Svarīgākais rezultāts nepilnu 20 gadu ilgajā laika periodā bija vienotas Latvijas civilās heraldikas sistēmas izveidošana. Ģerboņu izstrāde tika reglamentēta ar likumdošanas aktiem, un ar Valsts prezidenta apstiprinātu lēmumu ģerboņi ieguva leģitīmu statusu. Latvijas Republikai tika izveidots savs ģerbonis, kurā ietvertie

⁵⁵³ Rīkojums par Izglītības ministrijai padoto skolu un citu iestāžu zīmogiem un stūra spiedogiem *Valdības Vēstnesis*. Nr. 85., 1923.24.aprīlis.; Rīkojums par papildu skolu obligātoriskām darbvedības grāmatām, zīmogiem un stūra spiedogiem. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 275. 1931.07.decembris.; Galvas pilsēta *Latvijas Kareivi*, Nr.273., 1937.1.decembris.; Svēts atgādinājums paaudzū paaudzēm. Draudzīgā aicinājuma sekotāji *Jaunākās Ziņas*. Nr. 145. 1937.3.jūlijs.

⁵⁵⁴ Vasara peldvietās *Rīts*. Nr.159. 1937.12.jūnijs.

⁵⁵⁵ Vijups A. Heraldiskās Komitejas darbība. 92-98.

⁵⁵⁶ LVVA, 3723.f.,1.apr.,982.l.

simboli Latvijas municipālajā heraldikā zināmi kopš 16.gadsimta beigām. Pirmo reizi tika izveidoti kultūrvēsturisko novadu ģerboņi un apriņķu ģerboni, kā arī visas Latvijas Republikas pilsētas ieguva savus ģerboņus. Pilsētu ģerboņu veidošana notika, sadarbojoties Heraldiskajai komitejai un pilsētu pašvaldībām, iespēju robežās saskaņojot un koriģējot simbolikas izvēli un tās pamatotību. Lielākais Heraldiskās komitejas locekļu ieguldījums bija prasme un profesionalitāte, spējot neietekmēties no daudzajiem neheraldiskajiem ģerboņu projektu piedāvājumiem. Heraldiskās komitejas darbības rezultātā izveidoja ģerboņus, kurus atsevišķas pašvaldības gan sākotnēji pat nepieņēma, bet kuri kopā veidoja vienotu veselumu un kļuva par pamatu Latvijas municipālajai heraldikai arī mūsdienās.

6.NODAĻA

Municipālā simbolika Latvijas PSR (1940-1941 un 1944-1991)

Būtiskas izmaiņas vairākus gadu desmitus Latvijas vēsturē un tajā skaitā heraldikā ieviesa padomju okupācija 1940. gadā. Padomju Sociālistisko Republiku Savienībai nepieņemams bija ģerbonis kā identitātes un patstāvības simbols. Heraldika tika saistīta ar muižniecību un tā sauktajiem feodālajiem virsslāņiem, kas neatbilda PSRS kultivētajai mākslīgās vienlīdzības un darbaļaužu šķiras slavināšanas tendencēm. Iespējams, ka tieši tāpēc 1960. gados ģerboņus oficiāli dēvēja par emblēmām, tādējādi norobežojoties no feodālisma paliekām.

6.1. Simbolikas veidošana PSRS un Latvijas PSR ģerbonis

Pirmais Padomju Sociālistisko Republiku Savienības pilsētu heraldikas paraugs, kas atspoguļoja padomju izpratni par heraldiku, bija 1924. gadā izveidotais Maskavas pilsētas ģerbonis. Vēsturiski pilsētas ģerbonī bija attēlots Sv. Juris⁵⁵⁷, bet 1924. gadā tika izveidots ģerboņa projekts, kurā attēlota sarkana piecstaru zvaigzne, sirpis un āmurs, labības vārpas u.c.elementi.⁵⁵⁸ Jau 1918.gadā parādījās arī pirmie jaunās valsts ģerboņa projekti. Piemēram, divgalvainais ērglis ar izplestiem spārniem un uz tā galvas kroņa vietā attēlotas sarkanas zvaigznes un sarkanarmieša formas cepure.⁵⁵⁹ Šajā laikā tika piedāvāti daudzi revolucionāras ievirzes simboli – liesma, lāpa, arkls, rokasspiediens un citi. (91.att.) Šie piemēri liecina par to, cik grūti no vienas puses bija lauzt heraldikas tradīcijas un no otras puses radīt laikmeta garam atbilstošus simbolus.

Pirmajā Krievijas sociālistiskās federatīvās padomju republikas konstitūcijā, kuru pieņēma 1918.gadā, bija šāds ģerboņa apraksts: Krievijas sociālistiskās federatīvās padomju republikas ģerbonis sastāv no zelta sirpja un āmura, kas attēloti sakrustoti ar rokturiem uz leju. Tie attēloti uz sarkana fona saules staros. Ģerboni apņem vārpu vainags ar diviem uzrakstiem „Krievijas sociālistiskās federatīvās

⁵⁵⁷ Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* стр.96.

⁵⁵⁸ Соболева, Н.А. *Гербы городов России.* Pieejams: <http://geraldika.ru/book/5953> [Skatīts 13.01.2008.]; *Возрождение городской символики.* Pieejams: <http://www.oldru.com> [Skatīts 01.09.2010.]

⁵⁵⁹ *Рождение советского герба.* Pieejams: <http://www.oldru.com>. [Skatīts 01.09.2010.]

padomju republika” un „Visu zemju proletārieši, savienojieties!”⁵⁶⁰ (92.att.) 1922.gadā tika izveidota simbolikas izstrādes komisija un 1923.gada 10.janvārī PSRS Centrālā komiteja izdeva lēmumu par valsts karoga un ģerboņa komisijas izveidošanu.⁵⁶¹ 1923. gadā tika izsludināts konkurss Padomju valsts ģerboņa izveidei. Obligāta prasība bija ģerbonī ievietot sirpi un āmuru kā jaunās strādniecības šķiras simbolu.⁵⁶² Neraugoties uz specifisko aprakstu un simbolu izvēli, ģerbonis bija heraldiski korekti izstrādāts, ģerbonī bija gan vairogs, gan devīze.

Diemžēl vēlāk, veidojot citu savienoto republiku ģerboņus, bija novērojama atkāpšanās no heraldikas normām. Būtiskākā atkāpe no heraldikas normām bija atteikšanās no vairoga, kas ir ģerboņa galvenā sastāvdaļa, izmantošanas ģerboņu izstrādē. Neiedziļinoties detalizētāk ģerboņa izstrādes procesa niansēs, var piebilst, ka ģerboņa projekts bija izstrādāts 1923.gada septembrī. Rezultātā 1924. gada 31. janvārī, pieņemot pirmo PSRS konstitūciju, tajā bija iekļauts arī jaunā Padomju valsts ģerboņa apraksts. Ģerbonī bija virs lecošas saules stariem bija attēlota zemeslode, uz kuras novietoti sakrustots sirpis un āmurs. Virs zemeslodes piecstaru zvaigzne. (93.att.) Kā skaidro ģerboņa tapšanas vēstures pētniece S.Bolotina, zemeslode atspoguļoja jaunās padomju valsts svarīgāko principu – PSRS ir pieejama un atvērta visām sociālistiskajām republikām gan jau esošajām, gan tām, kuras vēl tikai par tādām kļūs, tādējādi paužot pasaules revolūcijas ideju. Visu šo emblemātisko attēlu ieskāva labības vārpa, kuras apņem lente ar uzrakstiem „Visu zemju proletārieši, savienojieties!”. Sākotnēji uzraksts ģerbonī bija sešās valodās – krievu, ukraiņu, baltkrievu, gruzīnu, armēņu, tjurku-tatāru.⁵⁶³ Konstitūcijā tika paredzēta ģerboņa attēla saglabāšana bez izmaiņām. Taču 1936. gadā, strādājot pie jaunās konstitūcijas izveidošanas, tika sarīkota tās visas tautas apspriešana. Šajā sakarā tika iesniegti ierosinājumi par simbolu maiņu valsts ģerbonī. Sirpi un āmuru, kas bija novecojuši un kolhoznieki tos vairs neizmantoja, ierosināja aizstāt ar kombainu, traktoru, turbīnām, domnām un citām modernām lietām, kas raksturotu strādniecību un zemniecību. Piecstaru zvaigznes vietā ierosināja ģerbonī ievietot zvaigzni ar 11 stariem, kas atbilda padomju republiku skaitam. Savukārt devīzē piedāvāja attēlot

⁵⁶⁰ Конституции (Основного Закона) Р.С.Ф.С.Р. 1918 года. *Pieejams:* <http://vivovoco.astronet.ru>. [skatīts 08.08.2010.]

⁵⁶¹ Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983.Nr.11. стр.20.

⁵⁶² Рождение советского герба. *Pieejams:* <http://www.oldru.com>. [Skatīts 01.09.2010.]; Григорьев, В. Казус на гербе СССР. Петербургский коллекционер. *Pieejams:* <http://pk.awards-su.com>. [Skatīts 01.09.2010.]

⁵⁶³ Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983.Nr.11. стр. 23.

saukli „Kurš nestrādā, tam nebūs ēst!”.⁵⁶⁴ 1940. gadā, palielinoties Padomju sociālistisko republiku skaitam, bija paredzēts izdarīt izmaiņas valsts ģerbonī. Tomēr ģerboņa maiņas procesu apstādināja II Pasaules karš. Pēdējās izmaiņas ģerbonī notika 1956.gadā, kad, izveidojot Karēlijas autonomo republiku, PSRS ģerbonī uzraksts tika attēlots 15 valodās. Oficiāli apstiprinātais Padomju Sociālistisko Republiku Savienības ģerbonis ar nelielām izmaiņām vai papildinājumiem pastāvēja līdz Padomju Savienības sabrukumam.⁵⁶⁵(94.att.)

Latvijā pēc okupācijas, pirmajos mēnešos pilsētu heraldikas jomā netika novērotas izmaiņas, agrākie, ar heraldiku saistītie likumi netika atcelti un jauni netika izsludināti. Vienīgais, kam jau 1940. gada vasarā padomju okupācijas vara pievērsa uzmanību, bija jaunizveidotās Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas karogs. Kārta ģerbonim pienāca 1940. gada 6. septembrī. Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija lēmumu tika apstiprināts Latvijas PSR ģerbonis, kurš tika izgatavots pēc Padomju Savienībā pastāvošajiem ģerboņu veidošanas standartiem, izmantojot obligāto simbolu iekļaušanu. Tajā bija attēlots vārpās ietverts sirpis un āmurs lecošas saules staros, augšējā ģerboņa daļā attēlota piecstaraina zvaigzne, bet apakšējā daļā - jūra, uz lentes, kas apvij vārpas uzraksti, centrā latviešu valodā - "Latvijas PSR" un sānos latviešu un krievu valodā "Visu zemju proletārieši, savienojieties!" (95.att.) Pirmo reizi tas plašākai sabiedrībai bija pieejams laikraksta „Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs” titullapā 1940.gada 12.septembrī.⁵⁶⁶ Bez tam jāatzīmē, ka Latvijas PSR bija vienīgā no Baltijas valstīm, kura ģerbonī bija attēlota jūra. Šādu Latvijas PSR ģerboni lietoja visu pastāvēšanas laiku. Laika gaitā tika pieņemti likumdošanas akti, kas reglamentēja ģerboņa lietošanu. Piemēram, 1979.gada 15.februārī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma dekrētu „Par Latvijas PSR valsts ģerboņa attēla lietošanas kārtību”.⁵⁶⁷ Līdz ar to republikas ģerboni zīmogos, stūra spiedogos, izkārtņēs, dokumentu un vēstuļu veidlapās bija tiesīgas lietot virkne Latvijas PSR iestādes. Piemēram, Augstākā Padome un tās komisijas, Augstākās Padomes Prezidijs un

⁵⁶⁴ Рождение советского герба. *Pieejams: <http://www.oldru.com>*. [Skatīts 08.08.2010.]; Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983.Nr.11. стр. 23.

⁵⁶⁵ Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983.Nr.11. стр. 23.-24.; Герб и флаг России X – XX веков. *Pieejams: [www.http: geraldika.ru](http://www.geraldika.ru)*. [Skatīts 08.02.2010.]; Рождение советского герба. *Pieejams: <http://www.oldru.com>*. [Skatīts 08.08.2010.]

⁵⁶⁶ Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs. Nr. 11. 1940. 12.septembris.; Ģerbonis. *Latvijas padomju enciklopēdija*. Rīga, 1983. 719.lpp.; Latvijas PSR ģerboņa attēls. *Pieejams: [www.http: geraldika.ru](http://www.geraldika.ru)*. [Skatīts 08.02.2010.]

⁵⁶⁷ Par Latvijas PSR valsts ģerboņa attēla lietošanas kārtību. *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs*. Nr.9., 1979.1.marts. 343.-346.lpp.

Ministru Padome un to Lietu pārvaldes, ministrijas, Tautas kontroles komiteja, Centrālā Statistikas pārvalde, kā arī rajonu, pilsētu un ciemu izpildkomitejas.⁵⁶⁸

6.2. Latvijas PSR pilsētu ģerboņu veidošana

Pēc Otrā Pasaules kara heraldikai netika pievērsta uzmanība ne kā vēstures palīgzinātnei, ne kā praktiskai nozarei. Tikai 1960. gadu sākumā pēkšņi radās interese par pilsētu simboliku, kā process, kas tika organizēts "no augšas". Krievijas heraldikas pētnieki šo procesu saista ar t.s. Hruščova atkusni un vēlmi novirzīt sabiedrības domas no aktuālajiem politiskajiem un ekonomiskajiem jautājumiem.⁵⁶⁹ 1970. un 1980. gados republikāniskajā presē regulāri parādījās publikācijas, kurās vairāk vai mazāk kompetenti tika aplūkoti atsevišķu pilsētu ģerboņu vēsture.⁵⁷⁰ Arī Latvijas PSR sabiedrība pakāpeniski tika sagatavota jaunu, padomju ideoloģijai atbilstošu un idejiski nekaitīgu pilsētu ģerboņu izstrādei. Presē tika uzsvērts, ka senie ģerboņi ir neglīti. Atsaucoties uz V.Ļeņina teikto par Krievijas Federācijas ģerboni, tika sludināts, ka zobenam nav vietas padomju ģerboņos, jo padomju valsts nevienam neuzbrūk, bet aizstāvas. Par vienu no labākajiem simbolikas risinājumiem ģerboņos tika atzīta sirpja un āmura, kas simbolizē darbu, attēlošana.⁵⁷¹ Jauno padomju laika pilsētu ģerboņi tika veidoti lozunga "Pilsētas vizītkarte - katrai pilsētai savu ģerboni!" ietvaros. Latvijas PSR aicinājumam veidot pilsētas vizītkartes oficiāli atsaucās 1968.gadā gadā.⁵⁷²

Jau 1961.gadā tika pieņemts lēmums, kas paredzēja Latvijas PSR pilsētu emblēmu apstiprināšanu.⁵⁷³ Tāpēc vēl pirms 1968.gada, kad ģerboņu veidošanai un apstiprināšanai tika pievērsta nopietna uzmanība, pilsētu ģerboņu projektu izstrāde bija uzsākta praktiski visās Latvijas PSR pilsētās. Pirmā no Latvijas PSR pilsētām,

⁵⁶⁸ Par Latvijas PSR valsts ģerboņa attēla lietošanas kārtību. *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs*. Nr.9., 1979.1.marts., 345.lpp.; Bez tam 1979. gada 15. februārī tika pieņemts dekrēts „Par Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas valsts ģerboni”, savukārt 1981. gada 12. jūnijā Latvijas PSR likumu „Par Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrētu apstiprināšanu par Latvijas PSR valsts ģerboni un valsts karogu”, kas arī reglamentēja Latvijas PSR ģerboņa izmantošanu.

⁵⁶⁹ Соболева, Н.А. Гербы городов России. стр.20.

⁵⁷⁰ Sošins, G. Senais Rēzeknes ģerbonis. *Znamja Truda*. 1981.21.februāris.; Sošins G. Limbaži un heraldika. *Progress*. 1981.17.janvāris.

⁵⁷¹ Vārpa, S. Desmit tūkstoši ģerboņi. *Rīgas Balss*. 1966.29.janvāris.; Pieejams: [www.http:geraldika.ru](http://www.geraldika.ru). [Skatīts 08.08.2010.]

⁵⁷² Par LPSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*. 1969. Nr.3. 80. - 81.lpp.

⁵⁷³ Informācija par šī likuma pieņemšanu. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=69916> [Skatīts 08.08.2010.]

kura pilsētas pašvaldības līmenī apstiprināja simboliku bija Rīga. Rīgas pilsētai tās galvenais mākslinieks Ivars Strautmanis izstrādāja pilsētas ģerboni. Ģerboni pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja apstiprināja 1967. gada 15. februārī. Ģerbonī attēlots vairogs Latvijas PSR karoga krāsu samēros: tumši sarkans, zils un balts, pilsētas vārtu siluets ar diviem torņiem, pacelto vārtu ailē gada skaitlis 1201, virs vārtiem divas sakrustotas atslēgas un virs tām piecstaru zelta zvaigzne.⁵⁷⁴ (96.att.) Rīgas ģerbonis tolaik tika uzskatīts par vienu no skaistākajiem PSRS pilsētu ģerboņiem. Tajā līdzās vēsturiski pastāvējušajiem simboliem, bija parādījušies jauni elementi – sarkana zvaigzne kā padomju varas simbols, Rīgas pilsētas dibināšanas gads “1201”, un, kā minēts tā laika presē, no vārtiem “tiek izņemts dusmīgais lauva”.⁵⁷⁵

Kā jau minēts, vairākas pilsētas bija uzsākušas ģerboņu izstrādi. 1968. gada 20.maijā Balvu pilsēta apstiprināja ģerboņa projektu, kurā uz zaļa fona ar priežu stumbriem bija attēlota aļņa galva (97.att.).⁵⁷⁶ Tiesa gan šis ģerboņa projekts tika uzskatīts par tādu, kurš „veikts zemā idejiskā un mākslinieciskā līmenī”.⁵⁷⁷ Gulbene savu agrāko pilsētas simbolu gulbi attēloja uz Latvijas PSR karoga fona. Šādu ģerboni pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja akceptēja un lūdza savu atzinumu sniegt Pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisijai.⁵⁷⁸ Krāslava 1968.gada septembrī apstiprināja pilsētas ģerboņa projektu, kurā bija saglabāts ģerboņa pamatelements buru laiva no vēsturiskā pilsētas ģerboņa.⁵⁷⁹ Jūrmalas pilsēta savu ģerboni ieguva 1925. gadā. Tajā bija attēloti jūras viļņi, trīs zelta zvaigznes un kaija. Pie jauna - padomju ģerboņa Jūrmalas pilsēta tika jau 1968. gada decembra sākumā, kad pilsētas ģerboni, kurā piederību padomju valstij simbolizēja viena zvaigzne apstiprināja Jūrmalas pilsētas izpildkomiteja.⁵⁸⁰ Vienlaicīgi ar zīmējumu pilsētas izpildkomiteja apstiprināja arī pilsētas ģerboņa aprakstu. „Ģerbonis pēc formas iekļaujas taisnstūrī, kura vertikālo un horizontālo malu attiecība ir 1:0,8. Apakšējo daļu veido pusaplis ar centru uz taisnstūra vertikālās simetrijas ass un to

⁵⁷⁴ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 52.lp.; 1400.f., 4.apr., 1459.l., 144.-145.lp.; Celmiņa I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. 244.lpp.

⁵⁷⁵ Bušs, J. Mūsu Rīgas emblēma. *Rīgas Balss*. 1967.03.marts.; Rīgas ģerbonis. *Cīņa*. 1967.12., maijs.; Шварц, Л. Символ Риги. *Советская Молодежь*, 1967.05.aprīlis.; Ozoliņa, M. Par Rīgas vēsturisko ģerboni. *Rīgas Balss*. 1988.29.septembris.

⁵⁷⁶ LVA, 270.f., 3.apr., 4146.l., 3., 4a, 4b, 5.lp.

⁵⁷⁷ Ibid, 2.lp.

⁵⁷⁸ Ibid, 13-14.lp.

⁵⁷⁹ Ibid, 18.-19.lp.

⁵⁸⁰ LVA, 1500.f. 1.apr. 478.l. 55.lp.; Sarma, I. Par Jūrmalas ģerboņiem. *Jūrmala*. 1988. 06.10.

veido jūra un gaiss – abas kūrorta Jūrmalas svarīgās sastāvdaļas. Zīmējuma pamatkompozīcija ir divdaļīga: ģērboņa apakšējo, noapaļoto daļu aizpilda viļņojoša jūra sudraba krāsā- atlikušo daļu aizņem debesis zilā krāsā. Uz zilā debesu fonā ģērboņa augšdaļas vidū zeltīta piecstūraina zvaigzne, zem kuras attēlota lidojoša kaija sudraba krāsā ar melnu kontūrējumu. Zeltītā zvaigzne kā valsts varas elementu sastāvdaļa simbolizē kūrortpilsētas nozīmīgumu Padomju Savienībā un popularitāti daudznāciju savienoto republiku darbaļaužu vidū. Kaijas mierīgajam lidojumam jāsimbolizē Jūrmalas darbaļaužu lielā pašātvība uz saviem spēkiem un uzņēmība veikt atbildīgos pasākumus savas kūrortpilsētas uzplaukuma labā.”⁵⁸¹ Pilsēta arī pati bija izstrādājusi ģērboņa zīmējumu paraugus.⁵⁸²

Kā jau minēts iepriekš, lēmums, kas reglamentēja pilsētu ģērboņu veidošanu, tika pieņemts tikai 1968. gada 18. decembrī, kad jau minētie Rīgas un Jūrmalas ģērboņi bija izstrādāti un pašvaldību līmenī apstiprināti un daļa pilsētu bija sagatavojušas savu ģērboņu projektus. Latvijas PSR Ministru Padomes lēmums Nr. 572. "Par Latvijas PSR pilsētu ģērboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību"⁵⁸³ izvirzīja vairākas būtiskas prasības, saskaņā ar kurām bija jāizstrādā pilsētu ģērboņi Latvijas PSR. Saskaņā ar šo lēmumu tika izveidota un darbu uzsāka Pilsētu ģērboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija, kas kļuva par jauno ģērboņu izstrādes procesa koordinatoru un projektu vērtētāju. Šīs komisijas sastāvā bija kā partijas, tā arī mākslas aprindu cilvēki: komisiju vadīja Latvijas PSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieks V. Krūmiņš. Tās sastāvā darbojās Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētāja vietnieks A. Drīzulis, Latvijas Komunistiskās partijas organizatoriskā darba nodaļas vadītājs P. Vilks, Latvijas PSR Kultūras ministrs V. Kaupažs un Latvijas PSR Mākslas Akadēmijas grafikas nodaļas vadītājs profesors A. Apinis. Jauni ģērboņi bija jāveido katrai pilsētai, un to izstrādes procesā bija vēlams iesaistīt māksliniekus, vēsturniekus, partijas un padomju darbiniekus, pilsētu un rajonu padomju deputātus. Ja bija nepieciešams, varēja rīkot ģērboņu izstrādes konkursus. Lēmumā bija noteikts arī veidojamo ģērboņu izmērs. Ģērboņus vajadzēja zīmēt taisnstūrī, kura malu aptuvenā attiecība ir 9:10. Bez tam ģērboņu noformējumā obligāta prasība bija izmantot Latvijas PSR karoga krāsas. Pēc ģērboņa izstrādāšanas, projektu un aprakstu vajadzēja iesniegt izvērtēšanai Pilsētu

⁵⁸¹ LVA, 1500.f. 1.apr. 478.1. 56.lp.

⁵⁸² Ibid, 56.-59.lp.

⁵⁸³ Par LPSR pilsētu ģērboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*. 1969. Nr.3. 80. - 81.lpp.

ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskajai komisijai.⁵⁸⁴ Pēc rīkojuma pieņemšanas, kas bija saistošs visām Latvijas PSR pilsētām, sākās intensīvs, oficiāli plānots pilsētu ģerboņu veidošanas process.

1969. un 1970. gadā lielākā daļa pilsētu izstrādāja savus ģerboņu projektu zīmējumus un aprakstus. 1969.gadā lēmumus par ģerboņu izveidošanu pieņēma virkne Latvijas PSR pilsētu. Valka, piemēram, izsludināja konkursu ģerboņu izstrādei, kurā tika izskatīti 12 pretendentu darbi, bet par labāko atzīts Harija Bērziņa izstrādātais projekts.⁵⁸⁵ Tā kā pilsēta robežojas ar Igaunijas PSR ģerbonī tika izmantotas divu, kā tolaik teica, tautu krāsas Savukārt divas draudzīgi sadevušās rokas uz zilā fona simbolizēja Valkas un Valgas draudzību, kopīgo kultūras attīstību, sociālos un ekonomiskos kontaktus.⁵⁸⁶ Preiļu ģerboņa projekta autors bija mākslinieks A.Apinis.⁵⁸⁷ Limbažu pilsētai ģerbonis tika apstiprināts 1970. gadā un tā autors bija mākslinieks Gunārs Kirke. Pilsētas ģerboņa apraksts sekojot tā laika tradīcijām bija veidots aprakstoši tēlainis: "Limbažu pilsētas ģerboņa noformējumā iekļautas LPSR Valsts karoga krāsas. Uz sarkanās krāsas karoga fona parādīta bronzas krāsā pils fasāde ar diviem slēgtiem apaļiem torniem ar smailēm, starp tiem atrodas lielāka izmēra apaļš tornis ar smaili. Virs vidējā pils torņa piecstaraina zvaigzne. Centrā, zem vidējā torņa un virs atvērtiem pils vārtiem gads - 1223 (melnā krāsā)⁵⁸⁸, vēsturiskais gads, kas stāsta par Limbažu pilsētu, t.i., pirmie hroniku dati par pilsētas pastāvēšanu. Durvis uz pili atvērtas un dzelzs treliņš pacelts, simbolizējot brīvu, viesmīlīgu un draudzīgu pilsētu. Vēsturiskie dati liecina, ka Limbažu pils vienmēr bijusi saistīta ar jūru."⁵⁸⁹ Kuldīga akceptēja ģerboņa projektu, ko bija izstrādājis V. Ķēniņš.⁵⁹⁰ Vienlaicīgi ar zīmējumu apstiprinot arī ģerboņa aprakstu. Saskaņā ar to, „Kuldīgas pilsētas ģerboņa noformējumā iekļautas Latvijas PSR karoga krāsas. Ģerboņa apakšējā ovālajā daļā zilā krāsa atspoguļo Kuldīgas pilsētai cauri tekošo upi Ventu. Viļņu smailes iezīmējas baltajā krāsā, raksturodamas Ventas Rumbas, kas ir lielākais ūdenskritums Latvijas PSR, balto putu kalnus. Kuldīgas pilsētas ģerbonī attēlots Ventas tilta siluets. Ventas tilts ir raksturīgs senās arhitektūras vēstures piemineklis,

⁵⁸⁴ Par LPSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*. 1969. Nr.3. 80. - 81.lpp.

⁵⁸⁵ LVA, 270.f., 3.apr., 4146.l.,10.lp.

⁵⁸⁶ Ibid, 51.lp.

⁵⁸⁷ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,10.-11.lpp.

⁵⁸⁸ Limbaži apstiprināja ģerboni, mainot ģerbonī ievietotā gada skaitļa krāsu no melnas uz baltu. (LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 13.-14.lpp.)

⁵⁸⁹ Dumpe, A. Pilsētas atšķirības zīme. *Progress*. 1989.21.februāris.; *Pieejams*: <http://www.elimbazi.lv>. [Skatīts 03.04.2006.]

⁵⁹⁰ Smuļko, J. Izstādē – heraldika. *Padomju Dzimtene*. 1980. 04.marts.

tas celts no sarkanajiem ķieģeļiem un ir vienīgais garākais ķieģeļu tilts Eiropā. Vecā Ventas tilta siluets Kuldīgas ģerbonī veidots uz sarkana fona zeltītā krāsā. Tilts reizē simbolizē arī nākotnes tiltu, kas ved uz komunisma gaišo rītdienu. Ģerboņa sarkanais laukums un sarkanā piecstūrainā zvaigzne ar zeltīto apmali atspoguļo mūsu šodienu, padomju Kuldīgu.”⁵⁹¹(98.att.)

Interesants bija Ventspils ģerboņa tapšanas ceļš. Ventspils pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildu komiteja rīkoja konkursu ģerboņa izstrādei, konkursam tika iesūtīti 53 darbi. Konkursa nolikumā tika noteikts, ka tajā var piedalīties visi pilsētas un rajona iedzīvotāji, kā arī noteikti ģerboņa izstrādes pamatprincipi. Bez tam konkursa uzvarētājam pienācās prēmija 50 rubļu apmērā.⁵⁹² Iesniegtie darbi tika izstādi pilsētnieku vērtēšanai. Konkurss noslēdzās 1968. gada aprīlī. Par veiksmīgākajiem tika atzīti divu mākslinieku A. Mieža un Z. Štramdierra piedāvātie ģerboņa projekti. Balstoties uz tiem tika izveidots jaunais pilsētas ģerbonis⁵⁹³ Ventspils pilsētas ģerboni 1968. gada 28. martā apstiprināja Ventspils pilsētas darbaļaužu deputātu padome un tā apraksts bija šāds: „uz sarkana fona ģerboņa apakšējā daļā (divas trešdaļas no kopējā augstuma) attēlots sudrabots tīkls - senas zvejnieku pilsētas simbols. Uz tā - medību rags (sudrabots ar zeltītiem dekoratīviem elementiem). Tas norāda, ka Ventspils apkārtnē no seniem laikiem bijis bagātīgs medību apvidus. Ģerboņa augšējā trešdaļā attēlots Latvijas PSR karogs, kura priekšplānā kā mūsdienu pilsētas raksturīgākā iezīme attēlots stūres rats, kas simbolizē šodienas Ventspili – jūras tirdzniecības un zvejas ostas pilsētu”.⁵⁹⁴ Ventspils 1969.gada februārī nosūtīja Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskajai komisijai ģerboņa, kurš bija uzvarējis izsludinātajā konkursā, skices un aprakstu.⁵⁹⁵ Taču jau 1970. gada 21. maijā Ventspils pilsētas darbaļaužu tautas deputātu padome apstiprināja citu pilsētas ģerboņa aprakstu, saskaņā ar kuru ģerboņa galvā tika attēlots medību rags, bet pēdā - stūres rats.⁵⁹⁶ (99.att.)

1970. gada 4.janvārī Krāslavas rajona darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja pieņēma lēmumu atbalstīt kombināta „Māksla” izstrādāto pilsētas

⁵⁹¹ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,15.-16., 24.-27.lp.

⁵⁹² Konkurss. *Padomju Venta*. Nr.21. 1968.07.februāris.

⁵⁹³ Vijups, A. Ventspils pilsētas ģerboņa attīstība 20.gadsimtā. *Ventspils muzeja raksti I*. Rīga, 2001., 330.lpp. (turpmāk - Vijups, A. Ventspils pilsētas ģerboņa attīstība 20.gadsimtā).

⁵⁹⁴ Vijups, A. Ventspils pilsētas ģerboņa attīstība 20.gadsimtā. 330.lpp.; Stapkēvičs, E. Apstiprināts Ventspils ģerbonis. *Padomju Venta*, Nr. 51., 1968.2.aprīlis.; Ne velti ģerbonī zvejas tīkls. *Cīņa*. Nr. 119., 1968.24.maijs. Ventspils pilsētas ģerboņa apraksts. *Padomju Ventspils*, Nr.93., 1970. 13.jūnijs.

⁵⁹⁵ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,18.-20., 53. lp.

⁵⁹⁶ Vijups A. Ventspils pilsētas ģerboņa attīstība 20.gadsimtā. 331.lpp.; Новый герб Венспилса. *Советская Молодежь*. 1968.10.aprīlis.

ģerboņa skici.⁵⁹⁷ 8.janvārī par piedāvātā ģerboņa skici un aprakstu pozitīvu rezultātu sniedza Tukuma deputātu padomes izpildkomiteja⁵⁹⁸, 9.janvārī lēmumu pieņēma Madonas pilsēta.⁵⁹⁹ Rezultātā ģerboni, kurā ģerboņa vairoga sarkanais laukums tika aizstāts ar Latvijas PSR karoga krāsām – sarkanu, baltu, zilu, Madonas rajona Darbaļaužu deputātu padome apstiprināja 1970. gada 17. jūnijā.⁶⁰⁰ 15. janvārī sekoja Liepājas pilsētas ģerboņa skices akceptēšana.⁶⁰¹ Valmiera savu ģerboni akceptēja 1970. gada 20.janvārī⁶⁰², bet Jelgava 26.janvārī.⁶⁰³ Jelgavas pilsētas vadība ģerboņa projektu izstrādāja 1967. gadā. Tā autore bija pilsētas Celtniecības un arhitektūras nodaļas māksliniece grafiķe Daina Beka. Ģerboņa projekta pamatā tika ņemts vēsturiskais ģerbonis, kurš bijis spēkā līdz 1940.gadam. To radoši pārstrādājot, autore atteicās kā tika uzsvērts, no „buržuāziskās Latvijas laika” atribūtiem, un no jauna ieviesa ģerbonī gada skaitlis 1265, kad pirmajos rakstītajos avotos atrodamas ziņas par pilsētu. Savukārt uz aļņa krūtīm tika novietots vairodziņš Latvijas PSR krāsās. Kā pamatoja pilsētas darbaļaužu deputātu padomes izpildkomiteja, tad vecais atstāts, lai uzvērtu, ka pilsēta sena, ar bagātu vēsturi, bet karoga krāsu izmantošana norādīja, ka Jelgava ir Latvijas PSR pilsēta.⁶⁰⁴ Tātad pilsētas izpildkomiteja apstiprināja pilsētas ģerboni, kurā uz sarkana fona attēlota aļņa galva, uz aļņa krūtīm novietots vairodziņš Latvijas PSR karoga krāsās un gada skaitlis "1265", kad šī vieta pirmo reizi minēta vēstures avotos.⁶⁰⁵ Jelgava bija viena no retajām pilsētām, kuras izstrādāto ģerboni Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija nodēvēja par ideoloģiski nepareizu un rekomendēja pārstrādāt.⁶⁰⁶

Stučka lēmumu pilsētas ģerboņa ietā pieņēma 28.janvārī.⁶⁰⁷ Sākotnēji pilsēta piedāvāja savu ģerboņa projektu, kurš bija apstiprināts pašvaldībā 1969. gada maijā. Akceptētais pilsētas ģerboņa apraksts bija: „Stučkas pilsēta ir jauna sociālistiska pilsēta, kuras pastāvēšana tiek datēta ar 1967.gadu. Tās ģerboņa simbolikas un

⁵⁹⁷ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,17.lp.

⁵⁹⁸ Ibid,9.lp.

⁵⁹⁹ Ibid,12.lp.

⁶⁰⁰ Latvijas PSR Madonas rajona TDP izpildkomiteja. *Par Madonas rajona pilsētu vēsturiskajiem ģerboņiem. Nr. 2.1.- 12/57.*,1989. 03.aprīlis. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā (turpmāk – VHK) (neinventarizētie materiāli)

⁶⁰¹ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,8.lp.

⁶⁰² Ibid,21. lp.

⁶⁰³ Ibid,7.lp.

⁶⁰⁴ LVA, 270.f., 3.apr., 4526.l., 22.lp.

⁶⁰⁵ Leitāns, M. Jelgava, pilsētas, tiesības, ģerbonis. *Darba Uzvara.* 1966. 21.maijs.; Šmits, K. Jelgavas emblēma. *Cīņa.* 1968.03.februāris.

⁶⁰⁶ LVA, 270.f., 3.apr., 4526.l.,22., 27.lp.

⁶⁰⁷ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 6.lp.

kompozīcijas pamatā jābūt arī jaunam un mūsdienīgam risinājumam pretstatā ar pagātņi un tradīcijām bagātām vecām pilsētām. Pilsētas ģerbonis simboliski iecerēts kā ūdens zieds, kas uzplaucis, plaukst un plauks mūsu Daugavas krastos. Tās zieds veidots kā stilizēta turbīna, cenšoties atgādināt un piešķirt hidromehāniska elementa saturu. Zieds – turbīna sastāv no 10 baltām ziedlapām, kas simbolizē Ļeņina Pļaviņu HES turbīnu skaitu, par cik mūsu pilsētas pirmsākums un dzimšanas cēlonis ir HES celtniecība. Zieda-turbīnas centru sastāda četri stilizēti celtniecības instrumenti (ķelles), kas simbolizē pilsētas tagadni. Kompozicionāli zieda centrs pieļauj iespēju nākotnē mainīties tā simbolikai, jo pilsētas tradīcijas un vēsture vēl tiks mainīta. Celtniecības instrumentu skaits simbolizē debespušu skaitu, jo pilsētu celtniecībā piedalās daudzu nāciju pārstāvji no visas plašās Padomju zemes novadiem un republikām. Zieda lapas, kas kompozicionāli izaug no ūdens, no Daugavas, iecerētas kā pretspēks ūdenim, kā aizsprosts, kas ļauj savā aizsegā un iekšienē darboties turbīnai, kā rokas, kam jāsarģā un jāveido šis zieds, lai tas plauktu nemitīgi un vienmēr. Ģerboņa kompozīcijas augšējo daļu noslēdz pilsēta nosaukums Stučka.⁶⁰⁸ Šis ģerboņa projekts tika pārstrādāts, rūpīgi pamatojot ģerbonī izmantoto simboliku. Tika uzsvērts, ka pilsēta veidojusies par godu Ļeņina vārdā nosauktajam Pļaviņu HES. Tāpēc ģerbonī attēlotās trīs sudraba joslas, kas novietotas vertikāli vairoga centrā, simbolizē elektrības līniju, pa kuras vadiem elektrība plūst apvienotajā Ziemeļrietumu energosistēmā. Bez tam tie simbolizēja pilsētas plašos sakarus. Ģerboņa vidū attēlotais sarkanais zibens simbolizē veiksmīgu Ļeņina elektrifikāciju plānu ieviešanu dzīvē, kā arī pilsētas ātro izaugsmi gan kultūrā, gan ekonomikā.⁶⁰⁹ 1970. gada janvārī Dobeles pieņēma lēmumu par pilsētas ģerboņa projekta apstiprināšanu. Ģerbonī bija izmantots Latvijas PSR karogs, virs tā „bronzas krāsā daļa akmens pils ar vārtu aili un diviem sargu tornīšiem. Virs pils piecstūraina zvaigzne bronzas krāsā. Pils daļa simbolizē Dobeli kā senu vietu, sargu tornīši simbolizē seno zemgaļu cilti, kas cīnījušies no 1279.-1289.g. un revolucionāros dobelniekus, kas 1905. un 1919.g. cīnījušies par padomju varas uzvaru. Par zemgaļu cilts un revolucionāro dobelnieku stiprumu simbolizē pils, ko cēluši zemgaļi, kuras drupas saglabājušās vēl mūsdienās.”⁶¹⁰ (100.att.)

Vēl viena padomju laika centralizēto ģerboņu veidošanas iezīme, bija pilsētu ģerboņu projektu centralizēta izstrāde, kas tika uzticēta Valsts Mākslas akadēmijas

⁶⁰⁸ LVA, 270.f., 3.apr., 4526.l.,11.-12.lp.

⁶⁰⁹ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,53.lp.

⁶¹⁰ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,3.lp.

studentiem. Bauskas pilsētas ģerbonis bija viens no retajiem, kurā, neraugoties uz obligātu prasību, netika attēlotas Latvijas PSR karoga krāsas. Pilsētas ģerboni 1969. gadā uzticēja izstrādāt tagadējam Rundāles pils muzeja direktoram I. Lancmanim. Balstoties uz pilsētas vēsturisko ģerboni, kurā bija attēlota lauva, mākslinieks vairākkārt piedāvāja pilsētas ģerboņa variantus, kuros attēlota lauva, taču šāds ģerboņa variants nebija pieņemams padomju un partijas funkcionāriem. Rezultātā kompromiss tika atrasts, balstoties uz 1930. gados pieņemto Bauskas apriņķa ģerboni. Bauska ieguva ģerboni, kurā bija stilizēti attēlota divu upju Mēmeles un Mūsas sateka t.s. dakšas veidā.⁶¹¹

Cēsu pilsēta pašvaldība 1969.gadā izsludināja konkursu par pilsētas ģerboni. Tajā piedalījās septiņi autori, taču neviens no iesniegtajiem projektiem netika atzīts par korektu zemā idejiskā un mākslinieciskā izpildījuma dēļ. Piemēram, vienā no projektiem bija attēlots uz pilsētas mūra stāvošs latviešu sarkanais strēlnieks ar šauteni pār labo plecu un ar vairogu izstieptā otrā rokā. Taču pēc kādreizējā pilsētas arhitekta N.Broka uzskatiem, Cēsis nekad nav lietojušas padomju laika ģerboni un vienīgā informācija par tā esamību ir Cēsu darbaļaužu deputātu padomes 1970.gadā pieņemtais lēmums.⁶¹² Tādējādi uz papīra ģerbonis bija apstiprināts, bet lietots netika. Interesanti, ka Tukums pamatā saglabāja savu vēsturisko simboliku, kur sudraba laukā bija attēlotas trīs zaļas egles. Taču pilnībā tika mainīts simbolikas traktējums. Kā liecina vēstures avoti, tika uzsvērts, ka pilsētas ģerbonis simbolizē skaisto ainavu. Ģerbonī priekšplānā bija attēlota sarkana neļķe, kas bija norāde uz strādniecības milzu loma pilsētas dzīvē, un vienlaicīgi simbolizēja arī pilsētas nākotni, proti, Tukumu kā puķu pilsētu, kā pilsētu-strādnieci, kuras iedzīvotāju mērķis ir „komunistiskā rītdiena”.⁶¹³

1969.gada septembrī, pēc tam, kad liela daļa pilsētu bija izvēlējusies simboliku, kādu tā atspoguļoja pilsētu ģerboņos un tad, kad liela daļa pilsētu ģerboņu projekti bija izstrādāti, Latvijas PSR Ministru Padome pieņēma papildināja nosacījumus pilsētu ģerboņu izstrādē.⁶¹⁴ Ģerboņos bija jāizmanto tradicionāla ģerboņa vairoga forma, kas tika dēvēta par „vairogveida”, tās izmērs 10x12 cm. Ģerbonī vajadzēja attēlot raksturīgos pilsētas vaibstus, piemēram, lietas, kas atspoguļotu lauksaimniecību, rūpniecību, pilsētas vēsturisko pagātņi un tagadni. Ģerboņa

⁶¹¹ Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis senāk un tagad. *Komunisma Ceļš*. 1988.10.decembris.

⁶¹² Broks, N. Par Cēsu ģerboni. *Padomju Druva*. 1988.13.septembris.

⁶¹³ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,52.-53.lp.

⁶¹⁴ LVA, 270.f., 3.apr., 4526.l., 20.-21.lp.

zīmējums bija jāveido izmantojot ne vairāk kā piecās krāsās, bet obligāti bija jāizmanto Latvijas PSR karoga krāsas. Tika noteikts, ka zīmējumam jābūt dekoratīvam un priekšmeti un elementi jāattēlo stilizēti, taču tajā pat laikā vienkārši un skaidri, un saskaņotās krāsās. Stilizētā attēlošana vajadzības gadījumā deva iespēju ģerboni attēlot dažādos materiālos, piemēram akmenī, metālā, kokā, kā arī melnbaltu. Ja ģerbonī plānoja attēlot pilsētas dibināšanas gadu, tad rūpīgi vajadzēja izvēlēties vietu, kur šo gada skaitli novietot. Pie tam kā dibināšanas gada skaitli drīkstēja izmantot tikai gadus līdz 1900. gadam, vai padomju laikā dibināto pilsētu gada skaitļus. Tādējādi ideoloģisku motīvu dēļ pilnībā izslēdzot iespēju gada skaitli ievietot ģerboņos pilsētām, kuras pilsētu tiesības saņēma starpkaru periodā. Ģerboņa zīmējumus un aprakstus vajadzēja izstrādāt pēc Rīgas pilsētas ģerboņa apraksta parauga. Ģerboņu zīmējumu izstrādāšanai tika rekomendēts izmantot kombināta „Māksla” un Latvijas PSR Mākslas akadēmijas mākslinieku un studentu palīdzību.⁶¹⁵

Pilsētu ģerboņu iepriekšējas izskatīšanas komisijas locekļa mākslinieka A. Apiņa vadībā Mākslas akadēmijas studenti 1969/1970. mācību gadā izstrādāja zinātniski pētnieciskos darbus, piedāvājot savus Latvijas pilsētu ģerboņu variantus.⁶¹⁶ Kopējā iezīme visiem šiem darbiem bija Latvijas PSR karoga krāsu - sarkanās, zilās un baltās - izmantošana ģerboņu noformēšanā. Atsevišķos darbos tika izmantoti vēsturiskie pilsētu ģerboņi vai atsevišķi to elementi, piemēram, L. Bokaldere piedāvāja Valkas ģerboņa variantu, saglabājot ģerbonī attēloto roku ar zobenu, bet uz LPSR karoga fona un papildinātu ar zelta piecstaru zvaigzni.⁶¹⁷ Tāpat S. Līce un M. Purviņa piedāvāja Jelgavas pilsētas ģerboņa projektus, saglabājot ģerbonī attēloto aļņa galvu, bet uz tā krūtīm novietojot vienā gadījumā LPSR karogu,⁶¹⁸ bet otrā gadījumā vairodziņu ar Latvijas PSR karoga krāsām.⁶¹⁹ Krāslavas pilsētas ģerboņa pamatelements - laiva tika saglabāts, piemēram, A. Mitra piedāvātajā ģerboņa varantā.⁶²⁰ Savukārt Balvu pilsētas ģerbonī attēloto vilka galvu⁶²¹ un Gulbenes

⁶¹⁵ LVA, 270.f., 3.apr., 4526.l., 20.-21.lp.

⁶¹⁶ Valsts mākslas akadēmijas (turpmāk - VMA) *Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶¹⁷ Bokaldere, L. Valkas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA. (neinventarizētie materiāli).

⁶¹⁸ Līce, S. Jelgavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA. (neinventarizētie materiāli).

⁶¹⁹ Purviņa, M. Jelgavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶²⁰ Mītris, A. Krāslavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

pilsētas ģerbonī attēloto gulbi⁶²² studenti savos jauno ģerboņu projektos attēloja, kombinējot ar LPSR karoga krāsām. (101.att.) Jēkabpils un Krustpils pilsētu apvienošana 1964. gadā, atspoguļojās arī studentu piedāvātajos ģerboņu projektos. 1925. gadā apstiprinātajā Jēkabpils pilsētas ģerbonī bija attēlota egle un lūsis, bet Krustpils pilsētas ģerbonī sudraba laukā bija attēlots sarkans ķieģeļu mūris ar torni vidū, zem kura mūrī zelta krusts. Tika piedāvāti vairāki ģerboņu projekti, kuros bija kombinēti abi šie ģerboņi.⁶²³ (102.att.) Savdabīgs laikmeta liecinieks ir R. Zikmanes piedāvātais Alūksnes pilsētas ģerboņa projekts. (103.att.) 1925. gadā apstiprinātajā ģerbonī sarkanā laukā bija attēlota grāmata ar diviem krustotiem zobeniem. Grāmatas vākā zīmes A.D. 1689, kas norādīja uz E. Glika Bībeles tulkojumu. Taču modernajā variantā, saglabājot krustotos zobenus, uz tiem tika attēlots vairogš zila krāsā ar LPSR karoga viļņiem un zelta piecstaru zvaigzni.⁶²⁴ 1970. gadā Pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisijas risināja jautājumu par atalgojuma piešķiršanu par paveikto darbu gan māksliniekam A.Apiniņam, gan studentiem, kuri piedalījās ģerboņu projektu izstrādē.⁶²⁵

Visus izgatavotos un iesūtītos ģerboņu projektus 1970. gada 28. janvārī sēdē izskatīja Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija. Pavisam izvērtēšanai bija iesniegtas 13 pilsētu ģerboņu 15 skices, ko bija iesūtījušas pašas pilsētas un 22 pilsētu ģerboņu 75 skices, ko bija izstrādājuši Valsts mākslas akadēmija. Kopumā sešu republikānisko un visu pilsētu rajonu centru ģerboņi. Alūksnei un Liepājai Valsts mākslas akadēmijas studenti bija izstrādājuši sešus ģerboņu projektus, Balviem, Bauskai, Valkai, Valmierai, Jēkabpilij, Jelgavai piecus ģerboņu projektus, Daugavpilij un Krāslavai četrus, Gulbenei, Tukumam un Dobelei trīs, Limbažiem un Ludzai divus, Kuldīgai, Madonai, Preiļiem vienu ģerboņa projektu. Bez tam savus projektus bija iesniegušas Balvi (104.att.), Valmiera, Krāslava (105.att.), Limbaži, Madona, Ventspils, Daugavpils, Jelgava, Liepāja Rēzekne, Jūrmala. Rezultātā par izmantojamiem tika atzītas 34 ģerboņu skices.⁶²⁶

⁶²¹ Bokaldere, L. un Zikmane, R. Balvu pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶²² Gulbis, U. un Kokins, V. Gulbenes pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶²³ Kokins, V. un Gulbis, U. Jēkabpils pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶²⁴ Zikmane, R. Alūksnes pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969./70.m.g.* Glabājas VHKA (neinventarizētie materiāli).

⁶²⁵ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,22.-23., 31., 39.lp.

⁶²⁶ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 1.lp.

Jāuzlabo bija Valkas, Saldus, Stučkas, Jelgavas, Rēzeknes pilsētu ģerboņu projektiem, Talsu un Ventspils pilsētu ģerboņos vajadzēja veikt stilistiskas korekcijas, savukārt Jūrmalas ģerbonim bija nepieciešams izstrādāt tikai ģerboņa aprakstu. Ģerbonus vajadzēja iesniegt komisijai galīgā variantā līdz 1970. gada 25.februārim.⁶²⁷ Labotos, papildinātos un pārstrādātos pilsētu ģerboņu projektus Republikas pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisijas sēdē izskatīja un sniedz atzinumu tā paša gada 28.aprīlī. Pēc pārveidošanas iesniegti bija 26 pilsētu ģerboņu projekti. 24 pilsētu ģerboņu projektus bija iesnieguši Mākslas akadēmijas grafikas nodaļas studenti, un divus pašu izgatavotus projektus Jūrmala un Kuldīga. Par līdz galam izstrādātiem un apstiprināmiem tika atzīti 23 pilsētu ģerboņi: Alūksnes, Balvu, Valkas, Valmieras, Ventspils, Gulbenes, Dobeles, Jēkabpils, Jelgavas, Krāslavas, Kuldīgas, Liepājas, Limbažu, Ludzas, Madonas, Ogres, Preiļu, Rēzeknes, Saldus, Stučkas, Talsu, Tukums, Jūrmalas pilsētu ģerboņi. Nākamais solis bija akceptēto ģerboņu apstiprināšanu pilsētu un rajonu darbaļaužu deputātu padomju izpildkomiteju sēdēs līdz 1970.gada 1.jūlijam. Pēc ģerboņu apstiprināšanas komisijā sekoja ģerboņa attēlu un aprakstu apstiprināšana un lēmumu pieņemšana pašvaldību līmenī. Savukārt pēc tam sekoja pieņemtā lēmuma iesniegšana Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisijai. Savukārt Bauskas, Daugavpils, Cēsu pilsētu ģerboņi vēl vajadzēja papildināt un tos komisija nolēma izskatīt maija sēdē.

Pēc kārtējās pilsētu ģerboņu saskaņošanas republikas līmenī un apstiprināšanas pašvaldību līmenī, Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija 1970. gada 20. jūlijā izstrādāja rekomendāciju ģerboņu praktiskai izmantošanai.⁶²⁸ Šis lēmums tika nosūtīts visām pašvaldībām un ministrijām, lai tās iepazītos un akceptētu ģerboņu izmantošanas principus.⁶²⁹ Praktiski visi adresāti ģerboņu lietošanas rekomendāciju atzina par pieņemamu, tikai Ventspils darbaļaužu deputātu padome lūdza iekļaut rekomendācijā punktu par vienkrāsaina ģerboņa lietošanas iespēju aģitācijas materiālos.⁶³⁰ Rekomendācijā bez ģerboņu lietošanas tika definēts, kas ir ģerbonis. Tika uzsvērts, ka ģerbonis ir pilsētas simbols un simbolizē padomju valstiskumu. Ģerbonī lakoniski, skaidri un saprotami grafiskā veidā tiek atspoguļoti svarīgākie pilsētas ekonomiskie, vēstures, ģeogrāfiskie un dabas apstākļi. Ģerboņa oriģināli – zīmējumi un apraksti, kurus mēdza dēvēt par etaloniem,

⁶²⁷ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 1.-2.lp.

⁶²⁸ Ibid, 47., 54.-55., 66.-67.lp.

⁶²⁹ Ibid, 56.lp.

⁶³⁰ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 58.-65., 68.-73., 75.-88., 90.-94., 89.lp.

glabājās vietējās rajonu un pilsētu izpildkomitejās, kā arī Latvijas PSR Centrālkomitejā, prezidijā, Ministru padomē un Valsts arhīvā. Publicēšanai bija paredzēts izmantot melnbaltus ģerboņu attēlus. Ģerboņa lietošana bija pilsētas izpildkomitejas kompetencē un tikai ar izpildkomitejas atļauju bija iespējams izmantot pilsētas simboliku. Taču, ņemot vērā vietējos apstākļus, tika rekomendētas jomas, kurās būtu pieļaujama ģerboņu lietošana. Tās bija: bareljefā virs izpildkomitejas ieejas, pilsētu robežu zīmē, uz goda rakstiem un diplomiem, uz nozīmītēm, obligāti norādot pilsētas nosaukumu, uz nozīmītēm, ar kurām apbalvo pilsētas goda pilsoņus, uz deputātu nozīmītēm, uz vimpelēm un emblēmām, uz produktu, kurus ražo pilsētā, etiķetēm, uz mākslinieciskiem priekšmetiem, uz ielūgumiem, uz pastmarkām, aploksnēm un kalendāriem, uzskatāmās aģitācijas noformēšanā (piemēram, goda plāksnes, reklāmas u.c.). (106., 107., 108.att.)Varēja izmantot dažāda izmēra ģerboņus. Vēl šajā rekomendācijā tika noteikts, ka ģerboni nedrīkst lietot uz veidlapām un avīžu pirmajās lapās.⁶³¹

Sabiedrība aktīvi tika iesaistīta ģerboņu veidošanā ar preses starpniecību. Tāpēc kā papildinājums ģerboņu veidošanas procesam bija daudzskaitlīgās publikācijas presē 1970. gados, kuras bija veltītas pilsētu ģerboņiem. Taču uzreiz jāsaprot, ka tās parādīja to autoru pilnīgu nekompetenci ne tikai heraldikā, bet arī vēsturē un citās jomās. Piemēram, 1969. gada martā laikrakstā "Советская молодёжь"(Padomju Jaunatne) tika publicēts raksts, kurā kā piemēri minēti vairāku pilsētu ģerboņi. Pēc raksta autora rīcībā esošās informācijas, Jelgavas pilsētas ģerbonī esot attēlots balts burukuģis (patiesībā - aļņa galva), bet Ķemeriem - ķirzaka uz tumša vara fona (domāts delfīns).⁶³² Arī citos šā laika periodikas rakstos figurē neprecizitātes. Piemēram, Kuldīgas pilsētas ģerbonī attēlotais sv. Katrīnas atribūts moku rats tiek nodēvēts par stūres ratu, pamatojot simbolikas izvēli ar 17. gadsimtā Kuldīgā uzcelto kuģu būvētavu, bet tā kā tā jau sen nedarbojas, tad 1970. gados pilsētas ģerbonī esot attēlota Abava (domāta Venta) un zivis.⁶³³ Bet Smiltenes pilsētas ģerbonī attēlotos sudraba vanagus, kuri gan vairāk līdzinājās cīruļiem, raksta autors nodēvēja par trīs baltiem gulbjiem.⁶³⁴ Interesants bija arī Valmieras pilsētas heraldiskās simbolikas skaidrojums, kuru piedāvāja mākslinieks O. Ozols. Pēc viņa vārdiem pilsētas ģerbonī varētu attēlot zeltītu koku ar daudzām lapām, govus galvu,

⁶³¹ LVA, 270.f., 3.apr., 47.-48., 55.lp.

⁶³² О гербах, винетах и современной геральдике. *Советская Молодежь*. 1969.5.marts.

⁶³³ Симкин, З. Герб - эмблема города. *Советская Молодежь*. 1972.11.marts.

⁶³⁴ Ibid.

kolbu un stikla lodītes. Šāds pilsētas ģerbonis simbolizētu pilsētas gaļas kombinātu, stikla šķiedras rūpnīcu un lauku ciemu skaitu Valmieras rajonā koka lapu daudzumā.⁶³⁵ Salīdzināšanai varētu minēt 1925. gada apstiprinātā pilsētas ģerboņa aprakstu, kurš bija: ģerboņa vairoga zelta laukā uz sarkanas vērša pieres augoša zaļa liepa, kurai abās pusēs piekārti sarkani vairodziņi ar horizontālu sudraba joslu valsts karoga krāsu samēros.

Būtībā visi padomju laika ģerboņi pēc to noformēšanas principiem uzskatāmi nevis par ģerboņiem, bet par emblēmām. Daudzos gadījumos tos tā arī sauca - pilsētu emblēmas. Kaut gan oficiālajā dokumentācijā tika runāts vai nu par ģerboņu vai ģērboņu veidošanu. Padomju laikā ģerboņu izstrādes gaitā netika ņemti vērā heraldikas likumi, pareizāk sakot, tie tika pilnībā ignorēti. Saglabājot piecu krāsu lietošanu, netika noteikts, kuras tās ir. Par sudrabu un zeltu tika runāts kā par krāsām un nevis kā par metāliem. Līdz ar to svarīgākais ģerboņu veidošanas likums neattēlot krāsu uz krāsas un metālu uz metāla vispār netika pieminēts. Tāpat netika respektēts ģerboņa vairoga laukuma dalījums un figūru izvēle un izvietojums. Svarīgākais, kā liecina minētais Jelgavas piemērs, neizmantojot vai vismaz neakcentējot 1920.-1930.gadu ģerboņu simbolikas izmantošanu. Ņemot vērā izstrādātās instrukcijas, bieži ģerboņos attēlotās figūras "noslīka" LPSR karoga viļņos. Tā kā karoga krāsu izmantošana bija obligāta, tad atsevišķos gadījumos izveidotie ģerboņi ieguva dīvainu izskatu. Piemēram, Rīgas un Dobeles ģerboņos attēlotais mūris atradās ūdenī. Savukārt veiksmīgi izdevās izstrādāt Gulbenes pilsētas simboliku, peldinot pilsētas vēsturisko simbolu gulbi, Latvijas karoga viļņos.

Līdzīgi kā iepriekšējā periodā tika izveidota komisija, kas nodarbojās ar ģerboņu saskaņošanas, izvērtēšanas un apstiprināšanas lietām. Kā rakstīja, prese, ģerbonis bija nepieciešams katrai pilsētai, taču ģerboņa jautājuma risināšana bija atstāta katras pilsētas Tautas deputātu padomes kompetencē.⁶³⁶ Tātad ģerboņu izstrādes process tika veidots sadarbojoties Pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisijai ar pilsētu pašvaldībām. Šajā periodā pilsētu ģerboņu projektu veidošana un apstiprināšana bija pilsētu pašvaldību kompetencē. Savukārt Pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisija bija uzņēmusies koordinatora un pārrauga funkcijas. Pilsētas pašas izvēlējās simboliku, pašas izstrādāja ģerboņu aprakstus. Lai

⁶³⁵ О гербах, винетах и современной геральдике. *Советская Молодежь*. 1969.5.marts.; Симкин, З. Герб - эмблема города. *Советская Молодежь*, 1972.11.marts.; Gerts O. Pilsēta miniatūrā gravīrā. *Сīņa*. 1968.16.marts.

⁶³⁶ Либрман, Д. Визитная карточка города. *Литературная газета*. 1983.2.novembris.

gan ģerbonis bija jāapstiprina katras pilsētas darbaļaužu deputātu padomei, Pilsētu ģerboņu iepriekšējās izskatīšanas komisija darbojās kā instance, kas varēja pilsētas ģerboni apstiprināt vai noraidīt. Taču gala lēmums bija pašvaldības rokās, kura korekti pildīja rekomendācijas. Lai gan ģerboņi tapa pašvaldībās, tomēr to apstiprināšana un lēmuma pieņemšana pašvaldības līmenī nevarēja notikt bez saskaņošanas augstākā - republikas mērogā.

Padomju gadu publikācijas liecina, ka interese par pilsētu ģerboņiem to izstrādes laikā regulāri tika uzturēta, sabiedrību informējot par ģerboņu apstiprināšanu. Jaunie ģerboņi tika uztverti pašsaprotami. Padomju laikā veidotās pilsētu emblēmas plaši tika lietotas dažādos suvenīros, piemēram, nozīmītēs. Rīgas pilsētas ģerbonis rotāja cigarešu paciņas ar nosaukumu „Rīga”. Daudzas pilsētas ģerboni izmantoja kā pilsētas robežzīmes. Interesi pilsētu ģerboņus izmantot sērkokociņu kastīšu noformējumā izrādīja Liepājas kokapstrādes kombināts „Baltija”.⁶³⁷ Noteicošā loma simbolikas izvēlē noteikti bija saistīta nevis ar sabiedrības interesēm, bet ar politisko ideoloģiju. Pirmo reizi Latvijas civilās heraldikas vēsturē tika noteikti ģerboņos obligāti lietojamie simboli – Latvijas PSR karoga krāsas. Ģerboņos vietu ieņēma, piemēram, sarkanā piecstaru zvaigzne, sarkanā neļķe, daudzos tika ievietots vai nu pilsētas dibināšanas gada skaitlis vai pilsētas nosaukums. Tieši izmantotās simbolikas un tās izkārtojuma dēļ padomju laikā tapušie ģerboņi ieguva vizuālo tēlu, kas tos padarīja tuvākus emblemām. Jāsaka, ka bieži ģerboņa un emblēmas termina lietošana tika novienādota. Tāpat bieži ģerbonis tika dēvēts par ģērboni. Šis laika periods nesekmēja heraldikas ne kā praktiskas nozares, ne kā zinātnes - vēstures palīgdisciplīnas – attīstību, un būtībā ģerboņi tika degradēti, padarot tos par emblēmām, kas veiksmīgi reprezentēja padomju ideoloģiju. Viss pilsētu heraldikā izveidotais starpkaru periodā nonāca aizmirstībā uz vairākiem gadu desmitiem un nenotika arī ģerboņu pētniecības darbs. Atšķirīga situācija bija, piemēram, Lietuvas PSR, kur 1966. gada 12. decembrī pie Lietuvas PSR Kultūras ministrijas izveidotās Heraldikas komisijas kompetencē ietilpa ne tikai ģerboņu izgatavošana, bet arī heraldikas zinātniskā pētniecība.⁶³⁸

Lai gan Latvijā pastāvēja gadsimtiem ilgas ģerboņu veidošanas un lietošanas tradīcijas, un padomju laika ģerboņi netika veidoti tukšā vietā un pilnībā no jauna, tie tapa, ignorējot heraldisko sistēmu, kas tika izveidota starpkaru periodā. Padomju laikā

⁶³⁷ LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l.,34.-35.lp.

⁶³⁸ The Heraldry of Lithuania I. Vilnius, 1998. P.157.

tapušie ģerboņi atspoguļo nozīmīgo simbolikas vietu padomju sabiedrībā. Šajā laikā veidotie ģerboņi ir kļuvuši par savdabīgiem laikmeta lieciniekiem. Tādējādi šis periods ir radikāli atšķirīgs Latvijas pilsētu heraldikas vēsturē.

7. NODAĻA

Municipālās heraldikas attīstība pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas

Līdz ar Trešo atmodu masu mediji kļuva par aktīvākajiem vēsturiskās simbolikas atjaunošanas propagandētājiem, aizsākot jaunāko posmu Latvijas municipālās heraldikas vēsturē. Būtībā jau 1988. gada nogali var uzskatīt par zināmu robežšķirtni heraldikas attīstībā Latvijas PSR. Šajā gadā darbu uzsāka Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas komisija, kuras uzdevums bija vēsturisko, ar to saprotot 1920. – 1930. gados izveidoto un apstiprināto, un heraldikas likumiem atbilstošu pilsētu ģerboņu atjaunošana. Līdz ar to tika pārtraukta padomju gadu pieredze un notika atgriešanās pie heraldiskajām tradīcijām. Tādējādi šobrīd Latvijas municipālās heraldikā turpinās posms, kas hronoloģiski aizsākās 1988. gadā.

Intereses pieaugums sabiedrībā par heraldisko simboliku vērojams jau sākot ar 1985. gadu, kad republikas presē tika publicēts vēsturnieka G. Straubes raksts „Simboliku? Jā, bet – savu”.⁶³⁹ Tā svarīgākais vēstījums bija, ka padomju laikā veidotie pilsētu ģerboņi daudzos gadījumos ir neatbilstoši heraldikas prasībām un tie nepamatoti lietoti vēsturisko jeb veco pilsētu ģerboņu vietā. Šis raksts izraisīja diezgan plašu rezonansi. Laikraksts „Padomju Jaunatne” saņēma lasītāju vēstules, kurās bija pausts viedoklis par nepieciešamību izbeigt ģerboņu lietošanas patvaļu un pievērsties ģerboņu jautājuma risināšanai nopietnā valstiskā līmenī, rehabilitējot esošos un arī vēsturiskos ģerboņus.⁶⁴⁰

Līdz ar politiskajiem procesiem, kas veicināja atmodu, arvien vairāk sabiedrībā aktualizējās jautājumi, kas bija saistīti ar nacionālo simboliku. Vienkāršākais un populārākais veids personīgā viedokļa paušanai bija prese. Simbolikas jautājuma aktualitāti sabiedrībā apliecina apjomīgais laikrakstu redakcijās saņemto vēstuļu skaits, kurās izpaudās sabiedrības prasības mainīt esošos pilsētu ģerboņus, rehabilitēt bijušos ģerboņus, izbeigt patvaļīgu ģerboņu lietošanu, heraldikas problēmas risināt valstiskā līmenī un tml. 1988. gada 30. jūlijā Latvijas televīzijas ziņu raidījumā „Panorāma” izskanēja aicinājums izstrādāt nacionālos simbolus un krāsas. Jāteic gan, ka bieži sabiedrības izteiktie ierosinājumi aprobežojās ar vēlmi veidot nacionālos simbolus, ar to saprotot redzēt ozolzarus, auseklīšus vai trīs zvaigzņus

⁶³⁹ Straube, G. Simboliku? Jā, bet - savu! *Padomju Jaunatne*. 1985. 09.janvāris.

⁶⁴⁰ Pētersons, J. Heraldikas līkločos. *Padomju Jaunatne*. 1985.15.februāris.

formā izmantošanu. Taču izskanēja arī viedoklis, ka Latvijas pilsētām ir bijuši savi ģerboņi, kas izstrādāti vēl pirms padomju laika, un ir pienācis laiks tos „celt gaismā un iemūžināt darbos”.⁶⁴¹ Tā kā 1980. gadu beigās viss, kas saistījās ar Latvijas Republiku 1920.-1930. gados, bija ļoti populārs, aktuāla bija 1925. un 1938. gadā apstiprināto Latvijas pilsētu ģerboņu atjaunošana.

7.1. Heraldikas komisijas izveidošana

Lielā mērā pateicoties tieši saasinātajai sabiedrības interesei par pilsētu ģerboņiem, 1988. gada 29. septembrī LPSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma lēmumu „Par kultūrvēsturiskās simbolikas lietošanu”⁶⁴². Līdz ar to tika nolemts, ņemot vērā pilsētu un sabiedrības iniciatīvu, atjaunot vēsturisko Latvijas pilsētu un rajonu vēsturisko simboliku. Nākamais solis, kas tuvināja vēsturisko ģerboņu atjaunošanu, bija Heraldikas komisijas izveidošana 1988. gada 17. decembrī pie LPSR Augstākās Padomes Prezidija. Komisijas izveidošanas mērķis bija ģerboņu veidošanas procesa koordinācija un gala lēmuma pieņemšana ar pilsētu ģerboņiem saistītos jautājumos. Komisijas sastāva veidošana tika uzticēta Latvijas PSR Kultūras komitejai, Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstures institūtam, Teodora Zaļkalna Latvijas PSR Valsts mākslas akadēmijai un Padomju kultūras fonda Latvijas republikāniskajai nodaļai. Šīm iestādēm un institūcijām līdz 1988. gada 1. novembrim bija nepieciešams iesniegt priekšlikumus par komisijas locekļu sastāvu. Pirmās Heraldikas komisijas sastāvā bija vēsturnieki S. Cimermanis, M. Auns un G. Straube, mākslinieki Z. Zuze un L. Šēnbergs, mākslas zinātnieks I. Lancmanis, numismāte M. Eihe. Kultūras ministriju komisijā pārstāvēja Kultūras mantojuma pārvaldes priekšnieks mākslinieks J. Krievs, kā arī Kultūras fonda valdes priekšsēdētāja vietniece, mākslas zinātniece R. Umblīja.⁶⁴³ Sākotnēji Heraldikas komisijas vadītāja bija LPSR APP sekretāre V. Klibiķe, vēlāk šis darbs tika uzticēts Augstākās Padomes Prezidija sekretāram I. Daudišam. Noteikumi, saskaņā ar kuriem Heraldikas komisijai vajadzēja organizēt darbu, tika pieņemti nedaudz vēlāk. 1989. gada 23. februārī Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs izdeva dekrētu „Par Latvijas PSR

⁶⁴¹ LVA, 290.f., 11.apr., 819.l; 22., 62.lp.; Stradiņš, J. Tautas simbolikas lietā. Lielo tautas aptauju noslēdzot. *Padomju Jaunatne*. 1988. 28. - 30. septembris., 13.oktobris.

⁶⁴² Par kultūrvēsturiskās simbolikas lietošanu. *Latvijas PSR Augstākās Padomes un valdības Ziņotājs*. Nr.40. 1988.06.oktobris, 1288.lpp.

⁶⁴³ LPSR APP lēmums "Par heraldikas komisijas izveidošanu". *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs*. 1988. Nr.48.; Lancmanis, I. Valsts ģerbonis - atskats tā atjaunošanas vēsturē. *Diena*. 1995.04.februāris.

ģerboņiem”⁶⁴⁴ un nolikumu „Par kārtību, kādā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā atjaunojami un apstiprināmi pilsētu vēsturiskie ģerboņi”.⁶⁴⁵ Dekrēts noteica, ka visām Latvijas PSR pilsētām ir tiesības uz ģerboni. Rajonu tautas deputātu padomēm, saskaņā ar dekrēta 3. punktu, vajadzēja ievākt un apkopot informāciju par pilsētu vēsturisko attīstību, kurām ģerboņi nebija, lai varētu veidot atbilstošu heraldisko simboliku. Pašvaldībām priekšlikumus par pilsētu ģerboņiem saskaņā ar dekrētu vajadzēja iesniegt Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas komisijai.⁶⁴⁶ Nolikuma septiņos punktos bija uzsvērts, ka, veidojot pilsētu ģerboņus, par paraugu izmantojami to vēsturiskie ģerboņi, jo tie bija kultūrvēsturiski pamatoti, grafiski augstvērtīgi un atbilstoši heraldikas noteikumiem. Izmaiņas vēsturiskajā ģerbonī varēja izdarīt tikai izņēmuma gadījumos, pamatojot izmaiņu nepieciešamību no simbolikas un kultūrvēsturiskā viedokļa. Priekšlikumi par pilsētu ģerboņiem atkarībā no pilsētas statusa (pilsētas vai rajona pakļautības) bija jā sagatavo attiecīgi vai nu pilsētas, vai rajona Tautas deputātu padomei. Pieņemto lēmumu par pilsētas ģerboņa atjaunošanu ar pievienoto ģerboņa aprakstu vajadzēja iesniegt Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas komisijai. Savukārt Heraldikas komisijas uzdevums bija izskatīt iesniegtos materiālus un sagatavot motivētu atzinumu par pilsētas piedāvāto ģerboņa projektu. Ģerboņa aprakstu komisija varēja pieņemt, noraidīt vai izdarīt tajā labojumus. Bez tam Heraldikas komisijas kompetencē bija pilsētu ģerboņu etalonu (zīmējumu un aprakstu) izgatavošanas organizēšana un pilsētu ģerboņu zīmējumu un aprakstu iesniegšana Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijam tālākai izskatīšanai un apstiprināšanai. Ģerboņu atjaunošanas un veidošanas procesā tika ieteikts iesaistīt arī speciālistus, kas varētu atvieglot ģerboņa izstrādes procesu. Pilsētu ģerboņu izgatavošanas, lietošanas un izmantošanas kārtību noteica katras pilsētas vai rajona Tautas deputātu padome. Saskaņā ar nolikumu, ģerboņu atjaunošanas process bija katras pilsētas pašvaldības pārziņā.⁶⁴⁷ Abi šie dokumenti bija saistoši Latvijas PSR pašvaldībām un kļuva par pamatu pilsētu

⁶⁴⁴ LPSR APP dekrēts "Par Latvijas PSR pilsētu ģerboņiem". *LPSR AP Prezidija un Valdības Ziņotājs*. Nr.10. 1989. 9.marts. 876.lpp.

⁶⁴⁵ LPSR APP nolikums "Par kārtību, kādā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā atjaunojami un apstiprināmi pilsētu vēsturiskie ģerboņi". *LPSR AP Prezidija un Valdības Ziņotājs*. Nr.10. 1989. 9.marts. 876.-877.lpp.; Lancmanis, I. Valsts ģerbonis - atskats tā atjaunošanas vēsturē. *Diena*. 1995.04.febbruāris.

⁶⁴⁶ LPSR APP dekrēts "Par Latvijas PSR pilsētu ģerboņiem". *LPSR AP Prezidija un Valdības Ziņotājs*. Nr.10. 1989. 9.marts. 876.lpp.

⁶⁴⁷ LPSR APP nolikums "Par kārtību, kādā Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā atjaunojami un apstiprināmi pilsētu vēsturiskie ģerboņi". *LPSR AP Prezidija un Valdības Ziņotājs*. Nr.10. 1989. 9.marts. 876.-877.lpp.

ģerboņu atjaunošanas procesam. Jāatzīmē, ka iniciatīva par profesionālas komisijas izveidi, kura nodarbotos ar ģerboņu jautājumiem, nāca no Latvijas PSR Mākslinieku Savienības puses. Pēc Latvijas PSR Radošo savienību Kultūras padomes ierosmes 1989. gada beigās arvien plašāk tika runāts par neatkarīgās Latvijas simbolu atjaunošanu.

7.2. Latvijas Republikas valsts ģerboņa atjaunošana

Diskusijas par Latvijas Republikas vēsturiskā, 1921. gadā apstiprinātā ģerboņa, atjaunošanu sākās līdz ar nacionālo atmodu. Ģerboņa atjaunošanu uzskatāmi atspoguļo 1980. gadu nogalē pieņemtie normatīvie akti.

Simbolikas atjaunošanas procesā nozīmīga loma bija Latvijas PSR vienpadsmitā sasaukuma Augstākās Padomes sēdes piecpadsmitajai sesijai, kas notika 1990. gada 15. februārī. Viens no sesijas darba kārtības punktiem bija veltīts jautājumam par Latvijas PSR valsts karogu, himnu un ģerboni. Jāteic, ka simbolikas jautājumu izskatīšana Augstākās Padomes sēdē, kurā piedalījās 262 deputāti, izraisīja vētrainas diskusijas. Ar ziņojumu uzstājās Valsts un nacionālās simbolikas darba grupas vadītāja vietnieks akadēmiķis Jānis Stradiņš. Jau iepriekšējā sēdē bija panākta vienošanās par simbolikas atjaunošanu, tāpēc J. Stradiņš vairāk pievērsās jautājumam par argumentāciju, kāpēc simbolika būtu jāatjauno. No viņa teiktā izrietēja, ka viedokļi par simbolikas atjaunošanu ir atšķirīgi. Kamēr Latvijas sociāldemokrātiskā strādnieku partija un Latvijas nacionālās neatkarības kustība aicināja atcelt jebkuru Latvijas PSR laika simboliku, tikmēr viena sabiedrības daļa pret šādu nostāju izturējās noraidoši. Augstākā Padome regulāri saņēma vēstules un telefona zvanus no iedzīvotājiem, un 90% gadījumu tajos bija pausta vēlme pēc iespējas ātrāk izlemt jautājumu par simbolikas maiņu. Tāpat tika saņemtas arī kolektīvās vēstules, piemēram, no Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas, Tukuma rajona kolhoza „Nākotne”, Smārdes deviņgadīgās skolas, Paula Stradiņa republikāniskās klīniskās slimnīcas, Popova radiorūpnīcas, Nacionālā teātra un citām organizācijām. Līdzīgu ainu pauda arī S. Cimmermaņa etnogrāfisko ekspedīciju laikā Latvijas novados veiktās aptaujas.

Simbolikas atjaunošanas lielākie pretinieki bija Interfrontes organizācija ar I. Lopatinu priekšgalā. Viņu aicinājums skanēja: „Mēs ierosinām, lai visi, kas uzticīgi sociālisma idejām, padomju varai, kas nevēlas izbaudīt visus neatkarīgās Latvijas „buržuāziskās paradīzes” labumus, izteiktu savu protestu pret sarkanbaltsarkanā

karoga, himnas „Dievs, svētī Latviju!” un buržuāziskā ģerboņa atjaunošanu un apstiprināšanu par valsts simboliku, boikotējot šīs simbolikas pielietošanu. Protestējot pret republikas Augstākās Padomes lēmumu, aicinām pacelt virs uzņēmumiem sarkanos karogus, tāpat kā to darīja biedri Tallinā. Ja tomēr karogs, himna un ģerbonis tiks mainīts, Interfronte kā savus oficiālos simbolus pieņems pašreizējo karogu, himnu un Latvijas PSR ģerboni”⁶⁴⁸. Savukārt pretēju nostāju puda Latvijas Krievu kultūras biedrības valde, izsakot cerību, ka simbolika tiks atjaunota un ka „simbolikas atjaunošana ir vēsturiski likumsakarīga un atbilst daudznacionālajai Latvijas tautai. Tas spēcīgās valstiskas neatkarības statusu un turpinās nacionālās un dvēseliskās atdzimšanas procesu”⁶⁴⁹. Līdzīgu viedokli puda arī Latvijas Ebreju biedrība, kura uzskatīja, ka vēsturiskās simbolikas pieņemšana ir kārtējais solis uz Latvijas vēsturisko tradīciju atjaunošanu.

Runājot par valsts ģerboņa atjaunošanu, J. Stradiņš sniedza ieskatu ģerboņa tapšanas vēsturē. Tāpat viņš rosināja pieņemt likumu par simbolikas stāšanos spēkā Dziesmu svētku priekšvakarā, līdz tam veicot simbolu izgatavošanu. Viņš uzskatīja, ka nekādā gadījumā nebūtu pieļaujama padomju simbolikas apstiprināšana kādai citai organizācijai (ar to domājot Interfronti). Simbolikas atjaunošana būtu uztverama kā zīme, ka Latvijas ceļš uz valstiskumu ir kļuvis neatgriezenisks, ka suverēnās Latvijas ideja vairs nevar tikt noslāpēta un apdzēsta. Sēdē tika runāts arī par simbolikas maiņas izmaksām, taču nācās secināt, ka precīzi aprēķini nav veikti. Līdzīgi, kā veidojot valsts ģerboni 1921. gadā, arī šajā sēdē aktuāls bija jautājums, kāpēc ģerbonī nepieciešams attēlot nepazīstamus zvērus.⁶⁵⁰

Rezultātā 1990. gada 12. janvārī Latvijas PSR Augstākās Padomes pieņemtais lēmums „Par Latvijas PSR valsts ģerboni, karogu un himnu”⁶⁵¹, kuru parakstīja Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija priekšsēdētājs Anatolijs Gorbunovs un Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija sekretārs Imants Daudišs. Kā norādīts lēmumā, tad ņemot vērā deputātu priekšlikumus, Augstākā Padome nolēma mainīt Latvijas PSR valsts simboliku, atzīstot par oficiālo valsts simbolu 1921. gadā apstiprināto Latvijas Republikas ģerboni. Lēmuma otrajā punktā tika paredzēts uzdot

⁶⁴⁸ Latvijas PSR vienpadsmitā sasaukuma Augstākās Padomes sēdes Piecpadsmitā sesija 1990.gada 15. Februārī. Pieejams: <http://www.saeima.lv/steno/ap/st1502.90.htm> [Skatīts 04.04.2006.]

⁶⁴⁹ Latvijas PSR vienpadsmitā sasaukuma Augstākās Padomes sēdes Piecpadsmitā sesija 1990.gada 15. Februārī. Pieejams: <http://www.saeima.lv/steno/ap/st1502.90.htm> [Skatīts 04.04.2006.]

⁶⁵⁰ Latvijas PSR vienpadsmitā sasaukuma Augstākās Padomes sēdes Piecpadsmitā sesija 1990.gada 15. februārī Pieejams: <http://www.saeima.lv/steno/ap/st1502.90.htm> [Skatīts 04.04.2006.]

⁶⁵¹ Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmums Nr.79. „Par Latvijas PSR valsts ģerboni, karogu un himnu”. Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs Nr.4. 1990. 12.janvāris. 177.lpp.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas komisijai un Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija komisijai kopīgi ar Latvijas PSR Valsts kultūras komiteju sagatavot atjaunojamā ģerboņa zīmējumu un aprakstu. Savukārt Latvijas PSR Tieslietu ministrijai uzdeva sagatavot likumprojektu par attiecīgajiem grozījumiem Latvijas PSR Konstitūcijā un līdz 1. februārim iesniegt tos izskatīšanai Latvijas PSR APP.⁶⁵² Tātad 1990. gada 12. janvārī Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma lēmumu atzīt par nepieciešamu mainīt Latvijas PSR valsts simboliku, atzīstot par oficiālajiem valsts simboliem sarkanbaltsarkano karogu, himnu „Dievs, svētī Latviju!” un 1921. gadā apstiprināto Latvijas Republikas ģerboni.

Nākamais solis bija 1990. gada 15. februārī pieņemtais Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas likums „Par Latvijas PSR valsts ģerboni”, kas apstiprināja Latvijas PSR valsts lielā un mazā ģerboņa attēlus un nolikumu par Latvijas PSR valsts ģerboni.⁶⁵³ Kopumā ar laika gaitā ieviestajiem grozījumiem⁶⁵⁴ nolikumā bija iekļautas vairākas būtiskas normas. Latvijas PSR oficiāli drīkstēja lietot valsts lielo un mazo ģerboni. Nolikumā tika sniegti arī ģerboņu apraksti un noteikta ģerboņu lietošana. Valsts lielā ģerboņa attēlu zīmogos drīkstēja izmantot Latvijas PSR Augstākā Padome un tās pastāvīgās komisijas, Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs, Latvijas PSR Ministru Padome, Latvijas PSR Ārlietu ministrija, Latvijas PSR Konstitucionālā tiesa, Latvijas PSR Augstākā tiesa un civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādes, Latvijas PSR diplomātiskās pārstāvniecības, konsulārās iestādes un Latvijas PSR pastāvīgās pārstāvniecības citu savienoto republiku augstākajos valsts varas orgānos. Valsts lielā ģerboņa attēlu uz veidlapām, izdevumu vākiem un titullapām bez iepriekš minētajām valsts iestādēm atļāva lietot arī Latvijas PSR ministrijām un Latvijas PSR valsts komitejām. Lielā ģerboņa reljefu attēlu varēja lietot visas iepriekš minētās iestādes, kā arī to varēja izvietot tiesas sēžu zālēs un civilstāvokļa aktu reģistrācijas iestādes dzimšanas vai laulību svinīgas reģistrācijas telpās. Citām iestādēm un organizācijām, kuras nebija minētas šajā sarakstā, tiesības lietot ģerboni varēja piešķirt tikai Latvijas PSR Augstākā Padome. Savukārt tiesības lietot mazo ģerboni piešķīra Latvijas PSR Ministru Padome, kas arī noteica kārtību, kādā izgatavojami ģerboņi, masveidā tirazējami to attēli, izgatavojami, lietojami, glabājami un iznīcināmi zīmogi ar valsts

⁶⁵² Latvijas PSR Augstākās Padomes lēmums Nr.79. „Par Latvijas PSR valsts ģerboni, karogu un himnu”. Latvijas PSR AP un Valdības Ziņotājs Nr.4. 1990. 12.janvāris. 177.lpp.

⁶⁵³ Latvijas PSR likums „Par LPSR valsts ģerboni” 1990. 15.februāris. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*. Nr. 9. 1990.1.marts. 471.-472.lpp.

⁶⁵⁴ Grozījumi tika veikti, 1991. gada janvārī, 1992. gada martā un 1993. gada janvārī.

ģerboņa attēlu.⁶⁵⁵

Šajā pašā dienā 1990.gada 15. februārī tika pieņemts lēmums par kārtību, kādā Latvijas PSR ieviešami valsts simboli. Tajā paredzēja noteikt valsts simbolu galīgos ieviešanas termiņus. Savukārt līdz jauno simbolu ieviešanai tika dota atļauja lietot arī iepriekšējos simbolus. Līdz ar valsts simbolu ieviešanu par spēku zaudējušiem atzina virkni lēmumu, ieskaitot arī 1979. gadā 15. februāra dekrētus par Latvijas LPSR valsts ģerboni un tā attēla lietošanas kārtību, kā arī 1981. gada 12. jūnija Latvijas PSR likumu, kas apstiprināja dekrētus par valsts ģerboni un valsts karogu.⁶⁵⁶

Tā kā praksē tika lietots arī valsts papildinātais mazais ģerbonis, tad sekoja 1990. gada 25. maija lēmums, ar kuru tika apstiprināts papildinātā Latvijas Republikas valsts mazā ģerboņa apraksts, pieņemot Latvijas Republikas Ministru Padomes lēmumu Nr. 3. „Par Latvijas Republikas valsts ģerboņa ieviešanas un lietošanas kārtību”, kurš laika gaitā piedzīvoja vairākus grozījumus.⁶⁵⁷ Balstoties uz 1990. gada 15. februāra likumu par Latvijas republikas valsts ģerboni, šis likums apstiprināja papildinātā Latvijas Republikas valsts mazā ģerboņa attēlu un aprakstu, kā arī paredzēja papildinātā valsts mazā ģerboņa lietošanu. Bez tam lēmums apstiprināja instrukciju, par kārtību kādā izgatavojami, lietojami, glabājami un iznīcināmi zīmogi ar Latvijas Republikas valsts ģerboņa attēlu un instrukciju par Latvijas Republikas valsts ģerboņa izgatavošanas un tā attēla masveida tiražēšanas kārtību. Papildināto Latvijas Republikas mazo ģerboni zīmogos, stūra spiedogos, veidlapās, atzinības un goda rakstos, iespieddarbos, uz izdevuma vākiem, titullapās diplomos, apliecībās un citos oficiālos dokumentos bija tiesības lietot ministrijām, valsts komitejām, Latvijas Republikas Valdības aparātam (Valsts kancelejai), republikas pilsētu un rajonu padomēm un to valdēm, Latvijas Zinātņu akadēmijai, tiesām, prokuratūras iestādēm un valsts notariālajiem kantoriem. Savukārt Latvijas Republikas valsts mazo ģerboni varēja izmantot rajonu pilsētu un pagastu padomes un valdes, ministriju, valsts komiteju, republikas pilsētu un rajonu pašvaldību iestāžu struktūrvienības, kuras veica pārvaldes funkcijas, kā arī mācību iestādes. Tika noteikts, ka galīgais valsts papildinātā mazā ģerboņa ieviešanas termiņš valstī ir 1990. gada 1. jūlijs, bet valsts mazā ģerboņa ieviešanas termiņš 1990. gada 1. oktobris.

⁶⁵⁵ Latvijas PSR likums „Par LPSR valsts ģerboni” 1990. 15.februāris. LPSR AP un Valdības Ziņotājs. Nr. 9. 1990.1.marts. 471.-472.lpp.

⁶⁵⁶ Ibid.

⁶⁵⁷ Par Latvijas Republikas valsts ģerboņa ieviešanas un lietošanas kārtību. LPSR AP un Valdības Ziņotājs. Nr. 28. 1990.12.07.; Grozījumi veikti, piemēram, 1990 gada 10.oktobrī, 1991. gada 19. jūlijā, 1992. gada 30. decembrī.

Iestādēs, kurās bija atļauta ģerboņu lietošana, par ģerboņa izmantošanas noteikumiem un cieņas izrādīšanu simbolikai bija atbildīgi to vadītāji. Tāpat noteica, ka zīmogi ar Latvijas PSR valsts ģerboņa attēlu iznīcināmi līdz 1990. gada 1. oktobrim.⁶⁵⁸

Iepriekš minētais likums ietvēra normas, kas paredzēja Latvijas Republikas valsts ģerboņa izgatavošanas un tā attēla masveida tiražēšanas kārtību. Ģerboņa izgatavošana vienā eksemplārā bez tālākas izplatīšanas tika atļauta arī atsevišķiem pilsoņiem, uzņēmumiem un organizācijām, ja vien tie paši bija spējīgi nodrošināt atbilstošu ģerboņa kvalitāti un māksliniecisko vērtību. Masveidā valsts ģerboņa attēlu varēja izmantot visas iestādes, kurām bija piešķirtas tiesības lietot ģerboni zīmogā, uz veidlapām, stūra spiedogos, uz atzinības un goda rakstiem, iespieddarbiem, izdevuma vākiem, titullapām, diplomiem, apliecībām un citiem oficiāliem iestādes dokumentiem. Visas šīs iestādes bija tiesīgas lietot Latvijas Republikas valsts ģerboni administratīvo ēku apdarē un informatīvajos uzrakstos uz ēku fasādēm. Tika pieļauta arī ģerboņa lietošana dekoratīvos nolūkos, piemēram, vimpeļos un nozīmītēs, ja paraugus pirms tam bija apstiprinājusi Latvijas Republikas Kultūras ministrija, bet skatlogos, ja akceptējusi vietējā Tautas deputātu padomes izpildkomiteja. Svarīgākais, izgatavojot vai tiražējot ģerboni, bija nodrošināt atbilstošus apstākļus, lai netiktu izraisīta necieņa pret valsts ģerboni.⁶⁵⁹

Tātad 1990. gada februārī kā Latvijas PSR ģerbonis tika apstiprināts vēsturiskais Latvijas Republikas ģerbonis (74.att.). Taču pēc neatkarības atjaunošanas tikai 1998. gada 19. februārī Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu par Latvijas valsts ģerboni, kuru 5. martā izsludināja Valsts Prezidents un kas stājās spēkā 1999. gada 1. janvārī. Likuma 13 pantos bija noteiktas gan vispārīgas, gan konkrētas lietas, kas saistītas ar valsts ģerboni. Vispirms jau tika deklarēts, ka ģerbonis ir viens no Latvijas Republikas simboliem. Valstī tiek lietoti lielais valsts ģerbonis, papildinātais mazais valsts ģerbonis un mazais valsts ģerbonis. 3. panta trijos punktos bija sniegti visu triju ģerboņu apraksti. Bez tam tika noteikts, ka valsts ģerbonim neatkarīgi no tā izmēra ir jāatbilst ģerboņa aprakstam. Atbilstību likumā noteiktajam aprakstam izvērtē un nosaka Valsts heraldikas komisija. Likumā tika nosauktas personas un iestādes, kuras ir tiesīgas lietot katru no valsts ģerboņu veidiem. Lielo valsts ģerboni ir tiesības lietot Valsts Prezidentam, Saeimai, tās

⁶⁵⁸ Latvijas Republikas Ministru Padomes lēmums Nr. 3. „Par Latvijas Republikas valsts ģerboņa ieviešanas un lietošanas kārtību” 1990. gada 25. maijā. LPSR AP un Valdības Ziņotājs. Nr. 28. 1990.12.07.

⁶⁵⁹ Ibid.

komisijām un deputātiem, Ministru kabinetam, ministrijām un īpašo uzdevumu ministriem, Valsts kontrolei, Satversmes tiesai, Augstākai tiesai, ģenerālprokuratūrai, Satversmes aizsardzības birojam, Latvijas Bankai, Latvijas Republikas diplomātiskajām un konsulārajām pārstāvniecībām. Papildināto mazo valsts ģerboni bija tiesīgi lietot Saeimas kanceleja, Valsts Prezidenta kanceleja un Valsts kanceleja, Saeimas ievēlētas vai apstiprinātas institūcijas un amatpersonas, kā arī to iestāžu, kuras ir tiesīgas lietot lielo ģerboni, struktūrvienības. Bez tam tiesības pienācās arī apgabaltiesām, to zemesgrāmatu nodaļām, dzimtsarakstu iestādēm, notāriem un vēlēšanu komisijām. Interesanti atzīmēt, ka mazo valsts ģerboni varēja lietot visas iestādes un pašvaldības, kurām nebija pašām sava apstiprināta ģerboņa. Papildināto valsts mazo ģerboni varēja lietot uz Latvijas valsts mācību iestāžu izdotajiem diplomiem, apliecībām, atestātiem, kas apliecina izglītības vai kvalifikācijas iegūšanu. Visas iepriekš minētās iestādes ģerboņa attēlu drīkst lietot zīmogos, stūra spiedogos, uz veidlapām, iespieddarbos, uz izdevumu vākiem un titullapām, atzinības un goda rakstiem, diplomiem, apliecībām un citiem oficiāliem dokumentiem, kā arī izvietot pie šo iestāžu ēkām, dienesta telpām un uz šīm iestādēm piederošiem transporta līdzekļiem, šīs iestādes drīkst lietot attiecīgā valsts ģerboņa attēlu to rīkotajos pasākumos. Ministrijas lielo valsts ģerboni drīkst lietot tikai uz dokumentiem, kurus paraksta ministri vai valsts ministri. Piemēram, Saeimas deputāti lielo valsts ģerboni drīkst lietot uz savām vizītkartēm un veidlapām. Lielo valsts ģerboni drīkst lietot uz Latvijas Republikas tiesu spriedumiem, oficiālajiem izdevumiem „Latvijas Vēstnesis” un „Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta Ziņotājs”, kuros tiek publicēti Latvijas Republikas likumi un citi normatīvie akti, kā arī uz Latvijas Republikas pasēm, dzimtsarakstu apliecībām, naudas zīmēm, valsts robežzīmēm, valsts vērtspapīriem, valsts apbalvojumiem un pastmarkām. Lielā valsts ģerboņa attēlu drīkst izvietot apgabaltiesu, pilsētu (rajonu) tiesu, apgabaltiesu zemesgrāmatu nodaļu un dzimtsarakstu nodaļu iestāžu telpās. Kā ilustratīvu materiālu to drīkst izmantot enciklopēdijās, mācību grāmatās un citos zinātniska, izziņu rakstura izdevumos un arī kā mācību līdzekli. Likums arī noteica, kas nav tiesīgs lietot ģerboni un tā būtiskos pamatelementus, un tie ir uzņēmumi (uzņēmēj sabiedrības), kopdarbības (kooperatīvās) sabiedrības, sabiedriskās organizācijas un privātpersonas. Kārtību, kādā izgatavojami valsts ģerboņa attēli, kā arī tie lietojami, glabājami un iznīcināmi zīmogi ar to attēlu noteica Ministru kabinets. Atbildīgiem par likumā noteikto prasību ievērošanu attiecīgajās iestādēs ir jābūt iestāžu vadītājiem. Likuma ievērošanu

sabiedriskās vietās, saskaņā ar likumu, uzrauga policija. Par likuma neievērošanu vai necieņas izrādīšanu vainīgās personas saucas pie administratīvās atbildības vai kriminālatbildības likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar šī likuma stāšanos spēkā spēku zaudēja iepriekš minētais Latvijas PSR 1990. gada 15. februāra likums „Par Latvijas PSR valsts ģerboni”.

7.3. Latvijas pilsētu ģerboņu atjaunošana

1980.gadu beigās Latvijā bija 56 pilsētas. Jau 1988. gada 16. augustā Aizputes Tautas deputātu padome nolēma atjaunot vēsturisko ģerboni. 1988. gada septembrī pašvaldības līmenī tika pieņemts lēmums par Ogres un Cēsu pilsētu vēsturisko ģerboņu saglabāšanu. Vēl pirms valsts normatīvo aktu pieņemšanas jau 1988. gada 25. oktobrī Rīgas pilsētas Tautas deputātu padomes 7. sesija pieņēma lēmumu atjaunot Rīgas pilsētas vēsturisko ģerboni un karogu. Šo lēmumu atzinīgi novērtēja Latvijas Kultūras Fonds, 1988. gada 27. oktobrī pieņemot pat īpašu LKF valdes prezidija lēmumu „Par Rīgas pilsētas simboliku”.⁶⁶⁰ Svarīgi atzīmēt, ka lēmumā Latvijas kultūras fonds akcentēja, ka Rīgas pilsētas vēsturiskā simbolika izveidojusies 17. gadsimta otrajā pusē un mūsdienu elementu ieviešana ģerbonī nebūtu vēlama.⁶⁶¹ Pozitīvu attieksmi par iniciatīvu pilsētas vēsturiskā ģerboņa atjaunošanā pauda arī Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja speciālisti.

Zināms, ka sākotnēji apspriešanai tika virzīti divi Rīgas pilsētas ģerboņa projekti. Abos variantos tika piedāvāta viena un tā pati simbolika: mūris ar paceltiem vārtiem, tajos guļoša lauvas galva, lauvas kā ģerboņa vairoga turētāji, sakrustotas atslēgas. Vienīgā atšķirība bija simbola izvēlē virs sakrustotajām atslēgām. Vienā projektā virs sakrustotajām atslēgām bija attēlots krusts, bet otrā projektā šajā vietā bija attēlota piecstaru zvaigzne.⁶⁶² Taču rezultātā 1988.gada oktobrī Rīgas pilsētas Tautas deputātu padomes 7. sesijā pilsētas izpildkomitejas sekretāre V.Zariņa piedāvāja veidot jaunu pilsētas ģerboni, kura piedāvātais apraksts bija: lielais Rīgas pilsētas ģerbonis sastāv no vairoga, uz kura attēlots pilsētas vārtu siluets ar diviem torņiem. Atvērtos pilsētas vārtos zem pacelta režģa lauvas galva, virs vārtiem zem piecstaru zvaigznes sakrustotas atslēgas. Vairogu atbilstoši heraldikas noteikumiem no abām pusēm tur lauvas. Pilsētas vārtu siluets sarkanā krāsā, zvaigzne, atslēgas un

⁶⁶⁰ LKF valdes prezidija lēmums par Rīgas pilsētas simboliku. *Padomju Jaunatne*. 1988.03.novembris.; Par Rīgas pilsētas ģerboņa atjaunošanu. *Literatūra un Māksla*. 1988.04.novembris.

⁶⁶¹ Ibid.

⁶⁶² Laikraksta „Literatūra un Māksla” redakcijai. *Literatūra un Māksla*. 1988.04.novembris.

lauvas veczelta krāsā, vairogi – sudrabaini.⁶⁶³ Tātad dienas kārtībā vairs nebija ģerboņa ar attēloto krustu. Acīmredzot politisku apsvērumu dēļ izvēle bija par labu ģerbonim ar piecstaru zvaigznie. Tātad galvenās izmaiņas ģerbonī bija saistītas ar Latvijas PSR karoga krāsu un pilsētas dibināšanas gada izņemšanu no ģerboņa un lauvas atgriešanos ģerbonī. Taču ģerboņa apraksts vēl joprojām vairāk līdzinājās tēlojumam, nevis korektam heraldiski veidotam aprakstam. Ar šo lēmumu par pilsētas vēsturiskā ģerboņa atjaunošanu Rīga kļuva par paraugu citām Latvijas pilsētām vēsturiskās simbolikas atjaunošanas procesā.

Tā paša gada decembrī, atjaunot vēsturisko ģerboni, pamatojoties uz Rundāles pils muzeja zinātniskās padomes ieteikumu, nolēma Bauskas pilsētas Tautas deputātu padome. Sekoja lēmumi par Alūksnes, Apes, Auces un Dobeles vēsturisko ģerboņu atjaunošanu.⁶⁶⁴ 1989. gada marts – jūnijs bija laika periods, kad lielākā daļa Latvijas pilsētu izpildkomitejas pieņēma lēmumus un iesniedza Heraldikas komisijai tālākai apstiprināšanai vēlamos pilsētu ģerboņu aprakstu un atsevišķos gadījumos arī attēlu projektus. Atsevišķos gadījumos tika iesniegtas arī 1925. un 1938. gadā apstiprināto ģerboņu attēlu kopijas. 1990. gadā tika pieņemti lēmumi vēl par 11 pilsētu vēsturisko ģerboņu atjaunošanu. Tajā skaita Jūrmalas pilsētas pašvaldība atzina visu Jūrmalu veidojošo pilsētu daļu – Slokas, Ķemeru un Jūrmalas – ģerboņus par spēkā esošiem un par pilsētas vienojošo ģerboni apstiprināja Jūrmalas pilsētas vēsturisko ģerboni.⁶⁶⁵ Strādājot pie Saldus pilsētas simbolikas, 1990.gados vēsturnieks E.Dunsdorfs piedāvāja veidot jaunu pilsētas ģerboni, kurā būtu attēloti četri torņi, jo Saldus it kā celts četrās dažādās vietās. Viņš ierosināja ģerbonī attēlot Frauenburgas pili vai Saldus novadnieka mākslinieka J.Rozentāla zīmējumu, kurā attēlots loka šāvējs.⁶⁶⁶ Iesūtītie pilsētu Tautas deputātu padomju lēmumi par ģerboņu atjaunošanu tika apkopoti un 1991. gada 28. martā Heraldikas komisijas sēdē bija gatavi izskatīšanai 18 Latvijas pilsētu ģerboņu zīmējumi. Komisija nolēma akceptēt Salacgrīvas, Sabiles,

⁶⁶³ Rīgai – savs ģerbonis un karogs. *Rīgas Balss*. 1988.31.oktobris.

⁶⁶⁴ Latvijas PSR Liepājas rajona TDP 18. sasaukuma 9. sesijas lēmums “Par Aizputes pilsētas vēsturiskā ģerboņa atjaunošanu” 1989. 31.marts; Ogres pilsētas TDP lēmums. “Par Ogres pilsētas ģerboņa apstiprināšanu” 1988. 22.septembris; Latvijas PSR Cēsu rajona TDP 18. sasaukuma 11. sesijas lēmums “Par Cēsu pilsētas vēsturisko ģerboni” 1989. 28.septembris; Latvijas PSR Bauskas rajona TDP 18. sasaukuma 9. sesijas lēmums “Par Bauskas pilsētas ģerboni” 1989. 23.marts.; Latvijas PSR Alūksnes rajona TDP 18. sasaukuma 8. sesijas lēmums “Par Alūksnes un Apes pilsētu vēsturisko ģerboņu atjaunošanu” 1989. 29.marts.; Latvijas PSR Dobeles rajona TDP 18. sasaukuma 9. sesijas lēmums “Par Auces un Dobeles pilsētu vēsturisko ģerboņu atjaunošanu 1989. 17.marts. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁶⁵ Jūrmalas pilsētas TDP izpildkomitejas vēstule LR AP Heraldikas komisijai, 1990. 12.septembris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁶⁶ Dunsdorfs, E. Saldus ģerbonis. *Saldus Zeme*. 1994.26.novembris.

Grobiņas, Gulbenes, Priekules, Daugavpils, Aizputes, Valmieras, Rēzeknes, Valdemārpils, Durbes, Ventspils, Pļaviņu, Talsu, Liepājas, Piltenes, Jēkabpils un Jūrmalas pilsētu ģerboņu melnbaltos zīmējumus. Taču gandrīz visos šajos ģerboņos, izstrādājot galīgo zīmējuma variantu, ieteica veikt lielākas vai mazākas grafiskas korekcijas.⁶⁶⁷ Kopumā 1988. un 1989. gadā lēmumus par vēsturiskās simbolikas atjaunošanu pieņēma 19 Latvijas pilsētas.

Būtiska loma vēsturiskās simbolikas atjaunošanā bija 1987. gadā izveidotajam Latvijas Kultūras fondam, ar kura atbalstu norisinājās vēsturisko ģerboņu atjaunošanas un izstrādes process. Praktiski visi starpkaru periodā apstiprinātie pilsētu ģerboņi tika grafiski precizēti, izveidojot ģerboņu mapes ar ģerboņu heraldisko aprakstu, krāsaino un kontūrzīmējumu, kā arī samazināto ģerboņa attēlu. Šo darbu paveica mākslinieki L. Šēnbergs, J. Ivanovs un G. Kirke. Izgatavotās ģerboņu mapes glabājās Latvijas Kultūras fondā, kur pilsētas par nelielu atlīdzību tās varēja saņemt. Līdz 1992. gadam Latvijā praktiski bija paveikts valsts ģerboņa un pilsētu vēsturiskās simbolikas atjaunošanas process.

Tieši heraldikas terminoloģija sagādāja lielākās problēmas. 1920. - 1930. gados heraldikas terminoloģija nekritiski tika pārņemta no vācu valodas, taču, raugoties no valodnieciskā viedokļa, ne visos gadījumos tas bija noticis veiksmīgi. Lai to novērstu, 1991. gada 30. maijā darbu uzsāka Heraldikas terminoloģijas komisija. Par jaunizveidotās komisijas priekšsēdētāju kļuva Rundāles pils muzeja direktors I. Lancmanis, un tās sastāvā bija valodnieki, vēsturnieki, mākslinieki un juristi. Uz pirmo sēdi Heraldikas Terminoloģijas komisija sanāca 1991. gada 26. septembrī. Komisijas, kas darbojās līdz 1992. gada martam, galvenais uzdevums bija pilsētu un rajonu ģerboņu aprakstu sagatavošana, vienlaikus strādājot arī pie heraldikas terminoloģijas izstrādes. Heraldikas terminoloģijas komisija 1992. gada 6. marta sēdē akceptēja pēdējos labojumus pilsētu vēsturisko ģerboņu aprakstos, un tās galvenais uzdevums - izstrādāt modernus, heraldikas terminoloģijai atbilstošus ģerboņu aprakstus latviešu valodā bija paveikts.⁶⁶⁸ Tomēr atsevišķos gadījumos pie heraldikas terminoloģijas nācās atgriezties atkārtoti. Piemēram, ilgu laiku puslauvas un pusērgļa apzīmēšanai tika izmantoti divi termini – grifs un greifs Kaut arī Heraldikas Terminoloģijas komisijas izstrādātajos aprakstos mitoloģiskā tēla grifa apzīmēšanai

⁶⁶⁷ LR APP HK sēdes protokols. 1991. 28.marts. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁶⁸ Heraldikas terminoloģijas komisijas sēžu protokoli. 1991. 26.septembris.; 1992. 06.marts. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli); Lancmanis, I. Valsts ģerbonis - atskats tā atjaunošanas vēsturē. *Diena*. 1995.04.02.

konsekventi tika izmantota tieši šī vārda forma. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisija tikai 2000. gada 27. oktobrī pieņēma lēmumu „Par terminu Latvijas valsts ģerbonī izmantotā mitoloģiskā tēla apzīmēšanai”⁶⁶⁹. Lēmumā tika noteikts, ka latviešu valodas heraldikas terminoloģijā pus lauva pus ērglis saucams par grifu (nevis par greifu).

Vērtējot ģerboņu atjaunošanas un jauno ģerboņu izstrādes procesu, Valsts heraldikas komisijas darbība iedalāma divos posmos. Pirmais posms hronoloģiski aptver laiku no 1988. gada, kad darbību uzsāka Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas komisija. Šajā laikā, ģerboņus mākslinieciski pārzīmējot un atjauninot, tika uzsākta atgriešanās pie vēsturiskās pilsētu simbolikas. Pirmais posms noslēdzās 1992.gadā ar vēsturisko ģerboņu atjaunošanu, apstiprinot gan pilsētu ģerboņu zīmējumus, gan pilnībā no jauna izstrādājot pilsētu ģerboņu aprakstus. Līdzīgi kā 1923.gadā, kad darbu uzsāka Heraldiskā komiteja, arī pie Augstākās Padomes Prezidija izveidotā Heraldikas komisija savas darbības pirmajā posmā saskārās ar vairākiem būtiskiem trūkumiem, kas apgrūtināja komisijas darbu. Pirmkārt, lai gan Pilsētu Tautas deputātu padomes salīdzinoši īsā laika posmā pieņēma lēmumus par vēsturiskās simbolikas atjaunošanu, bija pilsētas, kuras pilsētu tiesības ieguva padomju gados un kurām nebija sava vēsturiskā ģerboņa, piemēram, Olaine un Aizkraukle. Tāpēc bija jāveido arī jauni pilsētu ģerboņi. Padomju laikā izstrādātā simbolika acīmredzot tika uzskatīta par nepieņemamu un, runājot par vēsturiskajiem ģerboņiem, ar tiem saprata starpkaru periodā veidotos ģerboņus. Tāpēc šajā laikā tika atjaunoti 1920. - 1930. gados apstiprinātie pilsētu ģerboņi. Ģerboņu izstrādi reglamentēja Heraldikas komisija. Darbu uzsākot un izstrādājot ģerboņus, tika nolemts turpināt stilu, ko starpkaru periodā pilsētu ģerboņu izstrādē ieviesa mākslinieki Kārlis Krauze un Rihards Zariņš. Tas nozīmēja arī 20.gadsimta beigās veidojot jaunus ģerboņu attēlos saglabāt korektu, konservatīvu izteiksmes veidu. Vienotas heraldiskās sistēmas uzturēšanā svarīgu vietu ieņem ģerboņu mākslinieciskā izstrāde, kas balstās uz mākslinieku profesionalitāti un izpratni par ģerboņiem. Latvijas Republikas valsts, pilsētu un pagastu ģerboņus mūsdienās veidojuši mākslinieki, J. Ivanovs, V. Ladusāns, I. Lībiete, A. Mitris, J. Strupulis, L. Šēnbergs un citi. Tāpēc ļoti svarīgs aspekts ir ne tikai pašvaldības un mākslinieka spēja sadarboties, bet tikpat būtiska ir arī mākslinieka un Heraldikas komisijas sadarbība.

⁶⁶⁹ Latvijas PSR ZA Terminoloģijas komisijas pieņemtie numismātikas, heraldikas un sfragistikas termini. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1982. Nr.6. 120-139.lpp.

Taču ģerboņu veidošanas darbs nebūt nenorisinājās viegli. Ja pilsētu ģerboņu pārstrādāšanā svarīgākais bija veidot korektus aprakstus un tehniski pārzīmēt ģerboņus, pret ko parasti neradās iebildumi ne vienai no ģerboņu veidošanā iesaistītajām pusēm, tad sarežģījumus radīja Valsts ģerboņa atjaunošana. Var teikt, ka ģerboņa atjaunošana izraisīja diezgan plašu rezonansi, lielā mērā pateicoties A.Lukšas izraisītajai ažiotažai presē⁶⁷⁰ par nepareiza valsts ģerboņa apstiprināšanu. Ļoti aktuāls bija heraldikas terminoloģijas jautājums, kura sakārtošana bija Heraldikas terminoloģijas komisijas uzdevums.

Tomēr līdz ar paveikto vēsturisko ģerboņu atjaunošanu un terminoloģijas sakārtošanu, Latvijas pilsētu heraldikas attīstība nenoslēdzās. Jāatzīmē, ka arī Heraldikas komisija darbību nepārtrauca, bet laika gaitā tika mainīts tās statuss un sastāvs. Mūsdienās Latvijā darbu turpina Valsts Heraldikas komisija, kuras darbība tika atjaunota 1997. gadā 28. novembrī ar Valsts Prezidenta Gunta Ulmaņa izdoto rīkojumu Nr. 5. „Par Heraldikas komisiju”.⁶⁷¹

Kopš 1997.gada Valsts Heraldikas komisija darbojas Valsts prezidenta institūcijas paspārnē. 2003. gada 26. jūnijā prezidente V. Viķe-Freiberga izdeva rīkojumu „Par valsts heraldikas komisiju”, ar kuru tika precizēti komisijas uzdevumi, kā arī mainīts un papildināts komisijas sastāvs. Komisijas sastāvu un priekšsēdētāju ieceļ Valsts prezidents. Valsts Heraldikas komisijas priekšsēdētājs ir mākslinieks grafiķis L. Šēnbergs, komisijas priekšsēdētāja vietniece administratīvajos jautājumos, komisijas atbildīgā sekretāre R. Umblija, LZA akadēmiķe, valodniece A. Blinkena, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Numismātikas nodaļas vadītāja K. Ducmane, Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Numismātikas un dārgmetālu nodaļas vadītāja M. Eihe, Rundāles pils muzeja direktors I. Lancmanis, LU Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns G. Straube, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors A. Vijups, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors V. Villerušs.

Nolikumā tika apstiprināti un noteikti Valsts Heraldikas komisijas uzdevumi, tiesības, darbība, kā arī iesniegumu izskatīšanas un heraldisko simbolu apstiprināšanas kārtību. Valsts Heraldikas komisija ir Valsts Prezidenta izveidota koleģiāla institūcija bez juridiskas personas statusa. Tās sastāvā ir deviņi ar heraldiku saistīti zinātnes un kultūras nozaru speciālisti. Komisijas sastāvu un priekšsēdētāju

⁶⁷⁰ Lukša, A. Īstais un viltotais Latvijas ģerboņos. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1997.30.deptembris.; Lancmanis, I. Vēlreiz par Latvijas valsts ģerboni un heraldika vispār. *Latviešu Strēlnieks*. Nr.4. 1994. 13.lpp.

⁶⁷¹ Valsts Prezidenta rīkojumi, kuri precizē komisijas uzdevumus un sastāvu tika izdoti vairākkārt.

ieceļ Valsts Prezidents. Komisiju izveido uz noteiktu laiku, tās sēdes paredzēts sasaukt ne retāk kā reizi mēnesī. Komisijas organizatorisko un tehnisko darbu veic komisijas atbildīgais sekretārs. Komisijas darbu finansē no līdzekļiem, kas saskaņā ar „Likumu par pašvaldību budžetu” kārtējam gadam piešķirti Valsts prezidenta kancelejai komisijas darbības nodrošināšanai. Komisija ir izveidota, lai sekmētu pašvaldību un valsts institūciju vienotas un kvalitatīvas heraldiskās simbolikas izstrādi, sniegtu priekšlikumus heraldiskās simbolikas sistēmas uzlabošanai. Tās uzdevums ir ne tikai ģerboņu izstrāde un apstiprināšana, bet arī kompetentu konsultāciju sniegšana heraldisko simbolu izveides, lietošanas un aizsardzības jautājumos. Nolikums paredz arī pētniecības veikšana heraldikas jomā, kā arī sabiedrības informēšanu par jautājumiem, kas saistīti ar heraldiku.⁶⁷²

7.4. Valsts Heraldikas komisijas darbība un jauno pilsētu ģerboņu izstrāde

Kā jau minēts iepriekš, kopš 1994. gada 14. februāra Valsts heraldikas komisiju izveidoja un tās sastāvu noteica ar Latvijas Valsts Prezidenta rīkojumu.⁶⁷³ Lai nodarbotos ar jauno pilsētu ģerboņu izstrādi, balstoties uz Valsts prezidenta rīkojumu Nr. 3., 1994. gada 14. februārī tika izveidota Valsts Heraldikas komisija.⁶⁷⁴ Vienlaicīgi tika izdots arī nolikums par Latvijas Valsts Heraldikas komisiju. Nolikumā bija paredzēta Valsts Heraldikas komisijas darbības kompetence. Valsts heraldikas komisijas darbības joma aptvēra jautājumus, kas saistīti ar valsts, pilsētu un novadu ģerboņu zīmējumiem, aprakstiem, to izstrādāšanas, saskaņošanas un apstiprināšanas kārtību. Bez tam Valsts Heraldikas komisijas kompetencē ietilpa jautājumi, kas saistīti ar Valsts karoga, Valsts prezidenta standarta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta karoga, vēstnieku un citu amatpersonu karogiem, kā arī dažādu strīdīgo jautājumu risināšana. Komisija izskatīja lietas, kas

⁶⁷² Valsts Prezidenta rīkojums Nr.3. 1994.14.februāris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁷³ Valsts Prezidenta rīkojums Nr.3. 1994.14.februāris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli); Jāatzīmē, ka pašreiz VHK darbojas Valsts prezidenta institūcijas paspārnē. 2003. gada 26. jūnijā prezidente V. Viķe-Freiberga izdeva rīkojumu „Par valsts heraldikas komisiju”, ar kuru tika precizēti komisijas uzdevumi, kā arī mainīts un papildināts komisijas sastāvs. Komisijas sastāvu un priekšsēdētāju iecēļ Valsts prezidents. VHK priekšsēdētājs ir mākslinieks grafiķis L. Šēnbergs, komisijas priekšsēdētāja vietniece administratīvajos jautājumos, komisijas atbildīgā sekretāre R. Umblija, LZA akadēmiķe, valodniece A. Blinkena, Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Numismātikas nodaļas vadītāja K. Ducmane, Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja Numismātikas un dārgmetālu nodaļas vadītāja M. Eihe, Rundāles pils muzeja direktors I. Lancmanis, LU Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns G. Straube, LU Vēstures un filozofijas fakultātes asociētais profesors A. Vijups, Latvijas Mākslas akadēmijas profesors V. Villerušs.

⁶⁷⁴ Valsts Prezidenta rīkojums Nr.3. 1994.14.februāris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

bija saistītas ar valsts augstākajiem apbalvojumiem, to atjaunošanu un/vai izveidi. Latvijas Republikas ministrijas tika informētas, ka Valsts heraldikas kompetencē ietilpst arī dažādu valsts augstāko apbalvojumu izstrāde un apstiprināšana. Ja ministrijas vēlējas atjaunot vai izveidot apbalvojumus no jauna, to projektus vajadzēja iesniegt apstiprināšanai Valsts heraldikas komisijā.⁶⁷⁵ Valsts simbolikas aizsardzība preču zīmju pielietojumā arī pieder pie komisijas kompetenču loka.⁶⁷⁶ Piemēram, 1995. gadā I. Lancmanis iesniedza Valsts Heraldikas komisijai izskatīšanai Latvijas Republikas ģerboņa aizsargājamo sastāvdaļu sarakstu kas uz to brīdi tika izmantots preču zīmju simbolos. Tie bija: 1) saules puse ar staru vainaga zīmējumu, 2) trīs zvaigznes dažādos izkārtojumos, 3) grifs un lauva kā viens pret otru vērsti vai roga turētāji, 4) grifs un lauva, kas vērsti viens pret otru skaldītā vairogā, 5) elementi valsts karoga krāsās vai melnbalti rādot valsts karoga krāsu samērus 2:1:2 un ģerboņa lietoto grafisko veidolu.⁶⁷⁷ Nolikumā tika noteikts, ka Valsts Heraldikas komisijas lēmumi ir saistoši valsts iestādēm un pašvaldībām. Tiem ir rekomendējošs raksturs Saeimas, Ministru kabineta un valsts augstāko apbalvojumu Domei. Komisijas lēmumi tika pieņemti savstarpēji vienojoties vai balsojot ar balsu vairākumu no klātesošo skaita. Komisijas lēmumi ir tiesiski, ja to pieņemšanā piedalās ne mazāk kā pieci komisijas locekļi.⁶⁷⁸ Jaunizveidotās komisija pārzināja arī kārtību, kādā vajadzēja realizēt jauno pilsētu ģerboņu pasūtīšanu. Tā bija šāda: pilsētas valde sūtīja vēstuli Valsts Heraldikas komisijai, kurā izklāstīja savas vēlmes par ģerboņa krāsām un simboliem. Vēstulē tika norādīts arī Valsts bankas konta numurs, līdz ar to šo vēstuli varēja izmantot kā oficiālu pasūtījuma vēstuli Kultūras fondam par ģerboņa izgatavošanu. Valsts Heraldikas komisija no savas puses izvēlējās pieredzējušus un kompetentus māksliniekus, kuri ģerboni izstrādāja. Pēc tam Valsts Heraldikas komisijas priekšsēdētājs apstiprināja visu ģerboņa komplektu, tas ir ģerboņa attēlu un aprakstu. Visa dokumentācija, kas bija saistīta ar ģerboņa izstrādi palika un glabājās Valsts Heraldikas komisijas arhīvā.⁶⁷⁹

Nodarbošanās ar jauno pilsētu un arī pagastu ģerboņu izstrādi, kļuva par vienu no Valsts Heraldikas komisijas uzdevumiem. Pēc Latvijas Republikas atjaunošanas 1991. gadā pilsētas tiesības Latvijā ieguva 21 apdzīvota vieta, kurai nebija savas

⁶⁷⁵ VHK sēdes protokols Nr.2., 1994.13.maijs. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁷⁶ VHK sēdes protokols Nr.5., 1995.03.februāris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁷⁷ VHK sēdes protokols Nr.7., 1995.17.marts. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁷⁸ Nolikums par Latvijas valsts Heraldikas komisiju. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁷⁹ VHK sēdes protokols Nr.3., 1994.03.jūnijs. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

heraldiskās simbolikas. Jaunajā sastāvā komisija sanāca 1994. gada 22. aprīlī. Viens no sēdē izskatītajiem jautājumiem bija saistīts ar jauno pilsētu ģerboņiem. Tika nolemts sagatavot un izsūtīt vēstules visām pilsētām, kuras ieguvušas pilsētas statusu un kurām nav sava ģerboņa. Vēstulē tika izteikts aicinājums veidot pilsētu simboliku. Pirmā no jaunajām pilsētām, kuras ģerboni apsprieda Valsts Heraldikas komisijas sēdē, bija Vangaži. Sēdē piedalījās arī pilsētas valdes priekšsēdētājs, kurš pamatoja ģerboņu krāsu un simbolikas izvēli, kā arī piekrita, ka ģerboni izstrādās profesionāli, heraldikas specifiku zinoši mākslinieki.⁶⁸⁰ (109.att.) Parasti ģerboņu izstrāde notika, sadarbojoties Valsts Heraldikas komisijai un pašvaldībai. Ja pašvaldībai nebija sava mākslinieka, kurš varēja palīdzēt ar ģerboņa izveidi, Valsts heraldikas komisijā varēja saņemt bezmaksas konsultācijas par ģerboņa izveidošanu. Ģerboņu izstrāde nozīmēja vairākkārtējas tikšanās un vēlmju uzklaušīšanu, ģerboņu skiču apskatīšanu un sakaņošanu, mākslinieka un ģerboņa pasūtītāja savstarpēju vienošanos. Tikai pēc tam ģerbonis tika iesniegts Valsts Heraldikas komisijai apstiprināšanai. Vienīgā naudas summa, ar kuras izdošanu pašvaldībai bija jāreķinās, bija ģerboņa reģistrēšanas maksa pieci lati.⁶⁸¹ Savukārt par atalgojumu ģerboņa māksliniekiem savstarpēji vienojās ģerboņa pasūtītājs un izpildītājs, tātad mākslinieks un pašvaldība.⁶⁸² Pēc Heraldikas komisijas gada darbības nācās atzīt, ka no pilsētu puses nebija sagaidīta interese par ģerboņu veidošanu, jo vienīgais apstiprinātais bija jau minētais Vangažu pilsētas ģerbonis.⁶⁸³

Jāatzīmē, ka 1990. gadu vidū sabiedrības interese par simboliku, salīdzinot ar atmodas laiku, bija mazinājusies. Tāpēc pilsētu ģerboņu izstrādē no pašu pilsētu puses bija vērojams zināms atslābums. Pilsētu ģerboņu izstrādāšanas kārtība, sākot ar 1994. gadu, bija šāda: Valsts Heraldikas komisija izsūtīja pilsētām vēstules ar aicinājumu veidot savus ģerboņus, savukārt pilsētu pašvaldības savas vēlmes darīja zināmas Valsts Heraldikas komisijai. Ne visas pilsētas atsaucās Valsts Heraldikas komisijas aicinājumam iesniegt savus pilsētas ģerboņa projektus vai paust savas vēlmes. Tāpēc 1995. gada oktobrī Valsts Heraldikas komisija bija spiesta sūtīt atkārtotas vēstules ar

⁶⁸⁰ VHK sēdes protokols Nr. 1. 1994. 22.aprīlis.; Nr.2. 1994.13.maijs; Nr. 3. 1994.03.jūnijs. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁸¹ 2006. gada 14. martā Ministru kabineta noteikumi par ģerboņa reģistrācijas valsts nodevas likmi un maksāšanas kārtību. Saskaņā ar tiem Valsts nodevas likme par ģerboņa reģistrāciju ir pieci lati un šo summu iemaksā valsts pamatbudžetā. Skatīt: Noteikumi par ģerboņa reģistrācijas valsts nodevas likmi un maksāšanas kārtību. *Latvijas Vēstnesis*.Nr. 45. 2006.17.marts.

⁶⁸² Vizbulis, O. Zobenu šķindoņa mūsdienās. *Klubs*. 2005. novembris., 102.-104. lpp.; Vairogs ar kaujas cirvi, vāveri vai ozolu. *Rītdiena*. 2006.27.maijs., 5.lpp.

⁶⁸³ Lancmanis, I. Valsts ģerbonis – atskats tā atjaunošanas vēsturē. *Diena*,1995. 04.februāris. 20.lpp.

aicinājumu pilsētām iesniegt ģerboņa skices un aprakstus, ar piepildi, ka pretējā gadījumā Valsts Heraldikas komisija pati uzņemsies pilsētu ģerboņu izstrādi.

Lai atspoguļotu ģerboņu izstrādes procesu šajā laikā, minēsim tikai dažus ģerboņu veidošanas piemērus. Baldones pilsētas ģerbonī Valsts Heraldikas komisija ierosināja attēlot vāveri zelta laukā. Vēlāk to papildināja ar sērūdeņraža avotiem, kurus simboliski attēloja ar trīs zelta pilieniem. Ģerbonis tapa diskusiju rezultātā ar pilsētas pašvaldību, tādējādi atrodot variantu, kas apmierināja gan pilsētas, gan komisijas prasības. 1997. gada februāra Valsts Heraldikas komisijas sēdē tika izskatīta Baložu pilsētas ģerboņa skice, kurā bija attēlots purva bruņurupucis, taču, lai jautājumu izskatītu tālāk, komisija nolēma uzklaut pilsētas viedokli ģerboņa jautājumā. Ģerboņa simbolikas ideja netika akceptēta, tāpēc tika meklēti jauni risinājumi, ģerbonī attēlojot vardi, purvu, ūdensrozes lapu, kam piekrita arī pilsētas pašvaldība.

Šajā laikā tika izstrādāts Olaines, kura pilsētas tiesības ieguva 1967. gadā, ģerbonis. Pilsēta tapa pilnīgi no jauna kā ķīmiskās rūpniecības centrs, lai gan kādreiz Olainē darbojās arī kūdras fabrika. To arī mūsdienās simbolizē ķīmiskā rūpniecība, purvs un trīs upes. Olaines pilsēta piedāvāja komisijai ģerboņa skici, kurā bija attēlota kolba, kas simbolizēja ķīmiju, diagonālais ģerboņa vairoga laukuma dalījums - Olaines upi, kā arī kūdras purvs ar dzērvenēm. Apspriežot Valsts Heraldikas komisijas sēdē šo ģerboņa projektu, tika ierosināts atteikties no slīpā ģerboņa vairoga dalījuma un kolbas, kas heraldikā netiek lietota, tās vietā attēlojot trīs asins piles. Darbs pie pilsētas ģerboņa izstrādes tika turpināts, ņemot vērā komisijas ieteikumus un ievieojot ģerbonī trīs asins pilienus, kā arī iztiekot bez dalījuma kā upes simbola. (110.att.)

Jauno ģerboņu tapšanas gaitā bija gadījumi, kad tika piedāvāti vairāki ģerboņa projekti, piemēram, Pāvilostai un Ikšķilei. Pāvilosta iesniedza apspriešanai Valsts Heraldikas komisijai septiņus pilsētas ģerboņa projektus. Vairāki piedāvātie projekti neatbilda heraldikas prasībām, divos pilsētas ģerboņu projektos bija piedāvāts akcentēt tieši zvejniecības vietu un lomu Pāvilostā. Viens no ģerboņu projektiem tika balstīts uz bijušās Pāvilostas muižas īpašnieka ģerboņa parauga, attēlojot ģerbonī lilijas no fon Lilienfeldu dzimtas ģerboņa. Tika piedāvāti arī novatoriski elementi, piemēram, Lilienfeldu heraldiskās lilijas bija apvienotas ar kāpu priedi. Šo ģerboņa projektu komisija atzina par pieņemamu un ieteica izstrādāt tālāk ģerboni, kurā attēlota sarkana priede sudraba laukā un sarkanā ģerboņa galvā trīs zelta lilijas, kas

apmierināja arī pilsētas domi.⁶⁸⁴(111.att.) Ģerboni var uzskatīt par daļēji runājošu, jo, kā liecina Pāvilostas vēsture, pilsētas pirmsākumi meklējami no ostas un ciemata, kuru 19. gadsimta beigās izveidoja Otto Fidrihs fon Lilienfelds. Par godu viņa brālim, Kurzemes gubernatoram Paulam Lilienfeldam ciemats ieguva nosaukumu Paulshafen – Pāvilosta. Lilienfeldu dzimtas ģerbonī bija attēlotas lilijas, kuras tagad ir nonākušas Pāvilostas pilsētas ģerbonī.

Kopš 1996. gada interesi par ģerboņu izstrādi sāka izrādīt arī Latvijas pagasti. Latvijas pagastu ģerboņu izstrādi veicināja likuma „Par pašvaldībām” stāšanās spēkā 1994.gadā. Šajā likumā 21.panta 7.punktā tika noteikts, ka pilsētu, novadu vai pagastu domēm ir tiesības noteikt simboliku, kas jāsaskaņo ar Latvijas Valsts heraldikas komisiju.⁶⁸⁵ Pirmais Latvijas pagasts, kuram tika apstiprināts ģerbonis, bija Stopiņu pagasts. Kā piemēru, kas simbolizē apdzīvotas vietas ģerboņa tapšanas gaitu, var minēt Naukšēnu pagastu. Pagasta pašvaldība kā savu simbolu vēlējās redzēt Naukšēnu muižas vārtu lauvas attēlu. Valsts Heraldikas komisija to noraidīja, jo heraldikā tiek attēlotas stilizētas lauvas. Šāds priekšlikums – attēlot heraldisko lauvu, īsti neatbilda nelielajam Naukšēnu pagastam. Tāpēc tika izteikts piedāvājums novietot lauvu uz visām četrām kājām, tādējādi to padarot par leopardu. Jebkurā gadījumā ar vietējā laikraksta starpniecību, publicējot pagasta ģerboņa projektus, tika lūgts iedzīvotājiem izteikt savu viedokli. Detalizēti tika skaidrota arī simbolika. Pagasta ģerboņa projektā tika izmantots zelts, sudrabs, zaļš un zils. Krāsu izvēli noteica pagasta ģeogrāfiskā situācija. Pagasts atrodas Ziemeļvidzemē, robežojas ar Igauniju, pagastu šķērso Rūjas upe. Otrs aspekts krāsu izvēlē bija pagasta vēsturiskā atrašanās vieta Sakalas teritorijā ar jauktu etnisko sastāvu. Tāpēc zaļais liecinot par mežu bagātību novadā un piederību Vidzemei, zilais simbolizē tuvos kaimiņus – igauņus, sudrabs Rūjas upi, kura tek cauri pagastam, bet leopardis – pārticību, veiksmi un turību, vienlaicīgi ir atgādinājums par Naukšēnu muižas skulpturālo lauvu. Svarīga izrādās arī leoparda atrašanās vieta ģerboņa vairoga laukumā, jo tā simbolizējot 1919. gada notikumus Naukšēnos, kad muiža cieta igauņu nacionālās armijas darbības rezultātā.⁶⁸⁶ Šis gadījums uzskatāmi parāda, ka, veidojot ģerboni, vienlaicīgi tiek domāts arī par simbolikas skaidrojumu.

⁶⁸⁴ VHK sēžu protokols Nr.6. 1995.17.februāris.; Nr.9. 1995. 31.marts.; Nr.19. 1996.20.februāris.; Nr. 21.1996. 22.marts.; Nr. 23. 1996. 26.aprīlis.; Nr.31. 1997. 14.februāris; Nr.32., 1997. 4.marts.; Nr.33. 1997.25.marts.; Nr. 35. 1997. 9.maijs.; Nr. 37. 1997. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁸⁵ Likums Par pašvaldībām. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>.

⁶⁸⁶ Ozoliņš, A. Katram pagastam savu leopardu! *Rūjienas Vēstnesis.*, 2005. 1.aprīlis.

Kokneses pagasta ģerbonī attēlots sudraba pusmēness, kā arī atslēga un krusta spieķis, kas varbūt šķiet neparasti mūsdienās tapušam ģerbonim. Taču jāuzver, ka tieši šie elementi tika izmantoti 14. gadsimtā Kokneses pilsētas zīmogā⁶⁸⁷ un mūsdienās pārņemti un veiksmīgi mākslinieciski pārstrādāti. (112.att.) Piemēram, Vecpiebalgas pagasts labprāt ģerbonī vēlējās redzēt attēlotas ūdensrozes. Visiem ir zināma dziesma par Vecpiebalgas ūdensrozēm, tieši tāpēc pagasts izteica šādu vēlmi. Taču rezultātā tapa pilnīgi atšķirīgs ģerbonis, kurā attēlots vērpjamais ratiņš.⁶⁸⁸ Rezultātā līdz 2007. gada beigām 117 Latvijas pagastiem bija apstiprināti ģerboņi.

Pagastu ģerboņu izstrādes process norisinājās pakāpeniski. Paralēli tam komisija nodarbojās ar Latvijas rajonu ģerboņu veidošana, tradicionāli par pamatu 1930.gados apstiprinātos aprīņu ģerboņus. Tā tas bija, piemēram, ar Jelgavas, Talsu, Tukuma, Ventspils un Rīgas rajona ģerboņiem.⁶⁸⁹ Atsevišķos gadījumos Valsts Heraldikas komisija atgriezās pie iepriekš apstiprinātajiem ģerboņiem, un parasti tas bija saistīts ar ģerboņu grafisko attēlu māksliniecisko izstrādi un precizēšanu.

Likumus un noteikumus saistībā ar ģerboņu izmantošanu savas kompetences robežās mēdza izdot arī pašvaldības, piemēram, Liepāja, Cēsis, Dobeles, Saldus un Jūrmala. Viena no pirmajām pašvaldībām, kura pieņēma saistošos noteikumus par pilsētas simbolikas izmantošanu, bija Dobeles. Šādus noteikumus pieņēma Dobeles pilsētas Dome 1995. gada 19. oktobrī.⁶⁹⁰ Noteikumi noteica kārtību, kādā simbolika izgatavojama un lietojama, tie saturēja arī pilsētas ģerboņa aprakstu, kā arī ģerboņa lietošanas kārtību un paredzēja nodevu, kas maksājama pilsētai par simbolikas izmantošanu.

1999. gada 25. februārī lēmumu par pilsētas simboliku pieņēma Liepājas pilsētas dome.⁶⁹¹ Lēmums bija līdzīgs jau minētajam Dobeles pilsētas nolikumam, tomēr detalizētāks. Liepājas pilsētas dome noteica, ka ekskluzīvas ģerboņa lietošanas tiesības ir pilsētas domei, tās iestādēm un struktūrvienībām. Ģerboni attēlo pilsētas domes zīmogā, uz domes un domes struktūrvienību veidlapām, domes deputātu un darbinieku apliecībām un vizītkartēm, goda rakstiem, transporta līdzekļiem. Tika pieļauta iespēja izskatīt un apstiprināt arī citus ģerboņa lietošanas gadījumus.

⁶⁸⁷ Sachsendall, J., Toll, R. Est-, und Livländische Brieflade. S.83., Taf. 18.Nr.4.

⁶⁸⁸ Orupe, A. Ģerbonis kā savdabīga vizītkarte. *Nedēļa*. 2006.4.septembris. Nr. 36., 34.lpp.

⁶⁸⁹ VHK sēžu protokoli Nr. 13. 1995. 2.jūnijs.; Nr. 14. 1995.30.jūnijs.; Nr. 16.1995.14.decembris. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁶⁹⁰ Par pilsētas simbolikas izmantošanu. Pieejams: <http://www.dobele.lv>. [Skatīts 23.03.2010]

⁶⁹¹ Par nodevu Liepājas pilsētas simbolikas izmantošanai. Pieejams: <http://www.liepaja.lv>. [Skatīts 21.03.2009.]

Lēmumā tika noteikta kārtība, kādā iespējams pilsētas simboliku izmantot uzņēmējdarbībā. Šim lēmumam sekoja 2002. gada 14. novembra lēmums par „Par nodevu Liepājas pilsētas simbolikas izmantošanai”.⁶⁹² Lai ģerboni varētu izmantot uzņēmējdarbībā, bija nepieciešams iemaksāt noteiktu summu pilsētas pamatbudžetā. Cita starpā tika noteikts, ka pilsētas ģerboņa izmantošana dažādos suvenīros ir iespējama tikai ar Liepājas pilsētas Domes licencēšanas komisijas atļauju. Bez tam par šīs komisijas uzdevumu kļuva iesniegto priekšlikumu izvērtēšana, kā arī gala lēmuma pieņemšana par pilsētas simbolikas izmantošanu. Par noteikumu neievērošanu un ģerboņa neatļautu izmantošanu tika paredzēts administratīvais sods.

2002. gada 14. martā Cēsu pilsētas dome pieņēma saistošos noteikumus „Par Cēsu pašvaldības simboliku”. Arī Cēsu pilsētas dome līdzīgi kā Liepājas gadījumā, izstrādāja detalizētus noteikumus, kas ietvēra gan pilsētas ģerboņa aprakstu, gan ģerboņa lietošanas nosacījumus. Tika noteikts, ka pilsētas ģerboni zīmogos, stūra spiedogos, uz veidlapām, goda rakstiem un diplomiem, vizītkartēm, dienesta telpās u.c. drīkst lietot pilsētas dome, pilsētas pirmsskolas izglītības iestādes, vispārizglītojošās mācību iestādes, interešu izglītības iestādes, pilsētas pašvaldību uzņēmumi un iestādes. Saskaņojot ar pilsētas domi, atļauju lietot ģerboni bija iespējams saņemt arī citos gadījumos. Kontroli par simbolikas lietošanu uzņēmās pilsētas domes simbolikas komisija, pilsētas pašvaldības policijas amatpersonas un būvvaldes speciālisti. Sods par noteikumu pārkāpšanu bija paredzēts 50 latu apmērā.⁶⁹³

Saldus pilsētas dome normas, kas saistās ar ģerboņa lietošanu, iestrādāja vairākos normatīvajos aktos. 2004. gada 9. septembrī tika pieņemti Saldus pilsētas administratīvās atbildības noteikumi. Tajos bija paredzēts naudas sods par neatļautu pilsētas simbolikas izmantošanu. Savukārt 2005. gada 10. martā normatīvajā aktā par Saldus pilsētas pašvaldības nodevām tika noteikta nodeva par simbolikas izmantošanu.⁶⁹⁴ 2005. gada 12. janvārī Jūrmalas pilsētas dome pieņēma saistošos noteikumus par pilsētas simboliku.⁶⁹⁵ Noteikumi ietvēra gan pilsētas simbolikas aprakstu, gan izmantošanu, izgatavošanu, kā arī nosaka administratīvo atbildību.

⁶⁹² Par nodevu Liepājas pilsētas simbolikas izmantošanai. Pieejams <http://www.liepaja.lv>. [Skatīts 21.03.2009.]

⁶⁹³ Par Cēsu pašvaldības simboliku. Pieejams: <http://cesis.lv>. [Skatīts 17.03.2009.]

⁶⁹⁴ Saldus pilsētas administratīvās atbildības noteikumi. Pieejams: <http://www.salduspilseta.lv> [Skatīts 21.03.2009.]

⁶⁹⁵ Saistošie noteikumi par pilsētas simboliku. Pieejams: <http://www.jp.gov.lv>. [Skatīts 17.03.2009.]

Noteikumos paredzēta arī kārtība, kādā juridiskas un fiziskas personas ir tiesīgas saņemt atļauju simbolikas izmantošanai.

Vizuāli uzskatāmi ģerboņu lietošana, sākot ar 13.gadsimtu, tika atspoguļota heraldikas izstādē, kas 2003. gadā bija apskatāma Rundāles pilī. Pirmā šāda veida izstāde Latvijā tika sarīkota 1903. gadā Jelgavā, un izstāde Rundālē notika tieši pēc 100 gadiem, kā savdabīgs turpinājums. Šeit bija iespējams iepazīties ar dažādiem dokumentiem, publikācijām, zīmogiem, monētām, dekoratīvi lietišķās un tēlotāja mākslas darbiem, traukiem, kurus vieno viens – ģerboņu attēlošana.⁶⁹⁶

Sākot ar 1996.gadu Latvijas Banka sāka izdot monētu sēriju par godu Rīgas astoņsimtgadei, bet 2001.gadā iznāca Hanzas pilsētām veltītas monētas – Ventpili, Cēsīm, Kuldīgai, Valmierai, Straupe, Koknesei, Limbažiem, kā arī sērijā Latvija, Laikmeta grieži un laikmeta vērtības Vidzemei un Kurzemei veltīto monētu aversā attēlots attiecīgi Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis un Vidzemes ģerbonis⁶⁹⁷, kur katrai simtgadei veltītā monētas aversā attēlots katrā gadsimtā lietotais ģerbonis.

Mūsdienās Latvijā valsts un pilsētu ģerboņi tiek izmantoti ļoti plaši, un to izmantošanu reglamentē dažādi gan valsts, gan pašvaldību mēroga likumdošanas akti. Kā piemēru varētu minēt pilsētu un arī valsts ģerboņu izmantošana filatēlijā. 1991. gada oktobrī Latvijas Pasts laida klajā pirmās pastmarkas atjaunotajā Latvijas Republikā ar mākslinieka G. Kirkes zīmētiem valsts lielā un mazā ģerboņa attēliem. 1994. gada vasarā tika izdotas pastmarkas ar Latvijas kultūrvēsturisko novadu – Latgales, Vidzemes, Latgales un Kurzemes un valsts ģerboņu attēliem. Tā paša gada 1994. gada 21. decembrī Latvijas Pasts izlaida pastmarku, uz kuras bija attēlots Limbažu pilsētas ģerbonis un Latvijas Republikas ģerbonis. 1995. gada jūnijā pastmarkas ar Līvānu, Tukuma Ainažu, Grobiņas ģerboņiem; 1996. gadā vietu pastmarkās rada arī Auces, Priekules, Preiļu un Madonas ģerboņi; 1997. gadā Rēzeknes, Valmieras, 1998. gadā Liepājas, Bauska, 1999. gadā – Ogres un Jelgavas, 2000. gadā Daugavpils, Jūrmala, 2001. Kuldīga un Smiltene, 2003. gadā Ventpils, Balvu, Gulbenes, 2004. gadā Saldus, Valka un Cēsis, 2005. gadā Alūksne, Jēkabpils, Talsi un 2006. gadā Aizkraukle un Krāslava. Pastmarkas ar valsts, kultūrvēsturisko

⁶⁹⁶ Zībārte, I. Sarkans lauva zelta laukā. *Diena*. 2003.21.maijs. 13.lpp.; Zībārte, I. Heraldikas izstāde Rundālē. *Diena*. 2003.26.maijs. 11.lpp.; Vijups, A. Heraldika – gadsimta notikums Rundālē. *Forums*. Nr.23. 2003., 6.-13.jūnijs. 4.lpp.

⁶⁹⁷ Latvijas Bankas piemiņas monētas. Pieejams: <http://www.bank.lv>, [Skatīts 21.03.2009.]

novadu un vairāku pilsētu, piemēram, Kuldīgas, Smiltenes, Jūrmalas, īpaši Valmieras un Auces ģerboņiem tika izdotas atkārtoti.⁶⁹⁸

Ģerbonis kļuvis par vienojošu elementu dažādu sociālu pasākumu organizēšanā. Par to liecina 2004. gada 4. jūnijā Grobiņā notikusī ģerboņu putnu diena. Tajā piedalījās astoņu pagastu un pilsētu delegācijas, kuru ģerboņos ir attēloti putni. Šis bija trešais gads, kad notika šāda „putnu ģerboņu” kopā sanākšana, 2004. gadā pasākumā piedalījās Gulbene, Līvāni, Madona, Preiļi, Dagda, Dundaga, Ģibuļi un Rubene.⁶⁹⁹ Savukārt Staicele iekļāvusies Eiropas stārķu pilsētu organizācijā. Viens no šo pilsētu vienojošajiem elementiem ir stārķa attēlošana pilsētas ģerbonī.⁷⁰⁰

Ģerboņus attēloja un arī attēlo uz dažādiem priekšmetiem, kas saistīti ar mājsaimniecību, pieminekļiem un dokumentiem, tie parādās kartogrāfiskajā materiālā, arhitektūrā, pastmarkās, literatūrā kā ilustratīvais materiāls, tie ir dažādi suvenīri (karotītes, šķīvīši, glāzes, krūzes, nozīmītes), robežzīmes, medaļas, karogi, zīmogveidlapas. Pilsētu amatnieki mazos ģerboņus izmantoja kā savu izstrādājumu amatu zīmes.

1991.gadā pilsētas tiesības ieguva virkne apdzīvotu vietu. Arī šīm pilsētām bija nepieciešams izveidot ģerboņus, kas iekļautos jau izveidotajā kopējā heraldiskajā sistēmā. Kopš 1994.gada Valsts Heraldikas komisijas darbība ir saistīta ar vairākiem Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem, piemēram, likumiem „Par pašvaldībām”, „Par Latvijas valsts ģerboni”, „Valsts apbalvojumu likums”. 20.gadsimta beigās municipālās heraldikas veidošanas darbs Latvijā ir nostādīts valstiskā līmenī, izstrādātie ģerboņi stilistiski iekļaujas kopējā, pašu veidotā sistēmā, kas dēvējama par Latvijas municipālās heraldikas sistēmu.

7.5. Ģerboņos izmantotā simbolika

Strauji pieaugot pilsētu un pagastu skaitam, arvien vairāk bija nepieciešams meklēt simboliku, kas no vienas puses atspoguļotu katras vietas vienreizējo un neatkārtojamo, bet no otras puses veiksmīgi iekļautos jau 1920.-1930. gados tapušo un pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas atjaunoto ģerboņu kontekstā, neizjaucot iedibinātās heraldiskās tradīcijas.

⁶⁹⁸ Par Latvijas pasta izdotajām pastmarkām detalizēta informācija Latvijas pasta mājas lapā. Pieejams: pasts.lv [skatīts 2010.20.04.]

⁶⁹⁹ Grobiņā – ģerboņu putnu diena. *Diena*. 2004.5.jūnijs.

⁷⁰⁰ Grobiņā – ģerboņu putnu diena. *Diena*. 2004.5.jūnijs. 4.lpp.; Staiceles ģerbonis. Pieejams: <http://www.staicele.lv/esco>. [Skatīts 04.04.2006.]

Laika posmā no 1994.-2009. gadam ģerboņi tika izveidoti un apstiprināti 21 pilsētai un 118 pagastiem. Izvēlētā simbolika pārsvarā tika saistīta ar dzīvnieku, putnu un augu pasauli, kaut gan šajā laikā tapuši arī jauni oriģināli ģerboņi.

Dzīvnieku pasauli Latvijas municipālajos ģerboņos mūsdienās papildinājis zirgs Turlavas pagasta ģerbonī un kumeļš Lutriņu pagasta ģerbonī, savukārt zirga galva attēlota Zosēnu pagasta ģerbonī.⁷⁰¹ Par Baldones pilsētas ģerboņa simbolu kļuva vāvere, kas ir 1955. gadā Baldonē uzbūvētā tolaik populārā sēravota „Vāverīte” simbols.⁷⁰² Baložu pilsētas atrašanās purvainā vietā simbolizē pilsētas ģerbonī attēlotā varde. Savukārt Viļakas pilsētas ģerboņa simbols ezis, kā to pamatoja un skaidroja pilsētas valde, liecina par dabas bagātībām. Jāpiebilst, ka ģerbonī bez eža attēloti arī linu ziedi un kopumā ģerbonis simbolizējot pilsētas cīņu par savu izaugsmi, tās sīkstos un spuraino pastāvēšanu visos laikos.⁷⁰³ (113.att.)Vēzis mūsdienās radis vietu 2006.gadā apstiprinātajā Laidzes pagasta ģerbonī. Vairāku piejūras pagastu ģerboņos attēlotas zivis, piemēram, reņģe Lapmežciema pagasta, nēģis Carnikavas pagasta, divas lecošas zivis Rojas pagasta ģerbonī. Interesanti veidots Salas pagasta ģerbonis, kurā vairoga laukums veidots ar līdaku galvu griezumā palīdzību.⁷⁰⁴(114.att.)

Populārāki par dzīvniekiem jaunajos Latvijas pilsētu un pagastu ģerboņos vietu kļuvuši putni. Eiropas heraldikā pieņemts putnus attēlot stilizētā veidā vai attēlojot tikai ideju par putnu, nevis putnu dabiskajā izskatā.⁷⁰⁵ To gan nevarētu attiecināt uz Latvijas municipālajiem ģerboņiem, kuros putni, kā jau minēts ir ļoti plaši pārstāvēti. Latvijas municipālajā heraldikā ir desmit pilsētas un vienpadsmit pagasti, kuru ģerboņos attēloti putni. Piemēram, meža pīle ir Lubānas pilsētas simbols. Laukalnes pagasta ģerbonī attēlots raibs dzenis. Ropažu pagasta ģerbonī trīs cīruļi, bet Rubenes pagasta ģerboni rotā melns rubenis. Dundagas, Ļaudonas un Ģībuļu pagastu simboli attiecīgi ir mednis, grieze un bezdelīga⁷⁰⁶. Kā Dundagas pagasta simbola medņa izvēli skaidroja ģerboņa autore māksliniece I. Lībiete, tad Dundaga ir tipisks dziļu mežu pagasts, tāpēc bijis nepieciešams izvēlēties meža putnu. Izpētot Sarkano grāmatu māksliniece pārliecinājusies, ka visbiežāk medņi Latvijā sastopami tieši Dundagas apkārtnē, tāpēc putns nonācis ģerbonī. Mednis simbolizē varenos Dundagas mežus, ar ko pagasts ir bagāts, zelta krāsa simbolizējot bagātību,

⁷⁰¹ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 213.,205., 156.lpp.

⁷⁰² Vairogs ar kaujas cīrvi, vāveri vai ozolu. *Rītdiena*, 2006.27.maijs. 5.lpp.

⁷⁰³ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 66., 285..lpp.

⁷⁰⁴ Ibid, 202., 122., 102., 207., 139..lpp.

⁷⁰⁵ Пастуро, М. Геральдика. стр. 61 – 62.; Gwynn-Jones P. The Art of the Heraldry. P.63.

⁷⁰⁶ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 76., 138., 256., 192., 129., 194..lpp.

pārticību un greznību.⁷⁰⁷ (115.att.) Savukārt Ģibuļu pagasta ģerboņa simbols bezdelīga izvēlēts, jo šis putns nesot svētību.⁷⁰⁸ Baltais stārķis attēlots Staiceles ģerbonī.⁷⁰⁹ Stārķis simbolizē jaunu dzīvību, pavasara atnākšanu, veiksmi un tiek uzskatīts arī par laimes simbolu. Pilsētas apkārtnē raksturīgas retu putnu ligzdošanas vietas. Pilsēta par savu simbolu izvēlējusies stārķi, jo tas nozīmējot bērniem bagātas ģimenes stiprumu, tautas nākotni, ekoloģiski tīru vidi un labestību. Bez tam šis putns sastopams Staicelē un tās apkaimē.⁷¹⁰ (116.att.) Pie Staiceles atrodas Ziemeļvidzemes biosfēras rezervāts un pie Matīšiem Eiropā vistālāk uz ziemeļiem sastopamā balto stārķu kolonija, šeit tapis pasaulē pirmais stārķu muzejs. Dejojoša un dziedoša dzērve kļuvusi par Smārdes pagasta ģerboņa galveno figūru. Mājas putns gailis attēlots Suntažu pagasta un Gailīšu pagasta ģerboņos. (117.att.) Kopumā Latvijas municipālajos ģerboņos vietu ieņēmuši putni, kas nav raksturīgi un izplatīti Eiropas pilsētu heraldikā, bet ir pazīstami un raksturīgi Latvijas dabai - grieze, mednis, bezdelīga. Salīdzinot ar citām Baltijas valstīm, var apgalvot, ka Latvijas municipālajā heraldikā vērojams liels un dažāds putnu klāsts.

Vēl viens veids, kā ģerboņos atspoguļot konkrētās vietas dabas bagātības, ir augu valsts izmantošana. Piemēram, Olaines apkārtnes purvus pilsētas ģerbonī simbolizē dzērveņu mētra ar ogām. Līgatnes ģerbonī attēlotā horizontālā viļņotā josla un Vangažu ģerbonī zilā krāsa simbolizē Gauju, kuras krastos pilsēta atrodas. Saulkrastu ģerbonī četras vertikālās sudraba joslas arī simbolizē upes – Inčupi, Pēterupi, Ķīšupi un Aģi. (118.att.) Ozols attēlots Medumu pagasta ģerbonī. Gan ozols, gan zīles kļuvušas par Mazozolu un Sēmes pagastu ģerboņu simboliem. Viesītes pilsētas un Lauberes pagastu ģerboņos attēlotas ozolzīles. Plaši ģerboņos izmantots ozollapu attēlojums. Piemēram, Madlienas, Raiskuma un Siguldas pagastiem.⁷¹¹ Savukārt Aizkraukles ģerbonī trīs ozola lapas simbolizē HES turbīnas, kuras griež Daugavas ūdens⁷¹² un „Kalnaziedu” svētozolu. Ķekavas pagasta ģerbonī vietu radis ozollapu vainags.(119.att.) Simboliskais skaidrojums Vangažu pilsētas ģerboņa priedei meklējams šī koka lielajā īpatsvarā Vangažu apkārtne.⁷¹³ Savukārt piejūras

⁷⁰⁷ Kočāne, S. Vieta ar savu ģerboni. *Diena*, 2000. 16. jūlijs, 10. lpp.; Kleinberga, S. Dundagas pagastam savs ģerbonis. *Talsu Vēstis*, 2000. 30.maijs, 3.lpp.

⁷⁰⁸ Vadziņš, V. Ģibuļu pagastam ir savs ģerbonis. *Talsu Vēstis*, 2001. 6.februāris.

⁷⁰⁹ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 89.lpp.

⁷¹⁰ Limbažu rajona Staiceles ciemata TDP Izpildkomitejas 17.12.1991. 19.sasaukuma 20.sesijas lēmums. saistošos noteikumus par pilsētas simboliku. *Glabājas VHK* (neinventarizētie materiāli).

⁷¹¹ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 74., 93., 254., 131., 208., 237., 123., 130., 136., 140.lpp.

⁷¹² Aizkraukles ģerbonis. Pieejams: <http://www.aizkraukle.lv>. [Skatīts 21.03.2006.]

⁷¹³ Vangažu ģerbonis. Pieejams:<http://www.vangazi.lv>. [Skatīts 17.03.2006.]

pilsētu ģerboņos, piemēram, Pāvilostas attēlotas kāpu priedes.⁷¹⁴ Iemīļots simbols Latvijas teritoriālajos ģerboņos līdzīgi kā vācu heraldikā ir liepu lapas. Piemēram, trīs liepu lapas attēlotas Alojās pilsētas ģerbonī, tās simbolizē Alojū kā sakoptu un zaļu pilsētu. (120.att.) Liepu lapas rotā arī Jumpravas, Laidu un Kaunatas pagastu ģerboņus.⁷¹⁵ Kurmāles pagasta ģerbonī rotā ābeļzieds un Pūres pagasta ģerbonī ābols. Interesanti veidots Litenes pagasta ģerbonis, kurā attēlots ābeles celms ar atvasi un četrām lapām. Labības vārpu vainags kļuvis par Jeru pagasta ģerboņa simbolu un kviešu vārpas redzamas Codes un Līvberzes pagastu ģerboņos. Kviešu vārpas ir populārs lauksaimniecības, zemes auglības un maiznieku simbols, kas bieži tiek lietots ne tikai Eiropas, bet arī Latvijas municipālajā heraldikā.⁷¹⁶ Dzērbenes pagasta ģerbonī ir attēlota ūdensroze un viens no Brocēnu pilsētas simboliem ir ūdensroze, ūdensrozes lapas rotā Baldones pilsētas un Ādažu pagasta ģerboņos, bet ūdensrozes ziedi Limbažu pagasta ģerbonī.⁷¹⁷ Atsevišķos gadījumos Latvijas pilsētu ģerboņos attēloti ķimenes ziedkopa, kastaņas, kļavas un oša lapas, vilkvālītes, vizbulīšu ziedi, ziedošu zirņu stīgas. Pie unikālajiem simboliem pieskaitāmi arī ceriņu ziedkopa, gaiļpiešu lapas, jumja vārpas un bērza lapa. Āboliņa lapa heraldikā visplašāk pazīstama kā Īrijas un Svētā Patrika, kurš to izmantoja praktiski, skaidrojot ģerbonim svēto trīsvienību, simbols.⁷¹⁸ Tā plaši sastopama arī Latvijas heraldiskajā simbolikā, tiesa gan ar pilnīgi citu simbolisko saturu, kas saistāms ar dabas bagātībām. Piemēram, zelta āboliņa lapa attēlota Limbažu rajona ģerbonī, septiņas āboliņa lapas Krimuldas pagasta un trīs Mārupes pagasta ģerbonī, divas Skrīveru, viena Ģibuļu un Īslīces pagastu ģerboņos.⁷¹⁹

Mūsdienās popularitāti ieguvuši runājošie ģerboņi. Par tādiem uzskatāmi Ērgļu pagasta ģerbonis ar lidojošu zelta ērgli. Saulkrastu ģerbonī attēlota saule, kas arī ir tieša norāde uz pilsētas nosaukumu. Inčukalna pagasta ģerbonī attēlots melns kaķis – incis. (121.att.) Skrīveru pagasta ģerbonī skrīvera rakstāmpiederums spalva, bet Skujenes pagasta ģerbonī zelta egles skuja, kas arī ir tieša norāde uz pagasta nosaukumu. (122.att.) Taurenas pagasta ģerbonī attēlota zelta taura piere, bet Taurupes pagasta ģerbonī pats taurs. (123.att.) Zirņu pagasta ģerbonī rotā ziedošas zirņu stīgas. (124.att.) Gailīšu pagasta ģerbonī – trīs gaiļi. Kopumā jāteic, ka runājošo

⁷¹⁴ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 178.lpp.

⁷¹⁵ Ibid, 62., 113., 201., 293..lpp.

⁷¹⁶ Фолли Дж. Энциклопедия знаков и символовстр.331. – 332.

⁷¹⁷ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 105., 172., 99., 127.lpp.

⁷¹⁸ Фолли Дж. Энциклопедия знаков и символовстр.330.

⁷¹⁹ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 52., 119., 133., 141., 194., 251..lpp.

ģerboņu grupai pieskaitāmi daudzu Latvijas pilsētu un pagastu ģerboņi, un šajos ģerboņos norāde uz runājošo ģerboni ir skaidra un viegli uztverama.⁷²⁰

1999.gadā tapis Zosēnu pagasta ģerbonis, vienīgais no mūsdienās radītajiem ģerboņiem, kura simbolika saistāma ar leģendu. Tā vēsta, ka krievu-zviedru kara laikā Zosēni bijuši Piebalgas centrs. Vēl mūsdienās Zosēnos atrodas neliels ezers, kura vienā krastā atradusies baznīca. Krievu armija uzbrukusi. Koka baznīca bijusi viena no pēdējām nocietinātajām vietām, lai to ieņemtu, baznīca aizdedzināta. Taču aizstāvji nevis padevušies, bet gan baltos zirgos atkāpušies un iejājuši ezerā. Kopš tiem laikiem skaidrā laikā ezerā varot ieraudzīt zelta iemauktus atspīdam. Kā piemiņa par šiem notikumiem ģerbonī attēlota balta zirga galva.⁷²¹ (125.att.)

Latvijas municipālajā heraldikā sastopams tikai viens gadījums, kad pilsētas ģerbonī attēlots mītiskais putns fēnikss, un tas ir mūsdienās tapušais Dagdas pilsētas ģerbonis. (126.att.) Interesanti veidots Kolkas pagasta ģerbonis, kura veidošanā izmantotas līvu karoga krāsas - zaļš, sudrabs, zils. Bez tam, izmantojot smaili, rasts stilizēts Kolkas raga motīvs.⁷²² (127.att.)

Vēl joprojām populāri bija ģerboņos attēlot zobenus. Līdzīgi kā starpkaru periodā, arī mūsdienās zobena ievietošana ģerbonī tiek saistīta ar nozīmīgām cīņām Latvijas vēsturē. Zobens attēlots, piemēram, Lielvārdes un Skrundas pilsētu ģerboņos un Ķekavas pagasta ģerbonī.⁷²³ Lielvārdes ģerbonī attēlotais zobens tiek uzskatīts par Lāčplēša cīņas simbolu. Ģerboņu veidošanā izmantoti arī krusti, kuru popularitāte nav mazinājusies arī mūsdienās. Kruķa krusts radis vietu Krustpils pagasta ģerbonī, bet trīslapu krusts Dagdas pilsētas ģerbonī. Lielvārdes ģerbonī krustu šķērskrusta simboliskā nozīme tiek skaidrota ar aizsardzību pret ļauno, bez tam tā senākais atveids esot saglabājies akmenī Daugavas krastā pie Lielvārdes baznīcas. (128.att.) Sudraba krusts kļuvis par Ikšķiles pilsētas ģerboņa sastāvdaļu, šaurkrusts attēlots Launkalnes un Veselavas pagastu ģerboņos, bet šķērskrusti Mālpils un šaurais šķērskrusts Iecavas pagasta, trīs liliju krusti Raunas pagasta ģerboņos. Veiksmīgi veidots Laucienas pagasta ģerbonis, kurā krusts izveidots trinīša veidā.⁷²⁴

Mūsdienās nozīmīgu vietu Latvijas civilajos ģerboņos ieņem arī dažādi debesu ķermeņi. Piemēram, zvaigznes Braslavas un Ķekavas, Vidrižu pagastu ģerboņos.

⁷²⁰ Ibid, 106., 85., 109., 141., 142., 148., 149., 216., 249.lpp.

⁷²¹ Vairogs ar kaujas cirvi, vāveri vai ozolu. *Rītdiena*, 2006.27.maijs., 5.lpp.; Māras baznīca. Pieejams: <http://www.jaunpiebalga.lv> [Skatīts 21.09.2010.]

⁷²² Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 276., 199.lpp.

⁷²³ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. 73., 183., 121.lpp.

⁷²⁴ Ibid, 294.,276., 73., 124., 152., 132., 250., 137., lpp.

Septiņas zvaigznes, kas veido Lielos Greizos ratus attēlotas Jūrkalnes pagasta ģerbonī, bet izkaisītas zvaigznes Džūkstes pagasta ģerbonī. (129., 130.att.) Ja starpkaru periodā ģerboņos attēlotās zvaigznes bija saistāmas ar Latvijas valsts ģerboņa simboliku, tad ģerboņos, kas tapuši 20.gadsimta beigās zvaigznes izmantotas kā debess ķermeņi. Arī saule saglabā savu vietu jaunajos ģerboņos. Tā attēlota Saulkrastu un Ķeguma ģerboņos, diska veidā Tārgales pagasta ģerbonī. Sudraba saules motīvs, kuru izmantoja pirmajā Latvijas Republikas ģerbonī, mūsdienās veiksmīgi vietu atradis Cenas pagasta ģerbonī.⁷²⁵ (131.att.)

Daudzos gadījumos ģerboņu simbolika attēlota atsevišķos gadījumos. Šīs simbolikas izvēle un lietošana atspoguļo Latvijas municipālās heraldikas sistēmas veidošanu. Olaines un Baldones pilsētu un Staburaga pagasta ģerboņu sastāvdaļa ir pilieni.⁷²⁶ Olaines gadījumā tie ir asins pilieni, kas simboliski norāda uz pilsētā atrodošos farmaceitisko rūpnīcu, Baldones ģerbonī attēlotie ūdens pilieni liecina par minerālūdeņu bagātību pilsētā un tās apkārtnē. Zvans atradis vietu Umurgas un Iecavas pagastu, pakavs Veselavas, bet vērpjamais ratiņš Vecpiebalgas pagasta ģerboņos. Vēl varētu minēt riteņus Stendes, Valles un Kalupes pagastu ģerboņos. Lutriņu un Brunavas pagastu ģerboņos attēloti gredzeni. Latvijas civilajos ģerboņos attēloti arī dzijas kamoli, zelta kronis, sakrustoti cirvji.⁷²⁷ Arheoloģiskais mantojums radis vietu, piemēram, Cesvaines pilsētas ģerbonī attēlojot pakavsakta, bet Ķeipenes pagasta ģerbonī pūcessaktu, kas ir liecības par seno apdzīvotību šajā reģionā. Alsungas pagastu simbolizē riņķsakta, bet Mežotnes pagasta ģerboni veido tā sauktais Nameja gredzens ar 10 tordējuma vijām.⁷²⁸(132.-135.att.) Interesanti veidots Ērgemes pagasta ģerbonis, kurā attēlota bruņucepure, kā lieciniece senam notikumam – 1560. gadā notikušajai Ērgemes kaujai.⁷²⁹ (136.att.) Savukārt Ogres rajona ģerbonī izmantots etnogrāfisks elements – rūts ar trim dzeguļiem un rombu vidū. Zemnieku darbarīka arkla sastāvdaļa lemesis attēlots Skultes pagasta ģerbonī. Mūzikas instruments lira – Dikļu un Viļķenes pagastu ģerboņos. (137., 138.att.) Pagastu ģerboņos attēlota arī aka, dzirnakmeņi, ūdensdzirnavu rats, arī dzirnavas.⁷³⁰

⁷²⁵ Ibid, 100.,121., 154., 197., 247., 85., 72., 211., 243.lpp.

⁷²⁶ Ibid, 80., 65.lpp.

⁷²⁷ Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi.150., 250., 152., 151., 261., 184.,292., 205.,242..lpp.

⁷²⁸ Ibid, 67., 120., 191., 255..lpp.

⁷²⁹ Ibid, 107.lpp.

⁷³⁰ Ibid, 54., 143., 103., 155..lpp.

Municipālās heraldikas atjaunošanas un veidošanas process, līdzīgi kā starpkaru periodā, norisinājās vienoti visā Latvijas Republikā. Mūsdienu posma ģerboņu veidošanā konstatējama 1920.-1930. gados veidoto ģerboņu kontinuitāte. Valsts Heraldikas komisijas (pirms 1994. gada Augstākās Padomes Prezidija Heraldikas Komisijas) darbībā vērojams Heraldiskās komitejas izveidoto ģerboņu veidošanas principu turpinājums. Tā izpausmes atrodamas gan ģerboņu noformēšanā, gan municipālo ģerboņu simbolikas izvēlē.

Valsts Heraldikas komisija ģerboņu izstrādē sadarbojas ar pilsētu un pagastu pašvaldībām, veidojot simboliku, kas būtu pieņemama pašvaldībām un atbilstoša Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem un heraldikas tradīcijām.

Atšķirībā no citiem municipālās heraldikas attīstības posmiem, laika periodā pēc 1988. gada, pieņemti vairāki normatīvie akti, kas ir saistoši ģerboņu izstrādē. Tādējādi municipālo ģerboņu veidošana tiek balstīta gan uz tradīcijām, gan uz likumdošanas aktiem.

Secinājumi

Latvijā municipālo ģerboņu attīstību iespējams iedalīt vairākos secīgos periodos. Tiem katram piemīt sava, laikmeta ideoloģiski politiskās situācijas ietekmēta, specifika. Periodizācija balstīta uz heraldiskajā simbolikā un ģerboņos konstatētajām izmaiņām. Būtiski uzsvērt, ka heraldiskās simbolikas veidošanās un visas municipālajos ģerboņos notikušās izmaiņas saistītas ar izmaiņām politiskajā vēsturē un sakrīt ar Latvijas vēstures periodizāciju.

Rezultātā no 13.gadsimta līdz 20.gadsimta beigām Latvijas municipālo ģerboņu veidošanās un attīstība ir iedalāma sešos posmos:

- 1) viduslaiku heraldikas pirmsākumi Latvijas teritorijā, heraldiskās simbolikas veidošanās, ar ko saistāma municipālo ģerboņu sākotnējā attīstība saistāma ar Livonijas periodu (13.gs.-1561.g.);
- 2) Kurzemes un Zemgales hercogiste, Pādaugavas hercogiste un zviedru pārvaldītā Vidzeme (16.gs.b.–17.gs.s.) - municipālās heraldika jauno laiku sākumposmā dažādu varu saskaldītājā Latvijas teritorijā.
- 3) municipālās heraldikas unifikācija Krievijas impērijas heraldikas sistēmas ietvaros (18.gs.-20.gs.sāk.);
- 4) neatkarīgas un vienotas Latvijas valsts heraldiskās sistēmas izveides laiks, Latvijas Republika (1918-1940);
- 5) padomju heraldikas veidošana Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā (1940.-1941. un 1944.-1991.)
- 6) Latvijas Republikas laikā iedibinātās heraldiskās sistēmas turpinājums laika periodā pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas.

Ar Livonijas periodu saistāmi municipālo ģerboņu simbolikas pirmsākumi Latvijas teritorijā. Pirmo divu posmu heraldikas pētniecība tiek balstīta pamatā uz sfragistisko un numismātisko materiālu. Pirmās heraldiskās simbolikas parādīšanās saistāma tieši ar krusta karu laiku Latvijas teritorijā, Livonijai kļūstot par Rietumeiropas ģerboņu veidošanas tradīciju mantinieci.

Ģerboņi 13.gadsimtā bija bīskapiem, arhibīskapiem un ordeņa mestriem. Analizējot pieejamo sfragistisko materiālu, var secināt, ka dzimtu ģerboņi šajā laikā prevalēja pār valstu - Rīgas arhibīskapijas, Kurzemes bīskapijas un Livonijas ordeņa ģerboņiem. Pieejamo Rīgas arhibīskapijas zīmogu analīze liecina, ka, stājoties amatā

arhibīskapa dzimtas ģerbonis tika papildināts ar simboliku, kurā attēlots bīskapa zizlis un krusta spieķis. Šādas simbolikas lietošana, pēc autores domām, saistāma ar amata un nevis ar valsts simboliku un identitāti. Līdzīga situācija vērojama arī Kurzemes bīskapijā, kur tieši tāpat kā Rīgas arhibīskapijā, bīskapu zīmogos līdzās dzimtu heraldikai tika lietots visus bīskapus vienojošs simbols Dieva jērs. Līdz ar to nevar uzskatīt, ka šī simbolika lietota kā valsts simbolika. Dokumentus, kuru izstrādē piedalījās, vai kuri attiecās uz arhibīskapijas lietām, arhibīskaps no savas puses apzīmogoja nevis ar kādu īpašu zīmogu, kurā attēlotā simbolika būtu attiecināma uz arhibīskapiju kā valsti, bet ar savu personīgo arhibīskapa zīmogu. Līdz ar to patstāvīga valstu simbolika Livonijā nav konstatējama, bet valstiskās lietas juridiski tika apstiprinātas ar valdnieka lietoto simboliku. Simbolika Livonijā viennozīmīgi ļauj konstatēt, ka valsts tiek identificēta ar valdnieku.

Atšķirīga situācija vērojama pilsētu heraldikā. Livonijas laikā Latvijas teritorijā bija vienpadsmit pilsētas un praktiski visām iespējams konstatēt heraldiskās simbolikas izmantošanu. Pētījumos Latvijas municipālās heraldikas vēsturē jau 19.gadsimta beigās, balstoties uz sfragistisko materiālu, tika runāts par pilsētu ģerboņiem. Taču pieejamo avotu materiāls, izņemot Rīgu, mums liedz izdarīt šādus secinājumus. Šis ir pieņēmums, kas radies, identificējot ģerboni un zīmogu. No vācbaltiešu pētniekiem teorija nekritiski tika izmantota arī vairākās 1990.gados tapušās publikācijās. Raugoties retrospektīvi, ir pamats runāt par zīmogos attēlotās heraldiskās simbolikas lietošanu, kas vēlākajos gadsimtos ar lielākām vai mazākām izmaiņām tika attēlota vairogā. Tomēr laikā līdz Livonijas karam nav konstatēti avoti, kas ļautu apgalvot, ka šajā laikā municipālā simbolika vispār tikusi piešķirta, nerunājot par likumiem, kas attiektos uz simbolikas piešķiršanu vai lietošanas reglamentāciju. Tāpēc Livonijas periodā Latvijas municipālās heraldikas vēsturē nevar runāt par visu pilsētu ģerboņiem, bet par municipālo ģerboņu protoheraldikas posmu, kam raksturīga heraldiskās simbolikas, kas vēlāk nostiprinās ģerboņos, lietošana un izmantošana. Vienīgi Piltene, Rīga un Ventpils lietojušas ģerboņus, kuru attēli konstatējami sfragistiskajā materiālā.

Tāpat nav izdevies konstatēt kādas likumdošanas normas vai tradīcijas, kas akceptētu, piemēram, ģerboņu piešķiršanu un/vai lietošanu, tāpēc Livonijas laikā mēs nevaram runāt par pilsētu ģerboņu pastāvēšanu. Savukārt, retrospektīvi aplūkojot tālāko ģerboņu attīstību, jāsecina, ka vēlākajos posmos, kad konstatējama ģerboņu lietošana, tajos attēlotā simbolika ir veidojusies Livonijas laikā. Tādējādi Latvijas

teritorijas municipālajā heraldikā pilsētu ģerboņi ir veidojušies no zīmogos attēlotās simbolikas, ko laika gaitā sākot attēlot ģerboņa vairogā. Nav ziņu par to, vai šie simboli apstiprināti ar oficiālu lēmumu, vai, izmantoti zīmogā, tie pakāpeniski kļuva par pilsētu ģerboņiem. Tāpat nav iespējams konstatēt senāko heraldisko simbolu krāsas. Tādējādi šajā laikā tika likts pamats ģerboņiem, kuri izveidojās un noformējās vēlākajos laika periodos. Šis posms Latvijas municipālajā heraldikā vērtējams kā protoheraldikas posms.

Protoheraldikas tradīcijas tika turpinātas arī nākamajā posmā, tomēr 16.gadsimta otrajā pusē pēc Livonijas kara vērojamas izmaiņas simbolikas veidošanā un lietošanas intensitātē. Latvijas teritorijā izveidojoties hercogistēm, tika veidoti gan šo valstisko struktūru, gan pilsētu ģerboņi, kuros vērojamas vairākas jaunas iezīmes. Pirmkārt, sākot ar 16.gadsimta otro pusi var konstatēt ģerboņus, kas piešķirti ar likumu, kas ir attēloti vairogā un kuriem noteiktas arī krāsas un lietošana. Atšķirībā no Livonijas laika, iespējams konstatēt līdz tam lietoto heraldisko simboliku attēlotu vairogā un līdz ar to var runāt par ģerboņu lietošanu. Otrkārt, šajā laikā konstatējama sistemātiska pilsētu zīmogu, kuros heraldiskā simbolika attēlota vai nu bez vairoga vai vairogā, piešķiršana. Katra pilsēta līdz ar pilsētu tiesību piešķiršanu saņēma simboliku, ko attēloja pilsētas zīmogā. Treškārt, pirmo reizi municipālās heraldikas kontekstā iespējams konstatēt ģerboņos izmantotās krāsas. Ceturtkārt, izmaiņas vērojamas simbolikas izvēlē.

Sākot ar 17.gadsimtu līdzās reliģiskajai simbolikai arvien biežāk ģerboņos tika atveidota laicīga rakstura simbolika. Piemēram, Latvijas municipālajos ģerboņos jaunajos laikos stabili vietu sāka ieņemt dzīvnieki, putni, dažādi floras elementi. Tie bija gan Rietumeiropas heraldikā plaši sastopami dzīvnieki, piemēram, lauva - varas un spēka simbols, mītiskais dzīvnieks grifs - dievišķā un cilvēciskā apvienojums, dzērve - modrības un rūpības simbols, gan arī ne tik plaši ģerboņos izmantotie dzīvnieki - alnis un lūsis. Tādējādi jauno laiku sākums Latvijas municipālās heraldikas vēsturē saistāms ar Rietumeiropas heraldikas tradīciju turpināšanu un heraldikas „modes tendenču” ievērošanu. Salīdzinot un analizējot Livonijas laika simboliku ar šajā periodā lietoto simboliku, konstatējamas konkrētas izmaiņas, kas ļauj runāt par attīstības tendencēm. Pirmo reizi Latvijas heraldikas vēsturē 16. un 17.gadsimtā parādās īpaši goda ģerboņu piešķiršanas gadījumi. Rezultātā simbolika, kas Livonijā tika lietota, balstoties uz tradīcijām, 16.-18.gadsimtā sāk noformēties juridiski. Pirmie ģerboņu apstiprināšanas un piešķiršanas akti attiecināmi uz

16.gadsimta beigām – 18.gadsimtu. Atšķirībā no Livonijas perioda, noteicošā loma Kurzemes un Zemgales hercogistes un Pārdaugavas hercogistes (vēlāk Inflantijas) simbolikā ir pašas hercogistes ģerbonim, kurš veidots, izmantojot valdošās dinastijas vai dzimtas ģerboņa elementus, un, nevis ievietojot dzimtas ģerbonī atsevišķus amata simbolus, kā tas bija Livonijas periodā. Savukārt valstu ģerboņos attēlotā simbolika atrada vietu pilsētu ģerboņos. Pilsētu ģerboņu veidošanas principi atbilda Rietumeiropas heraldiskajām tradīcijām. Šajā laika periodā līdzīgi kā Livonijā, no vienas puses konstatējamas protoheraldikas iezīmes, no otras puses paralēli protoheraldikas piemēriem, konstatējama ģerboņu lietošana.

Līdz ar Latvijas teritorijas daļu iekļaušanu Krievijas impērijas sastāvā pilnībā mainījās municipālo ģerboņu veidošanas principi. Iekļaušana Krievijas impērijas sastāvā sakrita ar laiku, kad Krievijas impērijā sākās ģerboņu veidošana. 18.gadsimta sākums, īpaši 1720.gadi, uzskatāms par pilsētu heraldikas veidošanas pirmsākumu Krievijas impērijā. Līdz ar to šis ir periods, kad attiecībā uz Latvijas municipālajiem ģerboņiem, daudzas norises notika pirmo reizi. Pateicos pirmā Krievijas impērijas herolda grāfa Frančesko Santi ģerboņu veidošanas politikai, tika izstrādāti kopīgi ģerboņu izveides principi, īpaši piestrādājot pie ģerboņu satura. Ģerboņu izstrāde kļuva par valsts politikas sastāvdaļu. Katra ģerboņa izstrāde tika pamatota juridiski ar likumiem. Tādējādi tika izveida vienota Krievijas impērijai raksturīga kopēja heraldiskā sistēma, kas tiešā veidā ietekmēja Latvijas municipālos ģerboņus. Uz šo laika periodu attiecināmas daudzas pārmaiņas, kas municipālās heraldikas vēsturē notika pirmo reizi. Pirmo reizi Latvijas municipālie ģerboņi tika veidoti vienotā stilā un pēc vienotiem principiem. Pozitīvi vērtējama vēsturiskās simbolikas saglabāšana, kas īpaši svarīgi bija Latvijas teritorijas pilsētām, kurām bija salīdzinoši sena ģerboņu lietošanas pieredze. Ģerboņi tika centralizēti veidoti un centralizēti apstiprināti. Visiem ģerboņiem tika izveidots gan ģerboņa apraksts, gan ģerboņa attēls, kuri tika apstiprināti centralizēti ar ukazu. Tādējādi šis laika posms uzskatāms par centralizētas ģerboņu likumdošanas kodifikācijas posmu. Simbolika tika izveidota Latvijas teritorijas Latgales daļas pilsētām. Šis reģions ieguva savdabīgus ģerboņus, kas bija pilnīgi atšķirīgi no pārējiem Latvijas teritorijas pilsētu ģerboņiem. Pēc pievienošanas Krievijas impērijai, Latvijas teritorijas civilie ģerboņi tika iekļauti Krievijas impērijas heraldiskās sistēmas rāmjos, vēsturiskie ģerboņi tika pārveidoti un jauni ģerboņi izveidoti ar Krievijas heraldikai raksturīgām pazīmēm. Tikai šajā periodā pirmo reizi konstatējami visi komponenti (attēls, apraksts, apstiprināšanas likums), lai varētu

runāt par ģerboni šī termina akadēmiskā izpratnē un par municipālo ģerboņu heraldisko sistēmu.

No jauna municipālie ģerboņi tika veidoti Latvijas Republikā. Līdzīgi kā iepriekšējā periodā, pēc Latvijas Republikas dibināšanas, simbolikas veidošana, tajā skaitā ģerboņu, tika nostādīta valsts līmenī. Jau 1921.gadā pēc asām diskusijām tika apstiprināts Latvijas Republikas ģerbonis, bet 1923.gadā pie Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pašvaldību lietu departamenta tika izveidota Heraldiskā Komiteja, kura laika posmā līdz 1938.gadam izstrādāja Latvijas Republikas municipālos ģerboņus, kurus apstiprināja Latvijas Republikas prezidents. Starpkaru periodā pirmo reizi municipālo ģerboņu veidošana bija nacionāls uzdevums, un ģerboņu veidošanas procesā nācās saskarties ar vairākām problēmām. Šajā laikā pirmo reizi ģerboņu veidošanā vērojama liela sabiedrības ieinteresētība, kas gan nesa līdzīgi negatīvas tendences. Līdz ar nacionālas valsts izveidošanu, populāri kļuva vairāki simboli – saule, zvaigznes, nacionālās krāsas, ozols, vārpas. Uzskatāmi konstatējama sabiedrības vēlme veidot simbolisku nacionālā romantisma garā, uzsvērti negatīvi izturoties pret vācisko un svešo, ko asociēja ar heraldikā izmantotajiem simboliem. Ja Heraldiskā komiteja būtu veidojusi tādus ģerboņus, kādus vēlējās ieraudzīt sabiedrība, Latvijas Republikas heraldika būtu kļuvusi par Latvijas Republikas emblemātiku. Jāatzīmē Heraldiskās komitejas locekļu vēlme neiznīcināt vēsturisko heraldiku, bet nopietna darba rezultātā, panākot vēsturisko simbolu loģisku un pamatotu labošanu, pārveidošanu un papildināšanu. Ar vēsturiskajiem ģerboņiem šajā laikā jāsaprot simbolikas, kas pastāvēja līdz Latvijas teritorijas iekļaušanai Krievijas impērijas sastāvā, izmantošana. Vienlaicīgi pilnībā tika noraidīta Krievijas impērijas laikā tapušo ģerboņu un īpaši Krievijas impērijas simbola -divgalvainā ērgļa- izmantošana municipālajos ģerboņos. Bija sarežģīti savienot nacionālā romantisma tendences un heraldikas veidošanas principus, kas kopumā ļautu radīt heraldikas principiem un valsts ideoloģijai atbilstošus ģerboņus. Heraldiskās komitejas locekļu pieredzes trūkums heraldikas jomā nebija šķērslis profesionālai darbībai, veidojot ģerboņus. Starpkaru periodā pirmo reizi Latvijas pilsētu heraldikas vēsturē pilsētu ģerboņi tika praktiski plaši pielietoti. Tos izmantoja dažādas iestādes, organizācijas un personas kā zināmu piederības apliecinājumu konkrētai pilsētai. Rezultātā starpkaru periodā var runāt par noteiktas Latvijas heraldiskās sistēmas iedibināšanu un attīstību. Heraldiskās Komitejas 10 gadu aktīvās darbības laikā Latvijas Republikā atbilstoši jaunās valsts prasībām tika pārstrādāti to pilsētu ģerboņi,

kurām ģerboņi bija izveidojušies laika gaitā un kurus apstiprināja. Darbā bija iesaistīti jau no sākuma profesionāli mākslinieki. Heraldiskā sistēma bija vienota visā Latvijā, nav vērojamas reģionālās atšķirības kā tas bija iepriekšējā posmā.

Municipālās heraldikas attīstībā 20.gadsimta otrajā pusē atsevišķi jāizdala padomju okupācijas laiks, kad, veidojot tā laika prasībām atbilstošu pilsētu simboliku, galvenais uzdevums bija izstrādāt ideoloģiski nekaitīgus pilsētu ģerboņus. Padomju varas gados praktiskā heraldika bija atstāta novārtā vismaz līdz 1960.gadu beigām, kad sākās pirmie mēģinājumi atdzīvināt civilo heraldiku jaunā – padomju - kvalitātē, ievērojot vispārpieņemto sociālistisko un Latvijas PSR simboliku. Galvenā šī procesa izpausme bija pāreja no veco atribūtu kopēšanas uz jauno simboliku. Tās pamatā bija 1968. gadā pieņemtais Latvijas PSR Ministru Padomes lēmums “Par Latvijas PSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību”. Rezultātā 1960.gadu beigās un 1970.gadu sākumā norisinājās aktīvs jauno simbolu izstrādes process. Darbojās Pilsētu ģerboņu projektu iepriekšējās izskatīšanas republikāniskā komisija, kura pildīja ģerboņu veidošanas pārraudzības funkcijas. Ģerboņu projektus izstrādāja vai nu pašvaldības, vai Valsts mākslas akadēmijas studenti. Rezultātā republikas pilsētām tika radīti pilnīgi jauni ģerboņi, ar savdabīgu neheraldisku izvēlētās simbolikas izpildījumu un traktējumu. Ģerboņu apraksti tika veidoti aprakstošā manierē, iekļaujot simbolikas plašu skaidrojumu. Taču šie jaunradītie Latvijas PSR municipālie ģerboņi pēc to izpildījuma vairāk atbilda citai nozarei - emblemātikai. Izstrādājot šos ģerboņus netika ņemti vērā heraldikas likumi, savukārt Latvijas PSR karoga izmantošana ģerbonī bija obligāta prasība. Latvijas PSR tika veidots ģerbonis, kas neatbilst heraldikas likumiem, bija ģerboņa apraksts, kas nav uzskatāms par korektu un lakonisku ģerboņa aprakstu, un bija likums, kas paredzēja ģerboņa veidošanu, un ģerboņi tika apstiprināti ar pašvaldības lēmumu. Tātad pastāvēja noteikta sistēma un ģerboņu veidošanas konsekvences, visi komponenti, lai varētu konstatēt ģerboņa esamību un lietošanu. Taču, neraugoties uz to, šie ģerboņi, pēc to veidošanas principiem, neatbilst heraldikas prasībām. Šie „ģerboņi”, „ģērboņi” un „pilsētas emblēmas” veido vienu noteiktu specifisku, no tradicionālās atšķirīgu heraldikas izpausmi – padomju heraldiku.

Mūsdienās notikusi atgriešanās pie ģerboņu veidošanas tradīcijām, kuras tika izstrādātas Latvijas Republikas laikā. Šis posms sākās ar sabiedrības interesi par nacionālo simboliku. Simbolika bija viens no aspektiem, ar kura palīdzību Trešās atmodas laikā tika paustas Latvijas valstiskuma idejas 1980.gadu beigās un 1990.

gadu sākumā. Tieši sabiedrības spiediena rezultātā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs pieņēma virkni lēmumu, kas veicināja nacionālās simbolikas atdzimšanu. Lai atjaunotu pilsētu vēsturisko simboliku, 1988.gada decembrī pie Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija tika izveidota Heraldikas komisija, bet 1991. gadā tika nodibināta Heraldikas terminoloģijas komisija. Rezultātā tika atjaunots Latvijas Republikas vēsturiskais ģerbonis, vēsturiskie Latvijas pilsētu ģerboņi, kā arī izstrādāti jauni ģerboņi tām Latvijas pilsētām, kuras pilsētas tiesības bija ieguvušas padomju gados un atjaunotajā Latvijas Republikā. 1980.gadu beigās un 1990. gadu sākumā no jauna, mūsdienu prasībām atbilstošā profesionālā līmenī tika pārstrādāti 20. gadsimta 20.-30. gados izveidotie pilsētu ģerboņu apraksti un grafiskie attēli. Būtībā Heraldikas komisijas darbībā izsekojama Heraldiskās Komitejas darba pēctecība. Atjaunotie vēsturiskie ģerboņi neatšķiras no tiem ģerboņiem, kurus starpkaru periodā izstrādāja mākslinieki R.Zariņš un K.Krauze. Tieši tāpat kā 1920.-1930.gados, municipālie ģerboņi tika izstrādāti sadarbojoties Heraldikas komisijai un pašvaldībām.

Ģerboņus ir ieguvušas visas Latvijas Republikas 77 pilsētas un lielākā daļa pagastu. Šobrīd katrai Latvijas pilsētai un daudziem pagastiem ir savs ģerbonis, kas stājas spēkā pēc tam, kad, saskaņā ar Ģerboņu likumu, ģerbonis tiek reģistrēts un ģerboņu reģistrā tiek iekļauts ģerboņa apraksts, attēls, ziņas par tā īpašnieku. Ģerboņu likums nostāda ģerboņu veidošanu jaunā kvalitātē. Kopumā 20. gadsimta beigās var runāt par 1920.–1930. gados iedibināto heraldisko tradīciju turpināšanu un par noteiktas Latvijas heraldiskās sistēmas uzturēšanu, kurā veiksmīgi iekļaujas gan vēsturiskie, gan jaunizveidotie Latvijas Republikas pašvaldību ģerboņi.

Mūsdienās Latvijā var runāt gan par praktisko heraldiku, gan par heraldikas pētniecību, kas aktualizējusies līdz ar praktiskās heraldikas esamību. Nepieciešamību lietot ģerboni nosaka vairāki motīvi: sociāli psiholoģiskie, utilitārie un politiskie. Psiholoģiskais motīvs saistīts ar cilvēku grupas vai indivīda vajadzību pašidentificēties, stiprināt indivīda pārstāvētās grupas struktūras veselumu, izvirzot kopīgas vērtības, tajā skaitā izcelsmi un simbolus. Šajā gadījumā ģerbonis pilda vienotāja funkcijas. Utilitārais motīvs saistīts ar nepieciešamību apliecināt īpašuma, dokumentācijas u. c. aktus, kur ģerbonis kalpo kā identifikācijas simbols vai papildus atpazīšanas simbols. Sociālpolitiskie motīvi ģerboņu lietošanā saskatāmi jau kopš ģerboņu pirmsākumiem, jo tie apliecināja piederību konkrētai sociālajai grupai, pilsētai, reģionam vai valstij.

Avotu un literatūras saraksts

Nepublicētie avoti

1. LVVA,1.f. (Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes Ģenerālgubernatora kanceleja (Rīga, Vidzemes guberņa), 7.apr. 4.l.
2. LVVA, 8.f. (Rīgas maģistrāta Iekšējais arhīvs (Vidzemes guberņa), 3.apr., 4., 6., 65.l.
3. LVVA, 26.f. (Vidzemes guberņas Pilsētu lietu komisija (Rīga)), 1.apr., 445.l.
4. LVVA, 221.f. (Valmieras pilsētas maģistrāts (Vidzemes guberņa)), 1.apr., 1.l.
5. LVVA, 554.f. (Kurzemes hercogu arhīvs (Jelgava))1.apr. 1.d. 1758., 1761.-1763., 1765., 1793., 1794., 1807., 1808., 1837., 1838., 2420.l.; 1.apr., 2.d., 2420.l.
6. LVVA, 652.f. (Piltenes pilsētas maģistrāts (Ventpils apriņķis, Kurzemes guberņa)), 2.apr., 21.l
7. LVVA, 767.f. (Ventpils pilsētas valde (Kurzemes guberņa), 1.apr., 70.l.
8. LVVA, 795. f. (Kuldīgas pilsētas maģistrāts (Kurzemes guberņa))1.apr. 39.l.; 2.apr. 616., 623.l.
9. LVVA, 2713.f. (Liepājas senatnes pētītāju biedrība)1.apr. 13.,25., 27., 38.,43.l.
10. LVVA, 3723.f. 1.apr. 981., 982., 992., 993.l.
11. LVVA, 4038.f. (Rīgas vēstures un senatnes pētītāju biedrība) 2.apr. 10., 16., 31., 443., 1093., 1189., 1923.,2211.,2224., 2248., 2338.l.
12. LVVA, 5485.f. (Latvijas Republikas Saeima (Rīga)),1.apr., 3203., 3245a., 3373.l.
13. LVVA, 5486 f.(Latvijas Satversmes sapulce (Rīga)), 1. apr., 103. l.
14. LVVA, 5561.f. (Rokrakstu un pergamentu dokumentu kolekcija), 2.apr. 50., 53.,72.-74., 163.,168., 177., 181., 184., 185., 186., 189., 191., 193., 194., 197., 198., 200.l.
3. apr. 8., 18., 21. 24., 26., 37., 51., 52., 53., 54. ,58., 61., 64., 65.,69., 71., 74., 79., 84., 86.l., 89., 94., 96., 97., 104., 108., 115., 116., 118., 130.,135., 140., 141.,142., 143., 146., 147., 148., 151., 157., 159., 160., 165., 167., 172., 173., 176., 179., 181., 182., 184., 185.,187., 190., 192., 194.,202., 204., 205., 211., 212., 227., 230., 232., 237., 239., 241., 245., 246., 250., 254., 263.,270.,271., 275.,

- 276., 278., 279., 279a., 280., 282., 284., 287., 288., 289., 290., 291., 292., 293.,
294., 295., 296., 297., 298., 299., 300., 301., 302., 303., 304., 305a., 307., 310.,
311., 312., 313., 315., 316., 318., 320., 321., 329., 330., 334., 337., 341., 346., 347.,
348., 352., 353., 629., 637.1
- 4.apr. 134., 294., 445., 923., 936., 944., 1060.1.
15. LVVA, 5759.f. (Kurzemes literatūras un mākslas biedrība un Kurzemes
provinces muzejs), 2.apr. 298., 438., 1299., 1445., 1446., 1561.1.
16. LVVA, 7363.f. (Dokumentu kolekcija Baltijas vēsturē (rokraksti). 1127-
1944.), 3.apr., 63., 64., 483., 499., 511., 576.1; 5.apr., 131.1.
17. LVA, 270.f. (Latvijas PSR Ministru Padome un Latvijas Republikas Ministru
Padome), 3.apr., 4146., 4521.1.
18. LVA, 290.f. (Latvijas PSR Augstākā Padome un Latvijas Republikas Augstākā
Padome), 11.apr. 819.1.
19. LVA, 1400.f. (Rīgas pilsētas Tautas deputātu padomes Valde), 4.apr., 1459.1.
20. LVA, 1500.f. (Jūrmalas pilsētas Tautas deputātu padomes Valde), 1.apr. 478.1.
21. Heraldikas terminoloģijas komisijas sēžu protokoli 1991.-1992. Glabājas
Valsts Heraldikas komisijas arhīvā. Neinventarizēta lietvedība.
22. Latvijas PSR AP Prezidija Heraldikas komisijas sēžu protokoli 1988.-1993.
Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā. Neinventarizēta lietvedība.
23. Latvijas PSR AP Prezidija Heraldikas komisijas sarakste ar pilsētām 1988.-
1993. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā. Neinventarizēta
lietvedība.
24. Latvijas Republikas Valsts Heraldikas komisijas sēžu protokoli 1994.-1999.
Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā. Neinventarizēta lietvedība.
25. Latvijas Republikas Valsts Heraldikas ar pilsētām. Glabājas Valsts Heraldikas
komisijas arhīvā 1994.-1999. Neinventarizēta lietvedība.
26. Bokaldere, L. un Zikmane, R. Balvu pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras
vadītāja prof. A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu
1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas
komisijas arhīvā
27. Bokaldere, L. Valkas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof.
A. Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.*
Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā

28. Gulbis, U., Kokins, V. Gulbenes pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
29. Līce, S. Jelgavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
30. Mitris, A. Krāslavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
31. Purviņa, M. Jelgavas pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
32. Kokins, V., Gulbis, U. Jēkabpils pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
33. Zikmane, R. Alūksnes pilsētas ģerbonis. *VMA Grafikas katedras vadītāja prof. A.Apiņa atskaite par zinātniski - pētniecisko darbu 1969/1970.m.g.* Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
34. Ventspils pilsētas ģerbonis apstiprināts Ventspils pilsētas Darbaļaužu deputātu padomes izpildu komitejas 1968. gada 28. III lēmumu Nr. 92. Neinventarizēta lietvedība. Glabājas Valsts Heraldikas komisijas arhīvā
35. Ventspils Vēstures muzeja krājuma materiāli.
36. Rīgas Vēstures un kuģniecības muzeja krājuma materiāli.

Publicētie avoti

1. Arndt, J.G. *Lieflaendische Chronik. Origines Livoniae sacrae et civilis.* Halle, 1753.
2. Berga, T. Rīgas monētu kolekcija Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Livonijas periods (13. – 16.gs.). Rīga, 2003.
3. Ducmane, K., Vilciņš, Ē. *Nauda Latvijā.* Rīga, 1995.
4. Ģerboņa likums. *Latvijas Vēstnesis.* Nr.201. 2005.16.decembris.

5. Katalog zur heraldischen Ausstellung zu Mitau 1903. Mitau, 1903.
6. Kurzemes un Zemgales hercoga Vilhelma ģerbonis Johana Hieronima Rēršeita (Rörscheidt) albūmā. 1596. gads. Pieejams:
<http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/DigIzstBagatibas/RerseitaAlbums.pdf>
7. Latvijas Bankas piemiņas monētas. Pieejams: <http://www.bank.lv>, [Skatīts 21.03.2009.]
8. Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939.
9. Latvijas pilsētu ģerboņi. Rīga, 1931.
10. Latvijas Republikas Saeimas II.sesijas 14.sēde 1923. gada 29. maijs. *Saeimas stenogrammas*. 1923.10. aprīlis.
11. Līdaka, D. (sast.) *Alva Latvijas mākslas amatniecībā VI – XX gadsimtā*. [Rundāle], 1989.
12. Likums par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*, Nr.135., 1921.20.jūnijs
13. Likums par LPSR valsts ģerboni. LPSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. Nr.9. 1990.1.marts, 471.-472.lpp.
14. Likums par pašvaldību iestāžu ģerboņiem. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 116., 1923.4.jūnijs
15. Mrowinski, E. *Monety Ksiestwa Kurlandii I Semigalli*. Warszawa, 1989.
16. Mrowinski, E. *Monety Rygi*. Warszawa, 1986.
17. Papildinājumi likumā par Latvijas republikas karogu un ģerboni. *Valdības Vēstnesis*. Nr.292. 1934. 24. decembris.
18. Par Cēsu pašvaldības simboliku. Pieejams: <http://cesis.lv>. [Skatīts 17.03.2009.]
19. Par Latvijas PSR valsts ģerboņa attēla lietošanas kārtību. *Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs*. Nr.9. 1979.1.marts. 343.-346.lpp.
20. Par LPSR pilsētu ģerboņu izstrādāšanas un apstiprināšanas kārtību. *LPSR AP un Valdības Ziņotājs*, Nr.3. 1969. 80. - 81.lpp.
21. Par nodevu Liepājas pilsētas simbolikas izmantošanai. Pieejams <http://www.liepaja.lv>. [Skatīts 21.03.2009.]
22. Sachssendahl, J., Toll, R. *Est- und Livländische Brieflade*. B.4. Reval, 1887.
23. Saistošie noteikumi par pilsētas simboliku. Pieejams: <http://www.jp.gov.lv>. [Skatīts 17.03.2009.]

24. Saldus pilsētas administratīvās atbildības noteikumi. Pieejams:
<http://www.salduspilseta.lv> [Skatīts 21.03.2009.]
25. Šnore, R. Senās Rīgas nauda (Rīgas virsbīskapijas monētas). *Senatne un Māksla*. Rīga, 1936. 78.lpp.
26. Valsts Prezidenta 169. lēmums. *Valdības vēstnesis* Nr. 241. 1938.
27. Valsts Prezidenta 20. lēmums. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 146. 1936.
28. Vidzemes-Kurzemes-Zemgales robežstabi. Valsts aizsardzības Nr. 8542.
Valsts aizsargājamo nekustamo kultūras pieminekļu saraksts. Pieejams:
http://www.mantojums.lv/?cat=742&lang=lv&KS=OK&PROD=8542&prod_sect=9 [skatīts 15.06.2010]
29. Vilīte, V. (sast.). *Sudrabs Latvijas lietišķajā mākslā 5.-20.gadsimtā*. 1.daļa. Rīga, 1991.
30. Wappen Baltischer Städte und Ämter. В.в. un g.
31. Винклер, П.П. фон (сост.) Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 100 год. Москва, 1991.
32. Фёдоров, Д. Монеты Прибалтики XIII - XVIII столетий. Таллин, 1969.
33. Noteikumi par Latvijas apgabalu ģerboņiem. *Valdības vēstnesis*, Nr.96. 1930. 30. aprīlis.
34. О назначении графа Ф. де Санти «составителем гербов» 1722 Апреля 12. Опубликовано в: Сборник Императорского Русского исторического общества. Т.ХI, Спб, 1873. Pieejams: <http://sovet.geraldika.ru/article/4814> [skatīts 08.09.2010.];
35. Грамота на права и выгоды городам Российской Империи. Pieejams:
<http://his95.narod.ru>; <http://www.history.ru> [skatīts 08.08.2010.].
36. Об отправлении дел по его должности. Инструкция Герольдмейстеру. СЗ. Собр.1-е. Т.VI. N3896. Февраля 5. Pieejams:
<http://sovet.geraldika.ru/article/4813> [skatīts 08.09.2010.]

Literatūra

1. Aizkraukles ģerbonis. Pieejams: <http://www.aizkraukle.lv>. [Skatīts 21.03.2006.]
2. Amata ķēde Jelgavas saimniekam *Zemgales Balss*, Nr. 45. 1937.25.februāris.

3. Apstiprināts Ventspils apr. ģerbonis. *Ventas Balss*. Nr. 74. 1936. 7.jūlijs.
4. Arbusow, L. Das Siegel der Stadt Mitau von 1576. *Sitzungsberichte der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst aus dem Jahre 1893*. Mitau, 1894. S.91.
5. Baltiņš, J. Ernsta Johana Bīrona heraldika un sfragistika. Grām: Lancmanis I. u.c. (sast.) *Ernsts Johans Bīrons 1690-1990: Izstāde Rundāles pīlī. Katalogs*. [Latvija] Rundāles pils muzejs, 1992. 52.-55.lpp.
6. Barzdeviča, M., Miklāva, I. *Ķīpsala*. Rīga, 2008.
7. Beck, E. Grundfragen der Wappenlehre und des Wappenrechts. Speyer am Rhein, 1931.
8. Beitiņa, L., u.c. (sast.).*Siguldas novada gadsimtu grāmata*. Rīga, 2007.
9. Böckler, G.A. *Ars heraldica*. Graz, 1971.
10. Bötticher, J.K.E. Jelgava-Mitau. *Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst*. 4.Heft. Mitau, 1848 1 Juni. S.39-43.
11. Brencēns K. Atklāta vēstule Latvijas vairoga lietā. *Sozialdemokrats*, Nr.133.1921.
12. Brežgo, B. Daugavpils 350 gadu jubileja. *Straume*. 1933. Nr.5. 17.lpp.
13. Broks, N. Par Cēsu ģerboni. *Padomju Druva*. 1988.13. septembris.
14. Bruiningk, H. Über die Tingierung des Rigaschen Stadtwappens. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1895*. Riga, 1896. S. 21-23, 33-34.
15. Brunier, L. Kurland Reiseindrücke von Land und Stadt. Leipzig, 1862.
16. Buchholz, A. Über eine silberne vergoldete Schüssel mit dem Wappen der Stadt Riga in der Keiserlichen Eremitage zu St.Petersburg. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899*. Riga, 1900. S. 18-21.
17. Buchholz, A. Über eine silberne vergoldete Schüssel mit dem Wappen der Stadt Riga in der Keiserlichen Eremitage zu St.Petersburg. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899*. Riga, 1900. S. 18-21.
18. Buchholz, A. Vorbereitungen für den Empfang des Kaisers Peter im Jahre 1723. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1898*. Riga, 1899. S. 87-97.

19. Busch, N. Bemerkungen über einige mittelalterliche livländische Siegel. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1896*. Riga, 1897. S. 121.
20. Bušs, J. Mūsu Rīgas emblēma. *Rīgas Balss*. 1967.3.marts.
21. Celmiņa, I. (sast.) *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos gados*. Rīga, 2000.
22. Cielava, S. *Cilnis Vecrīgas laicīgajā arhitektūrā*. Rīga, 1985. 67.lpp.
23. Dahlberg, A.M., Radiņš, A. (comp.). *Three Stars-Three Crowns. Latvia-Sweden*. Rīga, 2001.
24. Dažādi likumi un rīkojumi. *Ekonomists*, Nr.15. 1921.1.augusts.
25. Die Wappen der Courländischen Städte. *Inland*. 1837. 16 Juni, N.24. S. 398-400.
26. Dumpe, A. Pilsētas atšķirības zīme. *Progress*. 1989.21.02. Pieejams: <http://www.elimbazi.lv>. [Skatīts 03.04.2006.]
27. Dunsdorfs, E. Saldus ģerbonis. *Saldus Zeme*. 1994. 26.novembris.
28. Feuereisen, A. Zur Frage der Rekonstrierung des Rigascher Stadtwappen. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1911. S.370.
29. Feuerreisen A. Zur Frage der Rekonstrierung des Rigascher Stadtwappen. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1909 und 1910*. Mitau, 1911. S.370.
30. Foelkersam, A. Die heiligensymbolik in der Heraldik. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1896*, Mitau, 1898. S. 13-29.
31. Gailiša, A. Rīgas pilsētas sardzes un gvardes karogi 17.-19.gs. *Rīgas vēstures un kuģniecības muzejā. Senā Rīga. Pilsētas arheoloģija, arhitektūra un vēsture 6*. Rīga, 2009.
32. Gailiša, A. Kāpēc Limbažu ģerbonis ir tik līdzīgs Rīgas ģerbonim. *Rīga: enciklopēdija katrai ģimenei*. Rīga, 2000, 62.-64.lpp.
33. Galvas pilsēta *Latvijas Kareivi.*, Nr.273. 1937.1.decembris.
34. Galvas pilsēta. 15. maija piemiņas pastmarkas. *Latvijas Kareivis*. Nr.280. 1934.11.decembris.
35. Galvas pilsēta. Rīgas pilsētas valdes lēmumi *Latvijas Kareivis*, Nr. 272. 1934. 1.decembris.
36. Gebhardi, L. Geschichte des Herzogtums Kurland und Semgallen. B.v. 1789.
37. Ģerbonis. *Latvijas padomju enciklopēdija*. Rīga, 1983, 719.lpp.

38. Gerts, O. Pilsēta miniatūrā gravīrā. *Cīņa*. 1968.16.marts.
39. Glass, V. Linnapitsatīte sūmboolikast. Summary Symbols on Town Seals. In: *Töid ajaloo alalt*. Tallinn, 1997. P.28.-30.
40. Gritzner, M. Redende Wappen. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1904.*, Mitau, 1906. S. 45.-47.
41. Grobiņā – ģerboņu putnu diena. *Diena*. 2004. 5.jūnijs.
42. Gründel, P. Die Wappensymbolik. Leipzig, 1907.
43. Gulbis, A. Par Daugavpils ģerboni. *Daugavas raksti. No Koškovciem līdz Daugavpilij*. Rīga, 1996. 118.-119.lpp.
44. Gumowski, M. Handbuch der polnischen Heraldik. Graz, 1969.
45. Gwynn-Jones P. *The Art of the Heraldry*. London, 1998.
46. Hausmann, H. Über deutsche Wappenkunst. Berlin, 1972.
47. Henning, S. *Livländische Churländische Chronica was sich vom Jahr schrift 1554 bis auf 1590...* Rostock, 1589.
48. Heraldiskā Komiteja atjaunojusi darbību. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.444. 1930.25.novembris.
49. Heraldiskā komiteja vienojusies par 8 apr. ģerboņiem. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.394. 1930. 16. maijs.
50. Heraldiskās komitejas 5.sēde *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesi*. Nr. 409. 1930.18. jūlijs.
51. Hildebrand, H. Auszüge aus einem verlorenen Missivbuche von 1334-1384. *Mitteilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 13., Riga, 1886. S. 97-108.
52. Hollander, B. Nachruf auf Constantin Mettig, 9. April 1914. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde zu Riga aus dem Jahre 1914*. Riga, 1914-1921, S. 44.-49.
53. Holšteine-Līdace, M. Latvijas ģerboņa meistars. *Rīgas Balss*. 1998.28. janvāris.
54. Iekšlietu ministra runa. *Latvijas Kareivis*, Nr.286. 1934.18.decembris.
55. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 434. 1930.14. oktobris.
56. Iespaidi pasaules olimpiādē *Latvijas Kareivis*, Nr. 179. 1936.11.augusts.
57. Ilgen, Th., Gritzner, E., Friedensburg, F. *Sphragistik. Heraldik. Deutsche Münzgeschichte*. Leipzig und Berlin, 1912.

58. Instrukcija par meža resora darbinieku dienesta apģērba veidu, iegādi un valkāšanu. *Valdības Vēstnesis*. Nr.211. 1935. 17. septembris.
59. Instrukcija par meža resora darbinieku dienesta apģērbu. *Valdības Vēstnesis*. Nr.202. 1936. 7.septembris.
60. Instrukcija par tiesas resora darbinieku dienesta apģērbu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 238. 1936. 19.oktobris.
61. Jauna, bet grūta spēle. *Rīts*. Nr.270.1937.2.oktobris. 7. lpp.
62. Jauno pilsētu ģerboņi. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.246. 1928. 23.oktobris. 2.lp.
63. Juškevičs J. *Hercoga Jēkaba laikmets Kurzemē*. Rīga, 1931.
64. Kā atzīmēs mūsu valsts svētkus Latvijas dzelzceļi *Latvijas Kareivis*, Nr.258. 1934.15.novembris.
65. Kalniņa, A., Šnē S. (sast.) Mūris uz mūra: Rīgas ģerbonis pilsētas arhitektūrā. Rīga, 2000.
66. Kara ministra pavēle Nr.31. *Latvijas kareivis*. Nr.218. 1925.27.septembris.
67. Karavīru tērpa grozījumu paraugi *Latvijas Kareivis*, Nr. 93.1929.26.aprīlis.
68. Kleinberga, S. Dundagas pagastam savs ģerbonis. *Talsu Vēstis*, 2000. 30.maijs, 3.lpp.
69. Klingspor, C.A. von. *Baltisches Wappenbuch*. Stockholm, 1882.
70. Kočāne, S. Vieta ar savu ģerboni. *Diena*, 2000. 16. jūlijs, 10. lpp.
71. Konkurss. *Padomju Venta*. Nr.21. 1968. 7.februāris.
72. Krustpils – Jēkabpils tilts – Latvijas celtniecības dižens piemineklis *Latvijas Kareivis*. Nr. 262. 1936.17.novembris.
73. Kušķis, G. Bija arī tādas markas. *Mājas Viesis*. 2004.4. jūnijs.
74. Kušķis, G. Latvijas armijas simboli. *Mājas Viesis*. 2002. 1.,8., 22.marts, 12.aprīlis., 10., 17.maijs, 7., 14.jūnijs, 12., 26.jūlijs, 2., 9.08.augusts, 27.septembris, 11.oktobris, 8.novembris, 13.decembri ; 2003. 7. marts, 4.jūlijs, 1., 22.augusts, 5.septembris, 10.,17.oktobris, 7., 14.novembris. 2004. 27.februāris, 20.aprīlis.
75. Kušķis, G. Nepastmarkas Latvijā līdz 1940. gadam. *Mājas viesis*. 2004.10.septembris.
76. Laikraksta „Literatūra un Māksla” redakcijai. *Literatūra un Māksla*. 1988. 4.novembris.

77. Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis senāk un tagad. *Komunisma Ceļš*. 1988.10.decembris.
78. Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis senāk un tagad. *Komunisma Ceļš*. 1988.10.decembris.
79. Lancmanis, I. Bauskas ģerbonis. *Kur Mēmele satek ar Mūsu*. Bauska, 1989.
80. Lancmanis, I. Heraldika – zinātne, heraldika – māksla. *Sarunas IV*. Rīga, 2003. 84. – 88.lpp.
81. Lancmanis, I. Heraldika. Rīga, 2007.
82. Lancmanis, I. Heraldikas rokraksti Kurzemē 17. un 18.gadsimtā. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 2002. Nr.2/3.
83. Lancmanis, I. Jelgavas pils. Rīga, 1986.
84. Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. *Ventspils muzeja raksti I*. Rīga, 2001.
85. Lancmanis, I. Valsts ģerbonis - atskats tā atjaunošanas vēsturē. *Diena*. 1995. 4.februāris.
86. Lancmanis, I. Vēlreiz par Latvijas valsts ģerboni un heraldika vispār. *Latviešu Strēlnieks*. Nr.4. 1994. 13.lpp.
87. Latvijas bankas 20 latu naudas zīmes apraksts *Valdības Vēstnesis*, Nr.58. 1925.25.marts.
88. Latvijas bankas 50 latu naudas zīmes apraksts. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 42. 1925.21.februāris.
89. Latvijas Celtniecības fonda pastmarku lapu (bloku) izlaidums. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 101. 1938. 6. maijs.
90. Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs. Nr. 11. 1940.12.septembris.
91. Latvijas PSR ZA Terminoloģijas komisijas pieņemtie numismātikas, heraldikas un sfragistikas termini. *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1982. Nr.6. 120-139.lpp.
92. Latvijas Republikas ģerbonis. Satversmes Sapulces preses informācija. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 185. 1921.19. augusts.
93. Lauda, J. Europäische Städtewappen. B.v. 1969.
94. Leitāns, M. Jelgava, pilsētas, tiesības, ģerbonis. *Darba Uzvara*. 1966. 21.maijs.
95. Leonhard, W. Das große Buch der Wappenkunst. München, 1978.

96. *Lexicon der Städte und Wappen der DDR*. Leipzig, 1979.
97. Lielā simbolu enciklopēdija. Rīga, 2002.
98. Liepājā nodibināta tūrisma kopa. Liepājas pilsētas valdes lēmumi *Kurzemes Vārds*. Nr.130. 1938.12.jūnijs.
99. Liepājas 300 gadu jubilejas piemiņai: 1625-1925. Liepāja, 1925.
100. Likums par apriņķu pašvaldībām. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 249. 1927.5. novembris.
101. Likums par Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameru. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 296. 1935.31.decembris.
102. Likums par Latvijas valsts tirdzniecības amatu personu un atsevišķu iestāžu un karakuģu karogiem *Valdības Vēstnesis*, Nr. 17. 1923.21. janvāris.
103. Likums Par pašvaldībām. Pieejams: 1994.gadā <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>.
104. Lukša, A. Īstais un viltotais Latvijas ģerboņos. *Neatkarīgā Rīta Avīze*. 1997.30.septembris.
105. Lukša, A. Latvijas ģerboņu līnijas. 1918. – 1940. *Latvijas Vēstnesis*. 1998. 22. oktobris.
106. Machatscheck, H. *Unterhaltsame Wappenkunde*. Berlin, 1981.
107. Māras baznīca. Pieejams: <http://www.jaunpiebalga.lv> [Skatīts 21.09.2010.]
108. Mettig, C. *Baltische Städte*. Riga, 1905. S.348.
109. Mettig, C. Bemahlung des Rigaschen Stadtwappens. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1899*. Riga, 1900. S. 135., 140.-141.
110. Mettig, C. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Kurland. In: *Rigascher Allmanach 1912*. Riga, 1912. S.134-150.
111. Mettig, C. Die Adler im Wappen von Riga. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Altertuhmskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1908*. Riga, 1909. S. 21.-23.
112. Mettig, C. Die Entwicklung des Wappens der Stadt Riga. In: *Rigascher Allmanach 1905*. Riga, 1904. S. 128.-132.
113. Mettig, C. Über das Wappen der Stadt Riga vom 13.-20. Jahrhunderte und über rigische Zunftsiegel. In: *Sitzungsberichte der Gesellschaft für*

- Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1903.* Riga, 1904. S. 128.-135.
114. Mettig, C. Über die ältesten plastischen Darstellungen des Rigaschen stadtwappens an Häusern. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1905.* Riga, 1906. S. 2.-3.
115. Mettig, C. Über eine Beschreibung der kurländischen Städtewappen (1837-1846). *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1910.* Riga, 1911. S.95.
116. Mettig, K. Bemerkungen zu den Wappen der Städte in Livland. In: *Rigascher Almanach 1908.* Riga, 1907. S. 16.-34.
117. Müller, A. Ueber die Wappen der kleinen kurländischen Städte. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik und Sphragistik aus dem Jahre 1907 und 1908.*, Mitau, 1910. S.304.
118. Ne velti ģerbonī zvejas tīkls. *Cīņa.* Nr. 119. 1968.24.05.
119. Nemierā ar ģerboni. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis,* Nr.219. 1928.17.jūlijs. 1.lpp.
120. Neu, H. Das Wappen von Memel. Bonn, 1958.
121. Neubecker O. *Heraldik. Wappen – ihr Ursprung, Sinn und Wert.* Luzern, 1990.
122. Neubecker, O. *Heraldik.* Luzern, 1990.
123. Neumann, W. Verzeichnis baltischer Goldschmiede, ihrer Merkzeichen und Werke. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands 1904.* Riga, 1905. S. 22., 100., 121 - 195.
124. No kara ministra pavēles Nr.10. *Valdības Vēstnesis.* Nr. 97. 1929. 2.maijs.
125. Nodibināta tirdzniecības-rūpniecības kamera. *Rīts.* Nr. 118. 1934.22. decembris, 1.lp.
126. Notāru likums. *Valdības Vēstnesis.* Nr. 287. 1937. 17. decembris.
127. Noteikumi par Latvijas valsts, tirdzniecības amatu personu un atsevišķu iestāžu flagām un karakuģu karogiem. *Valdības Vēstnesis,* Nr. 189. 1922. 25. augusts.

128. Noteikumi par pagasttiesu priekšsēdētāju un locekļu amata nozīmēm *Latvijas Kareivis*, Nr. 158. 1934. 20.jūlijs.
129. Noteikumi par sīkās metāla naudas ārējo veidu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 233. 1922. 16.oktobris.
130. Noteikumi par sīkās metālnaudas divu santīmu gabalu otro izlaidumu *Valdības Vēstnesis*, Nr. 225, 1925.8.oktobris.
131. Noteikumi par sīkās metālnaudas divu santīmu gabalu otro izlaidumu. *Ekonomists*. Nr. 21. 1925. 1.novembris. 38. lpp.
132. Noteikumi par sīkās metālnaudas viena santīma gabalu piekto izlaidumu *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr. 500. 1931.14.jūlijs.
133. Noteikumi par zvērināto mērnieku darbību *Valdības Vēstnesis*. Nr. 259. 1925. 19.novembris.
134. Orupe, A. Ģerbonis kā savdabīga vizītkarte. *Nedēļa*. 2006. 4.septembris. Nr. 36., 34.lpp.
135. Osipova, S. Lībekas tiesību normas un to izplatība Austrumeiropā. Rīga, 1997.
136. Ozoliņa, M. Par Rīgas vēsturisko ģerboni. *Rīgas Balss*. 1988. 29.septembris.
137. Ozoliņš, A. Katram pagastam savu leopardu! *Rūjienas Vēstnesis*. 2005. 1. aprīlis.
138. Pagasta vecāko sanāksme Rīgā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 287. 1934. 18.decembris.
139. Papildinājums policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērbu sarakstā. *Valdības Vēstnesis*. Nr.100. 1931.7.maijs.
140. Papildinājums policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērbu aprakstā *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.483. 1931. 5. maijs.
141. Par karavīru tērpu vienkāršojumiem *Latvijas Kareivis*, Nr.105. 1929.12.maijs.
142. Par Latvijas pasta izdotajām pastmarkām detalizēta informācija Latvijas pasta mājas lapā. Pieejams: pasts.lv [skatīts 2010.20.04.]
143. Par Rīgas pilsētas ģerboņa atjaunošanu. *Literatūra un Māksla*. 1988. 4.novembris.
144. Par valsts un pašvaldību ģerboņiem. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.223. 1928. 3.augusts. 2.lpp.

145. Pētersons, J. Heraldikas līkločos. *Padomju Jaunatne*. 1985. 15.februāris.
146. Pilsētas nepieņem piešķirtos ģērboņus. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*, Nr.9. 1926.4.maijs. 1. lp.
147. Policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba apraksts. *Iekšlietu Ministrijas Vēstnesis*. Nr.144. 1930.5.augusts.
148. Policijas ārējā dienesta darbinieku dienesta apģērba apraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 172. 1930. 4.augusts.
149. Policijas un robežapsardzības dienesta apģērba saraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr.129. 1926.14.jūnijs.
150. Priedniece, A. *Saldus ģerbonim – 70*. Saldus Zeme. 1995. 28.oktobris.
151. Pumpuriņš, T. Cēsu apriņķa ģerbonis. *Cēsu novada vēsture II*. Cēsis, 1998., 151.-163.lpp.
152. Pumpuriņš, T. Latgales ģerboņa izveide XX gadimta pirmajā pusē. *Humanitāro zinātņu Vēstnesis*. Nr.4. 2003.
153. Pumpuriņš, T. *Sarkanbaltās – Latvijas karoga krāsas*. Rīga, 2000.
154. Pumpuriņš, T. Valmieras pilsētas un apriņķa ģerboņi. *Valmieras muzeja raksti*. 2000.18.maijs.
155. Pumpuriņš, T. Latgales ģerboņa izveide XX gadsimta pirmajā pusē. *Humanitāro zinātņu vēstnesis*.Nr. 4. 2003.
156. Rahden, A. Ein Beitrag zur Geschichte des Wappens der Stadt Riga. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1898*. Mitau, 1899.
157. Rahden, A. Referat über Constantin Metig Bemerkungen zu den wappen der Städte in Livland. *Jahrbuch für Geneologie, Heraldik und Sphragistik 1907 und 1908*. Mitau, 1910. S. 313.-314.
158. Rahden, A. Zur Frage des Zeitpunkten der Entstehung des Wappens der Stadt Mitau. *Jahrbuch für Geneologie , Heraldik, Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1913. S. 382.
159. Raid, T. *Tabulae Livonia*. Tallinn, 2002.
160. Rappard, F.J. *Heraldica Helvetica*. Geneve, 1993.
161. Recke, J.F. Ueber die alten kurischen Farben. In: *Arbeiten der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst*. 2.Heft, Mitau, 1847. 25 August. S. 54.-56.

162. Rieksts J. Latvijas ģerboņa lietā. Latvijas Sargs. Nr.14.
1921.19.janvāris.
163. Rīga krāšņā svētku rotā *Jaunākās Ziņas*, Nr.262. 1936.17.novembris.
164. Rīga tērpjas svētku rotā. *Rīts*. Nr. 132. 1937. 14.maijs, 8.lp.
165. Rīgai – savs ģerbonis un karogs. *Rīgas Balss*. 1988.31.oktobris.
166. Rīgas ģerbonis. *Cīņa*. 1967.12.maijs.
167. Rīgas pilsētas ģerbonis kritušo varoņu pieminekļi *Brīvā Zeme*, Nr.18.
1937.23.janvāris.
168. Rīgas pilsētas ugunsdzēsēju formas apģērba apraksts. *Valdības Vēstnesis*. Nr.144. 1924. 1.jūlijs.
169. Rīkojums Nr. 87. *Valdības Vēstnesis*. Nr.132. 1923.25.jūnijs.
170. Rīkojums Nr.55, 1923.g. 20.aprīlī. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 83.
1923.21.aprīlis.
171. Rīkojums par Izglītības ministrijai padoto skolu un citu iestāžu
zīmogiem un stūra spiedogiem *Valdības Vēstnesi*. Nr. 85. 1923. 24.aprīlis.
172. Rīkojums par papildu skolu obligātoriskām darbvedības grāmatām,
zīmogiem un stūra spiedogiem. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 275. 1931.
7.decembris.
173. Rīkojums par sīkās metālmonētas izlaišanu apgrozībā *Valdības Vēstnesis*, Nr. 89. 1923.28.aprīlis.
174. Rīkojums par sīkās metālmonētas izlaišanu apgrozībā. *Ekonomists*,
Nr.617. 1923. 1.aprīlis. 34.lp.
175. Rīkojums par sīkās metālmonētas izlaišanu apgrozībā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 51. 1923. 5.marts.
176. Rimša, E. (ed.). *The Heraldry of Lithuania I. Vilnius*, 1998.
177. Rimša, E. (red.) *Lietuvos Heraldika II*. Vilnius, 2004.
178. Sabler, G. Über den Ursprung des Namens Libau. *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde zu Riga aus dem Jahre 1914*. Riga, 1914-1921. S. 13-16.
179. Sacensības noteikumi valsts kases 10 latu zīmes zīmējumam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 124. 1929. 6.jūnijs.
180. Sacensības noteikumi valsts kases 20 latu zīmes zīmējumam. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 124. 1929. 6.jūnijs.
181. Sacken, E. *Katechismus der Heraldik*. 1885.

182. Sarma, I. Par Jūrmalas ģerboņiem. *Jūrmala*. 1988. 6.oktobris.
183. Scheibelreiter G. Heraldik. Wien, München, 2006.
184. Scheibelreiter, G. Heraldik. Wien, München, 2006.
185. Schmidt, G. Verhandlungen der kurländischen Gouvernements-Regierung mit dem Mitauschen Stadtmagistrat aus dem Jahren 1837-1864 betr. Des Wappen der Stadt Mitau. *Jahrbuch für Genealogie, Heraldik, Sphragistik 1909 und 1910*. Mitau, 1913. S.382.
186. Sedlak, V.J. Über den Ursprung der Städtewappen. In: *Genealogica et Heraldica*. Wien, 1970. S. 427.-432.
187. Siebmacher, J. *Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch*. Band 2. Nürnberg, 1898.
188. Siguldai būs ģerbonis. *Rīts*. Nr.100. 1934. 4. decembris. 2.lp.
189. Šmits, K. Jelgavas emblēma. *Cīņa*. 1968.3.februāris.
190. Smuļko, J. Izstādē – heraldika. *Padomju Dzimtene*. 1980. 4.marts.
191. Sne, A., Sne, S. Symbole władzy i wolności: lwy w herbach miast bałtyckich. In *Lwy w heraldyce i sztuce europejskiej*. Gdańsk, 2009. P. 64.-69.
192. Šnē, S. *Civilās heraldikas vieta un loma 20.gadsimta Latvijas sabiedrībā*. Vēsture: Avoti un cilvēki VII. Daugavpils, 2004. 206.-210.lpp.
193. Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi 20.gadsimta 20.-30.gados. *Latvijas Vēsture*, 2001. Nr.1. 25-31.lpp.
194. Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu ģerboņi Kurzemes guberņā (18.gs. beigas - 20.gs. sākums). *Latvijas Vēsture*, 1998. Nr. 4. 31-33.lpp.
195. Šnē, S. Kurzemes un Zemgales pilsētu heraldiskās simbolikas veidošanās un attīstība 14.-18.gadsimtā. *Latvijas Vēsture*, 1999. Nr.2. 56-62.lpp.
196. Šnē, S. Latvijas Republikas ģerbonis. Vēsture: Avoti un cilvēki VIII. Daugavpils, 2004., 173.-179.lpp.
197. Šnē, S. Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls, 2008. Nr. 2., 193.-197.lpp. Rec. Par grām.: *Lancmanis I. Heraldika*. Rīga, 2007. 287.lpp.
198. Šnē, S. Zwischen Löwen und Adler: Die Geschichtszeugnisse des rigaschen Stadtwappen im 16.-18.Jahrhundert. In: Misāns, I., Wernicke, H. (hrsg.) *Riga und Ostseeraum von Gründung 1201 bis in die Frühe Neuzeit*. Marburg, 2005. S.425.-426.
199. Sošins, G. Limbaži un heraldika. *Progress*. 1981. 17.janvāris.

200. Sošins, G. Senais Rēzeknes ģerbonis. *Znamja Truda*. 1981. 21.februāris.
201. Spehr, E. Das Libauer Stadtwappen. Libauscher Kalender für das Jahr 1911. Libau, 1910. S. 111-114.
202. Stadler, K. Grundsatzfragen der neuzeitlichen Kommunalheraldik. In: *Genealogica et Heraldica*. Wien, 1970. S. 433.-438.
203. Staiceles ģerbonis. Pieejams: <http://www.staicele.lv/esco>. [Skatīts 04.04.2006.]
204. Stalts pieminēklis Rīgas aizstāvjiem *Brīvā Zeme*, 1937.16.oktobris.
205. Stapkēvičs, E. Apstiprināts Ventpils ģerbonis. *Padomju Venta*, Nr. 51. 1968.2.aprīlis.
206. Stradiņš, J. Tautas simbolikas lietā. Lielo tautas aptauju noslēdzot. *Padomju Jaunatne*. 1988. 28. - 30. septembris, 13.oktobris.
207. Straube, G. Simboliku? Jā, bet - savu! *Padomju Jaunatne*. 1985. 9.janvāris.
208. Štrumfa, I. Ventpils ģerbonis un karogs. *Ventpils Akcenti*. 1999. 26.februāris, 5.marts.
209. Stryk, W. In *Sitzungsberichte der Gesellschaft für Geschichte und Alterthumskunde der Ostseeprovinzen Russlands aus dem Jahre 1908*. Riga, 1909. S. 22-23.
210. Svēts atgādinājums paaudžu paaudzēm. Draudzīgā aicinājuma sekotāji *Jaunākās Ziņas*. Nr. 145.1937. 3. jūlijs.
211. Tērpa vienkāršošana armijai *Latvijas Kareivis*, Nr. 90.1929. 23. aprīlis.
212. Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 1991. Nr.4.
213. Vāclav Vok, F. *Einführung in die Heraldik*. Stuttgart, 2000.
214. Vadziņš, V. Ģibuļu pagastam ir savs ģerbonis. *Talsu Vēstis*, 2001. 6. februāris.
215. Vairogs ar kaujas cirvi, vāveri vai ozolu. *Rītdiena*. 2006.27.maijs. 5.lpp.
216. Valdības iestāžu paziņojumi. Paziņojums. *Valdības Vēstnesis*. Nr.280. 1934.10.decembris.
217. Valdības rīkojumi un pavēles *Valdības Vēstnesis*. Nr.53. 1923. 9. marts.

218. Valdības rīkojumi un pavēles. III papildinājums pie rīkojuma par valsts lielā ģerboņa lietošanu. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 256. 1922. 13.novembris.
219. Valdības rīkojumi un pavēles. Noteikumi par pagasttiesu priekšsēdētāju un locekļu amata nozīmēm. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 158. 1934. 19.jūlijs.
220. Valdības rīkojumi un pavēles. Visām apriņķu pašvaldības likvidācijas valdēm. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 262. 1927. 22.novembris.
221. *Valdības Vēstnesis* Nr 175. 1940. 5. augusts.
222. *Valdības Vēstnesis*. 1921.19. augusts.
223. Valdības Vēstnesis. Nr.96. 1930. 30. aprīlis.
224. Valsts cukura monopola pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 83. 1934. 16.aprīlis.
225. Valsts cukura monopola pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 254. 1937. 8.novembris.
226. Valsts kuģu pārvaldes statūti. *Valdības Vēstnesis*. Nr.184. 1922.19.augusts.
227. Valsts Prezidenta lēmums. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 269. 1925. 1.decembris.
228. Valsts Prezidenta rīkojums 1927. 31. marts. Nr. 267. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 72. 1927. 31.marts.
229. Valsts Prezidenta rīkojums Nr. 250. 1924. 27.maijā. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 120. 1924. 28.maijs.
230. Valsts Prezidenta rīkojums Nr. 38. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 61. 1923. 22.marts.
231. Vangažu ģerbonis. Pieejams:<http://www.vangazi.lv>. [Skatīts 17.03.2006.]
232. Vārpa, S. Desmit tūkstoši ģerboņi. *Rīgas Balss*. 1966. 29.janvāris.
233. Vasara peldvietās *Rīts*. Nr.159. 1937.12.jūnijs.
234. Ventspils pilsētas ģerboņa apraksts. *Padomju Ventspils*. Nr.93. 1970. 13.jūnijs.
235. Vijups, A. Bauskas ģerbonis. *Novads*, Nr. 5. 1989.
236. Vijups, A. Heraldika – gadsimta notikums Rundālē. *Forums*. Nr.23. 2003., 6.-13.jūnijs. 4.lpp.

237. Vijups, A. Heraldiskās Komitejas darbība. *Grāmata*, 1991. VII-VIII. 92-98. lpp.
238. Vijups, A. Kā tapa Madonas ģerbonis. *Stars*, 1990. 11. oktobrī.
239. Vijups, A. Latvijas pilsētu ģerboņu vēsture. *Kultūras Fonda Avīze*, Nr. 11. 1991.
240. Vijups, A. Limbažu vēsturiskais ģerbonis. *Auseklis*. 1991. 18. janvāris.
241. Vijups, A. Piezīmes par saules simboliku heraldikā. *Kultūras avīze*. 1994. Nr. 3/4. 25. lpp.
242. Vijups, A. Svētā Pētera aizgādībā (nedaudz par pilsētas pasi). *Diena*, 1990. 22. decembris.
243. Vijups, A. Svētās Katrīnas aizgādībā. *Kurzemnieks*, 1991. 7. septembris.
244. Vijups, A. Valkas ģerboņa vēsture. *Mūsu Zeme*, 1990. 15. decembris.
245. Vijups, A. Ventspils pilsētas ģerboņa attīstība 20. gadsimtā. *Ventspils muzeja raksti I*. Rīga, 2001. 330. lpp.
246. Vijups, A. Zaļa liepa zelta laukā. *Liesma*, 1990. 24. oktobris.
247. Vijups, A. Zaļa liepa zelta laukā. *Vēsture zem sliekšņa*. Valmiera, 1993. 3. - 4. lpp.
248. Vilīte, V. (sast.) *Sudrabs Latvijas lietišķajā mākslā 5.-20. gadsimtā*. 1. daļa. Rīga, 1991.
249. Villerušs, V. (sast.) *Latvijas ģerboņi*. Rīga, 2008.
250. Vizbulis, O. Zobenu šķindoņa mūsdienās. *Klubs*. 2005. novembris. 102.-104. lpp.
251. Vogel, W. *Berlin und seine Wappen*. Berlin, 1987.
252. *Wappenfibel*. Handbuch der Heraldik. 15. Auflage. Neustadt an der Aisch, 1967.
253. Woodcock, T., Robinson, J.M. *The Oxford guide to Heraldry*. Oxford, New York, Melbourne, Toronto, 1988.
254. Zaļkalns, T. Latvijas vairogs. *Valdības Vēstnesis*. Nr. 139. 1921. 25. jūnijs.
255. Zībārte, I. Heraldikas izstāde Rundālē. *Diena*. 2003. 26. maijs. 11. lpp.
256. Zībārte, I. Sarkans lauva zelta laukā. *Diena*. 2003. 21. maijs. 13. lpp.
257. Арсенов, Ю. В. Геральдика. Москва, 2001.
258. Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983. Nr. 11.

259. Возрождение городской символики. Píeejams:
<http://www.oldru.com> [Skatīts 01.09.2010.]
260. *Герб и флаг России X – XX веков*. Píeejams: [www.http:
geraldika.ru](http://www.geraldika.ru). [Skatīts 08.02.2010.]
261. О гербах, винетах и современной геральдике. *Советская Молодежь*. 1969.05.03.
262. Григорьев В. Казус на гербе СССР. Петербургский коллекционер. Píeejams: <http://pk.awards-su.com>. [Skatīts 01.09.2010.]
263. Изображения лосей, в основном в гербах, но так же и в других эмблемах и знаках. Píeejams: <http://elkus.narod.ru/art/gerb.html> [skatīts 08.09.2010]
264. Конституции (Основного Закона) Р.С.Ф.С.Р. 1918 года. Píeejams: <http://vivovoco.astronet.ru>. [skatīts 08.08.2010.]
265. Лакиер, А.Б. Русская геральдика. Москва, 1990.
266. Либерман. Визитная карточка города. *Литературная газета*. 1983.2.11.
267. Махлин А. Герб Даугавпилса 1925 года в контексте созданий
268. Медведев, М. Система территориальных корон 1730 года и гербовник Миниха. Píeejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 07.09.2010.]
269. Медведев, М. Муниципальные короны. Рабочая концепция отдела по обеспечению деятельности Геральдического совета при Президенте РФ. Píeejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]
270. Медведев, М., Шелковенко, М. Российская историческая городская корона. Píeejams: <http://sovet.geraldika.ru> [skatīts 08.09.2010.]
271. Новый герб Венспилса. *Советская Молодежь*. 1968.10.04.
272. Пастор, В. Е. Рижский герб (к 800-летию) Píeejams: [www.http://
Геральдика.ру](http://www.geraldika.ru) [skatīts 10.11.2009.]
273. Пастуро, М. Геральдика. Москва, 2003.
274. Рождение советского герба. Píeejams: <http://www.oldru.com>. [Skatīts 08.08.2010.]
275. Симкин, З. Герб - эмблема города . *Советская Молодежь*. 1972.11.03.
276. Соболева, Н.А. Гербы городов России. Píeejams: <http://geraldika.ru/book/5953> [Skatīts 13.01.2008.]

277. Соболева, Н.А. Возрождение традиций. In: *Гербы городов России*. Москва, 2004.
278. Соболева, Н.А. *Российская городская и областная геральдика XVIII – XIX вв.* Москва, 1981.
279. Фолли, Дж. *Энциклопедия знаков и символов*. Москва, 1996.
280. Холл, Дж. *Словарь сюжетов и символов в искусстве*. Москва, 1999.
281. Христианство. Энциклопедический словарь. Москва, 1993.
282. Шварц, Л. Символ Риги. *Советская Молодежь*, 1967.05.04.

Interneta resursi

<http://www.jpd.gov.lv>. [Skatīts 17.03. 2006.]

<http://www.likumi.lv> [Skatīts 08.08.2010.]

<http://www.pasts.lv/lv/privatpersonas/filatelija/katalogs>. [Skatīts 04.04.2006.]

Heraldry of the world. Pieejams: <http://www.ngw.nl/int/dld/b/bremen.htm>

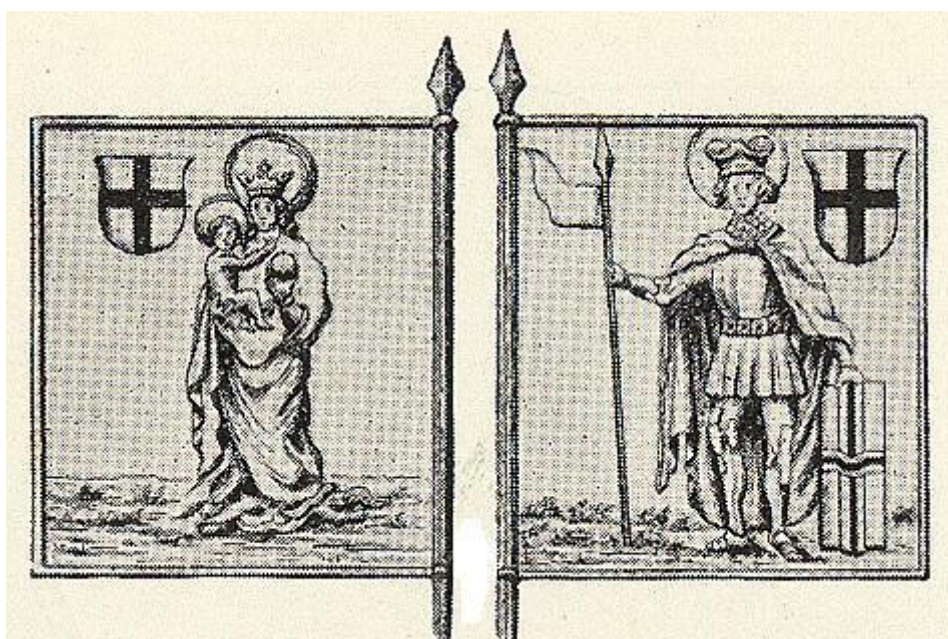
Promocijas darba

**MUNICIPĀLĀS HERALDIKAS VEIDOŠANĀS UN ATTĪSTĪBA
LATVIJĀ 13.-20.GS.**

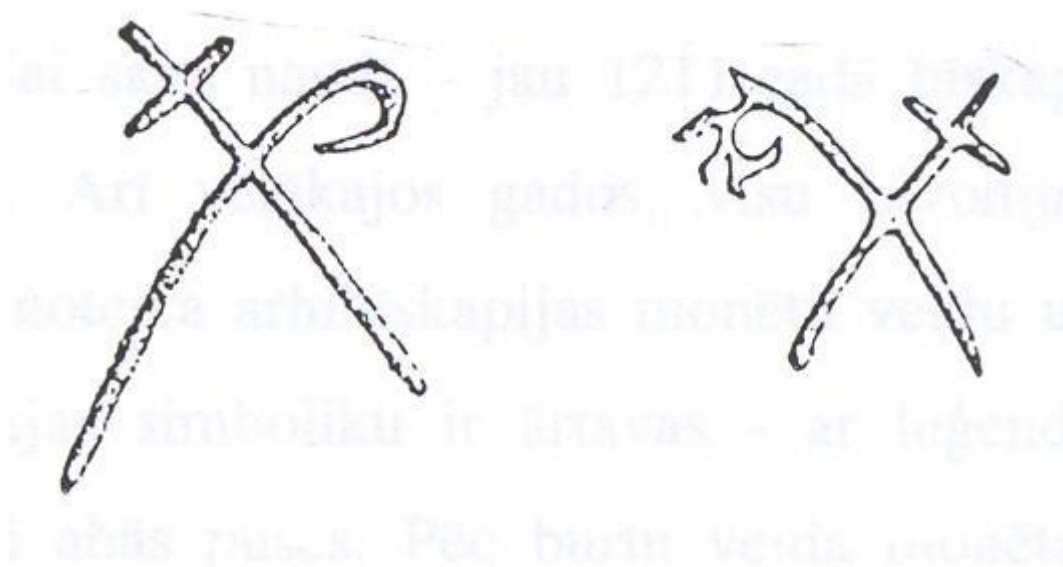
Pielikumi



1. att. Zobenbrāļu ordeņa zīmogs, 1221.-1232.
Švābe, A. Senās Latvijas vēstures avoti. I burtn. Rīga, 1937. 202.lpp.



2.att. Vācu ordeņa karoga rekonstrukcija (1413.) ar ordeņa ģerboni.
Švābe, A. Senās Latvijas vēstures avoti. I burtn. Rīga, 1937. 201.lpp.



3.att. Rīgas arhibīskapa amata simboli: krusta spieķis un bīskapa zizlis.
Urtāns, J. Par dažām zīmēm viduslaiku robežakmeņos. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 1991.
Nr.4. 8.lpp.



4.att. Rīgas arhibīskapa Johana V Vallenrodes (1393-1418) lielais zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval, 1887. Taf. 24.



5.att. Rīgas arhibīskapa Johana VI Ambundi (1418-1424) lielais zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval, 1887. Taf. 24.



6.att. Rīgas arhibīskapa Heninga Šarpenberga (1424-1448) lielais zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval,1887. Taf. 24.



7.att. Rīgas arhibīskapa Jaspera Lindes (1509-1524) lielais zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval,1887. Taf. 25.



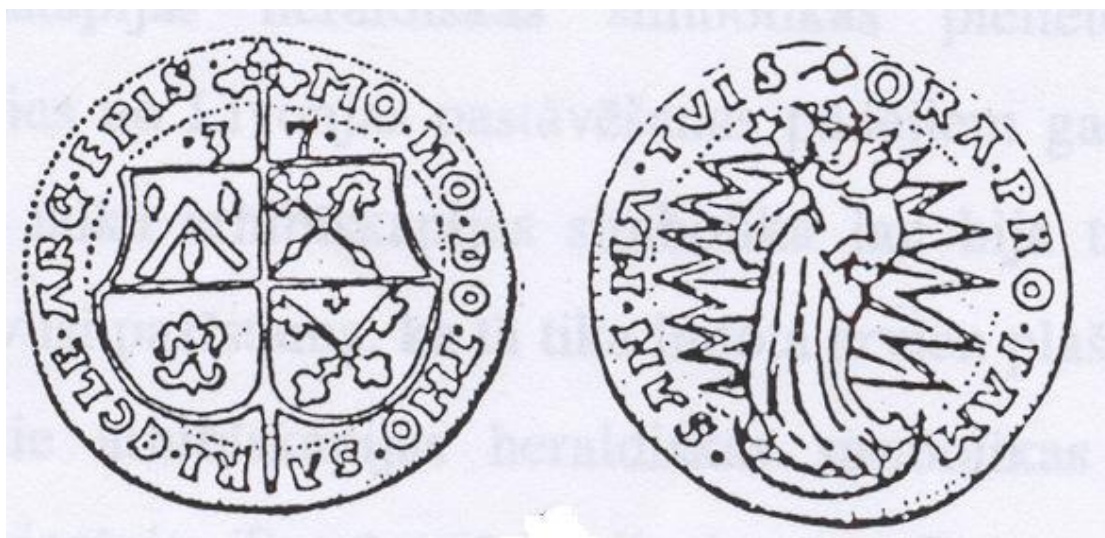
8.att. Rīgas arhibīskapa Johana VII Blankenfelda (1524-1527) zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval,1887. Taf. 26.



9.att. Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma (1539-1563) zīmogs.
Фёдоров, Д. Монеты Прибалтики XIII - XVIII столетий. Таллин, 1969. стр. 163.



10.att.Rīgas arhibīskapa Tomasa Šeninga (1528-1539) lielais zīmogs.
Sachsendahl, J., Toll, R. Est- und Livländische Brieflade. T.4. Reval,1887. Taf. 26.



11.att. Rīgas arhibīskapa Tomasa Šeninga (1528-1539) valdīšanas laikā kaltā marka.
Фёдоров, Д. Монеты Прибалтики XIII - XVIII столетий. Таллин, 1969. стр. 156.



12. att. Kurzemes bīskapu amata simbols Dieva jērs, 15. gs.sāk.
Ventspils muzejs, Inv.Nr. VVM5540



13.att. Rīgas 1226.gada 18.aprīlī noslēgtais līgums starp rāti un Zobenbrāļu ordeni. Villerušs V. (sast.).Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 11.lpp.



14. att. Rīgas pilsētas zīmogs, 1226.g. Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 10.lpp.



15.att. Rīgas zīmogs ar heraldisko simboliku, 1349.gads.
RVKM, inv. Nr. VRVM55474



16. att. Rīgas sols Lībekas Kuģinieku biedrības namā, 16.gs. pirmā puse
RVKM, inv. Nr. VRVM53813



17. att. Rīgas zīmogs ar heraldisko simboliku, 1441.gads
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008., 12.lpp.



18. att. Rīgas pilsētas mazais zīmogs, 1561.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008., 14.lpp.



19.att. Kokneses zīmogi ar heraldisko simboliku, 1345.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 12.lpp.



20.att. Kokneses pilsētas zīmogs ar heraldisko simboliku, 15. gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 12.lpp.



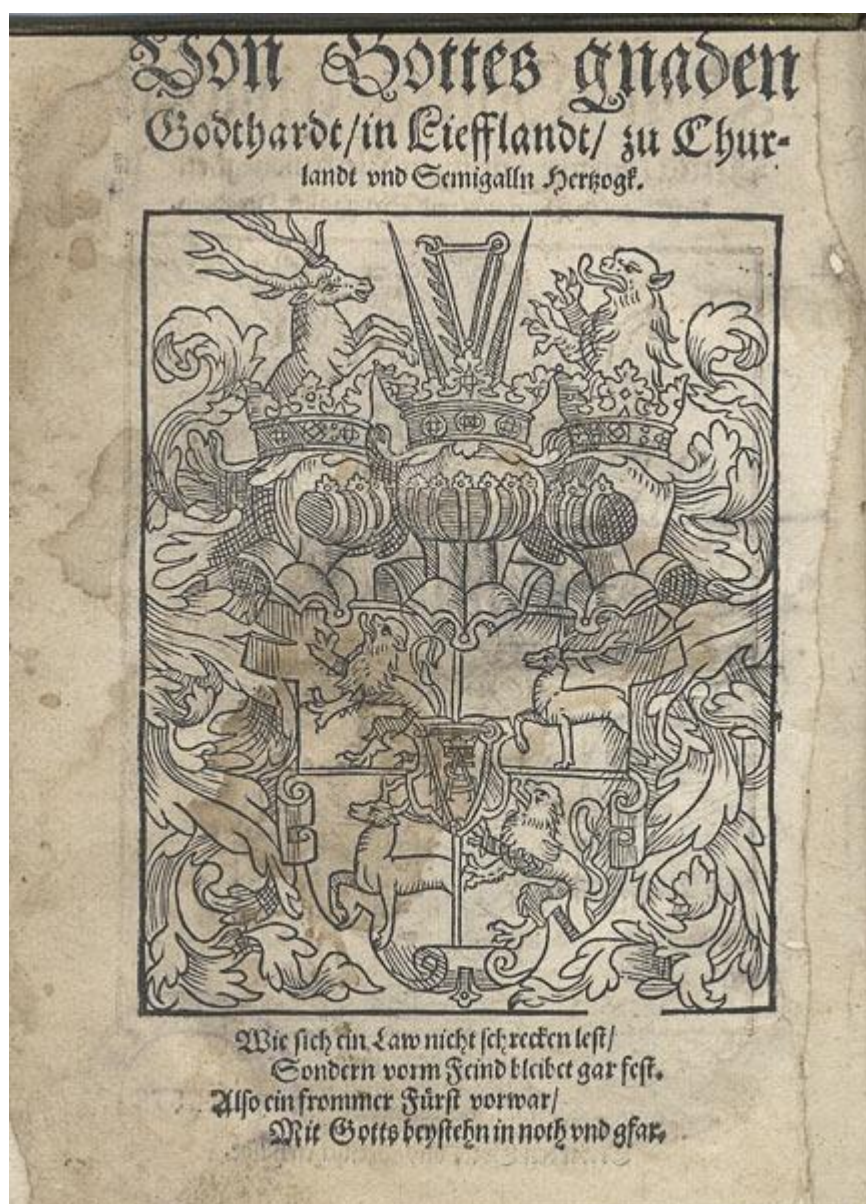
21. att. Valmieras zīmogs ar heraldisko simboliku, 16.gs. sākums.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 12.lpp.



22. att. Rīgas pilsētas ģerbonis ar ģerboņa vairoga turētājiem, 16.gs. v.
RVKM, inv.Nr. VRVM53828



23. att. Rīgas pilsētas ģerbonis no Zilās gvardes noliktavas, 1554.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 14.lpp.



24. att. Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis, 1572.

Pēc: Lancmanis, I. Kurzemes un Zemgales hercogu ģerbonis Ketleru dinastijas periodā. Ventspils muzeja raksti I. Rīga, 2001. 39.lpp.



25. att. Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonis, 1615.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 15.lpp.



26. att. Kurzemes un Zemgales hercoga Vilhelma ģerbonis
Johana Hieronima Rēršeita (*Rörscheidt*) albūmā. 1596. g.
No: <http://www.arhivi.lv/sitedata/LVVA/DigIzstBagatibas/RerseitaAlbums.pdf>



27.att. Pārdaugavas hercogistes simbols, mārkā, 1573.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 18.lpp.



28. att. Jelgavas zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 16.lpp.



29. att. Bauskas zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 17.lpp.



30. att. Liepājas zīmogs, 1635.g.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 17.lpp.



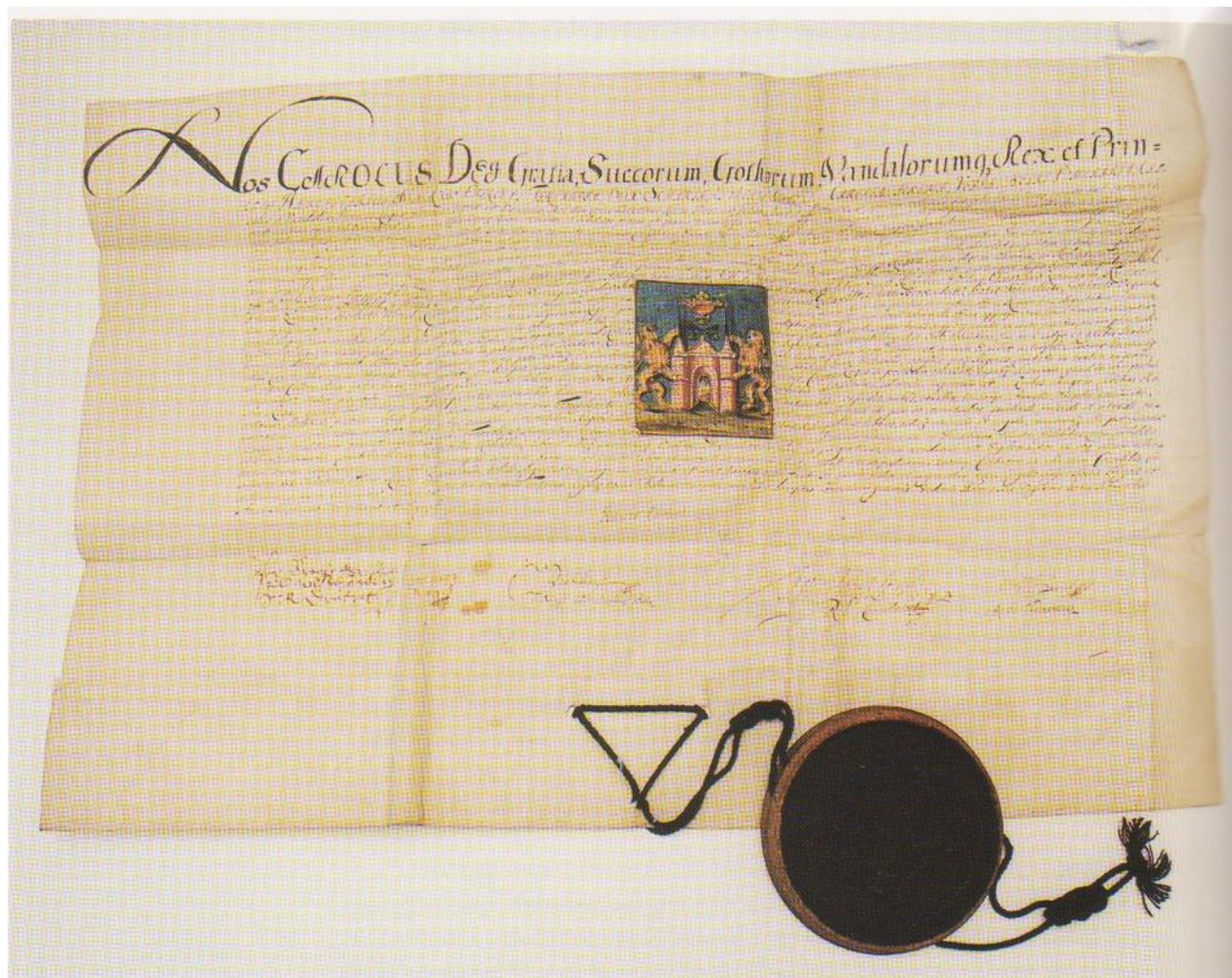
31. att. Jaunjelgavas zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 18.lpp.



32. att. Jēkabpils zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 18.lpp.



33. att. Grobiņas zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 19.lpp.



34.att. Diploma Nobilitatis Senatus Rigensis, 1660.gada 23.novembris.
 Dahlberg, A.M, Radiņš, A. (ed.). Three Stars – three Crowns. P. 294.

civitatis Nostræ Rigensis
 honorem prona magis
 innotescat, primum Ei,
 velut Metropoli Livoniæ
 Provinciæqve illius Capi-
 ti inter omnes Nostras to-
 tius Livoniæ Civitates,
 proximumqve à Residen-
 tia Nostra Hol-
 mia locum tri-
 buimus, insig-
 nia quoque Ri-
 gensis Civitatis
 in tantum auge-
 mus, ut supra
 crucem illam
 inter binas cla-
 ves positam,
 quibus pro insig-
 ni suo semper
 usa est Civitas,
 corona Regia in postèrum
 emineat, caputqve Leo-
 ninum, quod in insig-
 nibus conspicitur, itidem
 coronatum de hinc adpa-
 reat, plane sicuti schema

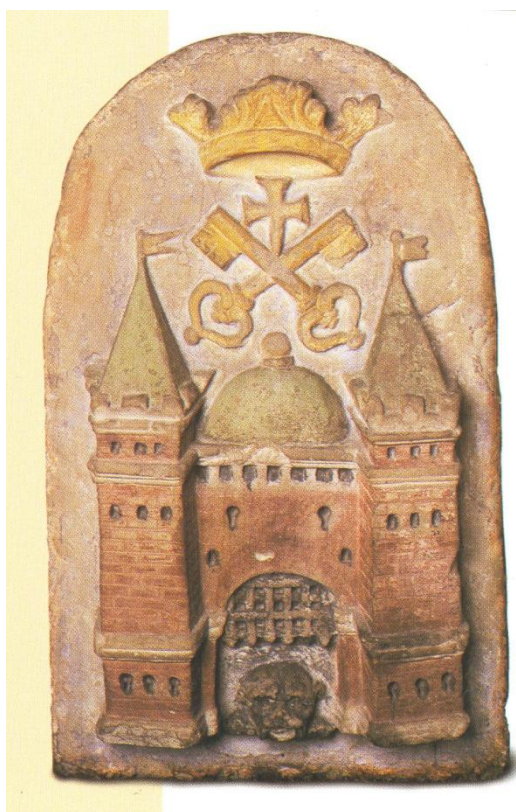


Unserer Stadt Riga Ehre er-
 weitert werden möge, derofel-
 ben desto besser kund sey; So
 eignen Wir derselben, als einer
 Haupt- Stadt in Lieffland
 und Haupte in der Province
 unter allen Städten, durch
 aangs Lieffland die erste Stelle,
 und nächste nach
 Unser Residence
 Stadt Stock-
 holm zu, und ver-
 mehren das Wa-
 pen der Stadt
 Riga in so weit,
 daß über dem
 Creuz, zwischen
 den beyden
 Schlüsseln, wel-
 ches die Stadt
 von Alters her zu
 Ihrem Wapen gebrauchet,
 eine Königliche Crohne ob-
 schweben, desgleichen, daß das
 Löwen-Haupt ins künfftige
 gekrönet geführet werde, Al-
 les also wie in neben gerisse-
 nem Wapen in seinen unter-
 schied-

35. att. Privilegium Nobilitatis Senatus Rigensis ar Rīgas pilsētas ģerboni, 1660.g.
 RVKM, inv.Nr. VRVM36195



36. att. Rīgas pilsētas ģerboņa attēlojums Zviedrijas karaļa Kārļa XI valdīšanas laikā kaltajā sudraba dālderī, 1660.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM15373



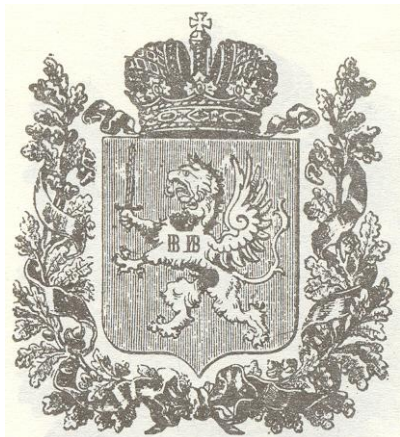
37. att. Rīgas pilsētas lielais ģerbonis pēc 1660.gada, 17.gs. b.
RVKM, inv.Nr. VRVM53837



38.att. Ventspils zīmogs, 17.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 13.lpp.



39.att. Piltenes zīmogs, 18.gs.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 14.lpp.



40. att. Vidzemes guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.183.



41. att. Kurzemes guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.182.



42. att. Vitebskas guberņas ģerbonis, apstiprināts 1856.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.178.



43. att. Rēzeknes ģerbonis, apstiprināts 1781.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.130.



44. att. Ludzas ģerbonis, apstiprināts 1781.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.87.



45. att. Daugavpils ģerbonis, apstiprināts 1781.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.46.



46. att. Rīgas ģerbonis pilsētas namnieku gvardes karogā, 1723.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM52060



47. att. Rīgas Zaļās gvardes karoga kāta uzgalis, 1732.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM138434_1-2



48. att. Rīgas domes galda dekors, 19.gs.b.
RVKM, inv.Nr. VRVM149



49. att. Rīgas 700 gadu jubilejai veltītā medaļa, 1901.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM8202



50. att. Sāls mērmucas 1/32 daļas mēra etalons, 1764.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM54794



51. att. ¼ stops. Rīgas mēru etalons, 1761.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM54764



52. att. Litogrāfijas lapa ar pārstrādāto Rīgas pilsētas ģerboni, zīmējis arhitekts V.Štrijs, 1900. g.

RVKM, inv.Nr. VRVM35701



53. att. Valmieras ģerbonis, apstiprināts 1788. g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.34.



54. att. Valkas ģerbonis, apstiprināts 1788.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.24.



55. att. Cēsu ģerbonis, apstiprināts 1788.g.

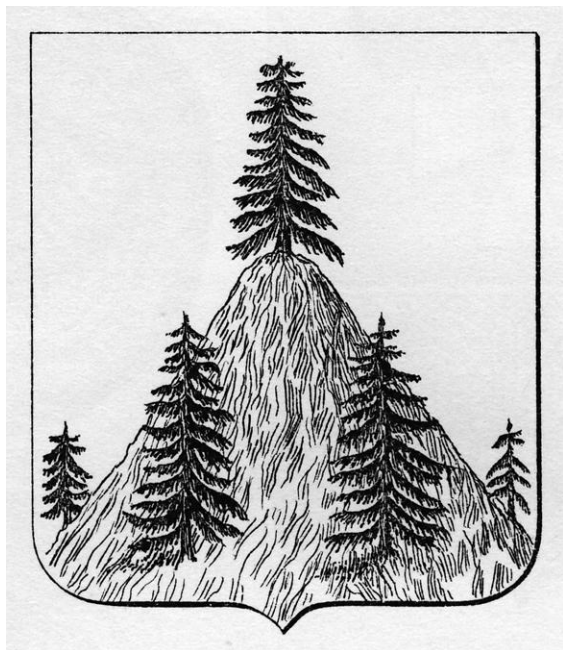
Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.27.



56.att. Simbolikas attēls kādu Aizpute vēlējās izmantot ģerbonī.

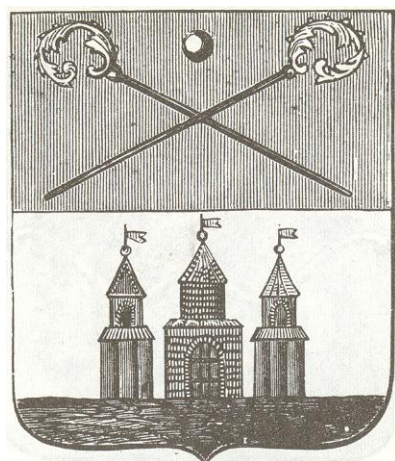
Aizputes zīmogs 18.gs.

Villerušs V. (sast.). *Latvijas ģerboņi.* Rīga, 2008. 13.lpp.



57.att. Tukuma ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр. 155.



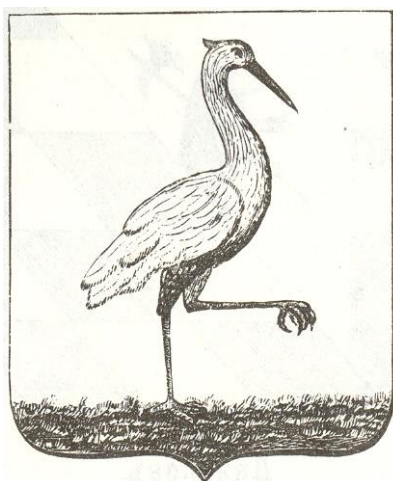
58.att. Piltenes ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.119.



59.att.Bauskas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.10.



60. att. Grobiņas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр. 43.



61.att. Jaunjelgavas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.160.



62.att. Jēkabpils ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.172.



63.att. Jelgavas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.93.



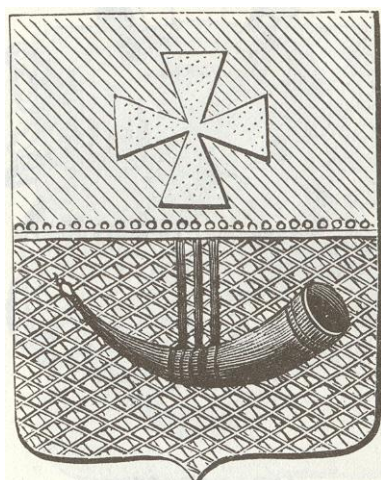
64.att. Kuldīgas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр. 41.



65.att. Liepājas ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр. 83.

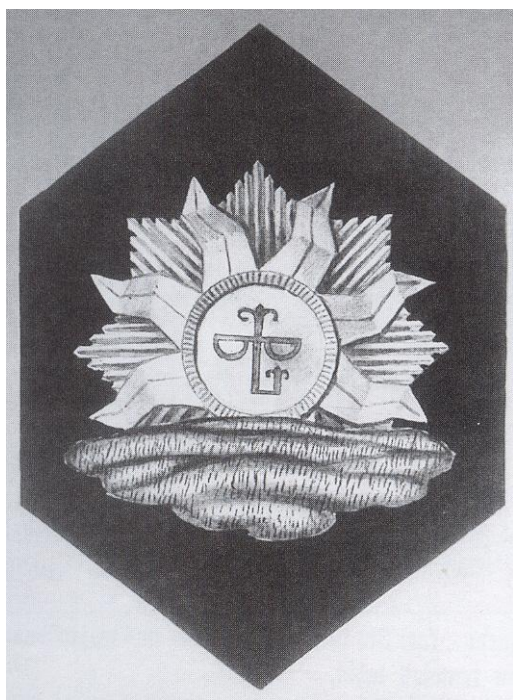


66.att. Ventpils ģerbonis, apstiprināts 1846.g.

Винклер, П.П. фон (сост.) *Гербы городов, губерний, областей и посадов Российской империи, внесенные в полное собрание законов с 1649 по 1900 год.* Москва, 1991. стр.31.



67. att. Mākslinieka A.Čirūļa Latvijas ģerboņa projekts.
Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis, 2000. 157.lpp.



68.att. Mākslinieka A.Čirūļa uzmetums autonomās Latvijas ģerbonim.
Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis, 2000. 86.lpp.



69.att. B.Dzeņa 1918.g.decembrī zīmētais Latvijas ģerbonis Ārlietu ministrijas zīmogā.

Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis,2000. 123.lpp.

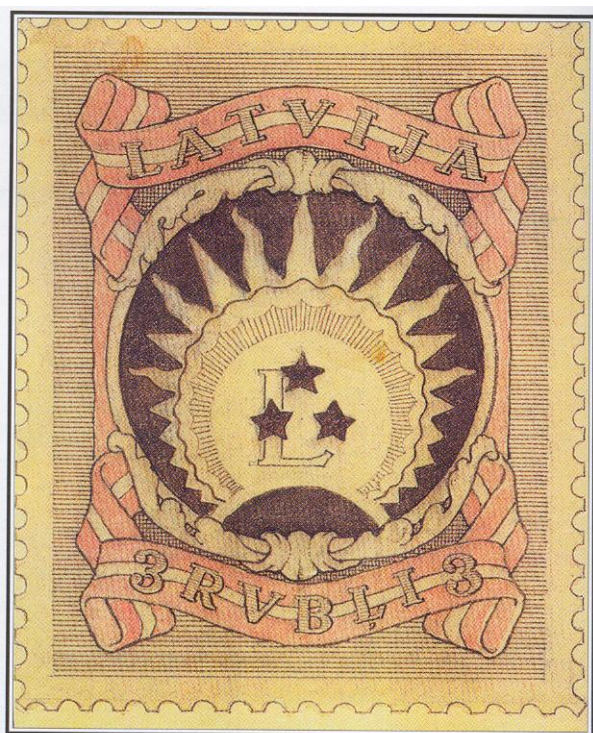


70.att. Pastkarte ar saules motīvu, 1919.gads.

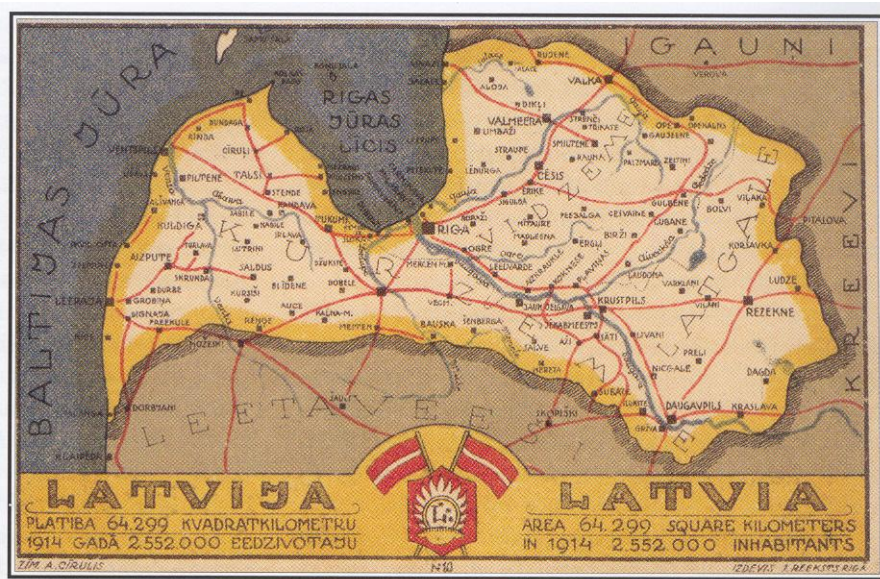
Pumpuriņš T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis,2000. 175.lpp.



71.att. Latvijas Republikas ģerbonis, „saules motīvs”, 1917.g.
Villerušs, V. (sast.)Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 24.lpp.



72. att. A.Purīša 1919.gadā zīmētais pastmarku mets.
Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis,2000. 150.lpp.



73. att. Latvijas karte.

Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis, 2000. 155.lpp.

Mazā valsts ģerboņa, vidējā valsts ģerboņa un
lielā valsts ģerboņa krāsainais attēls



Mazais valsts ģerbonis

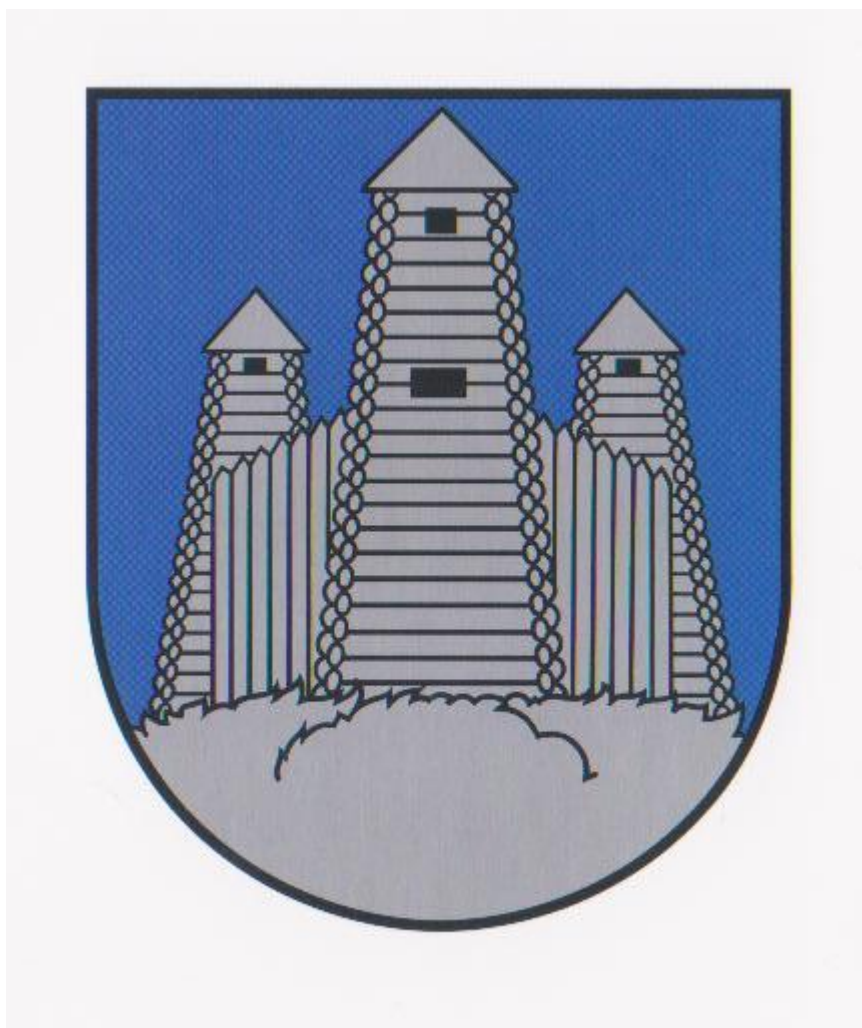


Vidējais valsts ģerbonis

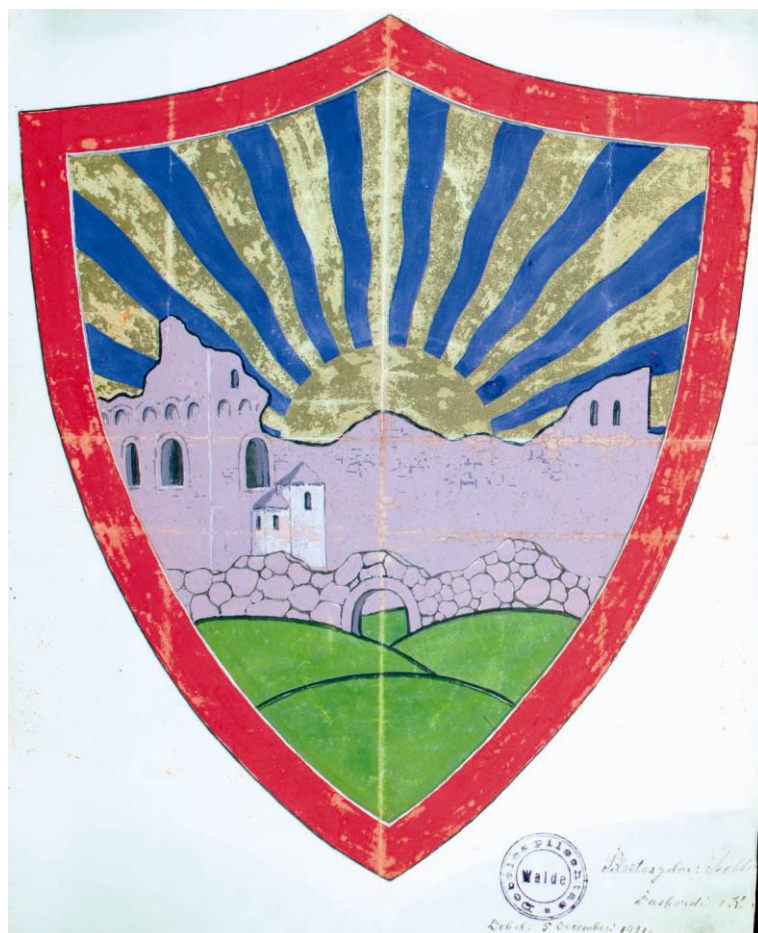


Lielais valsts ģerbonis

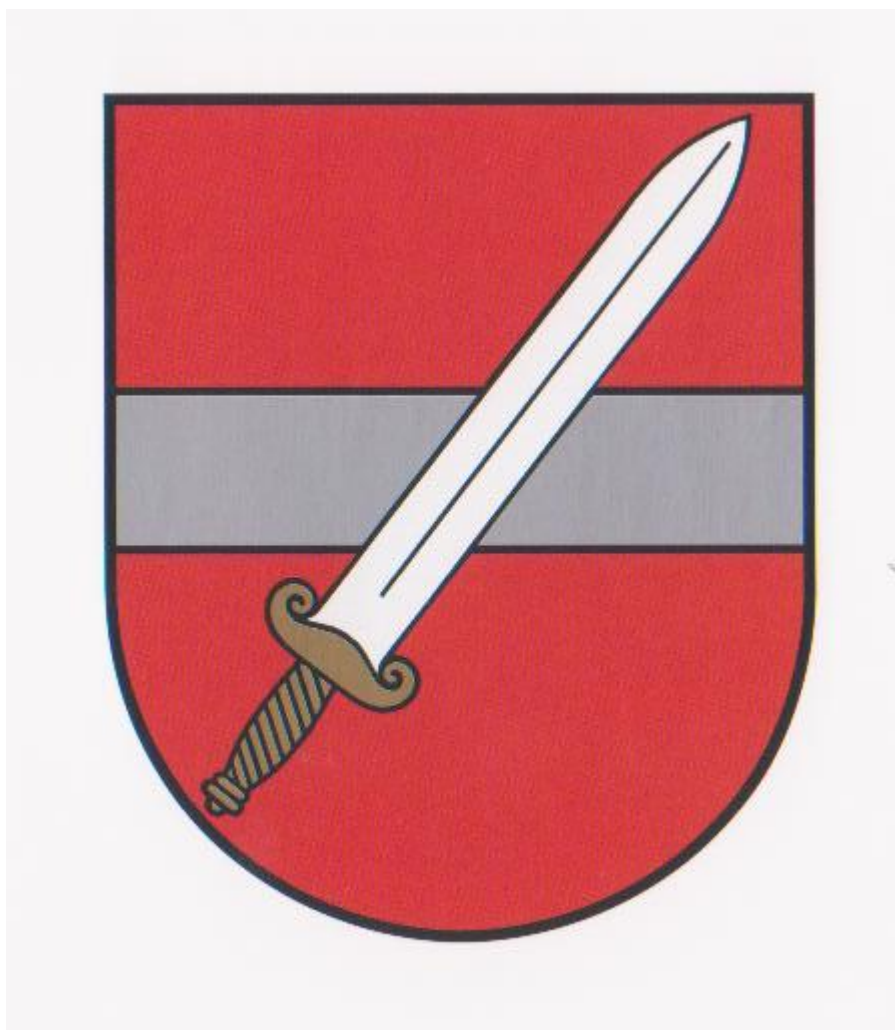
74.att. Latvijas Republikas ģerbonis, 1921.g.
Pēc: <http://www.likumi.lv>



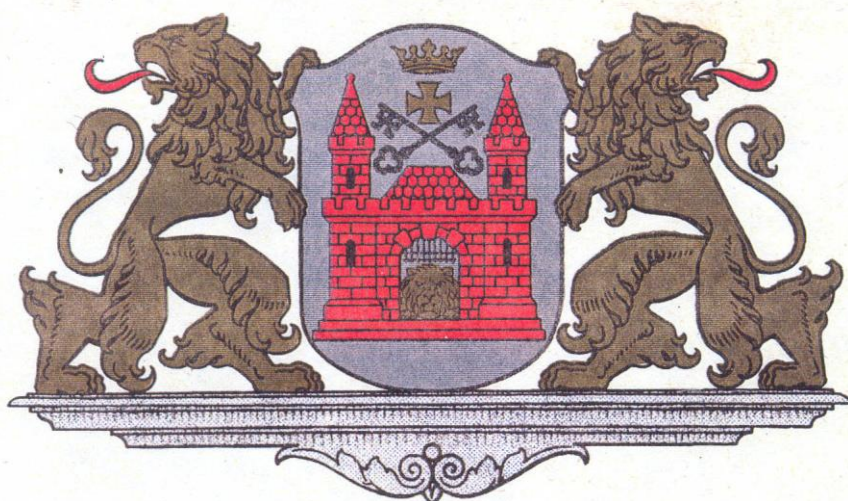
75.att. Saldus pilsētas ģerbonis, 1925.g.
Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939.



76. att. Dobeles pilsētas ģerboņa projekts, 1921.g.
LVVA, 3723.f., 1.apr., 982.l., 24.lp.



77.att. Dobeles pilsētas ģerbonis, 1925.g.
Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939



Rīga

78. att. Rīgas pilsētas 1925. g. apstiprinātais ģerbonis
RVKM, inv.Nr. VRVM154838_1



79.att. Kurzemes ģerbonis, 1930.g.
Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939.



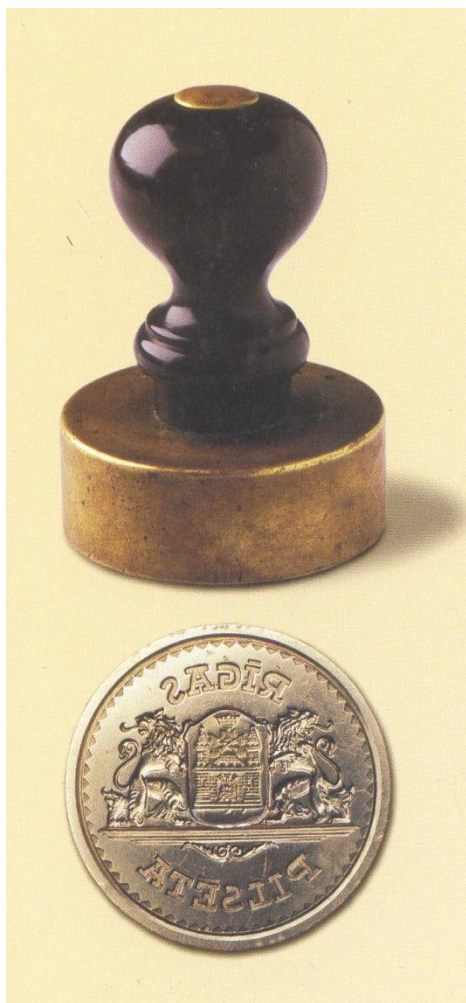
80.att. Latgales ģerbonis, 1930.g.
Latvijas pašvaldību ģerboņi. Rīga, 1939.



81. att. Ģerboņa projekts bez adresāta, 1930.gadi.
Villerušs V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 27.lpp.



82. att. Rīgas pilsētas lielais ģerbonis pēc 1925.gada, kokgriezums.
RVKM, inv.Nr. VRVM151170



83. att. Rīgas lielais zīmogs ar ģerboņa attēlu, 1925.-1940.
RVKM, inv.Nr. VRVM156529



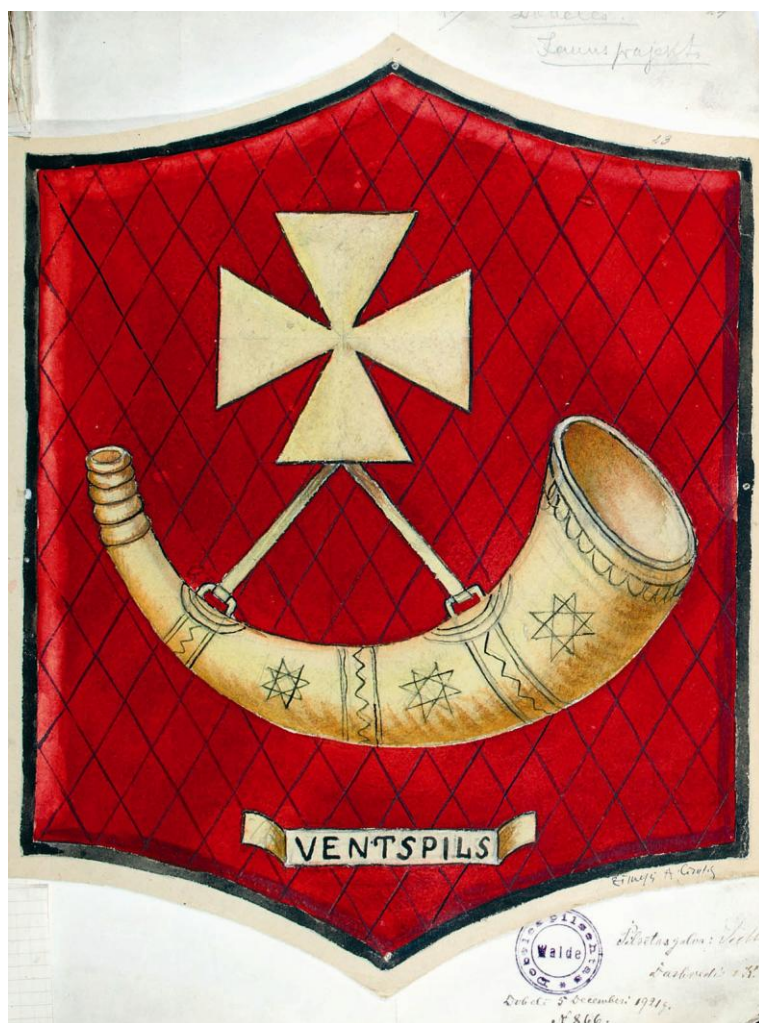
84.att. Rīgas pilsētas K.Barona 2.pamatskolas galda karodziņš, 1939.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM70065



85.att. Dokumentu lādīte. Dāvana ģenerālim J.Balodim, 1936.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM12727



86.att. Vēstulu papīra bloka vāks, 1939.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM167563



87.att. A.Cīruļa Ventspils pilsētas ģerboņa projekts, 1924.g.
LVVA, 3723.f., 1.apr., 982.l., 23.lp.



88.att. Aizputes pilsētas ģerboņa projekts
LVVA, 3723.f., 1.apr., 982.l., 5.lp.



89.att. Jelgavas pilsētas ģerboņa projekts
LVVA, 3723.f., 1.apr., 982.l., 12.lp.



90.att. J.Rieksta izdotā pastkarte ar A. Cīruļa Rīgas pilsētas ģerboņa projekta zīmējumu.

Pumpuriņš, T. Sarkanbaltsarkanās – Latvijas karoga krāsas. Cēsis,2000. 121.lpp.



91.att. Padomju valsts ģerboņu projekti, 1917.g.

Рождение советского герба Pieejams: http://www.oldru.com/symbol_1/08.htm



92.att. Krievijas sociālistiskās federatīvās padomju republikas ģerbonis, 1918.g.
Рождение советского герба Писежамс: http://www.oldru.com/symbol_1/08.htm



93.att. PSRS ģerbonis, 1924.g.
Болотина, С. Как создавался наш герб. *Наука и жизнь*. 1983.№11. стр.20.



94.att. PSRS ģerboņi 1924., 1956.g

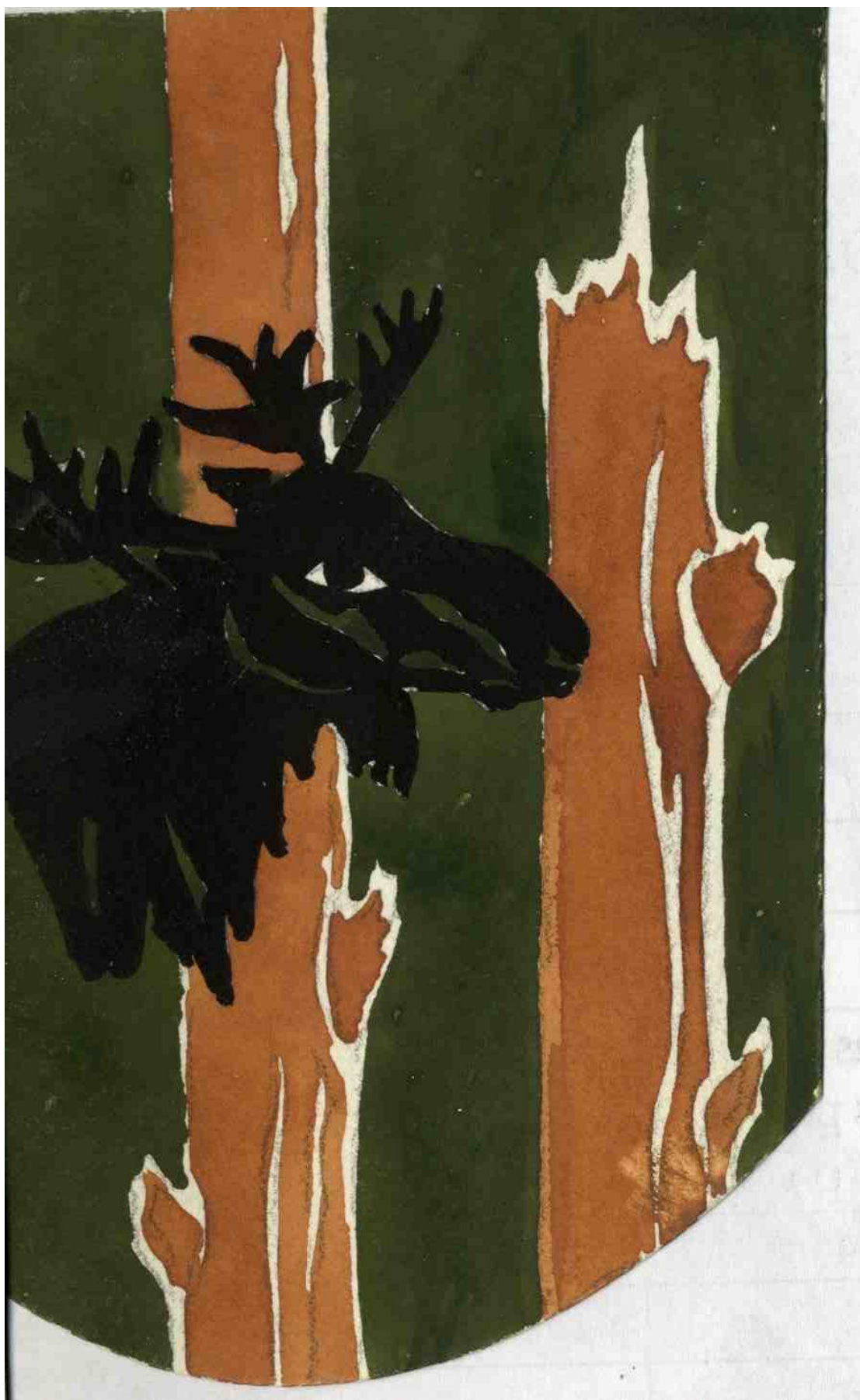
Рождение советского герба Pieejams: http://www.oldru.com/symbol_1/08.htm



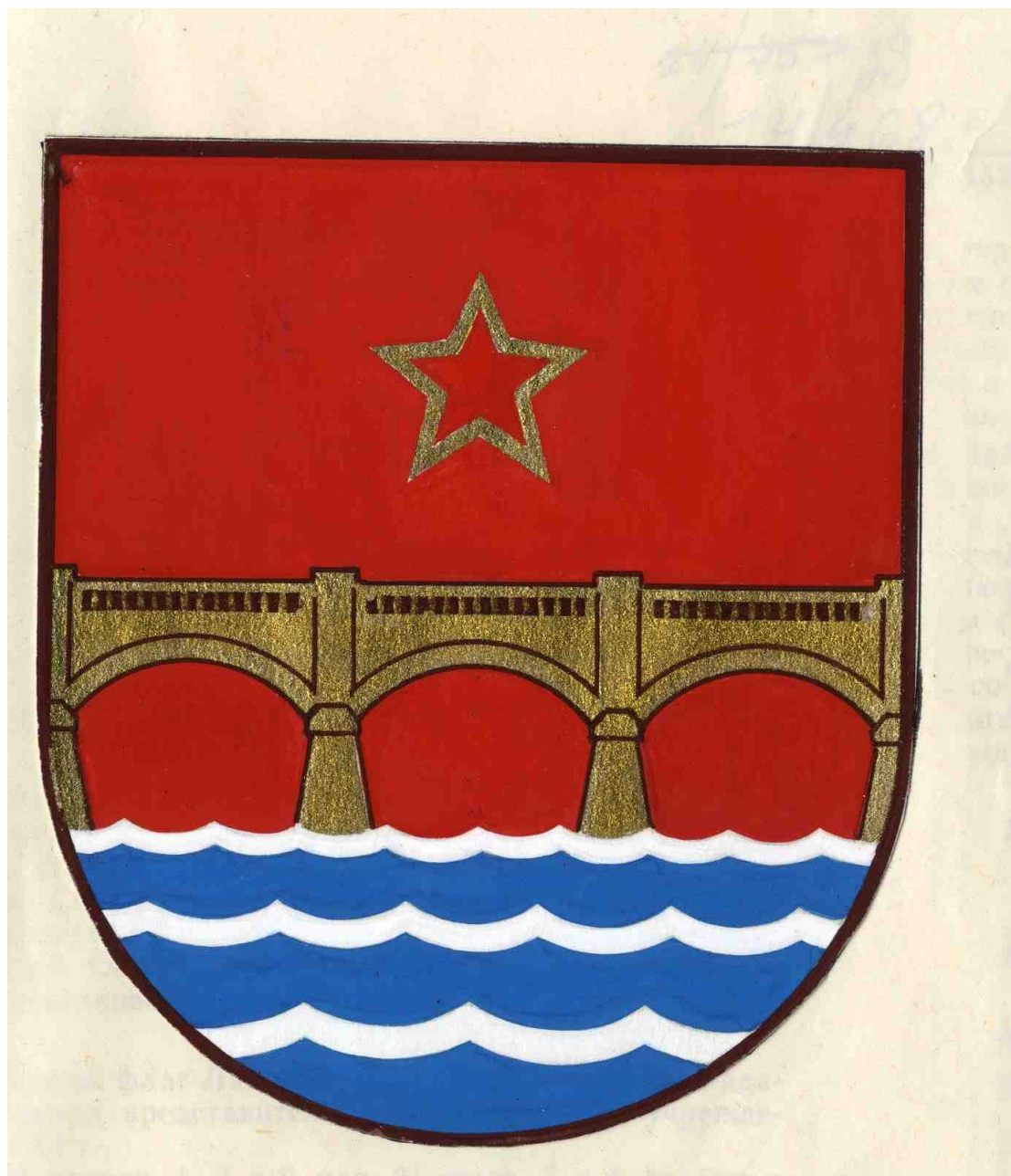
95.att. Latvijas PSR ģerbonis, kopš 1940.g. Mākslinieks A. Apinis.
Villerušs, V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 29.lpp.



96.att. Rīgas pilsētas ģerbonis, 1967.g.
RVKM, inv.Nr. VRVM106245



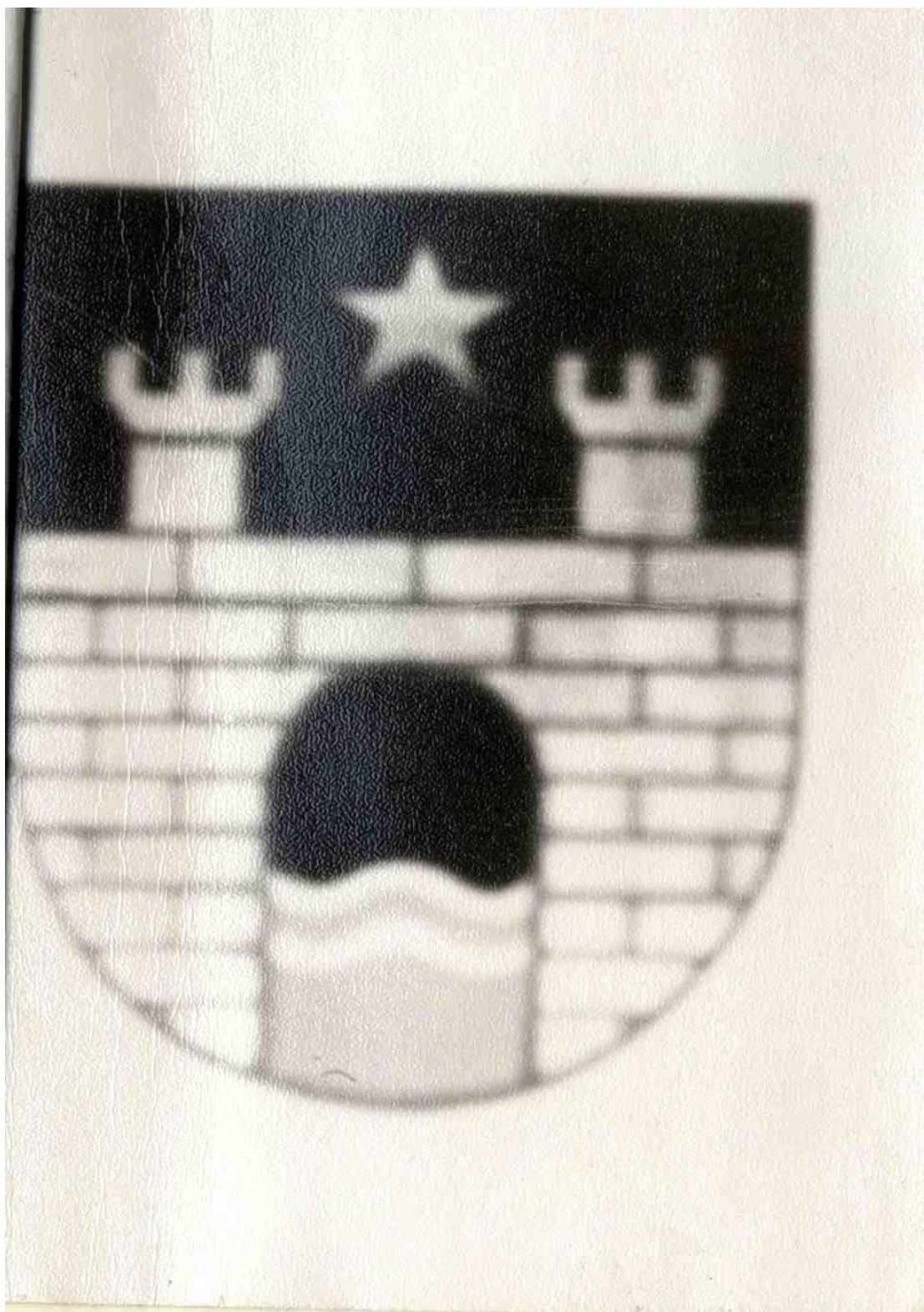
97.att. Balvu pilsētas ģerboņa projekts, 1968.g.
LVA 270.f., 3.apr., 4146.l., 4a. lp.



98.att. Kuldīgas pilsētas ģerbonis, 1970.g.
LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 27.lp.



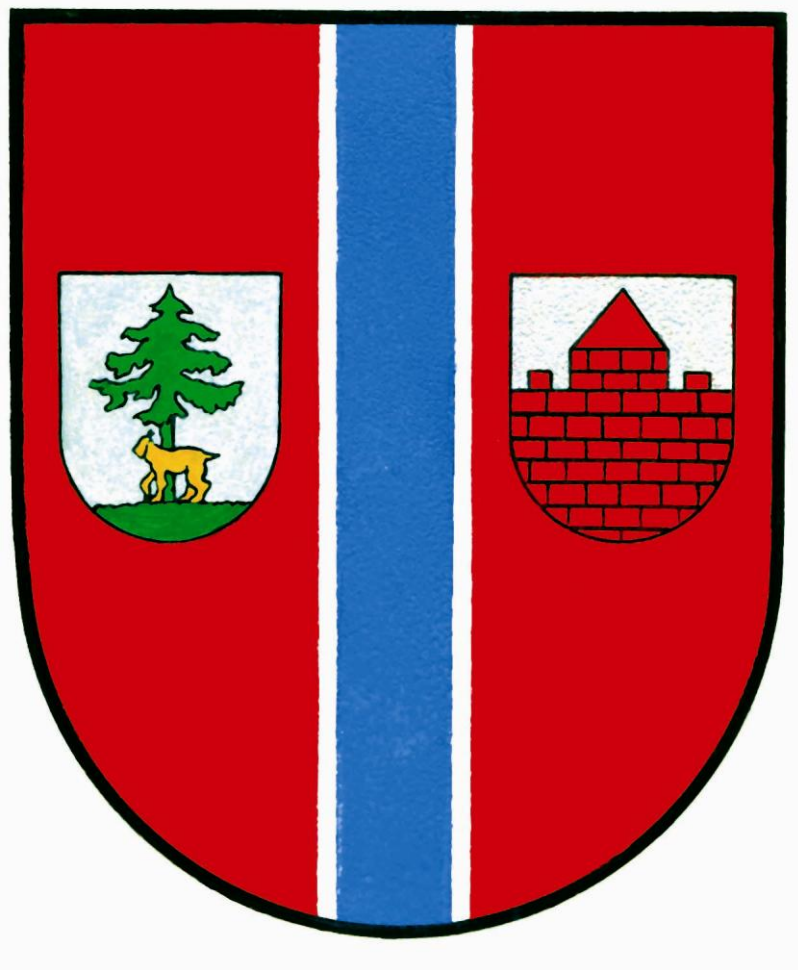
99.att. Ventspils pilsētas ģerbonis, 1970.g.
Villerušs, V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 31.lpp.



100.att. Dobeles pilsētas ģerbonis, 1960.g.b.
LVA, 270.f., 3.apr., 4521.l., 5.lp.



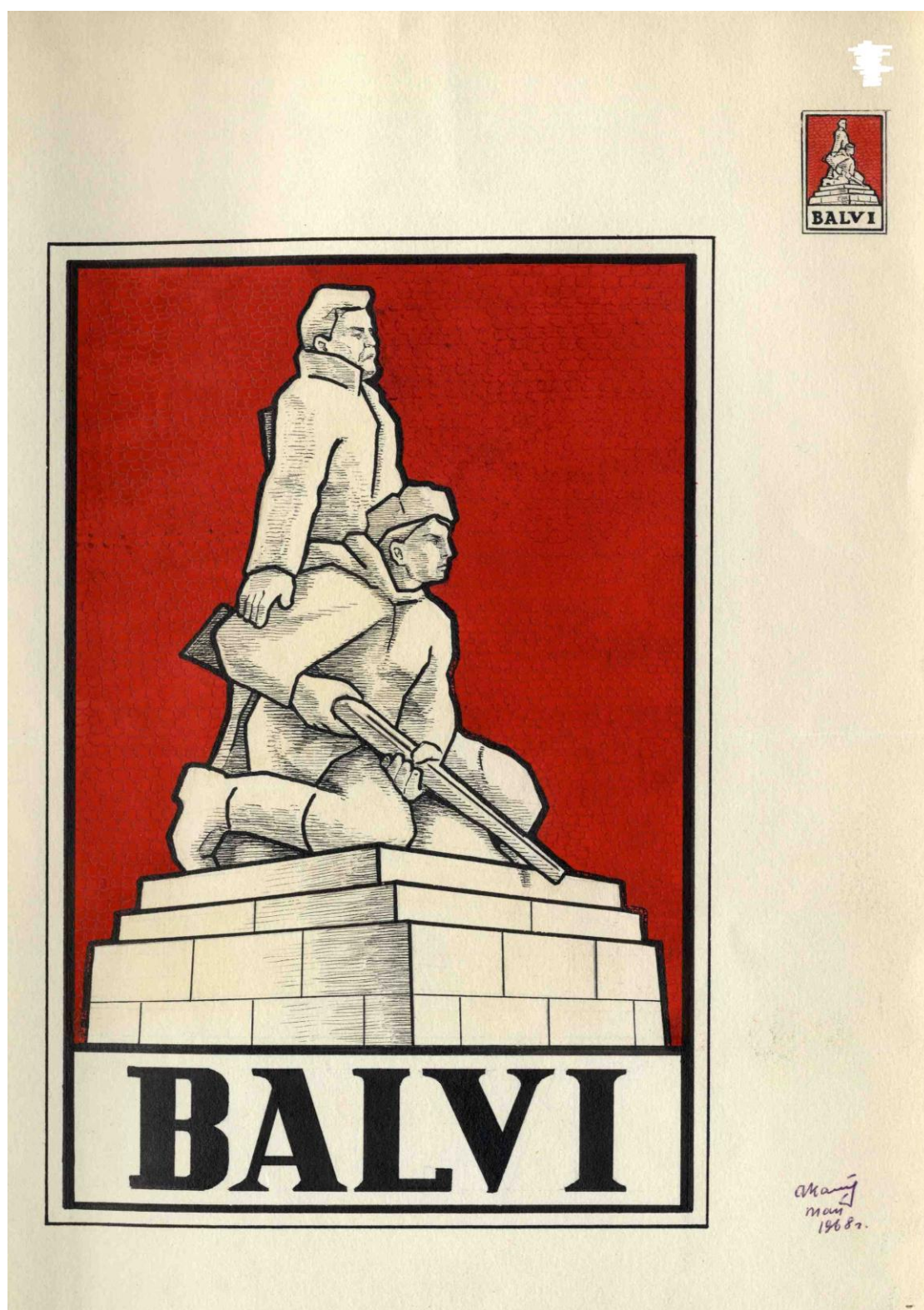
101.att. Gulbenes pilsētas ģerboņa mets. Mākslinieks U.Gulbis, 1969.g.
Villerušs, V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 30.lpp.



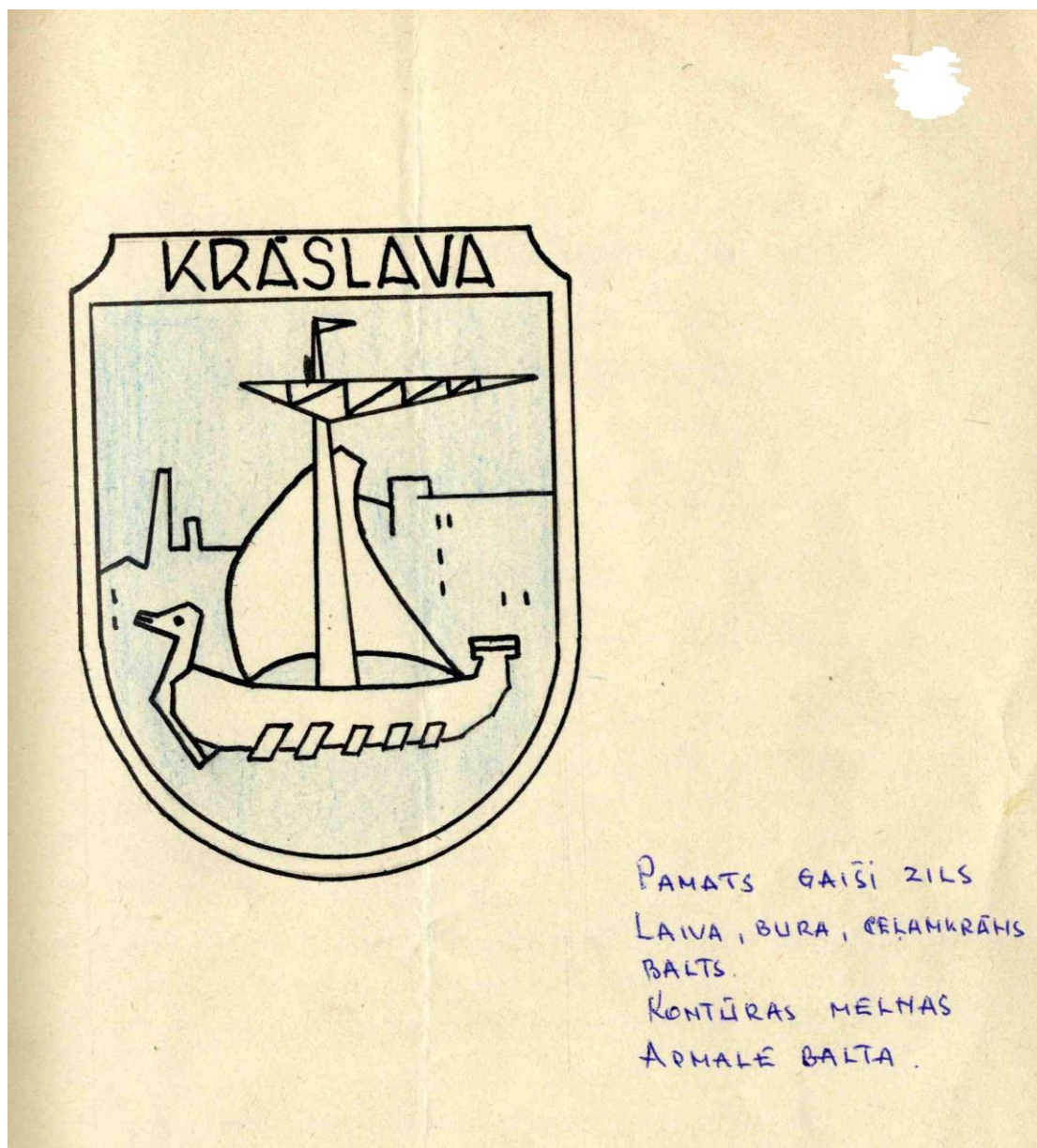
102. att. Jēkabpils ģerboņa mets, 1969. Mākslinieks V.Kokins.
Villerušs, V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 30.lpp.



103.att. Alūksnes pilsētas ģerboņa mets, 1969.g. Māksliniece R.Zikmane.
Villerušs, V. (sast.). Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 30.lpp.



104.att. Viens no Balvu pilsētas piedāvātajiem ģerboņa projektiem, 1968.g.
LVA, 270.f., 3.apr., 4146.l., 4.lp.



105.att. Krāslavas pilsētas ģerboņa projekts, 1968.g.
LVA, 270.f., 3.apr., 4146.l., 19.lp.



106. att. Suvenīru nozīme ar 15.gs. Rīgas mazo ģerboni, 1970.-1980.gadi. Izgatavota ražošanas apvienībā „Daiļrade”.
RVKM, inv.Nr. VRVM179963



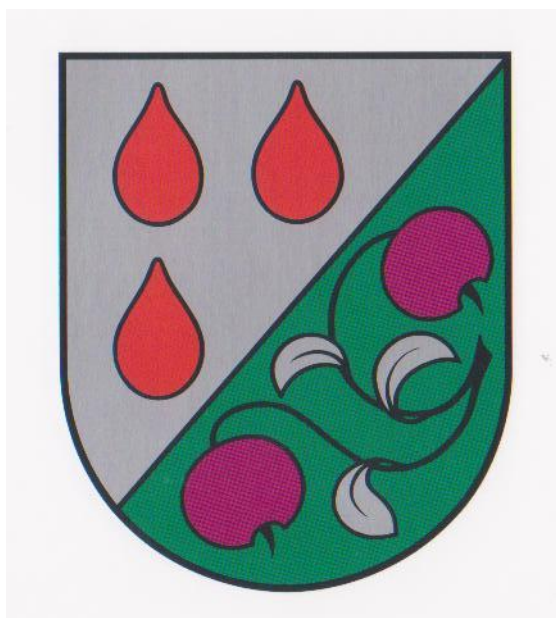
107.att. Fabrikas „Laima” konfekšu kaste, 1970.gadi.
RVKM, inv.Nr. VRVM p 33303



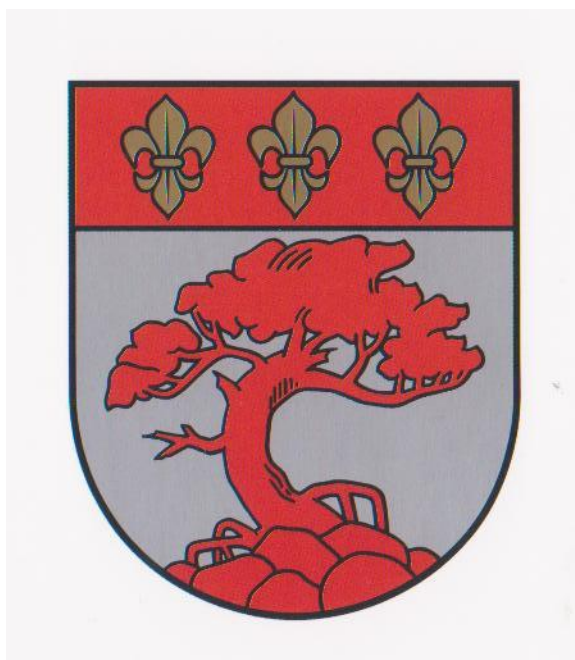
108.att. Šķīvis, Rīgas porcelāna fabrika, 1970.g.sākums.
RVKM, inv.Nr. VRVM149691



109.att. Vangažu pilsētas ģerbonis, 1995.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 93.lpp.



110.att. Olaines pilsētas ģerbonis, 1998.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 80.lpp.



111.att. Pāvilostas pilsētas ģerbonis, 1996.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 178.lpp.



112.att. Kokneses pagasta ģerbonis, 2002.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 117.lpp.



113.att. Viļakas pilsētas ģerbonis, 1996.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 285.lpp.



114.att. Salas pagasta ģerbonis, 2007.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 139.lpp.



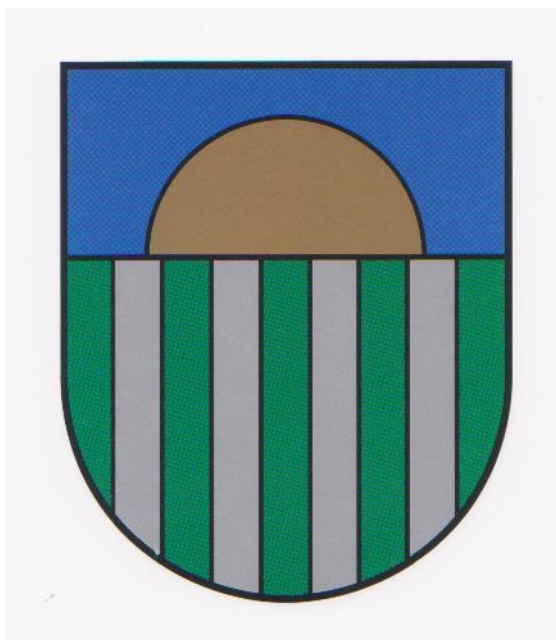
115.att. Dundagas pagasta ģerbonis, 1998.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 192.lpp.



116. att. Staiceles pilsētas ģerbonis, 1998.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 89.lpp.



117. att. Gailīšu pagasta ģerbonis, 2006.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 249.lpp.



118. att. Saulkrastu pilsētas ģerbonis, 1998.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 85.lpp.



119. att. Aizkraukles pilsētas ģerbonis, 1998.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 61.lpp.



120.att.Aļojas pilsētas ģerbonis, 1997.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 62.lpp.



121. att. Inčukalna pagasta ģerbonis, 2000.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 109.lpp.



122. att. Skrīveru pagasta ģerbonis, 1998.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 141.lpp.



123.att. Taurupes pagasta ģerbonis, 2004.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 149.lpp.



124.att. Zirņu pagasta ģerbonis, 2006.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 216.lpp.



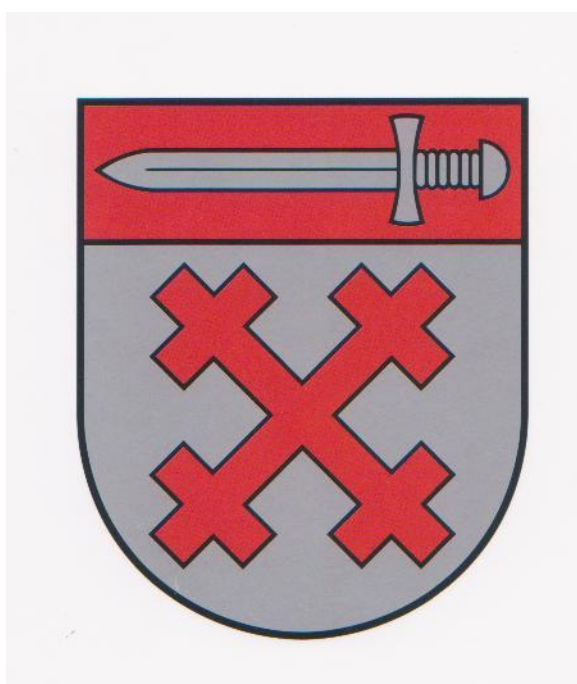
125. att. Zosēnu pagasta ģerbonis, 1999.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 156.lpp.



126.att. Dagdas pilsētas ģerbonis, 1997.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 276.lpp.



127. att. Kolkas pagasta ģerbonis, 2000.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 199.lpp.



128.att. Lielvārdes pilsētas ģerbonis, 1998.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 73.lpp.



129. att. Jūrkalnes pagasta ģerbonis, 2003.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 197.lpp.



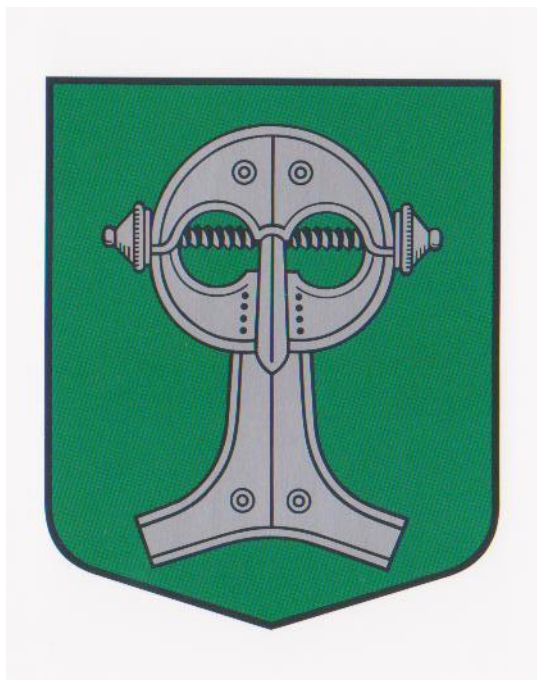
130. att. Džūkstes pagasta ģerbonis, 2006.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 247.lpp.



131. att. Cenu pagasta ģerbonis, 2001.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 243.lpp.



132.att. Cesvaines pilsētas ģerbonis, 1997.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 67.lpp.



133.att. Ķeipenes pagasta ģerbonis, 2004.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 120.lpp.



134. att. Alsungas pagasta ģerbonis, 1999.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 191.lpp.



135.att Mežotnes pagasta ģerbonis, 2007.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 255.lpp.



136. att. Ērgemes pagasta ģerbonis, 2007.g.
Villerušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 107.lpp.



137. att. Dikļu pagasta ģerbonis, 2003.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 103.lpp.



138. att. Viļķenes pagasta ģerbonis, 2005.g.
Villērušs, V. (sast.) Latvijas ģerboņi. Rīga, 2008. 155.lpp.